

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

GÚTAI MAGYAROK MEDGYESEGYHÁZÁN

BAGYINSZKY MARIANNA

2015

**Eötvös Lóránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar**

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

Gútai magyarok Medgyesegyházán

Bagyinszky Marianna

Történettudományi Doktori Iskola

Dr. Erdődy Gábor, DSc, egyetemi tanár

Művelődéstörténeti Program

Dr. Kósa László MHAS, professzor emeritus

A bizottság elnöke:	Dr. Izsák Lajos DSc, egyetemi tanár
Hivatalosan felkért bírálók:	Dr. Gyivicsán Anna CSc, egyetemi tanár Dr. Tóth István PhD tudományos munkatárs
A bizottság titkára:	ifj. Dr. Bertényi Iván PhD, egyetemi adjunktus
A bizottság további tagjai:	Dr. Kiss Gy. Csaba DSc, nyugalmazott egyetemi docens
Póttagok:	Dr. Ábrahám Barna PhD tudományos munkatárs Dr. Popély Gyula DSc, egyetemi tanár
Témavezető:	Dr. Kósa László MHAS, professzor emeritus

Budapest, 2015

ADATLAP
a doktori értekezés nyilvánosságra hozatalához

I. A doktori értekezés adatai

A szerző neve: Bagyinszky Marianna

MTMT-azonosító: 10047986

A doktori értekezés címe és alcíme: Gútai magyarok Medgyesegyházán

DOI-azonosító: 10.15476/ELTE.2015.045

A doktori iskola neve: Történettudományi Doktori Iskola

A doktori iskolán belüli doktori program neve: Művelődéstörténeti Program

A témavezető neve és tudományos fokozata: Dr. Kósa László MHAS, professzor emeritus

A témavezető munkahelye: ELTE-BTK Művelődéstörténeti Tanszék, professzor emeritus

II. Nyilatkozatok

1. A doktori értekezés szerzőjeként

a) hozzájárulok, hogy a doktori fokozat megszerzését követően a doktori értekezésem és a tézisek nyilvánosságra kerüljenek az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban. Felhatalmazom az ELTE BTK Doktori és Tudományszervezési Hivatal ügyintézőjét, Manhercz Mónikát, hogy az értekezést és a téziseket feltöltse az ELTE Digitális Intézményi Tudástárba, és ennek során kitöltse a feltöltéshez szükséges nyilatkozatokat.

b) kérem, hogy a mellékelt kérelemben részletezett szabadalmi, illetőleg oltalmi bejelentés közzétételéig a doktori értekezést ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban;

c) kérem, hogy a nemzetbiztonsági okból minősített adatot tartalmazó doktori értekezést a minősítés (dátum)-ig tartó időtartama alatt ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban;

d) kérem, hogy a mű kiadására vonatkozó mellékelt kiadó szerződésre tekintettel a doktori értekezést a könyv megjelenéséig ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban, és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban csak a könyv bibliográfiai adatait tegyék közzé. Ha a könyv a fokozatszerzést követően egy évig nem jelenik meg, hozzájárulok, hogy a doktori értekezésem és a tézisek nyilvánosságra kerüljenek az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban.

2. A doktori értekezés szerzőjeként kijelentem, hogy

a) az ELTE Digitális Intézményi Tudástárba feltöltendő doktori értekezés és a tézisek saját eredeti, önálló szellemi munkám és legjobb tudomásom szerint nem sértem vele senki szerzői jogait;

b) a doktori értekezés és a tézisek nyomtatott változatai és az elektronikus adathordozón benyújtott tartalmak (szöveg és ábrák) mindenben megegyeznek.

3. A doktori értekezés szerzőjeként hozzájárulok a doktori értekezés és a tézisek szövegeinek Plágiumkereső adatbázisba helyezéséhez és plágiumellenőrző vizsgálatok lefuttatásához.

Kelt: Budapest, 2015.03.01.

a doktori értekezés szerzőjének aláírása

I. Tartalomjegyzék

I.	Tartalomjegyzék	4
II.	Bevezetés.....	7
II.1	A disszertáció előzménye, célkitűzései, kutatási módszerei és felépítése	7
II.1.1	Kutatási előzmények	7
II.1.2	Célkitűzései, kutatási módszerei.....	7
II.1.3	Felépítése	11
II.2	Szakirodalom és források, a kutatómunka helyszínei	13
II.2.1	Szakirodalom és források	13
II.2.2	A kutatómunka helyszínei	19
II.3	Köszönetnyilvánítás	20
III.	A csehszlovák-magyar lakosságcsere történeti előzményei.....	22
III.1	Az első világháborút lezáró békék következményei.....	22
III.2	A Délkelet-alföldi szlovákok helyzete a két világháború között.....	24
III.3	A szlovákiai magyarok helyzete a két világháború között.....	32
III.4	A kassai kormányprogramtól a lakosságcsere-egyezmény megkötéséig.....	37
III.5	A CSAB, az AFS és a MÁK tevékenysége	42
III.6	A reszlovakizáció és 200 ezer szlovákiai magyar kitelepítésének a terve	47
IV.	Medgyesegyháza története, a csehszlovák-magyar lakosságcsere megkezdéséig	51
IV.1	A szlovák népesség megjelenése a Dékelet-Alföldön és Medgyesegyházán.....	51
IV.2	Medgyesegyháza a két világháború között	62
IV.2.1	A szlovák lakosság származástudata.....	62
IV.2.2	Kétnyelvűség általánossá válása és a nyelvcsere.....	64
IV.2.3	A település lakosságának nemzetiségi és vallási megoszlása	69
IV.2.4	Gazdálkodási hagyományok	72
IV.2.5	Medgyesegyházi népélet	73
IV.3	Az önkéntes áttelepülésre jelentkezés	79
V.	Gúta története a két világháború között	85
V.1	A régi otthon, Gúta	85
V.1.1	A lakosság nemzetiségi, vallási, foglalkozási megoszlása	87
V.1.2	Parasztagdálkodás jellemzői	88
V.1.3	Gútai nyelvjárás	92
V.1.4	Gútai népélet.....	93
V.2	A kitelepítések közvetlen előzményei.....	96
VI.	Gúta és Medgyesegyháza kapcsolata, a csehszlovák-magyar lakosságcsere következményeként	103
VI.1	Két haza közt hontalanul	103
VI.1.1	Ki-és betelepítések 1947-ben.....	103
VI.1.1.1	Az 1947-ben Gútáról áttelepítettek számadatai	110
VI.1.1.2	Az 1947-ben Medgyesegyházáról kitelepülők számadatai	112
VI.1.2	Ki- és betelepítések 1948-ban.....	114
VI.1.2.1	Medgyesegyházáról 1948-ban kitelepülők számadatai.....	115
VI.1.2.2	Gútáról 1948-ban áttelepülők számadatai	116
VI.1.3	A ki- és betelepítések számadatainak összegzése	118
VI.2	Az új otthon, Medgyesegyháza.....	120
VI.2.1	A letelepedés körülményei	120
VI.2.2	Az áttelepültek nyilvántartása.....	124
VI.2.3	Az áttelepültek anyagi juttatásai	125
VI.2.4	Az áttelepült hadifoglyok és hozzátartozóik anyagi juttatásai	128

VI.2.5	A beilleszkedés kezdeti nehézségei	129
VI.2.6	A beilleszkedést segítő szervezetek	131
VII.	Az integrálódás évtizedei Medgyesegyházán.....	134
VII.1	A gútai magyarok integrálódása	134
VII.1.1	Az áttelepültek és leszármazottaik kapcsolattartása a szülőföldjükkel	134
VII.1.2	A gútai magyarok házasságkötési szokásai és a vegyes házasságok következményei	136
VII.1.3	Gazdasági és kulturális integráció	139
VII.2	A szlovákság integrálódása a nemzetiségpolitika tükrében	144
VIII.	Gúta hatvan év múltán	150
VIII.1	A ki-és betelepítések után.....	150
VIII.2	Gúta lakosságának nemzetiségi, anyanyelvi és vallási megoszlása.....	154
IX.	Évfordulós megemlékezések	157
IX.1.1	A megemlékezések típusai és az emlékjelek.....	158
IX.1.2	Évfordulós megemlékezések Medgyesegyházán.....	159
IX.1.3	Évfordulós megemlékezések Gútán.....	162
X.	Kérdőívek elemzése	165
XI.	Összegzés	169
XII.	Adatközlők	173
XIII.	Interjúk	174
XIII.1	Interjúk, a csehszlovák-magyar lakosságcserében érintett személyekkel.....	174
XIII.1.1	Interjúk a Medgyesegyházára áttelepült gútai magyarokkal	174
XIII.1.1.1	Interjú özv. Kiss Ferencné Szépe Máriával	174
XIII.1.1.2	Interjú özv. Kiss Lászlónéval Nagy Teréziával	178
XIII.1.1.3	Interjú özv. Kárász Andrásné Nagy Teréziával	182
XIII.1.1.4	Interjú özv. Nagy Györggyel	185
XIII.1.1.5	Interjú Nagy Ferencsel	188
XIII.1.1.6	Interjú Németh Géza és Németh Gézáné Cserni Teréziával	190
XIII.1.1.7	Interjú Őszi Mihállyal	197
XIII.1.2	Interjúk a medgyesegyházi őslakos szlovákokkal.....	198
XIII.1.2.1	Interjú özv. Kiss Kálmánné Számel Máriával	198
XIII.1.2.2	Interjú Zsilák Pállal	202
XIII.2	Interjúk a leszármazottakkal.....	205
XIII.2.1.1	Interjú Bagyinszky Sándorné Kiss Máriával	205
XIII.2.1.2	Interjú Forgó Pálné Kárász Máriával	207
XIII.2.1.3	Interjú Nyáriné Szlávik Máriával.....	211
XIV.	Visszaemlékezések	215
XIV.1	id. Forgó Pálné visszaemlékezése.....	215
XIV.2	Szabó Zita visszaemlékezése.....	215
XV.	Szakirodalom és források	220
XV.1	Szakirodalom	220
XV.2	Statisztikai közlemények	231
XV.3	Újságok.....	231
XV.4	Levéltári források.....	232
XV.5	Internetes források	236
XV.6	Kézírtos források.....	237
XVI.	Függelék	238
XVI.1	A kitelepítendőek jegyzéke járasonként.	238
XVI.2	A reszlovakizációra jelentkező személyek száma.	239
XVI.3	Medgyesegyházáról kitelepülésre jelentkezett szlovákok névjegyzéke.	240

XVI.4	A Gútáról Medgyesegyházára betelepülők ingósága.....	249
XVI.5	A Csehszlovákiába áttelepülő medgyesegyházi szlovákok ingósága.....	250
XVI.6	Medgyesegyházára áttelepült gútai családok névsora	251
XVI.7	Gútai magyarok házasságkötésének adatai a Medgyesegyházi Katolikus Egyházközségben, 1947-től napjainkig.	254
XVI.8	Gútai születésűek házasságkötésének adatai a Medgyesegyházi Evangélikus Egyházközségben, 1947-től napjainkig.	257
XVI.9	Nagy Béla, Medgyesegyháza polgármesterének megemlékező beszéde, a 60. évforduló alkalmából.	258
XVI.10	Kérdőív.....	261
XVII.	Melléletek.....	262
XVII.1	Dokumentumok	262
XVII.1.1	A lakosságcsere dokumentumai.....	262
XVII.1.2	Családi dokumentumok	282
XVII.2	Képmelléklet.....	291
XVII.2.1	Medgyesegyháza	291
XVII.2.2	Gúta	296
XVII.2.3	Családi képek	300
XVIII.	Jegyzékek	302
XVIII.1	Ábrák jegyzéke	302
XVIII.2	Melléletek jegyzéke	303

II. Bevezetés

II.1 A disszertáció előzménye, célkitűzései, kutatási módszerei és felépítése

II.1.1 Kutatási előzmények

Medgyesegyháza szülötteként, a településen élt és élő gútai és szlovák felmenőkkel rendelkezve, közvetve is érintettek a csehszlovák-magyar lakosságcserevel kapcsolatos események. A településen élő apai ágon gútai magyar, anyai ágon szlovák őslakos, a XIX. századi bevándorlások következtében ocsovai felmenőkkel rendelkező édesanyám és a mezőhegyesi származású, de Medgyesegyházán felnőtt édesapám 1981-ben döntöttek úgy, hogy gyermekeikkel Békéscsabára költöznek, ahol évek óta munkát vállaltak. A nyaraimat kisgyermekkorom óta Medgyesegyházán nagyszüleim, rokonaim körében töltöttem, mely lehetőséget adott a település mindennapi életének és történetének megismerésére, tanulmányozására. Az érdeklődésem egyetemista koromban fordult az 1848-49-es Szabadságharc Szegedi III. Honvédszászlóalj Hagyományörző Egyesületének vizsgálata mellett, Medgyesegyháza településtörténetének a lakosságcserét érintő eseményeinek kutatása felé. A terepmunkám során végzett résztvevő, résztvevő megfigyeléseim és interjúim egy része, ebből az időszakból, valamint a későbbi nyári szünetekben itt töltött, egy-két hétnyi időből származik. A témából 2004-ben, a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történettudományi Tanszékén, Dr. Pihurik Judit témavezetésével szakdolgozat született.¹ Doktorandusz hallgatóként, 2008-tól e téma mellett, a magyaros viseletek megjelenési formáinak vizsgálatával foglalkoztam.

A csehszlovák-magyar lakosságcsere medgyesegyházi vonatkozásainak kutatásának folytatására ösztönzőleg hatott, hogy 2011-ben Medgyesegyháza Városi Önkormányzatának tagjai, felajánlották kutatási eredményeimnek könyvként való publikálásának lehetőségét, illetve segítséget kértek a 2014. szeptember 26-án állított emlékműn szereplő családnevek összegyűjtésében.

II.1.2 Célkitűzései, kutatási módszerei

A csehszlovák-magyar lakosságcsere, a szlovákiai magyarság történetének legtragikusabb, közvetlenül a második világháborút követő időszaka, sok tekintetben még ma is feltáratlan, évtizedeken keresztül hallgatás övezte az akkori üldöztetéseket. A „szocialista

¹ BAGYINSZKY 2004.

történetírás" az antifasiszta harc részeként értékelte a német és a magyar kisebbségeket sújtó intézkedéseket. A csehszlovák-magyar lakosságcsereéről az 1970-80-as évek fordulóján, majd különösen a rendszerváltás óta eltelt közel két évtizedben nyílt nagyobb lehetőség arra, hogy nemcsak hazánkban, hanem Szlovákiában is megkezdődjön az események objektív feltárása, jóllehet a benesi dekrétumok eltörlése, hatálytalanítása a mai napig várat magára. A kutatók előtt megnyíltak a levéltárak, az események szenvedő alanyai is számos visszaemlékezésben idézték fel üldöztetésük szomorú időszakát, ezért a magyar és szlovák szerzőktől egyaránt több monográfia, tanulmány, tanulmánykötet és konferenciakötet látott napvilágot.

A szerzők többségénél, megfigyelhető ugyanakkor, hogy elsősorban a lakosságcsere politikai háttérének, diplomáciatörténetének és részben a lebonyolításának feldolgozására fordítják a figyelmet.² A lakosságcsere lokális lebonyolításának és következményeinek napjainkig ható integrációs, etnokulturális folyamatainak vizsgálata és a mikrotörténeti, oral history vonatkozásai háttérbe szorultak. A társadalomtörténeti kutatások, az elmúlt fél évszázadban mikrotörténeti módszerek alkalmazásával igyekeztek feltárni egy-egy helyi társadalom jellemzőit, azt vallva, hogy a nagy társadalmi-gazdasági folyamatok megismerését és megállapításait csakis az azokat alkotó elemek pontos ismerete szolgálhatja és teheti hitelessé. Gyáni Gábor megfogalmazása szerint: *“Az átlagember életének tényei, a viselkedését irányító normák, erkölcsi meggyőződések, hitbéli elvek feltárása a történetírói megismerés valami egészen új módját feltételezi, amely elüt mind a hagyományos narratív politikai eseménytörténettől, mind a strukturális és a funkcionális összefüggéseket elemző társadalomtudományos történetírás gyakorlatától.”*³ A mikrotörténészek vallják, a mikrotörténet a megélt (a megtapasztalt) valóság rekonstrukciója, mely arra törekszik, hogy felkutassa mindazon láthatatlan struktúrákat, melyek jegyében a megélt valóság végül artikulálódik a források jóvoltából, azaz megpróbálja felmérni és értelmezni, a múltbeli egyéni és kollektív viselkedéseket (gyakorlatokat), amelyek forrásszerűen feltárhatók. Mivel a kutatók nem csupán történeti forrás-kiegészítésre, hanem a teljes személyiség megjelenítésére törekednek, céljuk az oral history és a life story (autobiográfia) együttes vizsgálata, jóllehet e két terület a szociálintropológiában, a szociológiában és a történettudományban is elkülönül. Az interjúkészítést több tudományág is eredményesen alkalmazza kutatási módszerként, csupán az alkalmazás hangsúlyai mutatnak eltérést, hiszen a szociológia, a néprajz és az antropológia hagyományosan a csoportok, közösségek tanulmányozását tekinti eredendő célkitűzésének, nem pedig individuumokét, míg az oral history-történész a közlő személyes

² POPÉLY 2010. 66.; ANGYAL 2007. 7.; TILKOVSKY 1989. 3.

³ GYÁNI 1997. http://epa.oszk.hu/00800/00861/00004/1997_t9.html Letöltés: 2013. január 5.

élményanyagát kívánja rögzíteni. A társadalomtudományi gondolkodás fenomenológiában gyökerező változásának hatására azonban e diszciplínák mindinkább beemelik kutatásaikba az egyéni életpálya és élettörténet vizsgálatát, belátva, hogy a mindennapi élet rejtett, de alapvető fontosságú dimenziói csak az életrajzi módszer, az élettörténeti vizsgálatok segítségével válnak értelmezhetővé.⁴ Ma már elvitathatatlan az oral history-források felhasználásának érvényessége a kortárs történeti kutatások részeként, mégis több szempontból kérdőjelezi meg e források megbízhatóságát és ezzel együtt alkalmazhatóságukat. Az oral history-források természetesen ugyanolyan kritikai ellenőrzésre szorulnak, mint a dokumentum jellegű források. A történésznek össze kell vetnie az elhangzott információkat más források bizonyítékaival, s csak ennek fényében használhatja fel azokat.⁵ Az oral history kutatások és ezek eredményeire (is) építő munkák az emberi élet autentikus tanúságtételeinek felhasználásával a társadalom eddig hallgatásra ítélt csoportjainak a történeti kutatásba való beemelésével, illetve a hivatalos feljegyzések, levéltári dokumentumok ellenőrzésével, kiegészítésével fontos hégypótló funkciót töltenek be, egy árnyaltabb, teljesebb történeti megismerést téve lehetővé. De az oral history-nak van egy másik, hasonlóan fontos célkitűzése is, ami komoly kihívást jelent az akadémikus történetírói tradícióval szemben, s amely leginkább túlmutat a hagyományosan a történetírásnak tulajdonított funkciók körén. A szubjektív bizonyítékok felhasználásával nem pusztán előbbé próbálja tenni a történelmet, hanem a múlt megismerésének és vizsgálatának lehetőségét a közösség tagjainak kezébe visszahelyezve, élővé kívánja tenni azt, a hétköznapi emberek számára, megerősítve őket abban, hogy e történelemnek maguk is formálói.⁶ Az oral history, mint módszer két megkülönböztethető célt szolgálhat. Az egyik, hogy rekonstruáljuk a múltat, a másik hogy hogyan értelmezik az emberek a múltat, milyen kép alakul ki a történelemről az emberek emlékezetében. Az elbeszéltek források árulkodnak arról, hogy mit tettek letűnt korok emberei, ugyanakkor azt is elárulják, hogy hogyan gondolkoztak, hogyan éreztek, miben hittek, miért hittek bizonyos dolgokban, milyen véleménnyel voltak másokról, mit akartak elérni életükben - és ami ugyanolyan fontos, mi az, amit ma gondolnak mindarról, amit a múltban tettek.⁷ Pierre Nora szavaival élve: *„Az emlékezet maga az élet, melyet mindig élő csoportok hordoznak, ezért folyamatosan változnak, ki van téve az emlékezés és a felejtés dialektikájának... A történelem mindig problematikus és tökéletlen rekonstrukciója annak, ami már nem létezik. Az emlékezet mindig időszerű jelenség, az örök jelenhez kapcsolódásunk*

⁴ NIDERMÜLLER 1988. 376–389.

⁵ VÉRTESI 2004. 163-164.

⁶ VÉRTESI 2004. 172.

⁷ VÉRTESI 2004. 171.

megélése; a történelem viszont a múlt megjelenítése.” A történelem által felszámolt emlékezet, pedig megteremti ez emlékezőhelyeket.”⁸

A mikrotörténeti, oral history vizsgálat különösen fontos a csehszlovák-magyar lakosságcsere vizsgálata kapcsán. A második világháború után Magyarországról, Jugoszláviából, Bulgáriából és Romániából Csehszlovákiába visszaköltöző szlovák eredetű migránsokat az akkori csehszlovák joggyakorlatban reemigránsoknak nevezett és a Csehszlovákiából Magyarországra áttelepített magyarok problémájának a tanulmányozása, ugyanis kibővíti a kutató saját nemzeti kultúrképét. Továbbá alkalmat nyújt, a specifikus problémák kutatására, integrálódásuk folyamatának a vizsgálata pedig lehetőséget ad a szlovák és a magyar népi kultúra fejlődéséről hazánkban és Szlovákiában napjainkig, és általa nyomon lehet követni azokat a változásokat, amelyek az áttelepültek népi kultúrájában a más kultúrájú etnikumokkal való kapcsolat kialakítás következtében létrejöttek.⁹ A szlovák-magyar lakosságcsere folyamán ugyanis, a két évszázadon át Magyarországon élő szlovákok cserélnek helyet Csehszlovákia évezredes magyar lakosságával. De míg a Csehszlovákiában élt magyarok népi és kulturális tekintetben integráns részei voltak a magyarságnak: ugyanolyan volt a nyelvük, hitük, szokásaik, erkölceik, hagyományaik stb., addig a XVIII. században Magyarországon történt szlovák telepítések az összefüggő szlovák etnikumtól távol, elszórt kisebb-nagyobb szigetekben a többi etnikumba beékelődve jöttek létre. A szlovákság merőben új körülmények közé került a szülőföldi viszonyaikhoz képest. Ennek következtében az ősi anyagi és szellemi kultúrájukban új elemek jelentek meg, azaz megkezdődött a szlovák és a magyar lakosság kulturális értékeinek kölcsönös kicserélődése. A népi kultúra változásainak magyarázata, azonban akkor válik teljessé, ha megismerjük azt a kultúrát és környezetet is, ahonnan a „reemigránsok” Magyarországra jöttek. A migrációs folyamatok kutatása tehát alkalmat ad, a különböző kulturális folyamatok hatásának magyarázatára és a kultúrák átalakítására, valamint az integrációs, asszimilációs vagy akkulturációs¹⁰ folyamatokra.¹¹ Vizsgálom mindezt, családtörténeti vonatkozásokkal

⁸ NORA, Pierre 2010. 15.

⁹ PARÍKOVÁ, Magdaléna 1976. 76.; 2010. 105.

¹⁰ Az akkulturációs folyamat alatt értendő, melyben egyes emberek, családok, közösségek önként vagy valamilyen külső vagy belső nyomás hatására - néha egyenesen kényszerből - beilleszkednek egy számukra új, domináns kultúrába. A beilleszkedés gyakran jár együtt az eredeti kultúra elvesztésével, térszűrésével. Más jelentésben a fogalmat a szocializáció egyik változatának jelölésére használják. Az akkulturációt mind szakmai, mind hétköznapi értelemben megkülönböztetjük gyakori végeredményétől, az asszimilációtól, s ennek ellentététől, a disszimilációtól. Az akkulturáció folyamatában az eredeti kultúrák fennmaradnak és szubkultúráként élnek tovább. Az asszimiláció vagy beolvadás alatt értendő, etnikai szempontból az a jelenség, amikor egy etnikum (népcsoport, nemzet, nemzetiség) vagy annak tagja nem képes saját értékeinek megtartására, és a többségi vagy más etnikum részévé válik. A beolvadás lehet egyedi vagy csoportos, továbbá önkéntes vagy erőszakos. ANDORKA 2006. 333-339.; SCHÖPFLIN 1988. 15-23.

összefüggésben, mely során érintem, a gútai magyar rokonaim kitelepítésének és Medgyesegyházára való áttelepítésének és integrálódásuk folyamatának személyes történetét, kiemelve a gútai nagyapám és az ocsovai ősökkel rendelkező medgyesegyházi nagyanyám egymásra találását és leszármazottainak életét a községben.

A hosszú kutatás során a néprajz, kulturális antropológia, illetve a szociológia számos módszerét kipróbálhattam. A terepmunkám során a néprajzi, antropológiai és a szociológiai kutatásokban ismert résztvevő, résztvevő megfigyelés és a rákérdezés módszerével, kvalitatív, strukturált mélyinterjúk, kérdőívek készítésével gyűjtöttem adatokat. Az adatfelvételeknél, interjúknál általában törekedtem a visszacsatolásra, ugyanazokat a személyeket – néhány év elteltével – ugyanarról a témáról többször is megkérdeztem. Véleményeltérések, értelmezési nehézségek esetén igyekeztem újabb interjúalanyokat bevonni, a kulcsadatközlők mellett, így alakultak ki azok a „kontroll-csoportok”, akiknek rendszeresen ellenőrző, pontosító kérdéseket tettem fel, mely segítette az interjúk, visszaemlékezések szubjektív tartalmainak kiszűrését. A disszertációban szereplő interjúk, visszaemlékezések, valamint a főszövegbe beillesztett adatközlői idézetek, ezért nemcsak azt a célt szolgálják, hogy plasztikussá vagy élményszerűbbé tegyék állításaimat, hanem esettanulmányokként is.¹²

A történeti és a recens anyag feldolgozásnál, tehát a történeti, művelődéstörténeti, néprajzi, kultúrantropológiai és a szociológiai kutatások módszereit használtam fel, mely kutatási módszert sokszínűsége miatt, Kósa László „korszerű szórványkutatásnak”¹³ nevezett.

II.1.3 Felépítése

Ezen kutatási irányelveket és módszereket figyelembe véve először (3. fejezet), röviden bemutatom a csehszlovák-magyar lakosságcsere-egyezmény létrejöttéhez vezető történelmi-politikai eseményeket, az első világháborút lezáró békék megkötésétől, a kassai kormányprogram kihirdetésig és a deportálások megkezdéséig. A lakosságcsere lebonyolítását segítő bizottságok, a Csehszlovák Áttelepítési Bizottság (CSÁB), a Magyarországi Szlovákok Antifasiszta Frontjának (AFS) és a Magyar Áttelepítési Kormánybizottság működését (MÁK), valamint a reszlovakizáció körülményeit és 200 ezer magyar egyoldalú kitelepítésnek a tervezetét. Kitérek továbbá, Csehszlovákia és Magyarország két világháború közötti nemzetiségpolitikájára, a szlovákiai magyarok és a magyarországi szlovákok szemszögéből.

¹¹ BALASSA 1986. 20-23.; ANDRÁSFALVY 1986. 58-60.

¹² A témáról bővebben: GEERTZ, Clifford 1997.; HOLLÓS 2000.; KVALE, Steinar 2005. ROSENTHAL, Gabrielle 1995.; SEIDMAN, Irving 2002.; VARGA 2011.

¹³ GYIVICSÁN 1993. I. 262.

A csehszlovák-magyar lakosságcsere történeti háttérének tárgyalása után, a lakosságcsere előtti Gúta (5. fejezet) és Medgyesegyháza (4. fejezet) településtörténetének, elsősorban a két világháború közötti időszakának bemutatására kerül sor. A gútai magyarok és a medgyesegyházi szlovákok esetében, a lakosságcsere megkezdéséig vizsgálom a nyelvi, kulturális, gazdálkodási hagyományokat és az identitástudatukat. A kettős identitású medgyesegyházi szlovákok esetében, Gyivicsán Anna megfogalmazása szerint a duális kultúrájú, de többségében szegény sorsú szlovákságnál a magyar lakosság hatására és a magyar nemzetiségpolitika következtében felgyorsuló asszimilációs folyamatokat, mely először a nyelvi, majd a gazdasági, később a szellemi kultúra területén jelentkezett és ment végbe, illetve az ennek következtében kialakult kétnyelvűség és a nyelvcsere állapotát.

A disszertáció fő vonalát (6. fejezet), a csehszlovák-magyar lakosságcsere gyakorlati megvalósulásának bemutatása képezi, az említett két település, szülőfalum Medgyesegyháza és a lakosságcsere-egyezmény megkötésével „ikertelepülésévé” váló Gúta, egy tőle 350 km-re lévő csehszlovákiai magyar település esetében. Vizsgálva, az 1947-ben és 1948-ban végbemenő ki-és betelepülések menetét, önkéntes alapon, vagy hatósági felszólításra történt, mikor és milyen módon zajlott le, a lakosság távozása milyen szellemi, anyagi értékek és személyi kötődések elvesztését eredményezte. A Medgyesegyházára érkező gútai magyarok esetében az érkezésük, fogadtatásuk és a letelepedésük körülményeit, kezdeti nehézségeit, érték-e őket diszkriminatív intézkedések és atrocitások a helyi hatóságok és a lakosság részéről, például kilakoltatások, ragadványnév, a beilleszkedésüket segítő szervezeteket és az anyagi juttatások típusait.

A lakosságcsere gyakorlati megvalósulása után, átfogó igénnyel szólok a gútai magyarok és leszármazottaik integrálódásának a folyamatáról Medgyesegyházán (7. fejezet), a település nemzetiségi, anyanyelvi, vallási, foglalkozási megoszlásának módosulásáról, a kapcsolattartás módjairól a szülőföldjükkel, a hozott kultúrájuk fejlődéséről, változásáról az új környezetben, a gútai hagyományok meglétéről, eltűnéséről, a házasságkötéseik vallási és lokális csoportendogám¹⁴ jellegéről és a vegyes házasságok létrejöttének következményeiről. Szintén átfogó igénnyel mutatom be, elsősorban a magyar nemzetiségpolitika szemszögéből, a településen maradt, a lakosságcsere lehetőségével nem élő szlovákok napjainkig tartó asszimilációs, integrációs folyamatát is. Az asszimiláció szempontjából, esetükben a vegyes házasságoknak nagy jelentősége van, hiszen a vegyes házasságon belül történt meg

¹⁴ Az endogámia az a gyakorlat (szokás vagy kényszerítő erejű elvárás), amely előírja, hogy a párválasztás az adott csoporton belül történjék. Az endogám csoport lehet társadalmi (azonos rangúak vagy azonos társadalmi réteghez, esetleg etnikumhoz vagy vallási felekezethez tartozók), gazdasági (hasonló vagyoni helyzetűek) vagy lokális (falun belülről). ÖRSI 1983. 31-32.

leghamarabb a nyelvváltás, mellyel egyidejűleg a tudati és nemzetiségi hovatartozás változása is bekövetkezett. Összefoglaló jelleggel kitérnék (8. fejezet), elsősorban Angyal Béla és Magdaléna Paríková kutatási eredményeire hivatkozva, Gúta lakosságcsere utáni történetére.

A dolgozat utolsó egységében foglalkozom a (9. fejezet) Medgyesegyházán és Gútán, a csehszlovák-magyar lakosságcsere 50. és a 60. évfordulója alkalmából és utána létrejövő rendezvényekkel (megemlékezések, ünnepek, találkozók) és emlékjelekkel (emléktábla, emlékmű, szobor, kopjafa stb.), melyek az emlékezet eltűnésével és az emlékeket átélő emberek elhalálózásával válnak meghatározóvá. Vizsgálatát különösen fontosnak tartom, hiszen a lakosságcserevel kapcsolatos eseményeket évtizedekig hallgatás övezte, megemlékezésekre, emlékjelek állítására, a fennálló politikai rendszer támogatása nélkül, az eseményeket átélőknek nem volt lehetősége, csak a rendszerváltás után, mely a mai napig növekvő tendenciát mutat. Új ünnep van születőben, melyet a magyar országgyűlés 2012. december 4-én kiadott, a 86/2012 számú határozata is megerősít, mely április 12-ét, a magyar lakosság Felvidékről való kitelepítésnek kezdőnapját országgyűlési emléknappá, a Felvidéki Kitelepítettek Emléknapjává nyilvánította.

II.2 Szakirodalom és források, a kutatómunka helyszínei

II.2.1 Szakirodalom és források

A csehszlovák-magyar lakosságcserevel kapcsolatban magyar és szlovák szerzőktől egyaránt több monográfia, tanulmány, tanulmánykötet és konferenciakötet látott napvilágot, mely napjainkig folyamatosan bővülő tendenciát mutat. A rendszerváltozás előtti történeti munkákból megemlítendő Arató Endre „Tanulmányok a szlovákiai magyarok történetéből 1918–1975” című tanulmánykötete, Balogh Sándornak a Történelmi Szemlében 1979-ben megjelent, az 1946. február 27-ei magyar-csehszlovák lakosságcsere-egyezménnyel foglalkozó tanulmánya, illetve szintén ebben az évben, Münchenben először angolul, 1989-ben, pedig hazánkban magyarul megjelent Janics Kálmán, „A hontalanság évei” című munkája.

A rendszerváltás után szlovák szerzőtől a témakör első feldolgozását Karel Kaplan jelentette meg 1990-ben, az 1945–1948 közötti csehszlovákiai nemzetiségi kérdéskört vizsgálva. Štefan Šutaj, kassai történész, pedig több nagyon fontos szlovák nyelvű munka szerzője. Közülük az első a reszlovakizációról adott alapos és kritikus elemzést. A szerző 1993-ban jelentette meg összefoglaló áttekintését a magyar kisebbség 1945-1948 közötti helyzetéről, s ugyanabban az évben jelent meg kismonográfiája az 1949. évi déli akció

történetéről.¹⁵ Ezen kívül Šutaj, több tanulmányt is közölt a szlovákiai magyarok jogfosztottságának különböző részkérdéseiről. Erősen csehellenes és antikommunista szemszögből írta meg jól dokumentált, több kérdésben pontosan fogalmazó, sok helyen azonban nemzetileg elfogult könyvét Ján Bobák.¹⁶ A szlovák szerzők által készített munkákhoz sorolhatjuk még Alena Bačová¹⁷ könyvét, aki az etnikai identitás és a történeti változások összefüggéseit vizsgálta. Magdaléna Paríková szlovák etnológus, a magyarországi szlovákok „reemigrációjáról” a dél-szlovákiai községekbe telepített egykori magyarországi szlovákok közt végzett kulturális antropológiai kutatásokat, melyek szlovák és német nyelven kerültek kiadásra. A legátfogóbb monográfiákat, ugyanakkor Vadkerty Katalin¹⁸ készítette a szlovákiai magyar közösség 1945–1948 közötti történetéről: a reszlovakizációról, a csehországi deportálásokról, valamint a belső telepítésekről és a lakosságcsereéről. A munka érdeme, hogy a nagypolitikai döntéseket és azok regionális, illetve helyi szinten történő végrehajtását párhuzamosan dolgozza fel és mutatja be.¹⁹ Magyarországi szerzőktől a témára vonatkozóan, 1989 óta számos történeti munka jelent meg. Molnár Imre és Varga Kálmán²⁰ 1992-ben, a csehországi deportálásokra vonatkozó visszaemlékezéseket, dokumentumokat adta elsőként közre. Tóth László 1995-ben, a korszak szlovákiai magyar politikai emlékiratait rendezte sajtó alá. 1998-ben jelent meg Balogh Sándor és Földesi Margit szerkesztésében Magyarország háborús jóvátételének válogatott forrásanyaga, benne az 1949. évi csorbatói jegyzőkönyvvel. A monografikus feldolgozások sorába tartozik Tóth Ágnes könyve²¹ a magyarországi németek kitelepítésének, illetve a magyar–szlovák lakosságcsereének a korabeli összefüggéseiről. A lakosságcsere történetének és következményeinek másik szakszerű összefoglalása, a 2000-ben megjelent Kugler József²² munkája, amely elsősorban a szlovákiai magyarok dél-alföldi áttelepítésének kérdéseivel foglalkozik.

A kérdéskör történeti szociológiai, néprajzi vonatkozásait, a jogfosztottság éveinek emlékezetét, 1991-ben Szülőföldem hontalanul címmel, Újváry Zoltán mutatta be egy gömöri parasztember visszaemlékezésein keresztül. A csehországi deportálásokról és a magyarországi kitelepítések és a többi kényszertelepítés felvidéki magyar érintettjeinek visszaemlékezéseiből Molnár Imre és Varga Kálmán, illetve Újváry Zoltán után, 1995-ben Zalabai Zsigmond adott közre válogatást Magyar Jeremiád címmel, illetve Szarka László szerkesztésében jelent meg

¹⁵ SUTAJ, Stefan 1993.

¹⁶ BOBÁK, Ján 1996.

¹⁷ BAČOVÁ, Alena 1996.

¹⁸ VADKERTY 1999.

¹⁹ SZARKA 2003. 10.

²⁰ MOLNÁR-VARGA 1992.

²¹ TÓTH 1995.

²² KUGLER 2000.

2003-ban „A szlovákiai magyarok kényszertelepítései emlékezete 1945–1948” című visszaemlékezéseket, tanulmányokat és dokumentumokat tartalmazó munkája. A tanulmánykötetek közül említést érdemel, a Molnár Imre és Szarka László szerkesztésében készült, Otthontalan emlékezet,²³ mely a csehszlovák-magyar lakosságcsere 60. évfordulójának állít emléket, továbbá a Nógrád Megyei Levéltár és az Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet által 2010-ben Szederjesi Cecília szerkesztésében megjelent „Vonatok északra és délre” című²⁴ konferenciakötete, mely 17 szlovák, szlovákiai magyar és magyar szerző a második világháborút követő szlovák-magyar lakosságcsere történetével és annak máig ható következményeivel foglalkozó előadásait tartalmazza.

A legnagyobb érdeklődés és számbeli fejlődés azonban, a helytörténeti irodalomban figyelhető meg. A kitelepítések 50. és 60. évfordulója alkalmából nagyon sok szlovákiai és magyarországi érintett település jelentetett meg alkalmi kiadványokat, amelyekben fontos dokumentumok, adatok láttak napvilágot. Ezek között említendő, az először 1997-ben megjelent, Angyal Béla Gúta 1945-48 közötti történetével foglalkozó helytörténeti munkája. A magyarországi feldolgozások közül a legsikeresebbek a regionális, megyei alapozásúak, mint például Fazekas Árpád, Horváth Zoltán, vagy a 2003-ban megjelent Tolna megyei telepítéseket feltáró, László Péter „Fehérlaposok” című munkája.²⁵ A 2011-ben Izsák Lajos²⁶ szerkesztésében megjelent, Negyed történetével foglalkozó tanulmánykötetében, Gombos János munkája érinti a település lakosságcserevel kapcsolatos eseményeit. A kérdéskör diplomáciatörténeti irodalma is igen gazdag, melyek közül Balogh Sándornak, Izsák Lajosnak, Popély Árpád, Tóth Ágnesnek, Tóth Lászlónak, Szarka Lászlónak a munkái emelkednek ki.²⁷ Az említettek mellett, Magyarországon és Szlovákiában egyaránt számos tanulmány és még több publicisztikai írás foglalkozott a témakörrel.

A magyarországi szlovákok történetével és kultúrájával szintén számos történeti, néprajzi, irodalmi és szociológia munka, tanulmány, tanulmánykötet, monográfia és publikáció foglalkozik, ennek ajánló bibliográfiáját a Pécsi Tudományegyetem könyvtárosa Radványi Ferenc²⁸ készítette el, mely forrásként szolgál a témában kutatóknak. A bőséges szakirodalom ellenére megállapítható, hogy a magyarországi szlovákokról elég kevés történeti feldolgozás készült napjainkig, a magyarországi szlovákok asszimilációját, migrációs folyamatait, identitását és kultúráját vizsgáló nagyszámú munkákkal ellentétben. A

²³ MOLNÁR-SZARKA 2007.

²⁴ SZEDERJESI 2010.

²⁵ FAZEKAS 2001.; HORVÁTH 1998.; LÁSZLÓ 2003.

²⁶ IZSÁK 2011.

²⁷ BALOGH 1979.; IZSÁK 2007., SZARKA 1993., 1998., 2003., 2005., TÓTH 1993., TÓTH 1995.

²⁸ RADVÁNYI é.n.

rendszerváltás előtti békés-megyei vonatkozású munkák közül kiemelkedik XIX. század jeles személyiségeinek egyik legnevesebb alakjának Haan Lajosnak, a „Békéscsaba története” című helyi monográfiája, melynek kétnyelvű (szlovák és magyar) kiadásával úttörő módon indítja el a hasonló típusú kétnyelvű művek sorát. A XX. század első felében megemlíthető Zsilinszky Mihály munkássága, aki államtitkárként fontos szerepet töltött be, a szlovák népi kultúra tudományos megőrzését és ápolását hivatott békéscsabai múzeum létrehozásában. A magyarországi szlovákok asszimilációjáról Pechány Adolf kormánybiztos jelentései adnak alapos tájékoztatást. A néprajzi gyűjtésekre és kutatásokra támaszkodó tudományos feldolgozások első eredményei az először 1975-ben kiadott - s azóta 12 kötetben napvilágot látott - *Národopis Slovákov v Maďarsku* (A magyarországi szlovákok néprajza) című sorozatban jelentek meg. Az 1970-es és az 1980-as években Békéscsabán megrendezésre került, Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásait összefoglaló kötetek, a nemzetiségi kutatás néprajzi elvi és módszertani kérdései mellett, a magyar-szlovák együttélés asszimilációs, akkulturációs következményeiről, a szlovák népi kultúrában történt változásokon túl, a „repatriáltak” problémájának tanulmányozásának lehetőségeiről ad tájékoztatást. A társadalomtörténeti munkák közül, Ács Zoltán, Arató Endre, Kovács Alajos, Polányi Imre, Szabó Ferenc, Tilkovszky Lóránt,²⁹ a migrációs folyamatokat vizsgálók közül Ján Sirácky³⁰ említendőek meg.

A rendszerváltás után 1990-ben a békéscsabai szlovák értelmiség kezdeményezésével és a Magyarországi Szlovákok Szövetsége támogatásával hozták létre a Szlovák Kutatóintézetet Békéscsabán (*Slovenský výskumný ústav*). Az intézet feladata kizárólag a magyarországi szlovákok múltjának és jelenének kutatása, történeti, nyelvi, néprajzi és szociológiai szempontból. Eddig többek között két jelentős kiadványa látott napvilágot magyar és szlovák nyelven, az 1993-ban az „*Atlas slovenských nárečí v Maďarsku*” (A magyarországi szlovák nyelvjárások atlasza) és az 1996-ban kiadott az „*Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku*” (A magyarországi szlovákok népi kultúrájának atlasza). A néprajzi munkák sorát Krupa András „Békés megyei hiedelem-, szokás-, illetve népmesegyűjteménye, Lami István 2002-ben kiadott ballada-, népmese- és szokásgyűjteményei, Tábori György, Koppány János munkái és Andó György muzeológiai tevékenysége gazdagítanak. A magyarországi szlovákok kulturális és nyelvi állapotáról Gyivicsán Anna 1993-ban „Anyanyelv, kultúra, közösség”, a 2003-ban „A nemzetiségi lét és kultúra dimenziói” címen kiadott és a Gyivicsán Anna-Krupa András közös munkájaként a Változó világ 16. kötetében megjelent „A

²⁹ ÁCS 1986., ARATÓ 1977., KOVÁCS 1936., POLÁNYI 1987., SZABÓ 1980., TILKOVSZKY 1985., 1989.

³⁰ SIRÁCKY 1971., 1981.

magyarországi szlovákok” című könyvük ad átfogó képet. A magyarországi szlovákok történetéről és asszimilációjáról Gombos János és Tóth István, nyelvéről Zsilák Mária és Fazekasné Bárth Klára tanulmányai, a migrációs folyamatokról Gombos János és Kugler József adnak bőséges tájékoztatást.³¹ Az utóbbi évtized asszimilációval kapcsolatos irodalmát gyarapította Gyáni Gábor „Az asszimiláció fogalma a magyar társadalomtörténetben” címmel. A magyarországi szlovák népesség főbb demográfiai jellemzőit a 2004-ben, a Központi Statisztikai Hivatal Békés Megyei Igazgatósága által kiadott kötetei ismertetik, melyek Ando György, Gombos János, Gyivicsán Anna, Hornokné Uhrin Erzsébet, Krupa András és Palyusik Mátyásné tanulmányait, vagy korábbi tanulmányainak részletét tartalmazza.

A szlovákiai magyarok történetével és kultúrájával, a szlovák-magyar kapcsolatokról szintén számtalan történeti, néprajzi, irodalmi és szociológia munka, tanulmány, tanulmánykötet, monográfia és publikáció foglalkozik. A lakosságcserevel kapcsolatban már említett történeti munkákon kívül a néprajzi munkák közül Liszka János 2002-ben kiadott, „A szlovákiai magyarok néprajza” című munkája emelkedik ki, melyben a szlovákiai magyarok néprajzi kutatásának hiányosságára és módszertani problémáira, az archaizmus- és a parasztságcentrikus kutatási irányzat zsákutcájára, illetve a népi kultúra társadalmi rétegzettségének, időbeli fáziseltolódásainak, változásainak, a különféle kölcsönhatásainak, területi változásainak vizsgálatának hiányosságára hívta fel a figyelmet. A könyv hiánypótló e témában, melyben a térség néprajzi kutatástörténetének bemutatása mellett, a népi kultúrát ért hatások számbavétele után, a szerző tájegységekre lebontva a térség népi kultúrájáról rajzol átfogó képet, majd a szlovákiai magyarok populáris kultúrájára ható XX. századi, az impériumváltásokból fakadó változásokat tárgyalja. A dolgozatban vizsgált gútai népélettel, Angyal Béla és Fehérváry Magda kutatásai nyomán született munkák foglalkoznak,³² melyek nyomán 1992-ben került kiadásra, „Gúta hagyományos gazdálkodása a XX. század első felében” című tanulmánykötete, melyben az említett szerzőkön kívül Gudmon Ilona a gútai földművelésről, Gaál Ildikó a gyümölcs- és kertészkedésről, Varga Lídia népi táplálkozásról és Liszka József a vásártartási hagyományokról szóló tanulmányai szolgáltatnak adatokat. Megemlítendő még a 2009-ben, a Palkovich Viktor Társulat által kiadott, a gútai és a Gúta környéki népi hagyományokat feldolgozó helytörténeti-néprajzi könyvsorozat.

³¹ GOMBOS 2004., 2008., KUGLER 1991., 1996., 1999., 2000., 2004., 2007., 2008., TÓTH 1994., 1999., 2009. 2013.; ZSILÁK 2004.

³² ANGYAL 1987., 1992., 1994.; FEHÉRVÁRY 1988.

A szakirodalmi források Medgyesegyháza helytörténeti és népi kultúrájának a vizsgálatában, azonban már igen hiányosak. A medgyesegyházi lakosság hagyományairól alig született leírás, erről képet csak a visszaemlékezők töredékes emlékképeiből, egy helybeli könyvtáros gépelt feljegyzéseiből, Karsai Mihály hajdani tanító és Zsilinszky Ádám volt medgyesegyházi lakos néprajzi gyűjtéseiből, Zsilinszky Károly medgyesegyházi evangélikus lelkész, a település első világháború előtti időszakát vizsgáló szociológiai tanulmányából és a békéscsabai szlovákok népszokásait vizsgáló Dedinszky Gyula és Krupa András munkáiból kaphatunk.³³ Medgyesegyháza történetével mindössze egy, Szabó Ferenc szerkesztésében 1993-ban megjelent tanulmánykötet foglalkozik. Szatmári Imre és Vágó Csaba a település korai történetével, Szabó Ferenc Medgyes puszta XVIII-XIX. századi életével, Halasi László az egyházközségek és gyülekezetek megalakulásával és megerősödésével, Zsilinszky Ádám a település kereskedelmi és piaci tevékenységeivel, Pintér János Baross László, a világhírű búzanemesítő munkásságával, Hévvizi Sándor a település külterületének történeti helyneveivel foglalkozik, továbbá megtalálható a kötetben a már említett Zsilinszky Károly szociológiai tanulmánya.

A szakirodalom mellett forrásként szolgáltak, a korabeli és recens sajtótermékek, statisztikai közlemények és kötetek. A sajtótermékek közül a Békésmegyei Közlemények, a Békés Megyei Hírlap, a Békés Népe, a Békési Élet, a Medgyesegyházi Hírlap, az Új Otthon, a Sloboda, a Slovenská Jednota (Jednota), a Viharsarok számai egészítették ki a kutatási témát. A statisztikai közlemények kötetei közül, a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 1991., 2001., 2011. évi népszámlálási adatai, a Magyar Statisztikai Közlemények (MSK) 1910., 1920., 1930. évi népszámlálás kötetei, nemzetiségre és anyanyelvre vonatkozóan, tovább az 1935. évi Magyarország mezőgazdaságának főbb üzemi és az 1938. évi felvidéki nép-, földbirtok- és állatösszeírás adatai és a Történeti Statisztikai Kötetek (TSK) 1941. évi népszámlálás, foglalkozási és demográfiai, községek szerinti adatai segítségével, számos Medgyesegyháza nemzetiségi, anyanyelvi, vallási és foglalkozási számadatait összesítő és elemző táblázat épült be a dolgozatba.

A források másik nagy egységét a levéltári források jelentik, melyek Medgyesegyháza esetében töredékesen maradtak fent. Medgyesegyháza község 1921 és 1950 közötti iratai a XX. század elején kerültek Békés megyéhez, előtte Arad megyéhez tartoztak és az iratanyag egy része megégett. Medgyesegyháza Nagyközségi Tanács Végrehajtó Bizottság 1950 és 1989 közötti irata, 1977-ben kerültek át a gyulai Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei

³³ DEDINSZKY 1987., 1993.; KRUPA 1974., 1984., 1985., 1988., 1995., 2004., 2009.

Levéltárához. Az iratanyagok nagy része, azonban a BéML Békés Megyei Levéltárának Békési Fióklevéltárában található. Az 1920 és 1950 közötti iratok közül, elsősorban a kutatási témához kapcsolódó közgyűlési jegyzőkönyveket és a közigazgatási iratokat, az 1950-1989 közötti iratanyag esetében, pedig az Állandó Bizottsági ülések jegyzőkönyveit, az anyakönyvi, a választással és népszámlálással kapcsolatos, a telekkönyvi és a földügyi iratokat vizsgáltam, melyek kiegészítették a szakirodalmi ismereteket és bővítették, az eddig e témában feltáratlan Medgyesegyháza történetét. A budapesti Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában lakosságcserevel kapcsolatos, az államigazgatás felsőbb szervei által kiadott áttelepítési nyilvántartások, névjegyzékek, statisztikai kimutatások és a budapesti Országos Széchényi Könyvtár és Kézirattárában, Szabó Károly és munkatársai által 1981-ben kiadott a magyar–csehszlovák lakosságcsere történetével foglalkozó három kötetes történeti munka szolgáltatott további adatokat.

A Medgyesegyházi Evangélikus és Katolikus Egyházközség házasságkötési anyakönyvei elengedhetetlen segítséget nyújtottak a lakosságcsere után, a településen bekövetkező „vegyes házasságok” és a gútai születésű magyarok felekezeti és csoport endogámiájának a vizsgálatában. A katolikus gútai magyarok házasságkötéseiről, a Medgyesegyházában Eskettek anyakönyvének I. kötete (1922. október 3-tól 1955. december 25.) és a II. kötete (1956-tól napjainkig), az átkeresztelkedéseikről, Medgyesegyháza Római Katolikus Plébánia Kereszteltek anyakönyvének II. kötete (1945. január 1-től 1968-ig) és III. kötete (1968-tól napjainkig), a medgyesegyházi szlovákok gútai magyarokkal történt házasságkötéseiről, a Medgyesegyházi Evangélikus Egyház Esketési anyakönyve 1891-1994 A/4. kötete tartalmazott adatokat.

Végezetül, a kutatási anyagomat színesebbé, a lakosságcsere családtörténeti vonatkozásának köszönhetően, a személyes tulajdonomban lévő, illetve a rokonaim és a település lakosai által rendelkezésemre bocsátott iratanyagok (anyakönyvi kivonatok, levelek, személyi lapok stb.) és fényképek tették.

II.2.2 A kutatómunka helyszínei

A dolgozat elkészítéséhez nélkülözhetetlen kutatómunka magyarországi helyszínei, a levéltárak közül a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, a Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára, a Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltár Békési Fiókkönyvtára és a Magyar Nemzeti Múzeum. A kutatóintézetek közül, a Magyar Tudományos Akadémia Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete és a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutató Központ Alföldi Tudományos Intézete.

A könyvtárak közül megemlítendő a Békés Megyei Könyvtár és Tudásház, a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága Munkácsy Mihály Múzeumának a könyvtára, az Országos Széchényi Könyvtár és Kézirattár, a Medgyesegyházi Művelődési Ház és Könyvtár, a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára, a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtára. A kutatómunka további helyszíneit a Medgyesegyházi Evangélikus Egyházközség Lelkeszi Hivatala és a Medgyesegyházi Katolikus Egyházközség Plébániai Hivatala jelentették.

II.3 Köszönetnyilvánítás

Doktori disszertációm közreadásakor köszönetet fejezem ki témavezetőmnek, Dr. Kósa Lászlónak, a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem Művelődéstörténeti Tanszék nyugalmazott egyetemi tanárnak, aki ötleteivel, meglátásaival, a folyamatos konzultáció lehetőségével segítette elő munkám elkészítését. Köszönettel tartozom Dr. Kugler József a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutató Központ Alföldi Tudományos Intézetének nyugalmazott tudományos főmunkatársának, hogy rendelkezésemre bocsátotta saját gyűjtéseit és beszélgetéseink során, számos probléma vizsgálatára felhívta a figyelmemet és észrevételeivel folyamatosan kiegészítette kutatásaimat. A Magyar Tudományos Akadémia Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetének munkatársainak, Dr. Magdaléna Paríková, a pozsonyi Comenius Egyetem Etnológiai Tanszékének docensének, Dr. Krupa András etnográfusnak, Ando György etnográfusnak, a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága Munkácsy Mihály Múzeumának igazgatójának, akik tanácsaikkal segítették munkámat. Medgyesegyháza településtörténetének megismerésében nélkülözhetetlen segítséget nyújtott, a település polgármestere dr. Nagy Béla, volt polgármestere Ruck Márton, volt alpolgármestere Forgó Pál és felesége Forgó Pálné Kárász Mária, Valyuch Jánosné Kárász Terézia, Karsai Mihály, Misi bácsi, a település hajdani nyugalmazott pedagógusa és a Medgyesegyházi Szlovákok Nemzetiségi Önkormányzatának elnöke, Nyáriné Szlávik Mária. A kutatásaimat teljessé, a Medgyesegyházi Evangélikus Egyházközség Lelkeszi Hivatalának és a Medgyesegyházi Katolikus Egyházközség Plébániai Hivatalának iratanyagai tették, melyben nagy segítséget nyújtott Kémenes Csaba katolikus plébános és Zsíros Lilla evangélikus lelkész. Gúta településtörténetének megismerésében, pedig Angyal Béla, Gúta volt polgármestere nyújtott nélkülözhetetlen segítséget.

Nem maradhatnak ki a felsorolásból, családtagjaim, rokonaim és Medgyesegyháza lakossága, akik személyes beszámolóikkal, az általuk féltve őrzött és rendelkezésemre bocsátott eredeti dokumentumaikkal, vagy pusztán jelenlétükkel segítették a munkámat.

III. A csehszlovák-magyar lakosságcsere történeti előzményei

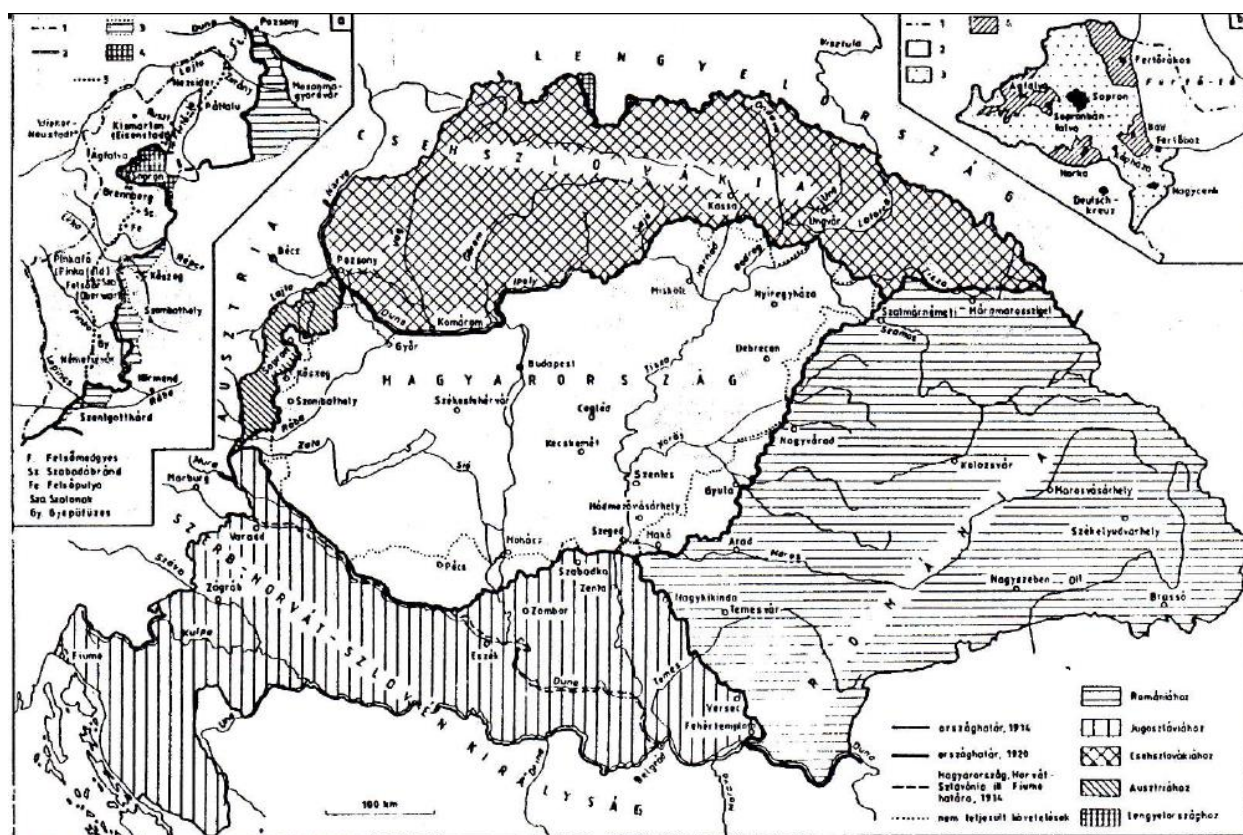
III.1 Az első világháborút lezáró békék következményei

Magyarország évszázadok óta multikulturális, több nép által lakott állam volt. A Habsburg Birodalom keretei között létező Magyarországon a XVIII. századra, a török világot követő újratelepítések következtében a magyarság ráadásul a nemzetiségekkel szemben kisebbségbe került. A XIX. század folyamán felerősödő nacionalista törekvések hatására, a Habsburg Monarchia keretei között élő népcsoportok közül, nemcsak a magyaroknál, hanem a többi nemzetiségnél is felerősödtek a nemzetállami törekvések, melyek előre jelezték a Monarchia szétesését. Az 1867-ben megkötött osztrák-magyar kiegyezés értelmében ugyan a magyarság kiemelkedett addigi helyzetéből és a két uralkodó nemzet egyikévé vált, de az immár politikai jogokért küzdő nemzetiségek önállósodási törekvéseit nem tudta megakadályozni. A Monarchia számára vereséget hozó első világháborút lezáró békeszerződések értelmében pedig, a történelmi Magyarország elvesztette területének több mint kétharmadát, lakosságának több mint felét. Horvát-Szlavóniával 325,4 ezer km² területű és 20886,5 ezer (10050,6 ezer magyar) lakosú Magyarországot négyfelé vágva 232,4 ezer km²-t (71,4%) csatolt el 13271,4 ezer (63,5%) lakossal. [25.0% = 3319,6 ezer magyar, a nemzet 33,0 %-a].³⁴ A magyar békedelegáció vezetője, Apponyi Albert gróf, az alábbiak szerint vélekedett a trianoni békeszerződésről: *„Nem tétovázom, azonban és nyíltan kimondom, hogy a békefeltételek, úgy, amint Önök szívesek voltak azokat nekünk átnyújtani, lényeges módosítás nélkül elfogadhatatlanok. Tisztán látom azokat a veszélyeket és bajokat, amelyek a béke aláírásának megtagadásából származhatnak... A többi háborút viselt nemzettel, Németországgal. Ausztriával és Bulgáriával kötött béke feltételei mindenesetre szintén szigorúak. De közülük egyik sem tartalmazott a nemzet életére lényeges területi változtatásokat, mint azok, amelyeket velünk elfogadtatni akarnak. Arról van szó, hogy Magyarország elveszítse területének kétharmad - és népességének majdnem kétharmad részét, és hogy a megmaradt Magyarországtól a gazdasági fejlődés majdnem összes feltételei megvonassanak...”*³⁵

³⁴ BAGYINSZKY 2013. 45.; PÁNDI 1997. 374.

³⁵ EÖRDÖGH 2000. 79.

1. ábra: A magyar nemzetállam az első világháború után.³⁶

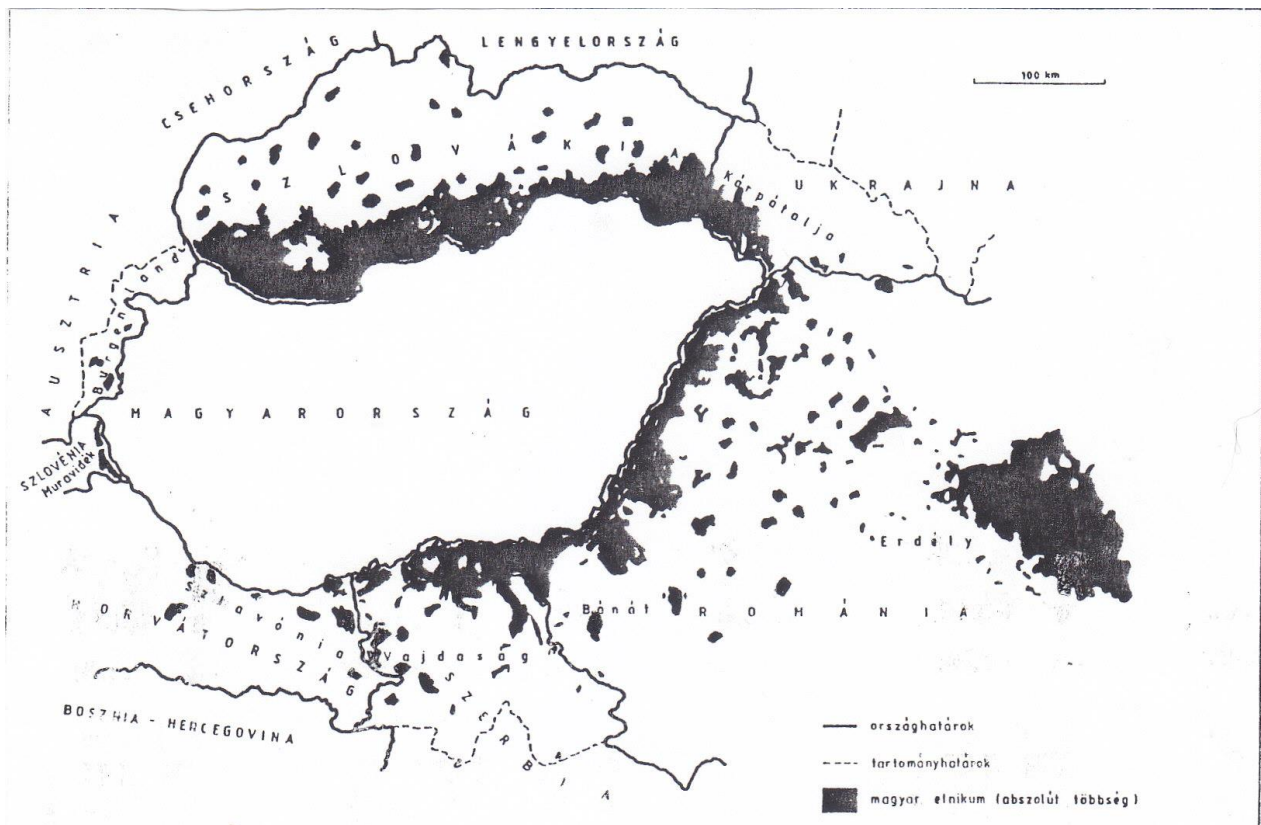
A magyar anyanyelvűek 1/3-a – több mint 3 millió ember – idegen állam irányítása alá került, s közülük mintegy 1,5 millióan az új határok mellett, az anyaország területével összefüggő tömbökben éltek.³⁷ Az első világháborút lezáró békeszerződések, az utolsó magyar népszámlálás adatai szerint, Romániához csatoltak 1.660.000 főt, Csehszlovákiához 896.000 főt, Jugoszláviához pedig 577.000 főt. Az elszakadt területek egy részén a román, a szlovák, a szerb, a horvát vagy a német nemzetiség volt többségben, de kevert és tisztán magyar lakosságú területeket is elváltak az országtól.³⁸

³⁶ PÁNDI 1997. 375.

³⁷ A Horvát-Szlavóniával 325,4 ezer km² területű és 20886,5 ezer (10050,6 ezer magyar) lakosú Magyarországot négyfelé vágva 232,4 ezer km²-t (71,4%) csatolt el 13271,4 ezer (63,5%) lakossal. [25.0% = 3319,6 ezer magyar, a nemzet 33,0 %-a]. PÁNDI 1997. 374-375.

³⁸ JANICS 1989. 10., ROMSICS 1999. 139-147.

2. ábra: A határon túli magyarok elhelyezkedése Trianon után.³⁹

Az újonnan megszületett nemzetállamokban a magyarság kisebbségbe, míg Magyarországon a 92%-kal számbeli fölénybe került. A saját nemzetállamukat építő országok nem nézték jó szemmel az immár kisebbségbe került magyarok jelenlétét az országhatáraikon belül. A “problémát” különböző módon igyekeztek megoldani. Míg Csehszlovákiában körvonalazódni kezd a Benes-féle kitelepítési terv, addig Magyarországon kultúrpolitikai intézkedésekkel próbálták felgyorsítani az asszimilációt.

III.2 A Délkelet-alföldi szlovákok helyzete a két világháború között

A trianoni békeszerződés aláírása után, a magyarlakta vidékek elcsatolását követően a magyar társadalom számára nem maradt más, mint reménykedni egy majdani valamilyen fokú revízió gondolatában. A kilátástalannak tűnő helyzetben a magyar politikai és kulturális elit felismerte, hogy Magyarországnak elsősorban a kultúra területén vannak kitörési esélyei súlyos válságából. A Bethlen István miniszterelnöksége idején,⁴⁰ a válságos helyzet

³⁹ PÁNDI 1997. 541.

⁴⁰ Bethlen István, Magyarország miniszterelnöke 1921 és 1931 között.

megoldására születik meg Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatási miniszter nevéhez kötött kulturális egység elve és az 1920 után újra meghirdetett kultúrfölény-programja: „*A magyar hazát ma elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg és teheti ismét naggyá.*” Kidolgozta a neonacionalizmus, vagy pozitív nacionalizmus fogalmát. A "kultúrfölény" meghirdetője az alábbiakban fogalmazta meg a neonacionalizmus lényegét: „*A neonacionalizmus lényege, hogy a magyar hazafiasságot, az ősrégi patriotizmust öntudatosan olyan célok felé vezessük, amelyektől a magyar faj megerősödését és hazánk feltámadását várhatjuk.*” Elképzelései egymás után váltak valóra, s szolgálták a magyarság felemelkedését, valamint a keresztény-nemzeti értékterjesztést.⁴¹

A két világháború közötti nemzetiségpolitikánkat áthatotta ezen ideológiai rendszer, melynek fő irányvonala a Trianon következtében, a nemzetiségiak amúgy is felgyorsult asszimilációs folyamatának, minden lehetséges módjának, de nem feltétlenül erőszakos (magyar nyelvű iskolák, óvodák, iskolák, istentiszteletek, olvasmányok, ünnepélyek, színháztársaság stb.) felgyorsítását jelentette.⁴² A Jászi Oszkár által „mesterséges magyarosítás”-nak nevezett politika szinte minden területen próbált érvényt szerezni. Sztraka Károly, a Békéscsabai járás főszolgabírójának 1898-ban, a főispánnak tett jelentésben olvasható kijelentése a két világháború között is érvényesült: „*A magyarosodás gyorsabb ütemű előrehaladását két tényezőtől várhatjuk. Ezek: a templom és az iskola.*”⁴³ A magyar kormány 1920. február 10-én, a már fokozatosan leépített nemzetiségügyi minisztérium teljes megszüntetéséről határozott. Az ország szlovák lakossága számára az ugyan szlovák származású, de magyar orientáltságú Pechány Adolfot nevezte ki kormánybiztosnak, aki 1941-ben bekövetkezett haláláig küldözte a jelentéseket arról, hogy milyen szépen magyarosodnak a trianoni országterületeken a szlovák falvak.⁴⁴ A gyors magyarosodás okait Pechány Adolf az alábbiakban látta, hangsúlyozva, hogy nem a magyar nemzetiségpolitika, hanem természetes körülményeik kényszerítették a szlovákokat arra, hogy a magyar nyelvet mindjobban elsajátítsák és magyarosodjanak:

✚ a szlovák népesség vegyes lakosságú községekben élt, melyekben a nemzetállam nyelve, a magyar lett a kommunikáció, egymás megértésének az eszköze. „*Ilyen vegyes ajkú vidéken természetes, hogy a lakosság érzi a magyar nyelv tudásának szükségét, mert hiszen másképpen az egymással való érintkezés is lehetetlenné válnék.*”

⁴¹ BAGYINSZKY 2013. 47.; HUSZTI 1942. 116.

⁴² TILKOVSKY 1994. 26.

⁴³ TÓTH 2013. 41-42.

⁴⁴ TILKOVSKY 1994. 25.

- ✚ a szlovák öntudatú értelmiségiek alacsony száma
- ✚ a magyarosodott szlovákok növekvő száma
- ✚ a nemzeti nyelv meghatározó szerepe az oktatási rendszerben, az egyházi istentiszteleteken.

A „természetes körülmények” mellett vitathatatlan azonban, ha nem is diszkriminatív intézkedésekkel, de a magyar kultúrpolitika, „ráségítő” intézkedéseivel elősegítette a szlovákok asszimilációját:

- ✚ az egyházak nyelvhasználatát illetően, az 1895-ben és 1914-ben kiadott rendeletek ugyan szabad választást biztosítottak, azonban a magyarosítást szorgalmazó köröknek érdekében állt, hogy az egyházi jegyzőkönyvek és prédikációk nyelve is kizárólag magyar legyen, ezért szorgalmazták a kétnyelvű, váltakozó misézést. A lelkészek és a tanítók alkalmazásánál meghatározóvá vált a magyar szellemiség megléte, így nem jelentett problémát, ha szlovák (tót) nyelvet nem beszélt.
- ✚ magyar nyelvű könyvek terjesztése a szlovákok körében.
- ✚ csehszlovákiai szlovák sajtó termékeinek magyarországi szlovákoktól való távoltartása.
- ✚ a csendőrségi nyilvántartásokban felvették és ellenőrizték a nemzetellenesnek minősülő agitátorokat.⁴⁵

A húszas évek elején még kölcsönösségi alapon folytak a tárgyalások Magyarország és Csehszlovákia között a nemzetiségeknek biztosítandó jogokról, de ezek 1921 őszére végleg elakadtak. A kormányzerveknek, ugyanakkor ezen években már szándékukban állt a nemzetiségi pártok elsorvasztás is.⁴⁶ A magyarosítás, az asszimiláció folyamatát, azonban kétségtelenül elősegítette az iskolaügyre és a nyelvhasználatra vonatkozó 4800/1923. M.E.sz. miniszteri rendeletre alapuló 110.478/1923.VIII. VKM. sz. rendelet, mely 1944-ig többször módosult, sőt érvényét is veszítette. A rendelet egyformán bizonyította a szlovák kisebbség erőtlenségét és öntudatának gyengeségét, de a magyar nemzetiségi politika merevségét is. A rendelet három iskolatípus létesítését írta elő:

- A./ kisebbségi tanítási nyelvű iskola: minden tárgy anyanyelven tanítandó, - itt a magyar nyelv, mint rendes tantárgy szerepel,
- B./ vegyes típusú iskola: kisebbségi és magyartanítási nyelvű iskola, ahol megosztva egyes tantárgyakat anyanyelven, másokat magyar nyelven tanítottak,
- C./ magyartanítási nyelvű iskola: ahol az írás, olvasás és a kisebbségi nyelv anyanyelven, - a többi pedig magyarul tanítandó.

⁴⁵ TILKOVSKY 1989. 14-20., 30., 80.; TÓTH 1994. 156-157.; TÓTH 2013. 41.

⁴⁶ TÓTH 1994. 156.

Országosan azonban, az A. típusú anyanyelvi iskolából kevés volt, a nemzetiségiiek érthetően a C. típusú tisztán magyartanítási nyelvű iskolát nem részesítették előnyben. Békés megyében és Csanád-Arad-Torontál vármegyében, a B. és C. típusú iskolák létesültek.⁴⁷ Míg Csanád-Arad-Torontál vármegye területén lévő hat szlovák település iskoláiban 1925-ben 1542 tanköteles járt, melyből 1516 ágostai evangélikus és anyanyelv szerint 1393 szlovák, addig 1935-ben 1604 szlovák anyanyelvű tankötelesből csak 1010, azaz 63%-a részesült anyanyelvi oktatásban. Kovács Alajos kutatási szerint 1933-34-es tanévben Békés és Csanád vármegyék területén 2048 tanköteles szlovák diák nem részesült anyanyelvi oktatásban.⁴⁸

A hazai szlovák nemzetiségi mozgalom gyengesége abban is megmutatkozott, hogy a Matica Slovenská kulturális egyesülettel való kapcsolatuk Tóth István kutatásai szerint 1922-ig nem követhető nyomon, megélénkülése csak 1928-tól figyelhető meg ismét.⁴⁹ A kulturális életükben ugyan az 1885-ben alapított, Budapest központú, Magyarországi Tót Közművelődési Társulat szerepet játszott, de az alföldi szlovákság azon meg-megújuló kísérleteit, hogy Békéscsaba központtal hozzon létre egy országos jellegű, de öntudatosabb szlovák szervezetet a kormány és a helyi hatóságok megakadályozták. A Budapesten működő Katolikus Tót Munkáskör esetében, pedig a kormány a kormánybiztosai révén ügyelt, hogy a kör tagsága távol maradjon a csehszlovák követség befolyása alatt álló budapesti egyesületek (Osveta, Beseda stb.) rendezvényeitől.⁵⁰

A Bethlen-kormány idején mindez érthető volt, hiszen az 1920-as évek vége a csehszlovák-magyar gazdasági tárgyalások ideje volt, a közös kereskedelmi vállalatok alapításának lehetősége derülátóbbá tette az alföldi szlovákságot. A fellépő szlovák aktivisták megmozdulásai, pedig erőtlenekek voltak, ugyan a rendőri és a közigazgatási szervek, ennek ellenére a terjedő „pánszlávizmusról”, mint veszélyes politikai mozgalomról beszéltek. A szlovák nemzetiségi mozgalom kezdeményezéseire a hatóságok 1927-ben figyeltek fel Tótkomlós, Medgyesegyháza és Békéscsaba vidékén. A környék lakosságának 85%-a szlovák anyanyelvű, akik ragaszkodtak nemzetiségükhöz. A hatóságok széles körű nyomozást indítottak el. Kezdetben Szák György békéscsabai lakosra vonatkoznak az adatok, majd Medgyesegyházán Kesjár Pál banktisztviselő, a tótkomlói dr. Buda magánorvos is megfigyelés alá került. A szélesebb körű vizsgálat eredményeként egy névjegyzéket is összeállítottak a nemzetiségi szempontból a legveszélyesebb emberekről. A nemzetiségi mozgalom elsősorban Tótkomlóson, Medgyesegyházán, Békéscsabán összpontosult, mely

⁴⁷ TÓTH 2003. 150-151.

⁴⁸ KOVÁCS 1936. 33-35.

⁴⁹ TÓTH 1994. 157.

⁵⁰ TILKOVSKY 1994. 28-29.

nem jelentette azt, hogy Pitvaros, vagy Nagybánhegyes kimaradt volna a hatása alól. Békéscsabán sorra jelentek meg a propaganda plakátok és könyvek.⁵¹ A Magyarság című lap 1930-ban igen jónak ítélte a magyarországi nemzetiségek, szlovákok helyzetét, ezért nem értette, miért van szükség külföldi sajtóra, könyvekre. Elégedetlenségének adott hangot, hogy Békéscsabán két könyvkereskedés is létezik: a Baukó-féle és az Evangélikus Egyházi Könyvkereskedés. A bethleni konszolidáció után, az 1930-as évek a többszöri kormányváltás, a szélsőséges politikai irányzatok, a németorientáltság megerősödésének és a revíziós törekvések megvalósulásának időszakára. Mindez nem kedvezett a magyarországi szlovákok helyzetének. A rövid életű Károlyi-kormány után hatalomra kerülő, Gömbös Gyula⁵² diktatórikus uralma alatt, felerősödött a névmagyarosítási kampány, illetve 1935. december 23-án kiadott egy új nemzetiségi iskolarendelelet.⁵³ A kisebbségre vonatkozó A,B,C rendszerű oktatási típusokat, ezen miniszterelnöki rendelet meg is szüntette, helyette egységes rendszert vezetett be, mely az előző rendszer B. típusára épített. Az oktatás terén, így a nehézségek csak fokozódtak, még az evangélikus egyház iskoláiban is. A harmincas években, ennek ellenére határozottabb irányt vett az alföldi szlovákok mozgalma, melyet elősegített a helyi törvényhatóságon belül megalakuló Ellenzéki Szövetség⁵⁴ létrejötte, melynek célja a szabadságjogokért való küzdelem, az ország kivezetése a „nyomorúságos” helyzetéből. A Békés megyei községek 90%-nak megyebizottsági tagja (114 fő) csatlakozott ehhez az Országos Függetlenségi Kossuth-párt szervezte mozgalomhoz, mely programjának három pontja: a közszabadságok törvényes biztosítása, sajtószabadság, egyesülési és gyülekezési szabadság, titkos választójog és esküdt-bíróság voltak. Tagjai közül kérelmezték a szlovák nyelvű gazdasági és közművelődési és kulturális időszakos lap engedélyezését, kultúregyesületek létesítését és követelték minden iskolatípusban a szlovák nyelv oktatását.⁵⁵ Tóth István kutatásaiból kiderül, hogy Pluhár Mihály, Baukó György, Szekerka János, Hankó János, Dorkovics Mihály, Kerepeczky András, Bagyinszky János, Zahorán Mátyás, akik a nemzetiségi mozgalom kulturális életének, vagy szervezeti kereteinek megteremtésével foglalkoztak, személyesen is találkoztak a pozsonyi intézmények vezetőivel. A Békésmegyei Közlöny korabeli cikkei folyamatos tájékoztatást adtak a szlovák nemzetiségi szervezkedéséről és a magyar hatóságok fellépéséről. A szlovák nemzetiségűek ellen

⁵¹ TÓTH 1994. 158-159.

⁵² Gömbös Gyula, Magyarország miniszterelnöke 1932 -1936 között.

⁵³ TILKOVSKY 1994. 35-36.

⁵⁴ Tagjai: Hankó Mihály (szociáldemokrata), Szeberényi Lajos Zsigmond dr. főesperes, felsőházi tag, Babinszky János, ifj. Gálik János, Kvasz György dr. Békéscsabáról, Mezőberényből Filó Sámuel és Mihály, Szarvasról Tóth György, Tótkomlósról Kovács Károly. TÓTH 1994. 158.

⁵⁵ TÓTH 1994. 158-159.

folyamatosan indultak hatósági eljárások, akik nagy része, ennek következtében, családotul Csehszlovákiába emigráltak.⁵⁶ A szlovák nemzetiségiek, a jobboldali és a szélsőjobboldali erőkkel is kapcsolatba kerültek. A törekvések ellenére, azonban a szlovákság központi nemzetiségi érdekképviseleti orgánum nélkül, társadalmi, gazdasági helyzetének megfelelően, érdekeinek érvényt szerezni nem tudott.⁵⁷ A Magyar Központi Statisztikai Hivatal elnöke, Kovács Alajos 1936-ban így nyilatkozott e folyamatokról: „*A trianoni országterületen élő szlovákság néhány évtized – legfeljebb 50 év – múltán teljesen el fog tűnni, asszimilálódása szükségszerű, elháríthatatlan, feltartóztathatatlan folyamat, amelyet megállítani természetesen érdekünkben sincs... Nem látunk lehetőséget arra, hogy a tótság, mint külön népfaj, Csonka-Magyarország területén fennmaradhasson. Még akkor sem, ha a kisebbségvédelemnek minden eszközével ellátnák.*”⁵⁸

Az 1930-as évek nemzetiségpolitikai tényezője az ekkor Szlovák Nemzeti Egység Pártja (SzNEP), s annak orgánuma, az 1939-ben indult Slovenská Jednota (Szlovák Egység) című hetilap volt, melyet erősen cenzúráztak és napirenden volt a betiltása is, ennek ellenére 1944. október 1-ig megjelentek a számai. Teleki Pál kormánya ugyanakkor, inkább a közművelődés és az egyházi egyesületek terén látták volna legszívesebben a magyarországi szlovákokat, s nem a pártpolitika terén. Mindenesetre a szlovák kormány erős nyomást gyakorolt a magyar kormányra, egy politikai párt és közművelődési egyesület engedélyezése kérdésében, mindkettőt természetesen országos hatáskörrel felruházta. Egyik fél sem titkolta, hogy a reciprocitásra törekszik, mely szerint nemzetiségi iskolát, egyesületet, pártot akkor lehetett fenntartani, vagy létesíteni, ha ugyanez a szomszéd országban is biztosítva volt a másik ország ott élő kisebbsége számára.⁵⁹ Az oktatási rendszeren a nem magyar anyanyelvű gyermekek népiskolai oktatásáról szóló 25.370/1941. V.K.M. számú rendelet alig változtatott a nemzetiségiek helyzetén, ugyanakkor hatályon kívül helyezte az 1935-ben egységesen előírt vegyes tannyelvű oktatást, és visszatért az 1923. évi rendelet három iskolatípusához. Erre azért volt szükség, mert a II. világháború folyamán, a németek segítségével történő terület visszafoglalások, a felvidéki, a kárpátaljai és az erdélyi területgyarapodások,⁶⁰ nagy számban

⁵⁶ TÓTH 1994. 161.

⁵⁷ TÓTH 1994. 162.

⁵⁸ KOVÁCS 1936. 24.; TILKOVSKY 1989. 9.

⁵⁹ TILKOVSKY 1994. 47.; TÓTH 1994. 164.

⁶⁰ 1938. november 2-án, az első bécsi döntés értelmében 11927 km terület, vele Komárom, Érsekújvár, Rozsnyó, Kassa, Ungvár és Munkács városa - mintegy 1 050 000 lakossal, melyből 86,5 % magyar volt, került vissza Magyarországhoz. A döntés egyértelműen az etnikai határokat fedte. 1939. március 14-én került sor Kárpátalja visszafoglalására, mely következtében 12 061 km terület és mintegy 600 000 lakos (ebből 40 000 magyar, a többi főleg rutén) került Magyarországhoz. 1940. augusztus 30-án, a második bécsi döntés értelmében, Magyarország visszakapta Észak-Erdélyt és Székelyföldet 43 104 km területtel és 2 400 000 lakossal, akiknek

hozott öntudatos nemzetiségieket, akik egy részétől nem lehetett megtagadni a teljes értékű anyanyelvi iskoláztatást, ugyanakkor a B és a C típusal, választási lehetőséget kívánt biztosítani. A rendelet kimondta, ahol létszám szerint indokolt lett volna az anyanyelv oktatása, de az egységes rendszer után sem tértek át arra, ott azt kötelezően be kell vezetni. A mellékletében vármegyénként felsorolja azon helységeket, ahol mindenképpen szükséges az anyanyelvi oktatás bevezetése. A rendelet természetesen a megnagyobbodott ország egészére volt érvényes, de a gyakorlati végrehajtásából a trianoni határon a német kivételével minden más nemzetiséget kirekesztettek. Az eddig elért asszimilációs eredményeket ugyanis, minden eszközzel meg akarták óvni, a visszacsatolt területek öntudatosabb nemzetiségi erőinek befolyásától.⁶¹ Békés vármegyében, ezért egyetlen egy települést sem, Csanád vármegyéből, pedig csak Nagybánhegyest jelölték meg, ahol kötelezően be kellett vezetni a szlovák nyelv tanítását. Ennek hatására sok településen megszűnt a szlovák nyelv tanítása.⁶²

Bárdossy László⁶³ és a Kállay Miklós⁶⁴ kormánya a terület visszacsatolások következtében, „szentistváni” nemzetiségpolitikát hirdetett, amely a magyarság érdekeit a nemzetiségekkel való együttélésben, a velük való méltányos bánásmódban, az erőszakos asszimilációs módszerek mellőzésében jelölte meg, azonban ennek a felfogásnak erős ellentábora volt. Az ellentábor helytelenítette a nemzetiségek ilyenfajta „dédelgetését”, szerintük a magyar politikának nem szabad őket nyelvükben, jelenlegi nemzeti öntudatukban meghagynia, politikai, vagy akár kulturális szervezkedésüket megtűrnie. Az a körülmény, hogy a Magyarországhoz visszacsatolt területek nemzetiségi lakosságát a szomszédos szlovák, román, szerb, horvát sovíniszta rendszerek magyarellenes szellemben befolyásolták, tovább rontott a helyzeten. Ezen irányzat, egyrészt lehetetlenné tette a visszacsatolt területeken magyar és a nemzetiségi lakosság közti viszony javulását, másrészt a magyarországi nemzetiségek minden sérelmét a szomszédos országokban, a magyar lakosságon torolták meg. A nemzetiségi problémák megoldását, ugyanakkor továbbra is a reciprocitás alapján közelítették meg.⁶⁵ Ennek folyamán engedélyezte Kállay Miklós a Slovenská Jednota napilapként való megjelenését, mely 1942. május végétől valósult meg. A Szlovák Antifasiszta Frontjának lapjában a Slobodában, egyre több felhívás született arról, hogy a SzNEP-et feloszlatják, ezért kérnek minden hű szlovákot, hogy lépjenek be az

több mint a fele (51,4%) magyar volt, de átkerült 42,1% román is. PÖLÖSKEI-GERGELY-IZSÁK (szerk.) 1995. 125-134.

⁶¹ TILKOVSKY 1994. 43-44.

⁶² TÓTH 1994. 157.

⁶³ Bárdossy László, Magyarország miniszterelnöke 1941-1942 között.

⁶⁴ Kállay Miklós, Magyarország miniszterelnöke 1942-1944 között.

⁶⁵ TILKOVSKY 1994. 47.

Antifasiszta Frontba. Békéscsabán hét ilyen személyt ismertek, Medgyesegyházán kettőt, Nagybánhegyesen hármat, Mezőberényben négyet, Tótkomlóson tizenegyet, Szarvason hetet, Pitvaroson hármat, Új-Nagylakon kettőt, Ambrózfalván hármat, Csanádalbertin hármat, tehát összesen 45 főről volt szó. Kulturális téren, a párt kultúrbizottságát szekciókra osztották, így létrejött a pedagógiai, tudományos, irodalmi, zenei, népművelő, színművészeti, népgazdasági, művészeti (képzőművészeti), néprajzi szekció. Békéscsabán, a Tranoscius könyvkereskedésben terjesztették a folyóiratot.⁶⁶

Az 1944 márciusában hatalomra kerülő nyilasok nemzetiségpolitikai elképzeléseinek az alapját, a helyreállítandó Nagy-Magyarország birodalmi gondolata alkotta. Területi önkormányzat helyett, a népi önkormányzatokra helyezték a hangsúlyt. Elképzelésük szerint a népcsoport, adót vehetett volna ki a maga céljaira, ugyanakkor állami támogatásra is igényt tarthattak. A tanítást az iskolákban a népcsoport nyelvén kívánták folytatni. A magyar nyelv az elemi iskolákban kötelező lett volna, a középiskolákban csak külön tantárgy. A népcsoportok nyilvános anyakönyvet vezettek volna tagjaikról. Büntetendő lett volna minden beolvasztó kísérlet és a népcsoport és a népiség gyalázása is büntetőjogi eljárást vont volna maga után. A népcsoportok felett a kormány a felügyeletet egy nemzetiségi miniszter által gyakorolta és mindegyik népcsoportot a minisztériumban egy-egy államtitkár képviselte volna. A népcsoport saját alkotmánnyal rendelkezett volna - amit az államfő csak szentesíthetett volna. A népcsoport vezetőjét népcsoport bízta volna meg, s nem az államfő. A népcsoportok számarányukat tekintve képviselőket küldtek volna a parlamentbe. Ez a javaslat 1940 júniusában, a napilapokban is megjelent. Azonban, mind a kormányzat, mind a nemzetiségiek felháborodással fogadták a törvényjavaslatot, melyet a Szent István-i gondolat, az ezeréves Magyarország állameszméje elleni támadásnak tartottak, mondván ilyen helyzetben összefogásra van szükség.⁶⁷ A háborút követően, 1945-ben került sor a nemzetiségi iskolaügy jogi szabályozására. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 10.030/45 számú rendelete kimondta, hogy legalább 10 tanuló szülei kérésére, szavazással kellett eldönteni a nemzetiségi nyelv bevezetését, melynek hatására a község szomszédságában lévő településeken Tótkomlós, Nagybánhegyes, Pitvaros stb., 1945-46-os tanévben újra indult a szlovák oktatás.⁶⁸

A két világháború közötti nemzetiségpolitikának a következménye, mely az első világháborút követő évtizedekben a statisztikai kiadványokból, különösen a tízévenkénti

⁶⁶ TÓTH 2004. 159.

⁶⁷ TILKOVSKY 1994. 47.

⁶⁸ DEDINSZKY 1987. 271.; TILKOVSKY 1989. 14-15.; TÓTH 1994. 157.

népszámlálások anyagából kitűnik, a szlovák lakosság asszimilációs folyamatának felgyorsulása. Tilkovszky Lóránt szerint, míg az 1920. évi népszámlálás idején a trianoni Magyarország szlovák anyanyelvű lakossága 140.918 fő volt, az összlakosság 1,8%-a, addig 1930-ra számuk 104.819 főre, az összlakosság 1,2 %-ára, az 1941. évi népszámlálás adatai szerint pedig 75.877 főre, azaz az összlakosság 0,8%-ára csökkent. Az utóbbiak közül is csak 15.143 vallotta magát egyúttal szlovák nemzetiségűnek is, a többi 60.518 fő, pedig magyar nemzetiségűnek.⁶⁹ Mindemellett a szlovákul tudók közül is egyre kevesebben vallották magukat szlovák anyanyelvűnek, s egyre többen kerültek a szlovákul tudó magyarok kategóriájába. 1920-ban a szlovákul tudók 64,5%-át, 1930-ban 69,7%-át, 1941-ben 70,3%-át sorolták magyar anyanyelvűek csoportjába. 1920-ban a szlovákság 81%-a, 1930-ban 86,5%-a tudott magyarul. A csak szlovákul tudók, már csak az idősebb korosztályhoz tartozók voltak, illetve a még óvodába, iskolába nem járó kisgyermek egy része. A kétnyelvűségben belül, tehát egyre nagyobb teret nyert a magyar nyelv használata, míg a szlovák nyelv inkább a családi élet mindennapjainak, vagy az idősebbek egymás közti társalgásaira szorult vissza.⁷⁰

III.3 A szlovákiai magyarok helyzete a két világháború között

A Csehszlovákiához került területek magyar lakossága az 1920-as évek végéig, a harmincas évek elejéig igyekezett megtalálni helyét az új államszervezetben, viszonylag gyorsan alkalmazkodva a megváltozott körülményekhez. A parlamentáris demokrácia számos elemét magán viselő csehszlovák állam korlátozottan ugyan, de Közép-európai viszonylatban több lehetőséget biztosított a nemzetiségi jogok gyakorlására, elsősorban az oktatás, kisebb mértékben a politikai szervezkedés terén is, ezért a felvidéki magyarságot kevesebb atrocitás érte a két világháború között, mint az erdélyi, vagy délvidéki sorstársait. A szlovák politikusok azonban, számos diszkriminatív intézkedéssel is sújtották a magyarságot, megpróbálták az elmagyarosodott szlovákok „visszatérítését” anyanemzetükhöz, sok ezer embertől megtagadták a csehszlovák állampolgárságot, megkezdődött a magyar tisztviselők és más polgári rétegek tömeges kiutasítása, népszámlálási visszaélések történtek, az 1920-as években végrehajtott földreform során pedig, a magyar parasztság számarányánál jóval kisebb mértékben jutott földhöz.⁷¹

A földreform és az általa bekövetkező telepítési akciók, nemzetpolitikai célokat követtek, a szlovák, a román, a morva és a cseh családok betelepítése, a magyar államhatár

⁶⁹ TILKOVSZKY 1989. 8.

⁷⁰ TILKOVSZKY 1989. 12.

⁷¹ KUGLER 2000. 10.

melletti magyar etnikai tömb fellazítását szolgálta, mely során számos kolonizált település jön létre a magyar települések közé beékelődve. A kolonizált, telepes falvak többsége, azonban mindig is külön és zárt világot alkotott, a telepéseknek a környező magyar falvakkal csak minimális volt a kapcsolatuk, s baráti és rokoni kapcsolatok csak a legritkább esetben szövődtek a helyi magyarok és a kolonisták között. A magyar ember kapcsolathálójába a telepések, így alig kerültek bele, a magyarok és a telepések egymás mellett éltek, de egymásról alig tudomást véve.⁷² Mindezt alátámasztja az ÁFH által a kolóniák gazdasági rendjéről kibocsátott körlevél: „*Kiutalás során gondoskodva volt arról, hogy az őket körülvevő magyar tengerbe ne vesszenek bele, s attól függetlenül tudjanak maradni. Ezt egyrészt a megfelelő nagyságú önellátó birtokkal, másrészt az ún. közös telepes birtokokkal értük el, amelyek haszna kizárólag a telepések kulturális és társadalmi életét szolgálja. A kolóniákon megfelelő terület lett kijelölve az iskoláknak, könyvtáraknak, a kulturális tevékenységet szolgáló épületeknek, sportegyesületnek és különböző gazdasági társulásoknak.*”⁷³ A földreform Szlovákia déli, mezőgazdasági szempontból legértékesebb sík területein élő, a nemzetiségek közül legnagyobb arányban 61,2%-ban mezőgazdasági 16,1%-ban ipari, 3,7%-ban kereskedelmi, 2,9%-ban közlekedési munkából élő és 4,6%-ban az állami szférában dolgozó magyarságra hatott a legkedvezőtlenebbül.⁷⁴

3. ábra: Csehszlovákia lakosságának ágazati hovatartozása az 1921-es népszámlálás szerint.⁷⁵

Nemzetiség	A felsorolt nemzetiségek ágazati hovatartozása %-ban						
	mezőgazdaság	ipar	kereskedelem	közlekedés	állami alkalmazás és szabad foglalkozás	hadsereg	egyéb
Csehszlovák	41,0	33,1	5,1	5,1	4,3	1,4	10,0
Német	27,3	43,6	7,1	5,1	4,6	0,8	11,5
Magyar	61,2	16,1	3,7	2,9	4,6	0,7	10,8
Orosz	83,0	4,8	0,5	1,3	1,6	0,7	8,1
Lengyel	21,2	55,2	2,0	8,6	2,1	0,2	10,7

Az akció, azonban nem hozta meg a várt eredményt, mivel a tervezett százezres telepítés helyett mindössze 3500 családot tudtak ilyen módon letelepíteni 144 településen (1921 és 1929 között), egyrészt ezek a kolóniák annyira egységes etnikai tömbbe érkeztek,

⁷² SIMON 2009. 7.

⁷³ SIMON 2009. 146.

⁷⁴ SIMON 2009. 49-50.

⁷⁵ SIMON 2009. 50.

hogy inkább elkülönültek az „őslakosoktól”, másrészt ahelyett, hogy „csehszlovákosították” volna környezetüket, többnyire ők maguk magyarosodtak el.⁷⁶ A németekkel ellentétben, a magyarok részéről nem került sor egységes politikai fellépésre, pedig erre minden okuk meg lehetett volna. A Magyar Nemzeti Párt, a Barázda című lapjában adott hangot, a telepítésekkel kapcsolatos ellenvéleményének.⁷⁷ A magyarságot érzelmeiben leginkább az sértette, hogy nem használhatta nemzeti színeit, szimbólumait, nem hallgathatta a Himnuszt, nem ünnepelhette március 15-ét, augusztus 20-át (ezekért pénz- vagy börtönbüntetés járhatott). Nemzeti ünnepként kellett megülnie viszont az állam alapító atya, Masaryk születésnapját. A magyar kisebbségnek helyzetét nehezítette, hogy hiányzott egy olyan város, amely bástyája, központja lehetett volna a magyarságnak. Ez elsősorban a városszerkezetből adódott: a szlovák területek Budapest központúak voltak, Pozsony nem volt magyar város, Kassa pedig gyorsan elveszette magyar jellegét.⁷⁸

Az 1920-as évek végére nyilvánvalóvá vált, hogy a szlovákiai magyarság annak ellenére, hogy sikeresen építette ki pártstruktúráját, gazdasági és kulturális intézményrendszerét, szinte az élet minden fontos területén, súlyos veszteségeket szenvedett. A népszámlálás adatai szerint, az 1921-ben kimutatott 650 ezer magyar helyett 1930-ban csupán 592 ezer magyar élt a mai Szlovákia területén.⁷⁹ A kedvezőtlen adatokhoz hozzájárult a magyar nyelvű és kultúrájú zsidóság, zsidó nemzetiségüként való regisztrálása is. A magyarság statisztikai fogyása, a nyelvtörvényben megállapított 20%-os küszöb miatt kapott jelentőséget. Az 1930-as népszámlálás adatai alapján szüntették meg a kétnyelvűség gyakorlatát a Felvidék két centrumában, Pozsonyban és Kassán, ahol a magyar lakosság arányszáma 20% alá esett. Megtörtént azonban az is, hogy a hatóságok települések ide-oda csatolásával, a járáshatárok elmozdításával érték el azt, hogy bizonyos járásokban megszüntethessék a magyar nyelv használatát. Ez történt többek között a Pozsonyi, Kassai vagy a Nyitrai járás esetében. Az 1929-ben kezdődő gazdasági válság, azonban új helyzetet teremtett. A válság idején kibontakozó munkanélküliség és szociális elégedetlenség következtében egész Európában megerősödtek a szélsőséges politikai irányzatok, a kommunizmus és fasizmus. A baloldali eszmék népszerűsége az ellenzéki magyar pártok számára is gondot okozott, hiszen Dél-Szlovákia agrárnépessége között is egyre nagyobb teret hódított a kommunista mozgalom. A megváltozott nemzetközi erőviszonyok felerősítették a

⁷⁶ KLINYECZ <http://www.southeast-europe.org/> Letöltés időpontja: 2014. november 5.

⁷⁷ SIMON 2009. 50.

⁷⁸ SIMON 2008. 103.

⁷⁹ Ez az adat még akkor is figyelmeztető, ha tudjuk, hogy a korabeli csehszlovákiai népszámlálások hitelessége megkérdőjelezhető.

magyarországi revizionista törekvéseket. Ebben a helyzetben felértékelődött a szlovákiai magyar kisebbség szerepe és politikai magatartása. A döntő többség számára továbbra is meghatározó maradt az ellenzéki magatartás, s egyre határozottabbá vált a magyarlakta területek sorsának újrendezése iránti igény. Ezzel szemben a csehszlovák politikát támogató aktivista politika a magyarság körében nem honosodott meg, ugyanakkor az Egyesült Országos Keresztényszocialista Párt, Magyar Nemzeti Párt egyre határozottabban lépett fel. A magyar pártok aktivizálódására a hatalom, a kemény kéz politikájával próbált válaszolni. Napirenden voltak a házkutatások, tiltó rendeletek, s a Prágai Magyar Hírlap időszakos betiltása is egyre gyakoribbá vált. A szlovákiai magyar politizálás azonban továbbra is megmaradt a törvényes keretek között és elutasított mindenféle szélsőséget. Az 1930-as évek második felében, azonban felértékelődött a kisebbségi pártok szerepe Csehszlovákiában. 1936. június 21-én, Érsekújváron létrejön, az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt egyesüléséből, rövidebb nevén az Egyesült Magyar Párt, melynek elnökévé Jaross Andort, ügyvezető elnökévé pedig Esterházy Jánost választották.⁸⁰

A háború kitörésével fenyegető válságot, az 1938. szeptember 29-30-án a négy nagyhatalom (Franciaország, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország) által megkötött müncheni egyezmény oldotta meg, amely Csehszlovákia többségében németek által lakott területeit Németországnak ítélte. Az egyezményt követően az Egyesült Magyar Párt már a magyarok önrendelkezési jogának megadását követelte, Dél-Szlovákia számos településén a magyarság demonstrációt tartott, amelyeken a magyarok által lakott területek Magyarországhoz csatolását követelték, az újonnan létrejövő Magyar Nemzeti Tanács a Magyarországhoz való visszatérés békés útját hangsúlyozta, mely mögött széles támogató bázis sorakozott fel. A szlovák autonomista törekvések és a kisebbségek megoldatlan problémája, belpolitikai válsághoz vezettek Csehszlovákiában, melyet az 1939. március 14-én, a független Szlovák Köztársasággal létrejött hitleri bábaállam oldott fel.⁸¹ Az első bécsi döntés és Kárpátalja megszállása következtében, pedig az 1918-ban Csehszlovákiába került magyarság döntő többsége, pár évre ismét Magyarország polgárává vált. A visszatérést követő öröm után gyorsan jelentkeztek a gondok is. Az Egyesült Magyar Párt a felvidéki magyarok húsz év alatt elszenvedett sérelmei gyors orvoslását várta. A visszacsatolt területeket előzőlő anyaországi hivatalnokok és a Csehszlovákiához képest elmaradottabb gazdasági és szociális viszonyok, azonban sok keserőséget okoztak. A kisparaszti és föld nélküli rétegek leginkább a csehszlovák földreform felülvizsgálásával és a birtokviszonyok újrendezésével voltak

⁸⁰ POPÉLY 2008. 168-171.

⁸¹ SIMON 2008. 102.

elégedetlenek. A szlovák alkotmány a magyarokat a németekkel együtt - a csehekkel és zsidókkal ellentétben - „meghonosodott nemzetiségi csoportnak” tekintette, így elvileg ugyanazon jogok illették meg, mint a szlovákságot: jogosultak voltak politikai és kulturális szervezkedésre. A szlovákiai magyarság mozgáskörét azonban lényegesen behatárolta a szlovák alkotmány reciprocitást, vagyis viszonyosságot kimondó elve, amely szerint: „...A nemzetiségi csoport alkotmányba foglalt jogai csak annyiban érvényesek, amennyiben ugyanazokat a jogokat élvezzi az illető nemzetiségi csoport anyaországának területén lakó szlovák kisebbség is.” A magyar kisebbség helyzete a nacionalizmustól túlfűtött Szlovákiában nem volt könnyű. Nem voltak ritkák a magyarelles megnyilvánulások, a magyarság kulturális és politikai tevékenységét akadályozó intézkedések. A politika színterén, ekkor már a szlovákiai magyarok érdekét csak a Magyar Párt képviselte, amely az első bécsi döntés előtt Szlovákiában működő Egyesült Magyar Párt utódja volt. Feladatának tekintette a magyar családok összefogását, ezért a nagyobb városokban magyar házakat alakított ki, amelyek központi szerepet kaptak a magyar nemzeti öntudat megőrzésében, támogatta a hátrányos helyzetű és a sokgyermekes családokat, a munkanélkülieket és az öregeket.⁸²

Mindeközben a londoni emigrációban működő csehszlovák kormány a szlovák autonómia jegyében, egyre határozottabban lépett fel, így a szövetséges hatalmak már a háború alatt elfogadták azt a tervét, hogy Csehszlovákiát a München előtti határai között, tehát a felvidéki magyar területeket is visszakapva újítsák fel. Edvard Beneš⁸³ kormánya, azonban nem elégedtek meg ennyivel, hanem olyan nemzetállam megteremtését tűzték ki célul, amelyből hiányzik a nem szláv lakosság, így született meg a kisebbségek kitelepítésének a terveze, amelyet azzal próbáltak megindokolni, hogy döntő szerepet játszottak az első Csehszlovák Köztársaság megszűnésében. 1944 tavaszán a moszkvai kommunista emigráció, majd a Szlovák Nemzeti Tanács is csatlakozott ehhez a programhoz. A különbség abban nyilvánult meg közöttük, hogy a Szlovák Nemzeti Tanács "lakosságcserével" óhajtotta összekötni a magyarok kitelepítését. A nagyhatalmak azonban csak a német kisebbség esetében fogadták el a köztársaság elárulásának kollektív vádját, s az ő eltávolításukat jogos igényként kezelték. A második világháború alatt, 1944 augusztusában a szlovák nemzeti felkelés idején, azonban megszületnek az első magyarelles intézkedések, mely során a Szlovák Nemzeti Tanács (SZNT) határozatot hozott, az Egyesült Magyar Párt és a magyar egyesületek feloszlásáról, a magyar középiskolák felszámolásáról.⁸⁴

⁸² SIMON 2008. 98.

⁸³ Csehszlovákia elnöke 1935-1938, emigrációban 1939-1945 között.

⁸⁴ POPÉLY 2008. 210.

A világháborúból győztesen kikerült és a nemzetállamát megerősíteni akaró Csehszlovákia számára, tehát a második világháború után a magyarság jelenléte a németekkel együtt nemkívánatossá vált. E probléma megoldására született a hivatalosan Moszkvában a cseh és szlovák politikusok által megfogalmazott, illetve véglegesített és 1945. április 5-én kihirdetett kassai kormányprogram.⁸⁵ Beneš köztársasági elnök egyértelműen leszögezte, hogy „A csehek és a szlovákok végérvényesen eldöntik és már el is döntötték, hogy a németekkel és a magyarokkal a mostani körülmények között egy államban nem tudnak és nem fognak együtt élni. E háború után már nem lesznek az első világháború utáni régi rendszer értelmében való kisebbségi jogok. Minden bűnös megbüntetése után a németek és a magyarok nagy többségének el kell mennie ebből az államból.”⁸⁶

III.4 A kassai kormányprogramtól a lakosságcsere-egyezmény megkötéséig

A kisebbségellenes intézkedések alapdokumentumává és hivatkozásává vált ez a kormányprogram, mely a nemzetiségekkel szembeni diszkriminációt jelentette, hiszen kizárta a németeket és a magyarokat a polgári és emberi jogokból. Janics Kálmán így vélekedett a kassai kormányprogramról: *“Kellő taktikai ravaszysággal szerkesztették meg, a program szinte mindenütt burkoltan nyilatkozik, nyitva hagyva az eldurvulás további lehetőségeit, akár erőszakos, akár diplomáciai megoldásokra.”*⁸⁷ A kormányprogram által kilátásba helyezett legfontosabb kisebbségellenes intézkedések a következők voltak:

- a nem szlovákok által lakott területeken nemzeti bizottságok helyett, kinevezett közigazgatási bizottságok létrehozása. (V. fejezet)
- a kisebbségekhez tartozó személyek állampolgárságának megvonása, illetve csak az aktív antifasisztáknak történő megadása; az 1938 után letelepedett személyek azonnali kiutasítása Csehszlovákiából. (VIII. fejezet)
- a magyarok és a németek vagyonának kárpótlás nélküli elkobozása, a szlovákok, valamint a csehek között való szétosztása. (XI. fejezet)
- a magyar és német iskolák megszüntetése. (XV. fejezet) A teljes iskolanélküliség 1945-49 között tartott, a magyar iskolakötelesek 4 évig voltak kirekesztve a

⁸⁵ BENES, Edvard 1995. 44-49.; POPÉLY 2008. 168-171.

⁸⁶ SZÚCS 2007. http://www.archivnet.hu/politika/csehszlovakmagyar_lakossagcsere_es_deportalasok.html

Letöltés időpontja: 2013. április 5.

⁸⁷ JANICS 1989. 115.

kötelező oktatásból, de még 1950-ben is az iskolaköteles magyar tanulóknak csak a fele járt magyar iskolába.⁸⁸

Csehszlovákiában 1945 tavaszán-nyarán kezdődött meg a kassai kormányprogram megvalósítása. Azokat a magyar nemzetiségű személyeket, akik 1938 novembere után telepedtek le, kiket „anyások” néven illettek, minden vagyonuktól megfosztva, 50 kg-os kézipoggyással kitoloncolták az országból. A csehszlovák adatok szerint június végéig 31780 magyar nemzetiségű személyt deportáltak Magyarországra. A Szlovák Nemzeti Tanács (SZNT) elnöksége május 18-án rendeletben tiltotta meg, hogy magyar nemzetiségű lakos bármilyen politikai pártnak tagja lehessen. Ezzel egyidőben minden magyar számára megszüntették a nyugdíjak kiutalását. Az elbocsátások alól is csak azok mentesültek, akik antifasiszta tevékenységüket bizonyítani tudták, melyről igazolást kaptak. Ez volt az úgynevezett, Nemzeti Megbízhatósági Bizonyítvány (*Osvedlenie O národej spolánlivosli*).⁸⁹

Az 1945. július 17-e és augusztus 2-a között, a három szövetséges nagyhatalom részvételével megtartott potsdami konferencia befejezése után, további diszkriminatív intézkedéseket léptetettek életbe. Míg a csehszlovák kormány kérését a magyar nemzetiségű lakosság kitelepítésére, a konferencia nem fogadta el, Csehszlovákia és Magyarország megegyezését javasolta, addig a németek kitelepítését jóváhagyta, ugyanakkor Magyarországot is kötelezte a német kisebbség kitelepítésére. A konferencia magyarokkal kapcsolatos határozata nagy csalódást keltett az országban, ennek ellenére, 1945. augusztus 2-án, a konferencia lezárulásának a napján aláírta Beneš elnök az 33/1945. számú elnöki dekrétumot, melynek értelmében a magyar és német nemzetiségűek elvesztették állampolgárságukat, ezzel a kisebbségek tagjai jogilag hontalanokká váltak. Az említetten kívül számos törvény, rendelet született, melyek a magyarok és a németek emberi jogait korlátozták. A Csehszlovákia területére érvényes jogszabályok közül a legfontosabbak a következők voltak:

- 5/1945. számú elnöki dekrétum értelmében, a magyarok és németek vagyonának kezelésére nemzeti gondnokokat neveznek ki.
- 27/1945. számú elnöki dekrétum, a belső telepítésről, melynek értelmében létrejönnek a szlovákiai és csehországi telepítési hivatalok.
- 88/1945. számú elnöki dekrétum, az általános munkakötelezettségről.
- 33/1945. számú SZNT rendelet a népbíróságok felállításáról.

⁸⁸ ANGYAL 2007. 10-11.; JANICS 1989. 153.

⁸⁹ ANGYAL 2007. 10.; ŠUTAJ, Štefan 1995. 185.; VADKERTY 1999. 86-88.

- 44/1945. számú SZNT rendelet értelmében minden további igény kielégítése nélkül elbocsátják a német és a magyar nemzetiségű közalkalmazottakat.
- 69/1945. számú SZNT rendelet, a megbízhatatlan személyek (ebbe a kategóriába tartoztak a magyarok is) magánszektorból történő elbocsátásáról.
- 104/1945. számú SZNT rendelet, a magyarok és németek mezőgazdasági vagyonának elkobzásáról.

A németek kiűzése következtében Csehországban munkaerőhiány lépett fel, ezért a 88/1945. számú elnöki dekrétumra hivatkozva 1945 őszén, több ezer magyar férfit a telepítési hivatal vezényletével cseh területekre szállítottak. Előre elkészített listák alapján szedték össze, vitték gyűjtőtáborokba a munkaképes férfiakat, nőket, majd innen szállították a munkaerőhiánnyal küszködő cseh városokba, ahol különböző elbánásban részesültek. Egyesek néhány héten belül hazaszöktek, otthagyták a kijelölt gazdasági munkát, de voltak, akik hónapokig munkatáborokban – a németekkel együtt – embertelen körülmények között dolgoztak.⁹⁰

Gútán 1944-ben a zsidó lakosokat koncentrációs táborokba szállították „*Sok zsidó volt Gútán... de aztán elvitték őket. Sajnáltuk őket, mert nem voltak olyan rossz emberek.*”⁹¹ „*Volt néhány zsidó család, de azokat eldeportálták a háború alatt. Szörnyűség volt, velem is járt 3 zsidó lány a polgáriba, először kaptak sárga csillagot, utána a faluban összeszedték, aztán elvitték őket, szegényeket, amíg át nem települtünk, addig nem jött vissza egy sem.*”⁹² 1945. ősz folyamán, pedig több száz gútai férfi kapott idézőt melyben az állt, hogy, jelentkezzenek a gútai csendőrlaktanyán, hozzanak magukkal kétnapi élelmet és takaró, mert munkára mennek. A behívottak pontos száma nem ismert, a korabeli dokumentum csak 500 férfit említ, kiknek közmunkára rendelésük és elszállításuk valószínűleg több csoportban történt. A csendőrlaktanyáról már fegyveres katonák kísérték őket a gútai állomásra, ahonnan marhavagonokban Komáromon keresztül a csehországi Pardubicére szállították őket. Itt munkatáborba terelték őket, ahol már több ezer elsősorban német fogoly sínylődött. A magyarok egy részét különböző igénylőknek adták ki, elsősorban mezőgazdasági munkára cseh nagygazdákhoz, vagy kisebb ipari üzemekbe osztották be őket. A pardubicei táborban maradottakhoz képest, viszonylag elfogadható sorsuk volt, hamarosan haza is szöktek a kijelölt munkahelyükről.⁹³ „*Először elvitték az izébe (...) Csehországba, Morvaországba oda egészen nem tudom milyen határig a falu nagy részét. De ott se válogatták, hogy kit, vagy mit*

⁹⁰ ANGYAL 2007. 11.; BALOGH 1979. 59–87.

⁹¹ özv. Kárász Andrásné visszaemlékezése

⁹² Németh Gézáne közlése nyomán

⁹³ ANGYAL 2010. 160.

visznek. Akikre kijött a tíz annak menni kellett, de azok nem vihettek semmit magukkal, csak kis cóki-móki ruhát, semmi mást, minden ott maradt. Mikor a magyarokat első transzportba elvitték, aztán jöttek a zsidók. Bátya, azokat is elvitték Csehországba, vót ott öt gyerek, azok elmentek minden nélkül bányákba, meg ilyen nagy uradalmakba, szóval ilyen módos csehökhöz. Egy részük visszatért, egy részük aztán ott maradt, vagy meghalt, vagy amikor hosszabb ideig vót ott, összegyűtt ott valakivel, megnősült, meg férjhez ment, aztán ott maradt.”⁹⁴ „A Mariska néni, aki azóta meghalt, az öcsém akkor gyerek vót, azt például eldeportálták Szudéta területre robotra, kényszermunkára.”⁹⁵ „Mielőtt átgyűttünk volna, sok családot elvittek Csehországba. Az én bátyámat is elvitték télvíz idején, mán nős vót és vót két fia, akkor télen, az egyik pólyás vót, a másik néhány éves és azokat is elvitték, föl cselédeknek. Azokat, úgy vitték el, hogy azok nem vihettek jószágokat, azok csak azt a kis holmit vihették el, meg a kész ételmet, de vissza sikerült gyünnie, a szülői házat megszerezte ott Gútán és ott is halt meg.”⁹⁶ „A nagybátyáméknak 5 kg-os csomaggal Csehországba kellett menni, aztán azok visszakerültek [Gútára], de mink nem kerültünk vissza, hanem Medgyesen maradtunk.”⁹⁷ A pardubicei táborban maradtak, akiket háborús bűnösöknek, fasisztáknak tekintettek azonban megjárták a poklot, a velük való bánásmód nem sokban különbözött a német koncentrációs táborok viszonyaitól. Élelmet alig kaptak, tisztálkodásra nem volt lehetőség, hamarosan valamennyien megtetvesedtek, a fegyveres őrök verték őket. Romeltakarítási munkákon és ipari üzemekben dolgoztak, melyért bért nem kaptak. Aki tudott, a külső munkahelyekről elszökött, de legtöbbször a tábor orvosainak segítségével szabadultak ki, a komáromi származású orvosnő általában tüdőbajt diagnosztizált, mire a gútai férfiakat elengedték a táborból.⁹⁸

Gútán 1945-ben bezárták a magyar iskolákat és csak a szlovák nyelvűek működését engedélyezték. Szlovák pedagógusok érkeztek településre nagy számban, az itt maradt magyar tanítók – már akit nem raktak át a határon, s az üldözések és a létbizonytalanság miatt önként sem távoztak az országból -, évekig nem kaptak fizetést. 1946 elején, pedig szlovákok foglalták el az összes állami hivatalt. Tanítók mellett vasutasok, erdészek települtek a községbe. Az északi vidékekről partizánok érkeztek, akiket különböző helyi üzemek, műhelyek, üzletek nemzeti gondnokainak nevezték ki. Azon nemzetiségiek lakta területeken, ahol a szlovákok száma nem érte el a lakosság egyharmadát, a Belügyi Megbízotti Hivatal a

⁹⁴ özv. Kiss Ferencné elmondása

⁹⁵ özv. Nagy György visszaemlékezése alapján

⁹⁶ özv. Kiss Lászlóné közlése alapján

⁹⁷ özv. Kárász Andrásné elmondása nyomán

⁹⁸ ANGYAL 2010. 160.

kassai kormányprogram értelmében Helyi Közigazgatási Bizottságokat (HKB) nevezett ki, melyek rendelkeztek a nemzeti bizottságok jogkörével. A május elején hivatalba lépett héttagú bizottság elnöke Ján Hopko lett. A bizottság tagjairól hamar kiderült, hogy legtöbbjüknek nem volt szakértelme a közigazgatási munkákhoz, s a községhez is csak pillanatnyi munkahelyük és rövidtávú anyagi érdekeik kötötték őket.⁹⁹

A kitoloncolások, a deportálások, a megindult menekültáradat és az egyre riasztóbb hírek nyomán hatalmas volt a felháborodás Magyarországon. A magyar sajtó rendszeresen beszámolt a csehszlovákiai magyarok üldözéséről. A magyar kormány 1945. december 1-jén kiadott állásfoglalásában kemény szavakkal bírálta a csehszlovákiai viszonyokat: *“Köztudomású, hogy Csehszlovákiában magyar állampolgárokat vagyonuktól megfosztanak, hogy tömegekben kiutasítanak, vagy internáló táborokban tartanak fogva, mindössze azért, mert magyarok... Mindezekben az intézkedéseken felül legutóbb megkezdődött a magyarlakta vidékek férfi lakosságának tömeges elszállítása. Sajnálattal kellett megállapítanunk, hogy Szlovákia egyes vidékein ezek az elszállítások erősen a múlt fasiszta rendszerére emlékeztető módon történtek.”* A Károlyinak írt levelében Beneš, az alábbiakat nyilatkozta: *„A két világháború közötti időben gyakorolt kisebbségvédelem ahelyett, hogy nyugalmat és békét hozott volna, német és magyar részről olyan visszaélésekre vezetett (revizionista célok szolgálatában), amelyek egyenesen a második világháborút eredményezték. Ilyen teljes és tragikus kudarc után a kisebbségvédelemmel nem lehet tovább kísérletezni... Sajnálom, hogy egyes, a csehszlovák törvényekkel ellentétben álló incidensek megtörténhettek, de ilyen esetekben a kormányhatóságok azonnal közbeléptek és hasonló incidensek megismétlődését megakadályozták” - állította, mintha nem lett volna tudomása arról, hogy a deportálásokat és más intézkedéseket a csehszlovák hatóságok kezdeményezték. „Mindazonáltal - folytatta - biztosíthatom, hogy ezeket az incidenseket a magyar propaganda rendkívül eltúlozta és meghamisította. Bizonyos, hogy ha magyar részről nem érvényesült volna az a tendencia, hogy a csehszlovákiai magyar lakosságot a csehszlovák állam iránt való kötelességek megtagadására izgassák, úgy a munkaerő mozgósítására irányuló akció, teljesen normális és törvényes adminisztratív intézkedés méreteire korlátozódott volna.”¹⁰⁰*

A kisebbségellenes intézkedések megszüntetése érdekében, a magyar kormány decemberben tárgyalásokat kezdett a csehszlovák féllel. Több hónapig tartó tárgyalások után Gyöngyösi János magyar külügyminiszter és Vladimir Clementis csehszlovák külügyi

⁹⁹ ANGYAL 2010. 161-162.

¹⁰⁰ SZÜCS 2007. http://www.archivnet.hu/politika/csehszlovakmagyar_lakossagcsere_es_deportalasok.html
Letöltés időpontja: 2013. április 5.

államtitkár 1946. február 27-én, Budapesten aláírják a csehszlovák-magyar lakosságcsere-egyezményt. A magyar kormány az egyezmény megkötését eleinte ahhoz a feltételhez kívánta kötni, hogy a visszamaradó magyarok kisebbségi jogokat kapjanak, azonban ezt nem sikerült elérni. Végül a nagyhatalmak nyomására, enélkül kényszerült Magyarország a számára előnytelen szerződést aláírni. Az egyezmény XVI. cikkben és a függelékben foglalja össze a reciprocitás (kölcsonösség) elve alapján megfogalmazott lakosságcserét. Az egyezmény értelmében a csehszlovák fél annyi magyart telepíthetett át Magyarországra, amennyi szlovák, önkéntes jelentkezés alapján áttelepült Csehszlovákiába, valamint a paritáson felül háborús bűnösöket kellett Magyarországnak átvennie (V. cikk). A VI. cikk biztosította az áttelepülőket, hogy minden ingóságukat magukkal vihették, azonban ez nem vonatkozott azokra a személyekre, akik a 33/1945. számú népbíráskodást elrendelő SZNT rendelet 1-4. és 5. §-ában meghatározott bűncselekményeket követték el. A függelék értelmében Magyarország azt is vállalta, hogy mindent megtesz a magyarországi szlovákok toborzásának sikere érdekében, ezért a toborzás céljára felállítandó csehszlovák bizottság teret kapott a magyar sajtóban, sőt külön műsoridőt a magyar rádióban, amelyben szlovákul fejthette ki propagandáját, a községekben pedig nyilvános gyűléseket tarthatott. A X. cikk kimondta, hogy a végrehajtás megkönnyítése céljából 2-2 tagú vegyes bizottságot kellett kialakítani.¹⁰¹

A lakosságcsere-egyezmény aláírását, míg Magyarországon „kényszer szülte” egyezségként fogadták el, addig a csehszlovák kormány és sajtó nagy győzelemként ünnepelte. A csehszlovák kormánynak, hat hét állt rendelkezésére 1946. április 14-ig, az áttelepítendő magyarok kiválasztására, az utólagos toborzás pedig legfeljebb június 25-ig tarthatott. A kijelöltek megkapták az úgynevezett “fehér lapot” (1. melléklet), amely bizonyos mértékben menlevélnék számított olyan intézkedésekkel szemben, melyek a többi kisebbségi magyart tovább fenyegették (széttelepítés, vagyonekbobzás stb.)¹⁰²

III.5 A CSÁB, az AFS és a MÁK tevékenysége

Az egyezmény végrehajtását a Csehszlovák Áttelepítési Bizottság (CSÁB) és a Magyar Áttelepítési Bizottság (MÁK) végezte, melynek értelmében a Csehszlovák Áttelepítési Bizottság 1946. március 4-én kezdte meg a magyarországi működését. A CSÁB munkáját segítette a Magyarországi Szlávok Antifasiszta Frontja (Antifašistický Front Slovanov v Maradsku, magyar rövidítése az AFS), melynek hivatalos célja a szláv

¹⁰¹ ANGYAL 2007. 12., VADKERTY 1999. 95-101.

¹⁰² JANICS 1989. 185.

származású és nemzetiségű magyarországi lakosok nemzeti öntudatának, a szláv (szlovák) összetartás gondolatának felébresztése és ébrentartása, valamint a szláv műveltség megismertetése és terjesztése. Hivatalos lapja az 1945. június 9. óta, kezdetben hetenként egyszer, a Csehszlovák Köztársaság (CSR) különbizottságának működésének megkezdése után, pedig hetenként kétszer megjelenő „Sloboda” volt. Az egyesületnek tagja lehetett, minden Magyarországon állandó lakhellyel bíró, szláv származású vagy nemzetiségű és fasisztaellenes beállítottságú személy. Az egyesületnek vidéken, a szlovák lakosú községekben helyi szervezetei (odbočka), melynek szervezői és szellemi vezetői a helyi titkárok voltak.¹⁰³

A propagandabizottságok, melyekben nagymértékben képviselte magát a szlovákiai evangélikus egyház, szabadon, minden ellenőrzés nélkül fejthették ki propagandájukat, kereshették fel azt a 147 magyarországi települést, ahol szlovákok laktak. A toborzási ígéretek kezdetben kizárólag csak ideális szempontokat hangoztattak. Kiadták a jelszót: „*Matka nás volá!*” „*Édesanyánk hív!*”, mellyel próbálták meggyőzni a magyarországi szlovákokat arról, hogy aki szlovák, annak Csehszlovákiában a helye. Amikor ezen érvelések nem bizonyultak elég hatásosnak, más agitációs eszközökhöz folyamodtak, melyek már nem voltak mentesek a túlzásoktól és elsősorban a magyarországi rossz gazdasági helyzetre alapozták a félelemkeltéstől sem mentes propagandájukat. A magyarországi szlovákokat azzal ijesztgették, hogy a magyar kormány ötvenkilós csomaggal teszi át őket a határon, hasonlóan, mint a németeket. A túlzó és félelemkeltő propagandával a céljuk, az ingadozó vagy az áttelepülésre nem hajlandó szlovákok megnyerése volt.¹⁰⁴

A CSÁB Daniel Okáli vezetése alatt, az áttelepülésre való felhívás propagálása közben járónként kimutatta a szlovákok számát, és a teljes számot 477 000-ben határozta meg. Az összeírást az áttelepítési bizottság tagjai végezték, együttműködve a helyi szlovákokkal a családfők névsorának összeállításában, a családtagok számának megállapításában. A nemzetiség kritériuma, az anyanyelv vagy “származás” volt. A szlovák nyelv ismerete azonban nem jelentette automatikusan a szlovák nemzetiséget, hiszen az első világháborút követően 1919-1924 között, 106 841 magyar nemzetiségű személy menekült át Magyarországra Csehszlovákiából, akik többsége addig az államigazgatásban dolgozott, s aránylag jól beszélt a nyelvet. Az 1941-es magyarországi felmérés 270 495 szlovákul beszélő magyarországi személyt mutatott ki Magyarországon. A CSÁB által meghatározott,

¹⁰³ SZARKA 2007. http://www.nemzetisegek.hu/reptorium/2007/05/belivek_27-51.pdf Letöltés időpontja: 2013. április 2.

¹⁰⁴ DEDINSZKY 1993. 12.; Sloboda 1946. április 21. 1-2.; 1946. május 1. 2.; 1946. szeptember 18.; 23.

majdnem félmillió magyarországi szlovákok számából azonban “tudományos”, statisztikai adat lett, külföldön is elterjedt, és a legtöbb hazai történész tudományos adatként kezelte. A különös statisztikai számmal a háború utáni években a magyar sajtó is foglalkozott. Az Új Otthon munkatársa megkérdezte Hinora Sándor áttelepítési kormánybiztost: *“Lehetségesnek tartja-e osztályvezető úr, hogy a Magyarországon élő szlovákok száma – ahogy a Sloboda írja – 481.946?”* A válasz: *“Statisztikai szempontból nem komoly szám... Vitába bocsátkozni nem szándékozunk, legfeljebb azt kérdezzük, hogy milyen számítás eredményeként jutottak a fenti számhoz?”*¹⁰⁵

A csehszlovák kormány 1946. július 14-én adta át a magyar kormánynak, azoknak a szlovákoknak, vagy szlovák származású személyeknek a névsorát, akik át kívántak települni Magyarországról Csehszlovákiába. A toborzás eredményét illetően némileg eltérnek az egyes források. Az önként jelentkezők számát 92 390 (Balogh Sándor) és 97 610 főre (Ján Bobák) teszik.¹⁰⁶ A névsorok ellenőrzésére és a lakosságcsere lebonyolítására Magyarországon, 1946. július 12-én megalakult a Magyar Áttelepítési Kormánybizottság (MÁK), amely a Földművelődésügyi Minisztérium felügyelete alá tartozott. A MÁK kettős feladatot látott el, egyrészt a magyarországi részlege ellenőrizte az áttelepülést önként kérő magyarországi szlovákok adatait és részt vett a kitelepülésük és a szlovákiai magyarok elhelyezésének az adminisztrálásában, másrészt a Csehszlovákiában kitelepítésre jelölt magyarok érdekvédelmével foglalkozott.¹⁰⁷

Az áttelepülésre jelentkezők száma Magyarországon megdöbbenést, Csehszlovákiában csalódást keltett. A csalódás oka csehszlovák részről az a felismerés volt, hogy a lakosságcsere nem oldja meg véglegesen a szlovákiai magyar problémát, hiszen legalább fél millió magyar marad Csehszlovákiában, magyar részről viszont ennél jóval kevesebb jelentkezőre számítottak.¹⁰⁸ A szlovák propagandisták maguk is meglepődtek azon, hogy a több mint kétszáz éve magyar közegben, de szlovák etnikai tömbben élő, nemzettudatukat megőrzött szlovákok az első felhívásokra alig reagáltak. Bár megőrizték anyanyelvüket, és az őseik által Lipótból, Trencsénből, Gömörből hozott kulturális örökségük bizonyos elemeit, de a nagyobb településeken már érezhető volt a magyarokkal való keveredés hatása. A magyarországi szlovákok, ennek következtében kettős identitástudattal rendelkeztek. A MÁK vizsgálatai során, azt is megállapította, hogy a jelentkezők mintegy ötöde már szlovákul sem

¹⁰⁵ JANICS 1989. 185-186., VADKERTY 1999. 114.

¹⁰⁶ ANGYAL 2007. 12.

¹⁰⁷ KUGLER 1991. 53-54.; VADKERTY 1999. 132.

¹⁰⁸ ANGYAL 2007. 12.

beszélte.¹⁰⁹ Az áttelepülés, Vadkerty Katalin kutatásai szerint, a lassan asszimilálódó magyarországi szlovákságot alapjában véve, négy csoportra osztotta:

- 1) az áttelepülésre vállalkozók, kiket még négy csoportba lehet osztani:
 - az infláció és a szegénység elől menekülők, akiket a „*csehszlovák paradicsomba*” csalogató propagandával győztek meg
 - akiket a politikai igazolóbizottságok határozata bírt távozásra
 - a meggyőződéses szlovákok
 - magánéleti okokból távozók
- 2) a Magyarországon maradni szándékozók
- 3) ingadozók
- 4) generációs megosztottság következtében, az idősebbek maradni akartak, a fiatalok viszont menni, hiszen úgy érezték, ezáltal nagyobb lehetőségekhez jutnak.

A kezdeti családi, rokoni, baráti viták, azonban a CSÁB propagandája következtében politikai síkra terelődtek és a nemzeti gyűlölködés hirdetésével párhuzamosan a családi, rokoni és baráti ellentétek forrásává váltak.¹¹⁰

A csehszlovák fél a lakosságcsere-egyezmény V. cikke értelmében 1946. augusztus 26-án átadta Magyarországnak a kitelepítésre kijelölt szlovákiai magyarok jegyzékét, amely 105047 (Bobák János), más források szerint 106 398 (Szabó Károly) nevet tartalmazott.¹¹¹ A csehszlovákok eredeti terve – mely a Janics Kálmán könyvében szereplő táblázatból is kiderül – azonban 180 ezer magyar kitelepítéséről szólt. (1. függelék) Az eredeti tervvel ellentétben a háborús bűnösök tömeges kitelepítésére azonban sohasem került sor, mivel a háborús bűnösöket a cserelészámba felvenni nem lehetett, továbbá a csehországi deportálásokról is kimaradtak azon a címen, hogy vagyonekborzással lesznek kitoloncolva az egyezmény nyolcadik cikkelye alapján. A háborús bűnösöknek nyilvánított, több mint 100 ezer magyar ezáltal jól járt, mert a bírói úton elítélteken kívül mindvégig zavartalanul helyben maradhattak, ugyanis a magyar kormány, a VIII. cikkely alapján összeállított háborús bűnösök listáját nem fogadta el, ezért ők nem lettek kitelepítve.¹¹²

A Kugler József által összeállított táblázatból kiderül, a kitelepülésre kötelezettek foglalkozási megoszlását vizsgálva, hogy a csehszlovák hatóságok elsősorban a birtokos paraszti réteget jelölték ki, továbbá a napszámosok csaknem teljes egészében hiányoznak az

¹⁰⁹ VADKERTY 1999. 120.

¹¹⁰ VADKERTY 1999. 112., 113.

¹¹¹ ANGYAL 2007. 12.

¹¹² JANICS 1989. 188.

áttelepítendőik közül és nem egyértelmű az sem az iratokból, hogy kiket tekintettek önálló foglalkozással rendelkezőknek. A Szlovák Telepítési Hivatal a gazdasági egységeket, úgy alakította ki, hogy abban csak az ingatlantulajdonnal rendelkezők és legfeljebb csak a legközelebbi családtagok szerepeltek. Számos esetben előfordult, hogy a többgenerációs paraszti családokhoz tartozó nők, családok „gyermeküket” nem számították bele, mivel őket többnyire már előzőleg cseh-morvaországi közmunkára kötelezték. A Magyarországra történő áttelepülés sok esetben szétszakította a nagycsaládokat, ezért gyakran előfordult az is, hogy a családhoz tartozó felnőttek a deportálásból a határon szökve követték szüleiket Magyarországra. A nemzeti tudat terjesztésében meghatározó magyar értelmiségiek számaránya viszonylag alacsony volt az 1940-es években is és közülük is főleg a tanítókat, papokat jelölték ki áttelepülésre, ezért a veszteség nagyobb volt annál, mint az a táblázatban szereplő lélekszámból következne.¹¹³

4. ábra: A csehszlovák hatóságok által magyarországi áttelepítésre kijelölt felvidéki magyarok lélekszáma, foglalkozási összetétele járásonként.¹¹⁴

Járás	Az V. cikkely alapján kijelöltek lélekszáma		A kijelöltek közül		Az önálló foglalkozású személyek közül								A VIII. cikkely alapján kijelöltek lélekszáma		
	cseh-szlovák adatok	magyar adatok	eltartott	önálló foglalkozású személy	Östermelő, földműves		„Testi munkás”: iparos, bányász, gyári munkás, kereskedő stb.		Értelmiségi közalk., szabad fogl., nyugdíjas		Háztartásbeli és ismeretlen		1-4. §	5. §	1-5. §
					szám szerint	százalék	szám szerint	százalék	szám szerint	százalék	szám szerint	százalék			
Pozsony város és járás	3 705	3 677	2 332	1 345	51	3,8	819	60,9	374	27,8	101	7,5	1 329	-	1 329
Somorjai	6 997	7 051	5 158	1 893	1 516	80,1	198	10,5	77	4,1	102	5,4	1 543	29	1 572
Dunaszerdahelyi	6 002	6 344	4 089	2 255	1 637	72,6	279	12,4	148	6,5	191	8,5	10 449	12	10 461
Komáromi	13 760	12 797	10 133	2 664	1 583	59,4	629	23,6	260	9,8	192	7,2	16 580	10	16 590
Galántai	10 097	10 099	5 808	4 291	3 049	71,0	477	11,1	316	7,3	458	10,6	1 062	48	1 110
Vágsellyei	5 198	6 959	4 404	2 555	1 638	64,1	500	19,6	79	3,1	338	13,2	1 547	-	1 547
Érsekújvári	3043	3 309	2 123	1 186	555	46,8	206	17,4	230	19,3	195	16,5	1 103	27	1 130
Ógyallai	12 809	12 427	8 468	3 959	3 139	79,3	310	7,8	150	3,8	361	9,1	3 961	96	4 057
Párkányi	7 993	8 010	4 995	3 015	2 330	77,3	304	10,1	115	3,8	266	8,8	6 149	246	6 395
Verebélyi	832	887	560	327	270	82,0	16	5,0	16	5,0	24	7,4	1 052	25	1 077
Lévai	2 546	2 545	1 723	822	602	73,2	91	11,1	103	12,5	26	3,2	1 388	46	1 435
Zselizi	7 141	7 227	4 534	2 693	2 193	81,4	207	7,7	50	1,9	243	9,0	3 426	-	3 426
Ipolyvári	2 680	2 680	2 087	593	325	54,8	89	15,0	79	13,3	100	18,9	3 511	229	3 740
Kékkői	1 433	1 433	545	888	780	87,8	10	1,1	13	1,5	85	9,6	427	27	454
Losonci	3 173	3 228	2 243	985	591	60,0	178	18,1	89	9,0	127	12,9	2 427	-	2 427
Felédi	2 522	2 522	1 729	793	547	69,0	107	13,5	62	7,8	77	9,7	838	82	920
Rimaszombati	1 339	1 341	648	693	207	29,9	109	15,7	81	11,7	296	42,7	413	23	439
Tornaljai	2 014	2 123	1 444	679	434	63,9	90	13,3	60	8,8	95	14,0	3 142	-	3 142
Rozsnyói	1 108	1 103	692	411	110	26,8	159	38,7	91	22,1	51	12,4	2 808	397	3 205
Szepsi	4 005	3 864	2 768	1 096	855	78,0	113	10,3	21	2,0	107	9,7	236	35	271
Kassa város és járás	2 984	2 832	1 539	1 293	286	22,1	454	35,1	274	21,2	279	21,6	2 033	372	405
Királyhelmei	2 990	3 145	2368	777	574	73,8	104	18,1	38	4,9	64	8,2	1 266	23	1 289
Nagykaposi	676	795	570	225	169	75,1	27	12,0	15	6,7	14	6,2	1 003	99	1 102
Egyéb szlovákiai járások	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5 494	101	5 595
Összesen	105 047	106 398	70 960	35 438	23 441	66,1	5476	15,5	2741	7,7	3792	10,7	73 187	1927	75 114

¹¹³ KUGLER 2000. 82.

¹¹⁴ KUGLER 2000. 187.

III.6 A reszlovakizáció és 200 ezer szlovákiai magyar kitelepítésének a terve

A lakosságcsere azonban, ilyen keretek között nem eredményezett volna homogén Szlovákiát, ezért a csehszlovák kormány újabb eszközt alkalmazott. 1946. június 17-i rendeletével megadta a lehetőséget Dél-Szlovákia “elmagyarosodott tömegeinek”, hogy visszatérjenek eredeti nemzetükhöz a reszlovakizáció révén. A reszlovakizáció értelmében a korábban magukat magyarnak vallott személyek, szlovák őseikre hivatkozva, kérhették szlovák nemzetiségük elismerését és ezzel a csehszlovák állampolgárságot is. Ezáltal a reszlovakizáltak mentesültek az áttelepítés alól. A zöld kartonlapon kellett feltüntetni a nemzetiségi átállási szándékot, mely után az igénylők megkapták az igazolást a reszlovakizációról. (2. melléklet) Az évekig húzódó reszlovakizációs intézkedéseket azonban mindig kiegészítő megoldásként kezelték.¹¹⁵ *“Aki reszlovakizált, az otthon maradhatott, de hát nem is mindenki lehetett, csak néhány embernek engedték meg a faluból. (...) Ez csak ilyen mondás vót, akkor mindenki otthon maradt vóna, nem jött vóna el senki. A családoknak meg kellett lenni. Amennyien jelentkeztek Magyarországról, annyi családnak menni kellett itthonról [Gútáról].”*¹¹⁶

A reszlovakizációt kérő és kapó személyek számadatairól is eltérő adatokat olvashatunk. Vadkerty Katalin munkájában arról kapunk információt, hogy a reszlovakizáció 719 települést érintett, s ennek során 1948 végéig 435.264-en kérték a szlovák nemzetiség megadását és 381 995 személy meg is kapta azt.¹¹⁷ Janics Kálmán viszont, járasonként a reszlovakizációt kérők számát összesen 325 718 személyben határozza meg. (2. függelék) A kilátásba helyezett erőszak és az erőszakoskodások ellenére, azonban több mint 200 ezer magyar nem reszlovakizált. A lakosságcsere megkezdését pedig, számos probléma hátráltatta:

- annak a kérdése, hogy megfosztják-e az áttelepülőket ingóságaik egy részétől, gazdasági felszereléseiktől, vagy sem.
- mindkét ország nagy reményeket fűzött az 1946 júliusában megkezdődött párizsi békekonferenciához. Magyarország abban reménykedett, sikerül megnyernie a nagyhatalmak támogatását a szlovákiai magyarság számára kért kisebbségi jogok megadásához. Csehszlovákia ugyanakkor 200.000 magyar egyoldalú kitelepítésének jóváhagyását kérte a szövetséges nagyhatalmaktól. A csehszlovák kormány kérte továbbá a pozsonyi hídfő kiszélesítését és Magyarországtól öt dunántúli falu átadását.

¹¹⁵ ANGYAL 2007.13.

¹¹⁶ özv. Kiss Lászlóné visszaemlékezése alapján

¹¹⁷ VADKERTY 1993. 23-27.

A 200.000 magyar egyoldalú kitelepítése, a Szovjetunió támogatása ellenére, az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság vétója miatt meghiúsult. A pozsonyi hídfővel kapcsolatban kompromisszumos megoldás született. Csehszlovákiához csatoltak három falut: Oroszvárt, Horvátjárfalut és Dunacsúnyt, mely mintegy 6157 hektárnyi területet jelentett. A kisebbségi jogok megadását Csehszlovákia elutasította.¹¹⁸

A párizsi békekonferencia eredménye nagy csalódást keltett Csehszlovákiában, mivel végleg elveszett a remény a magyar kisebbség egyoldalú kitelepítésének megvalósítására, ezért előtérbe került a magyar kérdés végleges rendezésének belső, elsősorban Csehországba irányuló széttelepítés útján történő megoldása. Erre már 1946 nyarán, őszén megszülettek a részletes tervek. Az ürügyet a 88/1945. számú elnöki dekrétum szolgáltatta, az általános munkakötelezettségről. Az akciónak több célja volt:

- rákényszeríteni Magyarországot a lakosságcsere megkezdésére
- csökkenteni a munkaerőhiányt a cseh országrészben
- fellazítani a tömör magyar etnikumot a déli határvidéken
- a deportáltak által hátrahagyott ingatlan vagyon újabb szlovák telepeseket vonz a déli magyar járásokba

A magyarok elszállítása a katonaság és rendőrség bevonásával végrehajtott, összehangolt akció volt. A kiszemelt falvakban valóságos ostromállapotot léptettek életbe. A katonaság körülvette a települést, több helyütt kijárási tilalmat rendeltek el. Kikézbcsítették a munkaszolgálat elrendeléséről szóló végzéseket, a csomagolásra a családoknak pedig egy-két nap áll rendelkezésre. A vasútállomásra katonai teherautókkal szállították a családokat. Elszállították a betegeket, öregeket és a terhes anyákat is. Az akciót 1946. november 15-én kezdték és 99 napig, 1947. február 23-ig tartott. A rendkívül hideg, téli időben több mint 40.000 embert szállítottak el. A deportált magyar családokat mezőgazdasági cselédmunkára alkalmazták Csehország különböző vidékein. Élet- és lakáskörülményeik különbözőek voltak, munkájukért bért és természetbeni juttatást kaptak. A “munkaerő-toborzás” felháborodást keltett Magyarországon és külföldön egyaránt. Valójában teljesen törvénytelen akcióról volt szó. A 88/1945. számú elnöki dekrétum ugyan előírja a munkakötelezettséget, de csak meghatározott korú, munkaképes férfiak és nők számára. A családok, betegek, öregek, gyerekek, terhes nők elszállításáról nem volt szó a jogszabályban, ugyancsak jogsértő volt a

¹¹⁸ ANGYAL 2007. 13.

végrehajtás módja, hiszen az a katonaság, rendőrség igénybevételével, kijárási tilalommal történt.¹¹⁹

A deportálások leállítását követően újra megkezdődtek a tárgyalások a magyar-csehszlovák lakosságcsere megkezdéséről. Miután sikerült megegyezni az ingóságok kérdésében, 1947. április 11-én megkezdődött a lakosságcsere, mely kisebb-nagyobb megszakításokkal 1948. december 22-ig tartott. A csehszlovák fél által összeállított, ingatlancsere, vagy ikresített névjegyzékek¹²⁰ szerint történt a transzportok összeállítása, melynek értelmében a megközelítően egyforma nagyságú és értékű ingatlanokkal bíró családokat párosítottak. A jegyzéket a szlovák hatóságok szerkesztették meg a Magyarországról áttelepülni szándékozók képviselőinek bevonásával. Egy-egy ív általában 30-32 felvidéki magyar és ugyanannyi magyarországi szlovák család (gazdasági egység) ingatlanvagyonának adatait állította egymás mellé. Feltüntetve a családok pontos lélekszámát, lakcímét, a családtagok nevét, születési évét, családi állapotát és a családfő foglakozását, továbbá megjelölték a hátramaradó ingatlanokat (ház, tanya). A földvagyon esetében csak a szőlőt választották külön, míg a szántót, rétet stb. összevonva kezelték, de a föld minőségéről nem közöltek kimutatást. Az ikresített jegyzék alapját, az ingatlan-nyilvántartási jegyzékek jelentették. A felvidéki magyarok esetében, míg a jegyzékek elkészítése a csehszlovák hatóságok irányítása alatt történt és a község-, vagy városházára behívott családfő által gyűjtötték össze, a nemzetiségi hovatartozásra és az ingatlanvagyonra vonatkozó adatokat és adták oda a kitelepítendőnek, addig a Magyarországról kitelepülni szándékozók, a toborzás során kitöltött jelentkezési lapon, az úgynevezett „Szlovák lapon” jelezték visszamaradt ingatlanaikat, viszont az ingatlannal nem rendelkezőről nem készültek ilyen kimutatások, róluk külön „S” jelzésű névjegyzékek adnak tájékoztatást.¹²¹

Az egyezmény értelmében a szlovákok önként vállalták az áttelepülést, míg a magyar családok nagy részét a telepítési hivatalok összeírása alapján jelölték ki és kényszerítették az áttelepülésre. Csehszlovákiából, ugyan sokan jelentkeztek önként áttelepülésre Magyarországra, de ennek elsősorban az évekig tartó magyarüldözés, a létbizonytalanság volt az oka. Az áttelepülésre jelentkezett szlovákok közül – mivel Magyarországon 1947-ben a gazdasági helyzet stabilizálódott – egyre többen visszaléptek.¹²² Végeredményben, a magyar-csehszlovák lakosságcsere hivatalos számadatai szerint 76 616 fő települt be Magyarországra, és 60 257 fő települt át Csehszlovákiába.

¹¹⁹ ANGYAL 2007. 14.

¹²⁰ Napjainkban az ikresített névjegyzékeknek csak töredéke lelhető fel hazai levéltárakban.

¹²¹ KUGLER 2000. 83.

¹²² ANGYAL 2007. 15.

5. ábra: A magyar-csehszlovák lakosságcsere hivatalos számadatai.¹²³

	Magyar	szlovák
Áttelepült 1948. december 20-ig	50 478 fő	50 843 fő
A kvótába beszámítandó személyek száma	25 925 fő	9 414 fő
1949-ben települt át	213 fő	-
Összesen:	76 616 fő	60 257 fő

Ehhez csatlakozott még az a mintegy 6000 személy, akik hivatalosan, önként távoztak Csehszlovákiából Magyarországra. Ténylegesen, azonban ennél nagyobb volt a hazánkba érkezők száma. Nem ebbe a kategóriába tartozott ugyan, az a 20-30.000 ember, akiket azért utasítottak ki – a fegyverszüneti szerződés megszegésével – Csehszlovákiából, mert 1938. november 2. után költöztek a Felvidékre. Jelentős volt azoknak a száma is, akik eredetileg “csak” ideiglenesen jöttek át Magyarországra, s a határ mentén lakó rokonaiknál és ismerőseiknél húzódtak meg, közöttük középiskolai tanulók, egyetemi és főiskolai hallgatók, akik többsége véglegesen itt telepedett le.¹²⁴

A lakosságcserehez vezető történelmi-politikai utak rövid áttekintése után, a következő fejezetekben bemutatom a lakosságcsere gyakorlati megvalósulását, két egymástól 350 km távolságra lévő település, Gúta és Medgyesegyháza esetében, családom és rokonaim személyes történetét is megismerve, mely események gyökeresen megváltoztatták és összekötötték a két település és lakóinak életét, kitérve a lakosságcserenek Medgyesegyházán napjainkig érvényesülő demográfiai, kultúrtörténelmi hatásaira.

¹²³ SZABÓ, A. 1991. 61.

¹²⁴ PÖLÖSKEI-GERGELY-IZSÁK (szerk.) 1995. 194.

IV. Medgyesegyháza története, a csehszlovák-magyar lakosságcsere megkezdéséig

IV.1 A szlovák népesség megjelenése a Dékelet-Alföldön és Medgyesegyházán

Az elmúlt évszázadokban Arad, Békés, Csanád és Zaránd, majd az egyesített Csanád-Arad-Torontál vármegyéhez tartozó Medgyesegyháza (18-19. melléklet) ma Békés megyében, pontosabban annak délkeleti részén, a megyeszékhelytől, Békéscsabától mintegy 30 km-re fekszik. Szomszédos községei Pusztattlaka, Kétegyháza, Nagykamarás, Almáskamarás, Kunágota, Nagybánhegyes, Magyarbánhegyes és Medgyesbodzás. A XIX. században, a mezőkovácsházi járáshoz tartozó községhez tartozott közigazgatásilag Lászlómajor, illetve Bánkút is. A nagyközség nem azonos azzal a Medgyessel, amely hajdan Sámson és Igás közt feküdt. A mai Medgyesegyháza, korábbi nevén Meggyes (Megyes, Meggyes, Medgyes), az egykori Medgyes-pusztán elterülő falu emlékét őrzi. A régi település pontos keletkezésének és pusztulásának idejét biztosan nem lehet tudni, de okleveleink és a régészeti leletek (pl: a falu határában talált szarmata, avar, honfoglalás, Árpád-kori leleteket, török adóösszeírások) bizonyítják, hogy állott és a török korban semmisült meg.¹²⁵ A település nevével legelőször 1418-ban találkozunk Meggyesegyház illetve Medgyesegyház alakban. Ekkor már templommal rendelkező falu volt. A Medgyesegyház elnevezést a tatárdúlás után kaphatta, amikor a falu maga elpusztult, s csak a pusztá temploma, egyháza vagy annak romja maradt fent.¹²⁶

A község nevének eredetéről több elképzelést is olvashatunk. Az egyik elképzelés a nevet a meggy gyümölcsnév – „s” képzős származékának tartja.¹²⁷ Karsai Mihály, a község hajdani, helytörténeti kutatásokat is végző tanítójának véleménye szerint: *"A település a római időkben a selyemút mentén helyezkedett el. Ezért kapta a medias, medgyes nevet, mert e terület a birodalom, illetve a Kárpát-medence közepén helyezkedett el. (A latin közép szóból származik a medias, medgyes szó.)"*¹²⁸ Az 1567-es és 1579-es török összeírások bizonyítják a falu létezését Medgyes néven, de a hosszan tartó török megszállás miatt a település elpusztult és ettől kezdve csak pusztaként emlegették.¹²⁹ A török kiűzése után (1699), az aradi-csanádi kincstár kezelésébe került.¹³⁰

¹²⁵ BOROVSZKY 1996. 385.

¹²⁶ HÉVVÍZI 1993. 147.

¹²⁷ HÉVVÍZI 1993. 148.

¹²⁸ KARSAI 1996. II. 5.

¹²⁹ MÁRKI 1892-1895. II. 757.

¹³⁰ FÉNYES 1851. 78.

A XIX. század második felére, azonban a törökök kiűzése után meginduló telepítési folyamatok következtében, a puszták lakossági, nemzetiségi, vallási megoszlása megváltozik. A törökök kiűzése utáni belső migráció idején, a régi otthonukat önként elhagyó, felvidéki, evangélikus és katolikus vallású, nyugati-, közép- és kelet-szlovákiai nyelvjárású szlovák népesség és magyar telepesek érkeztek az országba, így a Medgyes pusztára is.¹³¹ A szlovák népességnek a magyarság által lakott területre történő bevándorlása, szervezett telepítés, vagy önkéntesen, kisebb közösségek gazdasági-vallási indíttatása által valósult meg. A bevándorlás gazdasági oka, hogy a török uralom alá került országrészekből a lakosság zöme az északi megyékbe menekült, s ezt a folyamatot a túlnépesedés, földhiány, a megnövekedett földesúri terhek követték. A vallási indíttatás abban keresendő, hogy a szlovák lakosság 2/3 része evangélikus vallású volt, ezért a XVII. század második felében megerősödő ellenreformációs kísérletek miatta állandó üldözésben volt részük. Jan Sirácky szlovák történész szerint körülbelül kétszázezer szlovák hagyta el a XVII-XVIII. század folyamán szülőföldjét és telepedett le Magyarországon különböző pontjain, Horvátországban és Bulgáriában.¹³²

A bevándorlás három nagyobb migrációs hullámban történt:

1. az első nagyobb migrációs hullám során, az 1690-1711-es évek között, Bars, Nyitra, Nógrád, Hont, Abaúj vármegyéből és a természeti csapások által sújtott Trencsén, Árva, Liptó és Szepes vármegyéből indultak el telepesek, Észak-Dunántúlra (Pest és Komárom-Esztergom megyébe) és az Alföldre, a jobb megélhetés reményében. Jelentős volt a szerepük, a törökök által elpusztult vidék újratelepítésében.
2. a második migrációs hullám, már szervezett telepítések útján valósult meg, 1711-1740 között, amikor állami engedéllyel a történelmi Magyarország északi vármegyéiben élő, de a törököktől visszafoglalt területeken földeket kapott földbirtokosok, saját északi birtokaikról hozták le munkaerőt. Velük párhuzamosan, anyagi érdekek által vezérelt, állami engedéllyel rendelkező „vállalkozók” is telepítettek felvidéki szlovákokat, elsősorban a Nógrádtól északra eső vármegyékből (Hont, Zólyom) a Délkelet-Alföldre. A telepítésekben jelentős szerepet játszott, báró Harruckern János György udvari hadiszállító, aki 1720-ban Békés megye földbirtokosa lett.¹³³

Ezen migrációs folyamatok következtében jönnek létre az első szlovák primer települések a Délkelet-Alföldön, mint Békéscsaba, Mezőberény, Szarvas, melyek telepesei az alapítás

¹³¹ VADKERTY 1999. 111.

¹³² GYIVICSÁN-TÓTH

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag/nemzetisegek/altalanos/nemzeti_es_etnikai_kisebbsgek_magyarorszagon/pages/013_szlovakok.htm Letöltés: 2013. március 12.

¹³³ VADKERTY 1999. 111.

idején gazdaságilag, szociálisan, vallási szinten azonos helyzetűek voltak, ugyanakkor egymás riválisai is.¹³⁴

3. a harmadik migrációs hullám, a szlovákok észak-déli irányú vándorlása, 1740-től a XIX. század közepéig tartott. A belső telepítés ekkor többnyire nem szervezett, nem csoportos telepítés, hanem egyéni kezdeményezés volt. E harmadik vándorlási szakasz jellegzetessége, az úgynevezett másodlagos, secunder település, vagyis a korábbi szakaszokban betelepültek utódainak átköltözése a kedvezőbb életfeltételeket biztosító településekre. A békéscsabai és szarvasi családok, így kerültek Tótkomlóra, Nyíregyházára, Pitvarosra, Ambrózfalvára, Csanádaltibbe, Nagybánhegyesre, Telekgerendásra, Kondorosra és ennek a kirajzásnak eredményeként érkeztek szlovák és más nemzetiségű telepesek Medgyesegyházára.¹³⁵

A migrációs folyamatok következtében három nagyobb, viszonylag egységesebb szlovákok lakta területet különböztetünk meg:

- 1) a délkelet-alföldit (Békés, Csongrád megye), főbb mezővárosi települései: Békéscsaba, Mezőberény, Szarvas, Tótkomlós.
- 2) a dunántúlit, Pilis hegységeit (Pest és Komárom-Esztergom megye), főbb települései: Pilisszentkereszt, Piliscsév, Pilisszántó, Kesztlőc. Több településen a szlovákok mellé nagyszámú németiség is letelepedett, akik a XIX. század fordulójáig elszlovákosodtak.
- 3) az északi-középhegységit (Nógrád megye, a Mátra, a Bükk és a Zemplén-hegység), ahol a mezőgazdasági jellegű települések mellett üveghuták és vashámorok körül jöttek létre szlovák falvak, mint Mátraszentimre, Mátraszentlászló, Mátraszentistván, Bükk-szentkereszt, Répáshuta, Hámorhuta, Vágáshuta.¹³⁶

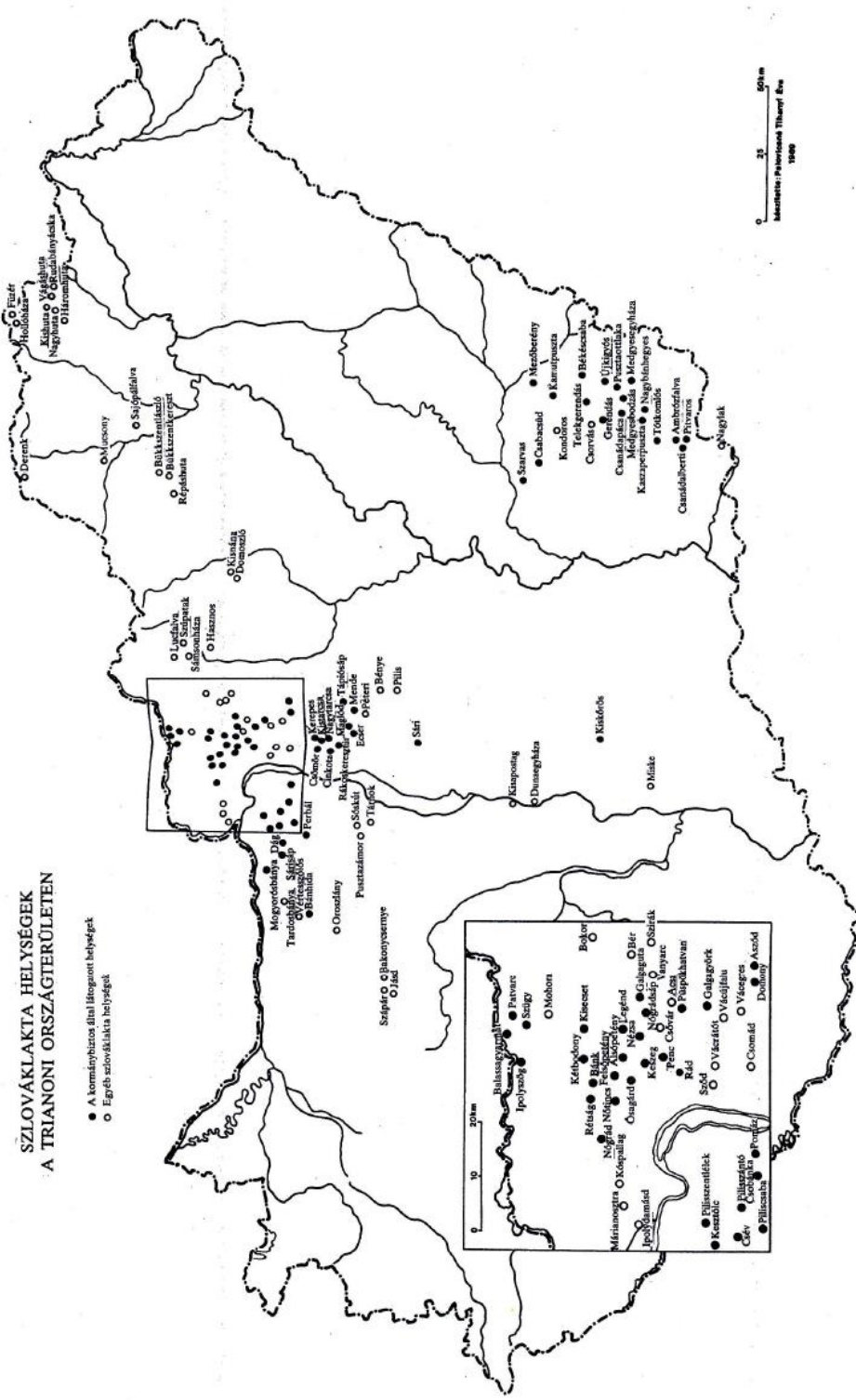
¹³⁴ KRUPA 1985. 278.

¹³⁵ GYIVICSÁN 2003. I. 260.; VADKERTY 1999. 111.; VASS 2010. 211-212.

¹³⁶ GYIVICSÁN-TÓTH

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag/nemzetisegek/altalanos/nemzeti_es_etnikai_kisebbsgek_magyarorszagon/pages/013_szlovakok.htm Letöltés: 2013. március 12.

6. ábra: A szlováklakta helységek a trianoni országterületen.¹³⁷

¹³⁷ TILKOVSKY 1985. melléklet

A délkelet-alföldi szlovákok pedig, a migrációs folyamatoknak köszönhetően a kistáji vonzáskörök alapján, négy csoportosulást hoztak létre:

1. Békéscsaba, Gerendás, Medgyesegyháza, Mezőmegyer és Békéscsaba határából kivált Telekgerendás, Kétsoprony és Elek lakói.
2. Szarvas, Kondoros, Csabacsúd és Szarvas határából létrejött Örménykút és Kardos lakói.
3. Mezőberény
4. Tótkomlós, Pitvaros, Csanádalberti, Nagybánhegyes és Ambrózfalva.

A csoportosulások központjai Békéscsaba, Szarvas, Tótkomlós nagy hatással voltak a hozzájuk kapcsolódó települések kulturális-gazdasági fejlődésére.¹³⁸

7. ábra: A Délkelet-magyarországi szlovákok települései a XX. század második felében.¹³⁹

A Délkelet-magyarországi szlovákok települései a 20. század második felében

¹³⁸ KRUPA 1985. 289.

¹³⁹ KRUPA 1985. 279.

A magyarországi nemzetiségi települések alapjellegzetességei közé tartozik, hogy egy településen nemzetiségileg és vallásilag viszonylag homogén közösségek jöttek létre és szervezeten is így telepítették le őket. A Délkelet-Alföldre, Nyíregyházára és Nógrád megyébe, a Duna-Tisza közére, Észak-Pest megyébe és a Pest környéki szlovák falvak egy részébe, valamint a dunántúli Bakonycsernyére és Oroszlányba evangélikus szlovákokat, a Dunántúlra, a Mátrába és Mártaaljára, a Bükkbe és a Zemplénbe katolikus szlovákokat telepítettek. A Délkelet-Alföldön az evangélikus szlovákok mindenekelőtt Szarvasra, (részben) Békéscsabára, illetve Tótkomlóásra, a románok többek között Kétegyházára, a németek Almáskamarásra, Elekre és Mezőberénybe stb. kerültek, ennek ellenére a nemzetiségileg és vallásilag vegyes települések inkább kivételnek számítottak.¹⁴⁰ Előfordult azonban, hogy egy-egy helységbe eleve két-három nemzetiséghez tartozó lakosság települt: Mezőberénybe magyarok, szlovákok és németek, Gyulára a magyarok mellé németek és románok, Battonyára magyarok, románok és szerbek.¹⁴¹

A kincstár elszegényedése és a napóleoni háborúk során bekövetkező gabonakonjunktúra hatására, majorsági gazdálkodás kialakítására került sor, mely következtében a kincstárnak keveset jövedelmező, külterjes állattartást, elsősorban a marhatartást, felváltották a dohánytermesztéssel foglalkozó kertész telepítvények, mely mellett, a feltört legelőkön előtérbe került a gabonatermesztés. A csanád-aradi, hatalmas összefüggő kamarai birtokok tekintélyes részét, elkezdték magánföldesuraknak kiárusítani, mely következtében jelentek meg 1813-tól, a korábban pusztabérletként hasznosított vidéken, a jórészt dohánytermesztéssel foglalkozó telepítvényes falvak, a kincstárral bérleti viszonyt kialakítva.¹⁴² Medgyesegyházán a telepítések 1813-ban kezdődtek meg, a telepések többsége haszonbérli dohánykertész volt, 1841 és 1843 között a Borsod megyei Mezőkövesdről érkeztek telepések, 1843-ban, pedig megkezdődött a kincstári telepítés.¹⁴³ 1818-1824 között, Hengelmüller Mihály támogatásával történtek telepítések, aki kápolnát is építtetett.¹⁴⁴ A Szeged és vidékéről érkező jobb megélhetést kereső dohánykertész zsellérek, elsősorban a részes dohány munkáival foglalkoztak, de önellátásra gabonát és lovaik, marháik számára takarmányt is termesztettek. A szerződés meghosszabbításában bízva, a kamarai igazgatás által meghatározott bel-és külteleki rendszert követve falukat létesítettek, házakat építettek.

¹⁴⁰ GYIVICSÁN 2011. 29.; GYIVICSÁN-TÓTH

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/altalanos/nemzeti_es_etnikai_kisebbsgek_magyarorszagon/pages/013_szlovakok.htm Letöltés: 2013. március 12.

¹⁴¹ VASS 2010. 212-213.

¹⁴² KÓSA 1998. 105.; SZABÓ 1993. 71.

¹⁴³ KARSAI 1996. 28.; TAKÁCS 1964. 98.

¹⁴⁴ KUGLER 2000. 25-26.; PALUGYAY 1855. 194.

Telepeik, azonban nem voltak egyenrangúak az úrbéres közösségekkel. A kincstárral szerződött bérlő, vagy annak albérlője a szerződés lejártával, vagy anélkül is abbahagyhatta a dohánytermesztést és a kertészeket elküldhette, házaikat lerombolhatta. A pusztáknak a dohánykertészeknek ki nem adott részeit, pedig nagyobb haszonbérlők kapták meg.¹⁴⁵ Az 1851-es munkájában Fényes Elek a következőket írja: „*Megyes... róna határa igen jó gabonát termő, s fekete homokkal vegyes földe van. Kiterjed 10.295 holdra, melyek haszonbérbe adatnak, de dohánykertészek is vannak rátelepítve, összesen 82, lélekszám szerint 345-en, többségében római katolikus magyarok. Birja a királyi kincstár. Kétegyházaról igazgatják.*”¹⁴⁶ 1854 elejétől 1860 végéig az egyesített Békés-Csanád megyéhez csatolják és a terület a gyulai járásba került. A Medgyesi-puszta és Bodzás 1855-ben, együttesen 521 lakossal rendelkezett, kik társadalmi helyzetüket tekintve a legszegényebb réteghez tartoztak és kétkezi, napszámos munkából éltek. Az iskolaügyben a településen megjelenő gyulai szolgabíró, az alábbi jelentést adta, az említett évben. „*A Megyesi pusztán lakó római katolikus magyar ajkú nép a legszegényebb osztálybeli lévén, s csupán csak a kézi munkája után és napszámos keresetéből élösködik. Maga erejével s költségén ott oskolát nem építhet, -az oskolába járható gyermekek száma, pedig jelenleg 50-re megyen.*” A lakosság szám és a gyerekszám összevetése, a családotul jelenlévő kertészek jó részének távozását sejtí, mely a dohánytermesztés visszaesésével volt összefüggésben.¹⁴⁷ 1850 után, az állami dohánymonopólium bevezetésével, az addig jól jövedelmező dohánytermesztés visszaesett, a kamarai birtokok és a magánföldesúri telepítvények kertészeinek nagy része elveszítette a megélhetését. A nehézséget növelte, hogy az általuk művelt föld nem minősült úrbéres földnek, így a jobbágyfelszabadításból kimaradt. Egy részüknek el kellett távoznia a lakhelyéről, a többség tisztázatlan helyzetét, az 1873. évi telepítvényi törvény kívánta rendezni, ám a megváltás díja súlyos anyagi terhet jelentett számukra, mely lekötötte anyagi erejüket és társadalmi elégedetlenséghez vezetett.¹⁴⁸

A szervezett betelepülők, azonban a bank bérleti díjainak leszállításával és az önálló tulajdonszerzéssel már ki tudtak kerülni a telepes községeket sújtó rendszerből. Az új hitelképes tulajdonosok a vételár terheit rövid idő alatt kiegyenlítették és jövedelmüket hamar gazdaságuk fejlesztésére fordították. A parasztgazdaságok, ugyanakkor nem kerültek ellentétbe a kincstári föld megvásárlása során, a korábbi bérletet felváltó két helyi középirtokkal, az 1037 kat. holdas Telbisz-uralommal és Újhelyi Lipót 962 kat. holdas

¹⁴⁵ KÓSA 1998. 105-106.; SZABÓ 1993. 72.

¹⁴⁶ FÉNYES 1851. 79.

¹⁴⁷ SZABÓ 1993. 76.

¹⁴⁸ KÓSA 1998. 106.

gazdaságával.¹⁴⁹ A korábbi kincstári bérlők cselédjei, napszámosai a két nagyobb birtokon kívül a módosabb parasztoknál találtak munkát. Medgyesegyháza agrárgazdasága, a telepítvényes községekkel szemben, nemcsak az uradalmi, hanem a paraszti termelésben is képes volt a bérmunkát felhasználni, mellyel enyhültek a szociális feszültségek a földnélküliek körében. A beltelkek kimérése még jobban javított a helyzeten, hiszen megteremtette elsősorban a szegényebbek számára a családi kertészkedés, zöldség- és gyümölcsstermesztés lehetőségét. A nagyszámú lakóházépítés egyfelől ugyan jelentős anyagi teherrel járt, másfelől viszont sok napszámost, dohánykertészt erősített meg egzisztenciális önállóságában.¹⁵⁰

Medgyesegyháza fejlődése, igazán 1867 után indult meg a vasúthálózat kiépítésével. A települést átszelő Kétegyháza-Mezőhegyes vonalat, 1883. május 20-án adták át a forgalomnak, mely közlekedési és gazdasági előnyökhöz juttatta.¹⁵¹ A régi Medgyesi-puszták központja a Medgyesi-csárda¹⁵² és a mellette lévő piac volt, mely nagy vonzóerőt gyakorolt a további betelepülések számára.¹⁵³ A puszták lakóinak száma a betelepülések által fokozatosan gyarapodott, azonban hivatalosan a település, csak a csabai szlovákok megjelenése után válhatott községgé.¹⁵⁴ A csabai szlovák népesség megjelenése az 1880-as évek végére tehető, amikor a kincstári ügyekben illetékes pénzügyminisztérium 1886-ban meghirdette, az Arad-Csanád megyei kertészközösségek "örökváltása" után fennmaradt, bérbe adott, keveset jövedelmező pusztarészek (medgyesi, bodzási, apácai) áruba bocsátását. Ebben az esztendőben Megyes pusztán 6031 kat. hold, Bodzáson 3829 kat. hold volt a nagyobb bérlők kezén. A megyesi és a bodzási nagybérlő földeken, együttesen 9860 kat. holdon, a növénytermesztés, volt ugyan a meghatározó, de jelentős állatállománnyal is bírt, melyet 704 jármos ökör, 373 ló, 1154 gulyamarha, 2643 felnőtt sertés és 2180 juh alkotott. Megyes az agrárkultúra fellendülését mutatta.¹⁵⁵ A puszták áruba bocsátásának a hírére az első négy hónapban mintegy háromszáz csabai szlovák lakos iratkozott fel a városi vezetés közbenjárásával, hozzávetőleg kilencezer holdra.¹⁵⁶ 1887 októberében született meg a

¹⁴⁹ SZABÓ 1993. 68.

¹⁵⁰ SZABÓ 1993. 69.

¹⁵¹ SZABÓ 1993. 80-81.

¹⁵² Karsai Mihály, a helyi nyugalmazott pedagógus szerint Rózsa Sándor, a híres alföldi betyár is többször megfordult benne.

¹⁵³ Itt futott össze az orosházi, (régen medgyesbodzási, illetve szenesi, ma Horthy után Dózsa György utca) komlói, (régen tótbánhegyesi, ma Batthyány utca) aradi, (régen kovácsnéházi, ma Wekerle után Gárdonyi Géza utca) kétegyházi, (régen Felső-Medgyesi országút, ma Hősök utcája) nagykamarási (kamarási) út, melyeknek nyomvonalai felismerhetők és azonosíthatók, a későbbi térképek a nevüket is közlik. SZABÓ 1993. 80.

¹⁵⁴ MÁRKI 1892-1895. 757.

¹⁵⁵ SZABÓ 1993. 78.

¹⁵⁶ SZABÓ 1993. 82.; DEDINSZKY 1987. 18.

megegyezés, mely szerint a medgyesi pusztán 3539 kataszteri hold és 1567 négyszögöl területet, kat. holdanként 273 forintért vásárolt meg 117 békéscsabai vevő örökáron, összesen 966.414 forintért, húszévi – 1887. szeptember 1-től kezdődő – részletfizetéssel. A kincstárral szemben a vevők kötelezettséget vállaltak arra, hogy „A kijelölendő területen három év alatt 300 beltelekből álló, s egyenként nyolcszáz négyszögletet magában foglaló telep község alakítassék a Medgyes pusztán.” A 3539 katasztrális holdon felül a békéscsabai evangélikus egyházközösség 300 holdat, a csabai közbirtokosság 1000 holdat vásárolt, de a közbirtokosság hamarosan eladta birtokait az egyes lakosoknak. A vevők a megállapodás szerint 1889 őszén vehették ténylegesen birtokba földjeiket, amikor a korábbi nagybérletek lejártak.¹⁵⁷ Az 1887-ben született megállapodás és az azt követő vásárlások eredményeként, 141 parasztbirtok alakult ki Medgyesén, az alábbi megoszlásban.

8. ábra: A medgyesegyházai parasztbirtok holdankénti megoszlása.¹⁵⁸

KATASZTERI HOLD	SZÁMA
1-5	8
5-10	23
10-50	86
50-100	18
100 feletti	6
Összesen	141

„1887-ben széjjel lett osztva Medgyes, mer hát tudniillik Medgyesegyháza egy szlovák település. Az én nagyapám az első telepesek között volt, rajta van a szlovák templomban lévő táblán a neve, Zsilák Pál. Medgyes, tehát széjjel lett osztva és ezt egy Zsilinszky nevű, akkor képviselő végezte el, de ugyanakkor a szlovák püspök, az a Szeberényi az is ott Csabán buzdította a szlovákokat, hogy jöjjenek Medgyesre. Megkapták a földeket, mindenki kapott ennyit meg annyit és hitelre is természetesen.”¹⁵⁹ Az egyházi forrásokat alapul véve 93-96 parasztcsalád – kb. 750 ember – "honfoglalásáról" beszélhetünk Medgyesegyházán, akik a korábban itt élő cselédek, napszámosok, kertészek, kereskedők, iparosok, vasutasok közé települtek. A feljegyzések szerint, a családfők közül kilencven evangélikus, három római

¹⁵⁷ KRISTÓ-SZÉKELY 1970. 153.

¹⁵⁸ SZABÓ 1993. 84.

¹⁵⁹ Zsilák Pál elmondása alapján

katolikus vallású volt. Az evangélikus templomban, a telepítés 50. évfordulóján helyezték el azt az emléktáblát, mely azoknak a csabai szlovák családfőknek az alábbi névjegyzékét tartalmazza, akik 1889-ben földhöz jutottak Medgyesegyházán.¹⁶⁰ (20. melléklet)

Bagyinka Mihály, Bagyinka Pál, Bartos György, Belicsa György, Bohus V. György, Bohus V. Pál, Brezovszky János, Brhlik György, Csankó György, Csepregi György, Duna P. György, Fabulya Mihály, Farkas András, Farkas János, Fehér Mihály, Filipinyi János, Flender János, Gajdács Mátyás, Gálik János, Gálik Pál, Gulyás András, Gyebrowszky András, Gyebrowszky György, Gyucha András, Gyucha Mátyás, Gyurkó György, Hajnal György, Hankó András, Hrabovszky András, Kerepetzky Pál, Kesjár Mátyás, Kesjár Mátyás, Kiszely András, Kocziszky György, Kocziszky Pál, Kojnok János, Komavecz András, Kupecz János, Lagzi Mihály, Linder Károly, Lipták András, Lukoviczky János, Lukoviczky Mihály, Maulis Pál, Medovarszky Ádám, Medovarszky András, Mekis Mihály, Melis András, Mitykó Pál, Mocsári György, Nyistjár V. Pál, Pálenkás János, Palik János, Pataj Mátyás, Pataj Pál, Pluhár János, Pusztai Mátyás, Rajtár János, Rajtár Pál, Reöck Iván, Resetár András, Sajben János, Szák András, Szekerka András, Szelcsányi György, Szelcsányi János, Szeverényi András, Szeverényi Pál, Szlávik György, Szpevár János, Taraba Sándor, Uhrin János, Urszinyi János, Valkusz Pál, Valyuch János, id. Varga János, Zahorán Ádám, Zelenyánszky János, Zuba Mihály, Zsilák Pál, Zsilinszky András, Zsilinszky Ádám, Dr. Zsilinszky Endre, Zsilinszky György, Zsilinszky János, Zsilinszky Mihály, Zsíros János, Zsíros Mihály, Zsíros Pál. A táblán azonban, csak az evangélikus vallású "honfoglalókat" tüntették fel, az eltérő vallásúakat, illetve a parcellázás előtti nagybérlőkből tulajdonossá lett személyeket, Telbisz János, Újhelyi Lipót, Durscht Mátyás, Mészáros János, akik 1895-ben négyen együtt 2236 kataszteri holdat birtokoltak nem. Róluk a kataszteri térképek nyújtanak információt.¹⁶¹

A legtöbb ellentmondásos adattal a községé alakulás dátuma körül találkozhatunk, 1881-től kezdve, 1887, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895 és 1900 egyaránt megtalálható.¹⁶² Az evangélikus egyházközösség, így vélekedik a községalapításról: „*Medgyesegyháza községet Békéscsabáról kirajzó szlovák nemzetiségű evangélikus családok alapították 1889-ben.*”¹⁶³ A közigazgatási és miniszteriális szervek, viszont 1893-at tekintették a községalakulás hivatalos időpontjának. Az 1900. évi népszámlálás demográfiai kötete Medgyesegyháza adatainál külön fel is tünteti: „... *1893-ban alakult községgé, azelőtt Medgyesbodzáshoz tartozó telep volt.*” Valószínű, hogy egyesek a csabai szlovákok

¹⁶⁰ SZABÓ 1993. 81.

¹⁶¹ SZABÓ 1993. 84.

¹⁶² SZABÓ 1993. 87.

¹⁶³ DEDINSZKY 1993. 62.

telepítésének és földhöz jutásának az idejét, illetve a betelepülésük folyamatát tekintették a községgé válás időpontjának, hiszen a családok letelepülése egy folyamat, mely elhúzódhatott, és több évig tarthatott, viszont a községgé alakulás az az időpont, amikor a felső hatóságok a létrejött telepet községnek ismerték el. Az 1890-es évektől gyors fejlődésnek indult a nagyközség, melyet segített az 1889-ben felépített evangélikus templom, óvoda, iskola létesült, ugrásszerűen megnőtt a lakóházak száma.¹⁶⁴

Zsilinszky Károly 1910-ből származó leírása szerint a nagyközség lakói már az első világháború előtt is, kihasználva a földek jó minőségét, élénk mezőgazdasági tevékenységet folytattak. „*Termesztettek búzát, árpát, rozsot, kukoricát, szőlőt, dohányt, cukorrépat, földi mogyorót és görögdinnyét. A gyümölcsfák közül a meggy és a cseresznye volt kedvelt. A földművelés nem belterjesen történt, hanem a konzervatív hagyományos módon. Megjegyzi, hogy még az őszi szántást sem végzik mélyre. A faekéket, ugyan felcserélték a Sack-ekével, de a még a faeke is jellemző. A törpebirtokosoknak nincs elég lovuk a szántás elvégzéséhez. Mindez a termésátlagban is megmutatkozott. A termelés irányában is maradiak, amit az apa vet, az veti a fiú is, nem természetnek ipari növényeket és nem fektetnek be a termelésbe, pedig helyben van a vasútállomás. A jó minőségű föld adta lehetőségeket kihasználják, de nem kezelik megfelelően, nem porhanyítják, nem trágyázzák. Az állattenyésztésre sem fektetnek nagy hangsúlyt. Sok takarmányt nem vetnek, mondván, hogy nem hoz elég hasznot.*”¹⁶⁵ A jó minőségű földek ellenére, a földművelés és állattenyésztés terén, a gazdálkodásukat fejlesztő módszerek iránt nem volt fogékony a közép- és kisparaszti réteg. Változást, ezen a téren Baross László tevékenysége hozott, aki József herceg uradalmi alkalmazottjaként 1895-ben került Bánkútra, először a László-majorba intézőnek, majd 1911-ben a bánkúti uradalom jószágfelügyelője lett. Az agrármérnöki végzettségét felhasználva a növénynemesítéssel kezdett foglalkozni, nevéhez köthető a búza, a kukorica, cukorrépa nemesítése, de foglalkozott más mezőgazdasági problémákkal is, talajműveléssel, trágyázással, vetésforgóval, vagy a kéveköti aratógépekkel, mely példaként szolgált a nagyközség lakossága számára.¹⁶⁶

A különböző nemzetiségű települések között kezdettől fogva volt kapcsolat. A jobbágyfelszabadulás után, a XIX. század közepétől fokozatosan felbomlottak a korábbi zárt paraszti közösségek, és ezzel együtt a zárt nemzetiségi közösségek is. Kialakultak a kisebb-

¹⁶⁴ SZABÓ 1993. 87.

¹⁶⁵ ZSILINSZKY 1993. 94. 100-101.

¹⁶⁶ PINTÉR 1993. 138-139.

nagyobb piackörzetek, megindult a lakosság migrációja, városba költözése, keveredése. Kulturális és gazdasági tekintetben kölcsönösen hatottak egymásra.¹⁶⁷

IV.2 Medgyesegyháza a két világháború között

A községet alapító 93-96 család egységét, nemcsak az itt talált különböző nemzetiségű "őslakosság", hanem az ebben az időben fokozatosan bevándorló magyar és eleki sváb családok is megbontották. Amikor a medgyesi piac híressé vált, több zsidó család is betelepedett, mint például a Zelkermann, Engelmann, Guttman, Fogel családok, ugyanakkor Békéscsabáról, Gyuláról, Medgyesbodzásról magyar iparosok költöztek be, illetve megjelentek a román családok is.¹⁶⁸ 1921-ben újjászervezik az első világháború előtt feloszlott ipartestületet, melynek 1922-ben a szomszéd község iparosait is idevonzva 177 tagja és 28 pártoló tagja volt.¹⁶⁹ A két világháború között a gabonavásáraitól és állatvásáraitól híres piacnak köszönhetően virágzott a kereskedelmi élet, jelentős számú magyar iparos, cipész, csizmadia, szabó, asztalos, bognár, kovács, kerékgyártó stb.) tevékenykedett Medgyesegyházán és számos egyesület jött létre, pl.: színjátszó-, vöröskereszt egyesületek, olvasókörök stb., melyek megpróbálták összefogni a község lakosságát.¹⁷⁰

IV.2.1 A szlovák lakosság származástudata

A különböző etnikumok megjelenése, azonban nem okozott komoly nemzetiségi ellentétet a két világháború között. Az ország és jelen esetben a délkelet-alföldi szlováksághoz hasonlóan a medgyesegyházi szlovákoknál is megfigyelhető volt, hogy nem rendelkeztek erős nemzettudattal és a nemzetiségi érzületük sem volt meghatározó.¹⁷¹ A térségben élő szlovákok származástudata egységes volt ugyan abban a tekintetben, hogy az őseik valaha Felvidékről, vagy Szlovákiából érkeztek, a népi emlékezet azonban 6-7 generáció elteltével szinte semmit sem őrzött meg, hogy honnan, milyen régióból érkeztek az elődök. Ennek emléke kezdetben a primér településeken maradt meg, a secunder települések szlovák lakói, azonban majdnem kizárólag csak az itteni primér helységet tekintették származási helyüknek, tehát ahonnan a lakóhelyükre jöttek. Ha találkozunk is származástudatra utaló családi ismeretekkel, az mindenekelőtt helytörténeti olvasmányokból, illetve a lakosságcsere idején

¹⁶⁷ VASS 2010. 212.

¹⁶⁸ KARSAI 1996. 87.

¹⁶⁹ ZSILINSZKY 1993. 129.

¹⁷⁰ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352. a. Közgyűlési jegyzőkönyvek.; ZSILINSZKY 2000. 5-20.

¹⁷¹ TÓTH 1997. 72.; TILKOVSKY 1989. 8.

tudatosított propagandaközlésekből szerzett ismeretekről tanúskodik.¹⁷² Meghatározó nemzettudattal és Szlovákiára vonatkozó származástudattal ugyan nem rendelkezett a magyarországi szlovákság, viszont erős, a lokális településhez, illetve a társadalmi osztályhoz kötött identitása kialakult és ez a származástudat, volt részben az etnikai hovatartozás kifejezője, ezért magukat „medgyesegyházi tótnak”, a Békéscsabáról érkező szlovákok „csabienszka tótnak”, a szomszédos településen „nagybánhegyesi tótnak”, vagy egyszerűen proletárnak, „szegény tót embernek” nevezték.¹⁷³ Fontos megjegyezni, hogy a magyarországi szlovákok történeti identitásának részét képezi a „tót”-szlovák népnév, amely valamennyi magyarországi szlovák nyelvszigeten elterjedt. Magyarul a magyarországi szlovák tótnak nevezi magát, de szlovákul mindenhol szlováknak. A magyarországi szlovákok körében a tót népnévnek egyetlen településen sem volt pejoratív értelme.¹⁷⁴

Annak ellenére, hogy a délkelet-alföldi szlovák településcsoport, mint sajátos alakulat magában hordozta a közös származástudat, a közép-szlovák nyelvjárás típus és az egységes, evangélikus vallás jegyeit, továbbá a történelmi, gazdasági és társadalompolitikai fejlődésük azonossága és a nyelvi asszimilálódás folyamata és a kétnyelvűség sem eredményezte nemcsak regionális, hanem kistáji szinten sem az egységes „mi tudat” kialakulását. A településcsoportnak nem volt közös neve. A szlovák megnevezés magyar és szlovák változatai nemzetiséget jelöltek csupán. A „mi tudat”, mint erős lokális tudat egy-egy szlovák helyiségen belül teremtődött meg és nem regionális, vagy kistáji szinten, mely következtében nem vált néprajzi csoporttá a délkelet-alföldi szlovákság.¹⁷⁵

A két világháború között, így felgyorsult a XVIII. században meginduló integrációs folyamat, mely először a nyelvi, majd a gazdasági, később a szellemi kultúra területén jelentkezett és ment végbe.¹⁷⁶ A kisebbségben élő nemzetiségi lakosság számára ez a lassú asszimilálódást is magával hozta, hiszen ezekben a társadalmi folyamatokba csak úgy kapcsolódhatott be, ha közvetítő nyelvként a többség, azaz a magyarság nyelvét fogadta el. Egyre inkább terjedt tehát a kétnyelvűség, amit a belső szükséglet mellett a XIX. század folyamán a közigazgatás nyelvének magyarrá tételére irányuló törekvések, a hivatalos oktatáspolitikai, és a szlovákok többségének identitását meghatározó evangélikus egyházon belüli folyamatok is segítettek.¹⁷⁷

¹⁷² KRUPA 1985. 280.

¹⁷³ GYIVICSÁN 1993. I. 267.; ZSILINSZKY 1993. 108.

¹⁷⁴ GYIVICSÁN 2003. 267.

¹⁷⁵ KRUPA 1985. 288-289.

¹⁷⁶ TÓTH 1997. 72.; TILKOVSKY 1989. 8.; ZSILINSZKY 1993. 108.

¹⁷⁷ VASS 2010. 213.

IV.2.2 Kétnyelvűség általánossá válása és a nyelvcsere

Az elmagyarosodási folyamatoknak elsősorban a nyelvnek volt és van napjainkig is meghatározó szerepe. A nyelv szerepe, értéke, a közösség és az egyén nyelvi magatartása határozza meg ugyanis, a közösségnek és az egyénnek a kultúrához fűződő viszonyát. Ennek következtében, a településen meginduló integrációs folyamatok felgyorsítója a kétnyelvűség kialakulása lett.¹⁷⁸

A Délkelet-Alföldre települt szlovákságot szülőföldjükön társadalmi hovatartozástól függően, részben a két nyelvváltoztatás, a kettős nyelvűség¹⁷⁹ jellemezte, azaz a köznyelvet, az egyházi, irodalmi szlovák nyelvet és a közép-szlovák nyelvjárást beszélték. A nyelvjárástörténeti elemzés szerint a délkelet-alföldi szlovákok nyelvjárása a közép-szlovákiai nyelvjárástípusba tartozik, mégpedig e típus déli nyelvjárástípusai közé, de egyikkel sem azonos, ezért a szlovák nyelvtudomány a közép-szlovákiai típus alföldi nyelvjárásának nevezi. Egyik jellemzője, hogy általában a zólyomi, barsi, honti, nógrádi és délnyugat-gömöri nyelvjárások jeleit hordozza magában, a másik sajátossága, hogy bizonyos nyelvi jelek a Hont, Nógrád, Gömör megyének a magyar határral közvetlen szomszédságban lévő nyelvjárási csoportjaira utalnak. Az önálló nyelvjárási altípus kialakulása az Alföldre levándorló szlovákok összeköltözéséből fakadó nyelvi integrációra mutat.¹⁸⁰ Az együttélés évtizedei alatt ugyanakkor a primér településekre betelepült szlovákok, elsajátították a magyar nyelvet is, így a secunder településekre történő migrációs folyamatokban résztvevők, a szlovák köznyelv és a közép-szlovák nyelvjárás mellett már, különböző fokon a magyar nyelvet is beszélték, azaz kétnyelvűvé váltak, kialakítva a közép-szlovákiai típus alföldi nyelvjárás típusát.¹⁸¹ A nyelvjárási sajátosságok szerint a régióban két nagyobb csoportosulás különböztethető meg, a békéscsabaiak és a többi szlovák helységé, még ha a tótkomlóiak, a mezőberényiek és a szarvasiak nyelvében eltérés is figyelhető meg. A békéscsabai szlovákok dialektusa ugyanis igen sajátos volt, mely nem volt azonos sem a szarvasi, sem a tótkomlói szlovákokéval. A békéscsabai szlovákok szókincsbeli és ragozási eltérései viszont hozzájárultak ahhoz, hogy az itteni szlovákok a beszélt nyelv alapján is megkülönböztessék egymást. A Tótkomlós környéki, a szarvasi szlovákok a kemény szóvégi magánhangzók miatt rendszeresen csúfolták a csabaiakat. Ennek ellenére a közös nyelv tette lehetővé a regionális

¹⁷⁸ BOTÍK, Jan 1986. 81-89.; GYIVICSÁN 1993. I. 309.

¹⁷⁹ A kettősnyelvűség műszó Kiss Jenőtől származik. Egy olyan nyelvi helyzetet ért alatta, amikor egy beszélő, vagy egy beszélőközösség egy adott nyelv két változatát, dialektusát ismeri, illetve használja a beszédhelyzetektől függően. Az egyik változat a köznyelv, míg a másik valamilyen nyelvjárás. A jelenség megnevezésére a nyugati szakirodalomban elterjedt a bidialektizmus kifejezés. KISS 1995. 231-234.

¹⁸⁰ KRUPA 1985. 282.

¹⁸¹ KRUPA 1985. 278-279.

integrálódásukat, a közös származástudat, a közös vallás mellett.¹⁸² A Medgyesegyházát secunder településként alapító békéscsabai szlovák telepesek és az őslakos, illetve Nagybánhegyesről érkező szlovákok többsége, tehát beszélte a közép-szlovákia típus alföldi nyelvjárás típusát, a „tót” és a magyar nyelvet egyaránt.¹⁸³

Karsai Mihály és Zsilinszky Károly szerint a településen, a szlovák lakosság nyelvi asszimilálódását bizonyítja, hogy a környező „magyar nyelvtenger” annyira átalakítólag hatott a településre érkező, vagy a településen élő szlovákokra, hogy egy sajátos nyelvet alakított ki magának, melyet heterogenitása miatt – hiszen szlovák és magyar kifejezések, végződések keveredtek benne -, se szlováknak, se magyarnak nem tekintettek, hanem „tót”, illetve a Békéscsabáról Medgyesegyházára érkező szlovákok „csabienszka, csabai nyelvnek” nevezték. Az idősebb nemzedék szintén e nyelvváltozatot használta, ugyanakkor a fiatalabb generáció, a környező falvak magyarságával, a fiatalos közegekkel stb. való érintkezés, illetve az állami iskolák hatása folytán egyre helyesebben beszélt magyarul, miközben a szlovák nyelv használata és művelése háttérbe szorult.¹⁸⁴ „*Mi mán nem tudtunk jól szlovákul, tótul beszéltünk, felit magyarul, felit szlovákul mondtuk.*”¹⁸⁵ „*A nagyanyám nem tudott magyarul, de a fiú már tudott. Sok családnál így volt, de az unokák már csak magyarul tudtak és szlovákul nem, tehát az asszimiláció az ment. Bár hibásan beszéltünk szlovákul, mert a szlovákok keverik a szlovákot a magyarral.*”¹⁸⁶ Ez a nyelvváltozat a II. világháború előtt általános volt a községben, a nem szlovákok közül is sokan megtanulták.¹⁸⁷ Az ocsovai felvidéki szlovák, először Nagybánhegyesre, majd Medgyesegyházára települt ősöktől származó anyai nagyanyám, Számel Mária elmondása szerint a mindennapi érintkezésben családtagjaival, rokonaival és a falubeliekkel is ezt a nyelvjárást, „kevert nyelvet” használták, vagy magyarul beszéltek a szlovákul nem tudó lakossággal. „*Először szlovák vót, mer én nem is tudtam rendesen magyarul, egyáltalán mindig szlovákul, tótul beszéltünk otthon a szüleimmel, aztán később már csak magyarul.*”¹⁸⁸

A két világháború között kötött endogám és elsősorban a „vegyes házasságok”¹⁸⁹ tovább erősítették, ezen folyamatokat, melyekben kezdetben ugyan megfigyelhető volt, mindkét nyelv, azaz magyar és a szlovák nyelv használata, azonban részben az állami

¹⁸² KRUPA 1985. 282.

¹⁸³ DEDINSZKY 1987. 43.

¹⁸⁴ KARSAI 1996. 87.; ZSILINSZKY 1993. 96.

¹⁸⁵ özv. Kiss Kálmánné visszaemlékezése alapján

¹⁸⁶ Zsilák Pál közlése nyomán

¹⁸⁷ KARSAI 1996. 87.

¹⁸⁸ özv. Kiss Kálmánné közlése nyomán

¹⁸⁹ Vegyes házasság alatt értendő, az olyan házasság, amelyet különböző keresztény felekezetekhez tartozó felek kötnek egymással. Medgyesegyházi Evangélikus Egyház Esketési anyakönyve 1891-1994 A/4. kötete alapján.

oktatásnak, illetve a mindennapi élet kommunikációjában a magyar nyelv dominanciájának köszönhetően, a nemzetállam nyelve lett az otthoni érintkezésben is meghatározó szlovák helyett. A vegyes házasságban élő, tótul beszélő szülő idővel, pedig nem tartotta fontosnak, hogy a felnövő generációt, megtanítsa a szlovák nyelv használatára. Azon családok esetében, melyekben mindkét szülő tótul és magyarul is beszélt, azaz kétnyelvű volt, nagyobb százalékban fordult elő, hogy legalább az első generációt megtanították a szlovák nyelv ismeretére. Gyivicsán Anna kutatási módszerét és családom történetét felhasználva, a nyelvhasználat tekintetében az alábbi családmodelleket mutatom be.

1. Két szlovák származású, kétnyelvű házassága esetében a nyelvhasználat az alábbiak szerint alakult. Anyai ágon a dédszüleim, Számel Pál és Lipták-Pikó Mária Nagybánhegyesről Medgyesegyházára költözve, 1919-ben kötöttek házasságot. A szlovák szomszédaikkal és egymás között „tótul” beszéltek, a falubeli iparosokkal, kereskedőkkel, ha nem tudott „tótul”, akkor magyarul. Születendő gyermekeikkel, elsőszülött nagymamám elmondása szerint szintén „tótul” beszéltek, ezért ő kisgyermekként nem beszélt magyarul. Az iskolában az oktatás viszont magyar nyelven folyt, ennek hatására a szülők, hogy megtanuljanak a gyerekek magyarul, otthon is ezt a nyelvet kezdték használni, szlovákul, pedig inkább nagy rokoni összejövetelekkor kommunikáltak. Számos esetben, pedig arra használták a szlovák nyelvet, hogy a szlovákul egyre kevésbé beszélő, felnövő gyermekeik és a szlovákul nem beszélő környezetük ne értse, mit mondanak.
2. A „vegyes házasságok” esetén az alábbiak szerint alakult a nyelvhasználat. A medgyesegyházi tót nagymamám Számel Mária, 1937-ben ment először férjhez a magyar és szlovák származású Kovács Györgyhöz. Mindketten kétnyelvűek voltak, ennek ellenére otthon magyarul beszéltek egymással és csak nagyon ritkán szlovákul. A szomszédokkal, attól függően, melyik nyelvet használta tótul, vagy magyarul kommunikáltak. Az iparosokkal és kereskedőkkel magyarul beszéltek. A rokoni találkozókon, mindkét nyelvet használták, de ott is előtérbe került a magyar nyelvhasználat.

A nyelvi asszimilációt, tehát elősegítette a már említett iskolaügyre és a nyelvhasználatra vonatkozó 4800/1923. M.E.sz. miniszteri rendeleten alapuló 110.478/1923.VIII. VKM. számú rendelet, mely az idők során többször módosult. A medgyesegyházi oktatási viszonyokat jól jellemzi, Pechány Adolf kormánybiztos 1930. április 30-án átadott jelentése Bethlen István miniszterelnöknek: „*Meglátogattam Medgyesegyháza*

községet, ahol főképpen az iskolai viszonyok iránt érdeklődtem. A község nagyobb része evangélikus tót, kisebb része magyar és katolikus. A községben állami óvoda és állami elemi iskola van. Mindkettő fejlesztésre szorul. Az óvodában 166 óvodás gyermek szorul egy szobába, amely jókora lakószobánál alig valamivel nagyobb. A gyermekek két egymással párhuzamosan felállított padon ülnek. Az óvónő, egy idősebb asszony, nagy szorgalommal és ambícióval végzi kötelességét, s dacára az óvoda kedvezőtlen elhelyezésének, elég szép eredményt tud felmutatni. Ugyanis az óvoda másik helyiségét már 1919-ben az állami elemi iskola számára foglalták el, s így a kis óvodások egy szobában szorongnak. A szülők nagyon szívesen küldik gyermekeiket az óvodába, s különösen, ha a községnek más helyén újabb óvoda épülne, erősen hiszem, hogy minden óvodaköteles gyermek óvodába járna, ami által az állami elemi iskolamunkája megkönnyítené. Az állami elemi iskola 11 osztályból áll, és 600-nál több tanuló nyer itt oktatást. Végiglátogattam az osztályokat, s örömmel jelenthetem, hogy a tanítótestület ebben a vegyesajkú községben igen szép munkát végez. A tanulók nagy része feljut egészen a hatodik osztályig, s ez az ismeretszerzés szempontjából igen fontos, mert a tanulók rendszerint otthon maradnak, vagy a mesterségnél, vagy a gazdaságnál. Az egyik hatodik osztályban 30 tanulót találtam. Ezek közül 15 fiú, és 15 leány volt. Tekintettel arra, hogy a lakosság vegyes ajkú, s a határban álló tanyák lakói közül is sok a magyar család, kik gyermeküket a medgyesegyházi iskolába járatják, az itteni iskolai viszonyokat feltétlenül rendezni kellene, hogy a tanítótestület még intenzívebb munkát folytathasson. Ma az állami elemi iskola három helyen van elhelyezve, részben a régi felekezeti iskola épületében, részben egy újabb épületben, egy osztály pedig a zsidó hitközség épületében van, egy iskolának éppen nem való szobában, s ebben az épületben a zsidó hitközség saktere is lakik.¹⁹⁰ Az oktatás elsősorban magyar nyelven folyt a Csanád vármegyei Medgyesegyházán, ahol 1935-ben szűnik meg teljesen a szlovák nyelv oktatása.¹⁹¹ A magyar nyelvű iskolában a kétnyelvű nagymamám, a csak magyarul beszélő tanítóval szemben, ezért nehezen értette meg magát: „Hát az iskolában magyarul, csak magyarul tanultunk. Megértettem mindent, amit az iskolában mondott a tanár úr nekem, csak nem tudtam felelni rá helyesen, mer én szlovákul feleletem, vagyis tótul, ezért többször rám szólt és mondta a szüleimnek, hogy tanítsák meg a lányt rendesen magyarul.”¹⁹²

A nyelvi asszimilációs folyamatot erősítette, hogy az iparosok, az állami alkalmazottak nagy része nem beszélt szlovákul, melyet alátámaszt a Tóth István által összeállított, az

¹⁹⁰ TILKOVSKY 1989. 72.

¹⁹¹ TÓTH 1993. 156.

¹⁹² özv. Kiss Kálmánné elmondása alapján

alkalmazottak nyelvtudását 1928-ban vizsgáló táblázat, melyből kiderül, hogy az eleki járáshoz tartozó, ekkor 5939, ebből 2915 fő szlovák lakosú Medgyesegyházán nem, míg a környező településeken is csak az alkalmazottak fele beszélt szlovákul.

9. ábra: A medgyesegyházai alkalmazottak nyelvtudása 1928-ban.¹⁹³

Település	Alkalmazottak összesen	Szlovákul tud	Szlovákul nem tud
Medgyesegyháza	5	0	5
Nagybánhegyes	10	6	4
Nagylak	2	1	1
Csanádalberti	2	1	1
Pitvaros	5	2	3
Ambrózfalva	3	2	1
Összesen	27	12	15

A XX. század első évtizedeiben, e folyamatok következtében a településen élő szlovákság nyelvi asszimilálódását figyelhetjük meg a helybeli magyar lakossággal. Az etnikai hovatartozás, ekkor már a kétnyelvűség kialakulása és a magyar oktatási rendszer hatására elsősorban a felekezethez való tartozásban jelent meg, melyet elősegített az is, hogy a községben a lokális csoportendogámia fokozatosan háttérbe szorult a vallási és a gazdasági csoportendogámiával szemben.¹⁹⁴ „Nálunk szokás volt, hogy szlovák szlovákhhoz menjen, meg evangélikus az evangélikushoz, nálunk ez szokás volt, hagyomány volt, hát most már ugye nem.”¹⁹⁵ „Először szlovák szlovákkal házasodott, de aztán magyarral is... meg inkább a vallás vót fontos, hogy azonos vallású legyen, meg hogy milyen módú.”¹⁹⁶ A községben ugyanakkor megfigyelhető volt az azonos anyagi helyzetűek közötti házasság, illetve a családfők megpróbálták minél jobban „kiházásítani” a gyermeküket: „Sokakat meg úgy adtak össze, hogy az is vagyonos, meg az is vagyonos, vagy annak több vagyona van, aztán összehozták őket. Nem mindig vót ez jó, előfordút, hogy rokonyokat is összehoztak, aztán ott hibás gyerek is született. Itt inkább zsidók, a kereskedők, meg a magyarok, meg inkább az uraság, Telbisz vót a vagyonosabb.”¹⁹⁷

¹⁹³ TÓTH 1999. 36-37.

¹⁹⁴ ŐRSI 1983. 45., 50-51.

¹⁹⁵ Zsilák Pál visszaemlékezése alapján

¹⁹⁶ özv. Kiss Kálmánné közlése nyomán

¹⁹⁷ özv. Kiss Kálmánné elmondása szerint

IV.2.3 A település lakosságának nemzetiségi és vallási megoszlása

A két világháború között, tehát a Békéscsabáról érkező szlovákok mellett, a környező településekről elsősorban Nagybánhegyesről a községbe települő anyanyelvükön beszélő szlovákok és a Csanád-Arad-Torontál vármegyéből érkező románok, az együttélés során a kölcsönös megértés jegyében és a már említett magyar nemzetiségpolitika következtében szintén elsajátították a befogadó település, illetve a nemzetállam nyelvét.¹⁹⁸ A kétnyelvűség általánossá válásával, pedig a magyar kulturális hagyományok átvétele tovább erősödött és a nyelvi asszimilációs folyamatok eredményeként a községben is a magyar nyelvhasználat vált általánossá. A népszámlálási, vallási és anyanyelvi megoszlást tartalmazó táblázatok szintén alátámasztják, ezen folyamatokat.¹⁹⁹ A népszámlálási adatok tükrözik, hogy a vizsgált időszakban, a magyar lakosság száma duplájára nő, míg a szlovákság számarányánál 30%-os növekedés volt megfigyelhető. A román népesség számaránya, igazán nem változik, a németeké, a betelepült iparosok, kereskedők révén, viszont négyszeresére nőtt.

10. ábra: Medgyesegyháza lakosságának nemzetiségi megoszlása.²⁰⁰

Népszámlálás éve	Összes lakos	Magyar	Német	Szlovák	Román	Egyéb
1900	2917	1055	32	1784	51	1
1910	3628	1431	63	2048	49	1
1930	4156	1841	97	2156	56	5
1937	4908	2480	108	2261	52	7

11. ábra: Medgyesegyháza lakosságának vallási megoszlása.²⁰¹

Népszámlálás éve	Római katolikus	Görög katolikus	Görögkeleti	Evangélikus	Református	Unitárius	Izraelita
1900	781	13	52	1902	94	6	75
1910	1043	?	66	2319	111	13	65
1930	1349	33	67	2502	134	4	52
1937	1703	14	72	2841	194	?	60

¹⁹⁸ GYIVICSÁN 1993. I. 282.; ZSILINSZKY 1993. 96.

¹⁹⁹ KARSAI 1988. III. 40.; ZSILINSZKY 1993. 88.

²⁰⁰ MSK és a TSK adatai alapján.; HALASI 1993.115.; TÓTH 1999.79.

²⁰¹ HALASI 1993. 115.; MSK népszámlálási adatai alapján.

A táblázatokból kiderül, hogy a vizsgált időszakban Medgyesegyháza, többségében az evangélikus szlovákok és a római katolikus, evangélikus, vagy református magyarok, kis számban pedig ortodox románok és izraelita zsidók által lakott település volt. A XX. század elején még többségben lévő evangélikus szlovákság anyanyelvét, vallását megőrizte, azonban az integrációs folyamatok következtében az 1920-as évektől, ha felekezeti hovatartozását meg is őrizte, mind a nyelvhasználat, mind az etnikai számarányuk tekintetében visszaszorult a magyar nyelvhasználat, a magyar etnikummal szemben.

Az integrációs folyamatot tovább erősítette, hogy ezen időszakban, a nagyközségben az egyházon kívül nem volt nemzetiségi hagyományokat ápoló kulturális intézmény, mely segítette volna anyanyelvük, hagyományaik megőrzését. A szlovák kultúra, nyelv fennmaradását elsősorban az evangélikus egyház szorgalmazta, a vasárnapi iskola tartásával, népi játékok, színdarabok rendezésével, énekkar működtetésével.²⁰² Békéscsabán egyházi kiadó működött, mely rendszeresen adott ki énekeskönyveket, passiókat, kiskátékat, egyházi lapokat. Az egyházi jellegű kiadványokon kívül világi munkák közreadását is szorgalmazták: tankönyveket, mesefüzeteket, közmondásgyűjteményt jelentettek meg. A legnépszerűbb és legnagyobb hatású a Cabiansky Kalendár, a csabai naptár volt.²⁰³ Mindezen kiadványokat a községben is nagy előszeretettel vásárolták és olvasták. Az evangélikus egyház, ezen szerepének csökkentése érdekében, 1922-ben Raffay Sándor bányakerületi evangélikus püspök körútja során, Békés és Csanád megyék szlovák nyelvű egyházainál kieszközölte a magyar nyelvű istentiszteleteket is a szlovák mellett, mely 1925-től kötelezővé vált, egy rendelete értelmében. Az istentiszteletek zöme, ennek ellenére továbbra is anyanyelven folyt, vasárnap pedig a szlovák után magyart is tartottak.²⁰⁴ Az istentiszteleteket Medgyesegyházán, ezért az evangélikus nagytemplomban vasárnap mindkét nyelven, tehát szlovákul és magyarul is tartották, ennek megfelelően mindkét hagyományt ápolták, abban az esetben is, ha nem minden egyházi személy beszélt szlovákul.²⁰⁵ *„Hát vót gyerekem szlovákul is meg magyarul is, első vót a szlovák istentisztelet, aztán meg 10 órákor vót ez a magyar istentisztelet, az evangélikus templomban. Az istentisztelet vasárnap vót és a Hrivnyák nevű pap vezette.”*²⁰⁶ *„Először szlovákul, aztán mindkét nyelven, aztán csak magyarul voltak az istentiszteletek.”*²⁰⁷ A templomba járó hívek száma, azonban fokozatosan csökkent és idővel inkább csak az idős asszonyok feladatának tekintették a templom rendszeres látogatását. Zsilinszky Károly

²⁰² BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352. a. Közgyűlési jegyzőkönyvek.; HALASI 1993. 123.

²⁰³ KRUPA 1985. 284.

²⁰⁴ TÓTH 2013. 43.

²⁰⁵ HALASI 1993. 123-124.

²⁰⁶ özv. Kiss Kálmánné elmondása alapján

²⁰⁷ Zsilák Pál közlése nyomán

munkájában az alábbi olvasható: „Amikor Áchim L. András, a hírhedt békéscsabai népvész nagy páthosszal mennydörögte a népgyűlésen, hogy neki ugyan egy pap se beszéljen földöntúli mennyországról, ő itt e földön akar üdvözülni, bizony általános tetszéssel fogadta e kijelentést a felséges nép.”²⁰⁸ A magyar nyelvhasználat általánossá válása miatt a településen, idővel maga az evangélikus lelkész, Hrivnyák János tett javaslatot, a magyar nyelvű istentiszteletek tartására. Pechány Adolf 1937. június 28-ai „Jelentések Békéscsaba és több határmenti tótajkú közösség látogatásáról” című jelentése alátámasztja, ezen folyamatokat. „Vasárnap délután bementem Medgyesegyházán az evangélikus templomba, ahol Hrivnyák magyar istentiszteletet tartott. A helybeli intelligencián kívül, volt a templomban 5-6 helybeli parasztasszony. Mint érdekességet felemlítem, hogy a helybeli evangélikus hitoktató, Murányi Árpád, aki egyúttal, mint káplán is szerepel, tótul nem is beszél, és ugyancsak nem beszél tótul a kántor sem. Általában azt mondják, hogy a tótul is beszélő evangélikus papokban és kántorokban egyre nagyobb hiány érezhető. Az istentisztelet után meglátogattam a lelkészt lakásán; beszélgetés közben elmondta, hogy nemrég apja temetésén volt Zólyom megyében. Sok evangélikus pap kijött a temetésre, de ezek közt alig talált kettőt-hármat régi ismerősei közül. Mutatta nekem a Felvidéken kiadott tótul írt Bibliát, melyet azonban a csehek nem engednek használni. Tekintettel arra, hogy Medgyesegyházán az utcán is több magyar szót hallani, mint tótot, maga a lelkész is szóba hozta, hogy szívesen tartana magyar istentiszteletet minden vasárnap a leventék számára, mert ezek a fiatalok tulajdonképpen templomba se járnak, mert délelőtt gyakorlatot végeznek, mint leventék, délután pedig meccsen és más játékokban keresnek szórakozást. De a magyar istentisztelethez szükséges volna legalább 150 darab magyar nyelvű énekeskönyv.”²⁰⁹

Fontos megjegyezni, míg a szlovák evangélikusok és a katolikusok népi szokásai sokban hasonlóak, vagy megegyezők voltak, addig a népi vallásos élethez fűződő szokásaik, s azok tartalma eltért egymástól. A két felekezethez tartozó szlovákságnak ugyanis eltérő volt az egyházi nyelve. Az evangélikusok egyházi és irodalmi nyelve a XVII. század vége óta a cseh nyelv volt (1918 után Szlovákiában, az evangélikusok egyházi nyelve a szlovák irodalmi nyelv lett), míg a katolikusoké a szlovák nyelv volt. Az evangélikusok számára a cseh bibliai nyelv, a hit és a családi ünnepek (keresztelő, esküvő, temetés) nyelvivé vált. A szlovák

²⁰⁸ ZSILINSZKY 1993. 99.

²⁰⁹ TILKOVSKY 1989. 126-127.

katolikusok a XVIII. század végétől szlovák nyelvű énekeskönyvet és Bibliát használtak. Az evangélikusok énekeskönyve a *Tranoscius*,²¹⁰ a katolikusoké pedig a *Funebrál*²¹¹ volt.²¹²

A nyelvi asszimiláció mellett, a kultúra és a gazdaság területén is lezajlott az asszimilációs folyamat. A nyelvi és a kulturális asszimiláció, különböző tartalmú fázisokban történt, a kulturális asszimiláció folyamata, azonban hosszabb időtartalmú volt a nyelvinél.

IV.2.4 Gazdálkodási hagyományok

Az asszimilációs, integrációs folyamatokat erősítette a különböző etnikumok között kialakult gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok, továbbá, hogy a szlovákok a gazdasági életben, a gazdálkodásban nem rendelkeztek olyan etnikus jegyekkel, megkülönböztető jelekkel, amelyek sajátosan csak rájuk lettek volna jellemzőek. A letelepülésüktől kezdve adaptálódtak az alföldi gazdálkodás rendszerébe. Elsősorban fölművelők voltak, az első időszakban és az extenzív állattenyésztés volt meghatározó, majd a XIX. századtól gabonatermesztő helyekké váltak a települések.²¹³ A két világháború közötti Medgyesegyháza gazdasága rohamos fejlődésnek indult, a mezőgazdaságból élők száma továbbra is nagyszámú volt a községben. Ezen folyamatokat egyrészt a mezőgazdaság számára igen kedvező természeti adottságai határozták meg, hiszen a település határában találjuk meg az egyik legjobb minőségű termőtalajt, a földek átlagos aranykorona értéke 34AK, kedvező az éghajlat és magas a napsütéses óraszám száma. A kedvező földrajzi adottságokat kihasználva bontakozik ki a búza- és a takarmánynövény termesztése mellett, egy belterjes zöldség- és gyümölcskultúra, mely következtében megjelent a két világháború között, a görögdinnye és a földimogyoró termesztés.²¹⁴

Az alföldi szlovákság földbirtokszerkezete, azonban már nem volt ennyire kedvező. Az alföldi szlovákság földtulajdonát vizsgáló Kovács Alajos 1936-os munkájában kimutatja, hogy a két világháború közötti alföldi szlovákság zöme szegény sorsú, földnélküli mezőgazdasági munkás, törpebirtokos, elenyészően kis hányada 50 holdon felüli középbirtokos; 100 holdon felüli is alig akad, egyetlen 1000 holdon felüli birtokos a szomszédos Nagybánhegyes településen élő Pipis testvérek birtoka volt. A földbérlésben

²¹⁰ Az evangélikus énekeskönyv összeállítója a Lipótszentmiklósi letelepedett sziléziai cseh exuláns, Cseh Testvérek körébe tartozó vallási prédikátor Juraj Tranovsky volt, aki 1636-ban állította össze.

²¹¹ A szlovák katolikusok részére összeállított énekeskönyv 1655-ben jelent meg. Összeállítója a jezsuita Szöllösi Benedek olt, akit a magyar énekeskönyv összeállítására is felkértek.

²¹² GYIVICSÁN 2011. 30-31.

²¹³ KRUPA 1985. 284.

²¹⁴ BÉML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.a. Közgyűlési jegyzőkönyvek. II. kötet; Medgyesegyháza Város honlapja. www.medgyesegyhaza.hu Letöltés időpontja: 2015. január 5.

előnyösebb volt egy kicsit a helyzetük. Az 5-10, 10-20 holdat bérlők aránya 5%, illetve 10%-kal jobb a birtokosokhoz viszonyítva, s a 20-50 holdat bérlők aránya 8,3%-kal felülmúlja az ugyanilyen kategóriákba tartozó birtokosokat. Az 50-100 holdat bérlők is kétszer annyian voltak, mint az ugyanilyen birtokosok. Ennek ellenére sok volt a részes fölműves, a gazdasági cseléd, a mezőgazdasági munkás a két világháború között, az iparban való foglalkoztatottság csak Békéscsabán érte el a 19,3%-ot.²¹⁵ Kovács Alajos 1940-ben az alföldi szlovákokról írott cikkében kiemeli, az alföldi szlovákok birtoknagyságokban elfoglalt előnyös helyzetét, Mezőberény, Szarvas, Tótkomlós, Békéscsaba lakosságát és birtokviszonyait vizsgálva 77.5% kisbirtok 22.5% közép- és nagybirtok, míg a vármegye többi területén a kisbirtok 57.7% a közép- és nagybirtok 42.3% volt.²¹⁶

A két világháború között Medgyesegyházán is elmondható volt, hogy a többségében kis- és középbirtokos szlovák lakosság elsősorban a mezőgazdaságban volt érdekelt, mint tulajdonos, vagy bérlő, illetve napszámos és mezőgazdasági munkás. A megélhetés nagyon bizonytalan volt azok számára, akik a fő nyári szezonmunkák során sem tudtak munkához jutni, akik ezért az évek során többször élelmiszersegélyekhez folyamodtak.

IV.2.5 Medgyesegyházi népelet

A medgyesegyházi lakosság hagyományairól, népszokásairól, viseletéről a két világháború közötti időszakban nem született leírás, erről képet csak a visszaemlékezők töredékes emlékképeiből, egy helybeli könyvtáros, Karsai Mihály hajdani tanító és Zsilinszky Ádám volt medgyesegyházi lakos néprajzi gyűjtésének, visszaemlékezéseknek köszönhető feljegyzéseiből, a békéscsabai szlovákok népszokásait vizsgáló Krupa András és Dedinszky Gyula munkáiból, végül Zsilinszky Károly evangélikus lelkész, a település első világháború előtti időszakát vizsgáló szociológiai tanulmányából kaphatunk. Elmondható, hogy az etnikumok között erősödő gazdasági kapcsolatok, a kétnyelvűség kialakulása, az asszimilációs folyamatokat támogató magyar politika, nem hagyta érintetlenül a szlovákok kulturális hagyományait. A településen megjelenő szlovákság a magyarságba való integrálódásuk folyamán, ugyan megőrzött kulturális sajátosságokat, azonban megfigyelhető ezen hagyományok keveredése, elhagyása, vagy teljesen új elemek megjelenése, mely esetében már nemcsak integrációs, hanem asszimilációs folyamatokról is beszélhetünk. Ezen folyamatok tükröződtek a polgárosuló tárgyi és szellemi hagyományaikban.

²¹⁵ KOVÁCS 1936. 11., 44.; TÓTH 1997. 10-11.

²¹⁶ TÓTH 2013. 31.

A parasztházak, ennek következtében sajátos, csabai stílusban épültek, melyekre jellemző volt a szlovákoknál oly jellemző podstena, poszgyena, magyarosan podsztjena, azaz előtornác és a napsugaras oromzat jelenléte. A lakóházak lakó (háló, dolgozó), melyben éjjel-nappal az egész család tartózkodott, a nyitott kéményű pitvarra, konyhára és tiszta, vagy vendégszobából állt, mely tulipános díszítésű, festett bútorokkal, magasra vetett ágyakkal, cifra tányérokkal, festményekkel volt díszítve.²¹⁷ „*Kint a tanyán nekünk díszes vót minden bútorunk, ezek a vendégszobában voltak, nálunk úgy mondták, nem tisztaszobának (...)* Mi egy szobában aludtunk a szülőkkel, pedig kilencen vótunk testvérek, többen is aludtunk egy ágyban.”²¹⁸ „*Számel nagymamádéknak a tanyán, festett bútorokkal volt tele a vendégszobájuk, padokkal, tálas-fogasokkal, ágyakkal, ládákkal.*”²¹⁹ A kamra, az istálló, az ólak, a virágoskert az udvar részét képezték, mely közepén a gémes kút állt, s valamelyik sarkában a trágyadomb. Építészetükre sajátossága volt a tanyás településeik szerkezete, már néhány hold földtulajdonnal rendelkező tulajdonos is a földjére szállást, vagy tanyát építtetett, ahol egész nyáron, de sokszor télen is kint tartózkodtak családotul. Anyagi körülményeiket figyelembe véve, mind a Csabáról érkező „törzsbevándorlók”, mind a helyi és a később betelepült magyar, vagy román telepések szegényebbek voltak, mely a magas népszaporulat következtében kialakuló földbirtok felaprózódás tovább mélyített.²²⁰ Sok családnál, nem ügyeltek a helyiségek higiénéjára, a több generáció által lakott lakószobákat nem szellőztették, nem meszelték meghatározott időnként, az udvarban a trágyadomb, pöcegödör sokszor nagyon közel volt a gémeskúthoz.²²¹ „*Mi tiszták vótunk, a párnákat, mindig jó föl kellett verni. Tisztán tartottuk a szobákat, meszeltünk, bútorokat mindig mozgattuk ugye, más helyre pakoltuk. Vótak, akik koszosak vótak, vót aki csizmástul feküdt az ágyba, nem öltözött át kint az állatok után, nem fürdött rendesen.*”²²²

A rendelkezésre álló adatokból kiderül, hogy a két világháború között a településen már sem a szlovákok, sem a magyarok körében nem volt jellemző a népviselet. A medgyesegyházi szlovákok nem őrizték olyan mértékben szokásaikat, hagyományaikat, mint például a szomszédos „sokszoknyás” nagybánhegyesi szlovákok. „*Rendes ruhában jártunk, nem népviseletbe. Vót nekem selyemruhám, meg szövetruhám, meg ilyenek voltak. Volt kartonruhám, meg kötényeim. Mi már pártát, főkötőt nem hordtunk. Már polgári ruhákban vótunk, nem parasztiba. Nagybánhegyesen voltak népviseletek, de itt Medgyesen nem vót. Ott*

²¹⁷ KRUPA 1985. 287.; ZSILINSZKY 1993. 95.

²¹⁸ özv. Kiss Kálmánné közlése nyomán

²¹⁹ Bagyinszky Sándorné elmondása alapján.

²²⁰ ZSILINSZKY 1993. 95.

²²¹ ZSILINSZKY 1993. 97.

²²² özv. Kiss Kálmánné visszaemlékezése alapján

ugye bő szoknyások voltak, ugye ott teljesen szlovák viselet vót.”²²³ „Itt nálunk nem viselték a népviseletet, inkább csak Nagybánhegyesen, meg Tótkomlóson, hát itt valahogy nem.”²²⁴ A két világháború között kialakult új ideológiai rendszer, ugyanakkor nagy hatással volt a magyaros mozgalmak és viseletek újra megerősödésére is: „A ruházkodás is, mint minden emberi alkotás, bizonyos fokig hordozója, kifejezője a kor és a nemzet szellemének. Általános elterjedtsége következtében kiválóan alkalmas arra, hogy a nemzet széles rétegének ízlését irányítsa, tehát alkalmas arra is, hogy a fogékonyságot bizonyos nemzeti értékek iránt felkeltse, ébren tartsa. A magyaros ruhamozgalom feladatát, ezért tehát abban kell megjelölnünk, hogy a magyaros jellegű öltözködés, a nemzet széles rétegének ízlését sajátosságosan nemzeti jellegű színek és formák felé fordítsa. Mivel az öltözködés területén a nemzeti jellegeket színében, vonalaiban a parasztság őrizte meg a legjobban, a magyaros ruhamozgalom is a népviseletek tanulmányozása alapján kívánja a mai magyar divatstílusát kialakítani. A korszerű magyaros divat, kialakításának kérdése azonban nem oldható meg egykönnyen. A ruha stílusának mindenekelőtt meg kell felelnie a korszerű követelményeknek, a mai és a városi életformának.”²²⁵ Ennek hatására terjedt el az 1920-as években, a hazánkban élő nemzetiségiek körében is, egy magyaros ünneplő, mely a leányok esetében, fehér, buggyos ujjú blúzt, piros selyem fűzött mellénykét, pruszlikot, fehér, ráncolt szoknyát, alul nemzeti színű csíkkal, zöld selyemkötényt, a fiúk esetében, zsinóros mellényt, nadrágot és fehér inget, illetve fekete cipőt, vagy piros csizmát jelentett, mely szintén elősegítette és felgyorsította népviseletük elhagyását.²²⁶ Medgyesegyházán is elterjedt a „magyar ruha viselete: „Csak magyar ruhánk vót. Gyerekkori élményem, amikor iskolába jártam, hogy magyar ruhánk vót, amikor szerepeltünk március 15-én, mer én is sokat szerepeltem. És akkor ugye magyar ruhában. Szoknyából, buggyos ujjú blúzból, mellényből, magyaros mellényből, pruszlikból, ugye az piros vót. A blúz, meg a szoknya fehér vót és akkor az aljába vót varrva a nemzeti színű szalag. Meg kötény. Cipő vót hozzá, vagy piros csizma.”²²⁷ A nagyközség női tagjaira nemcsak a hagyományos népviselet elhagyása, hanem a változó divat folyamatos követése volt jellemző. Igyekezett, még a legszegényebb napszámosnő is követni a divatot, hogy szépen, elegánsan járjon. Mindez, azonban sokszor az étkezés rovására ment.²²⁸ „Anyám mindig ügyelt, hogy szép ruhákba, hogy szépen és tisztán járjunk. Amikor fiatalasszony vótam én is szerettem szépen, csinosan öltözködni. sokat ellestünk ám az uraktól, Telbiszéktől is. Vót

²²³ özv. Kiss Kálmánné közlése nyomán

²²⁴ Zsilák Pál elmondása alapján

²²⁵ ÚJVÁRY 1930. 21.

²²⁶ BAGYINSZKY 2009. 41-42.; DÓZSA 1989. 48.

²²⁷ özv. Kiss Kálmánné elmondása alapján

²²⁸ ZSILINSZKY 1993. 96-97.

olyan, hogy inkább kevesebbet, vagy egyszerűbben ettünk, hogy legyen rája pénz.”²²⁹ A hagyományos női népviselet egy-egy eleme, már csak az idősebbeknél jelent meg, mint például a főkötő, pruszlik, sok szoknya. A „tót” férfiak ruhája megegyezett a magyarokéval, melyet a pörge kalap, a gúnya, a zsíros nadrág, a vászoning és egy sajátos gyapoting, az „undere”, a szűr, télen báránybőr bunda és a bekecs alkotta, azonban a két világháború között mindez már csak az időseknél volt olykor-olykor megfigyelhető, a különös szabású gúnyák, vagy patriarkális (régi, hagyományos) módon hátrafésült hosszú haj.²³⁰

Az emberi élet fordulóihoz és a jeles napokhoz kapcsolódó szokások a két világháború között még élénken éltek (kántálás, betlehemezés, háromkirály-járás, farsangolás, májusfaállítás, szüreti bál stb.) a szlovákok és a magyarok körében, lényegesebb különbség nélkül: „*Mink jártunk karácsonykor énekelni. Először szlovákul, de szlovákul, a mama úgy tanított szlovákul, de asztán később meg magyarul. Kántálni jártunk szomszédokba, meg a rokonyokhoz jártunk, hát ugye összefogtunk, amikor nagyobbak vótunk hárman-négyen és ugye mink sokan vótunk és akkor mentünk és akkor kaptunk adományokat pénzt, diót, almát, süteményt, úgyhogy mindig kellett vinnünk egy szatyrot és akkor abba raktuk. Rendes ruhába vótunk, egy ízben szlovákul énekeltünk, de asztán magyarul. Farsangkor sokszor beöltöztek maszkába az emberek... Húsvétig böjt vót, 40 napos, nem szabadott húst enni, mi akkoriban ezt betartottuk. Húsvétra csináltunk, kalácsot, sonkát, süteményeket, tojást festettünk a locsolkodóknak. Akkoriban nem kölnivel locsoltak minket. Jöttek a legények és a kúthoz vittek és leöntöttek vödör vízzel. Mondta is szegény anyám a legényeknek: Hát hagyjátok, azt a lányt, mer még megfázik. Vót amikor háromszor kellett átöltözöm. Májusba májusfát állítottak fel a legények a lányoknak, nekem is állítottak. Ilyen szalagok vótak rajta, színes szalagok.*”²³¹

A vizsgált időszakban az integrációs folyamatok már annyira erősek voltak, hogy a szlovákok és a magyarok közötti különbségek, már elsősorban csak a felekezeti hovatartozásban, a nyelvben és a szlovákok körében jellemző népi hiedelmek meglétében volt megfigyelhető. A helybeli magyar lakosság által babonásabbnak tartott szlovákok körében maradtak fent rontással, szemmelveréssel, babonával kapcsolatos történetek, melyet a magyar lakosság többsége kinevetett és tudatlanságnak tartott: „*Egyszer, valamikor az első világháború táján történt a következő eset Kocziszky bácsi tanyája a falu határának délnyugati szögletében volt. A falu központjától 3-4 km-re volt a tanya. Közismert dolog volt,*

²²⁹ özv. Kiss Kálmánné Számel Mária közlése nyomán

²³⁰ ZSILINSZKY 1993. 95.

²³¹ özv. Kiss Kálmánné közlése nyomán

hogy a parasztasszony a hét során kifejt tejből hétvégén túrót és sajtot készített, meg tejfölt, melyet elvitt a vasárnapi piacra. Egyszer csak feltűnt az asszonynak, hogy a tej egyre soványabb, kevés tejfölt ad. (A dolog mögött, azonban a két siheder fiú Mátyás és Mihály állt, akik a szoba ablakában köcsögökben hagyott tejből, ha feljött a tejföl, akkor azt szalmaszálon leitták.) Hát itt nem lehet más csak az, hogy a tehenet megrontotta valaki. Itt tenni kell valamit! Felállították e tehenet az udvar közepén, az apa tartja a tehenet szarvánál fogva, a mama meg égő szalmacsomóval körüljárja a tehenet és valami varázsigét mormolva próbálja elűzni a gonoszt. A két fiú, pedig ott állt az udvar egyik sarkában, majd az egyik megszólal: „Anyám látom az ördögöt!” Ugyanis persze, hogy látta a testvérét, aki a tejfölt leszívta. Persze a két gézengúz mégsem akarta elrontani az öregek kedvét, nem nyúltak többet a köcsögökhöz és így az „ördögűzés” sikeres volt. E hiedelmek mögött a tudatlanság állt.”²³²

„Vótak ilyen babonák, de hát szóval, minél együgyűbb a nép, annál jobban hisz benne. Babonások vótak, főleg az asszonyok, meg az idősebbek. Kétfajta ember van, az egyik hisz és mindent elhisz, a másik meg gondolkozik és kételkedik. Ma már ugye ilyenekben nem hisznek.”²³³ „Amikor a gyermek nyűgös volt és sírt, akkor szemmel volt verve. Azok tudtak szemmel verni, akiknek össze van nőve a szemöldöke. A nagyanyámtól hallottam, hogy a szemmelverést hogyan köll megszüntetni. Három kanál vizet kell mérni egy tányérba, majd abba háromszor belemártom az ujjam, majd keresztet vetek a szemmel verten, annak a homlokán. Ő meg a homlokárúl a kifordított kombinéjával letürli. A maradék vizet a tálból az ajtó, vagy az ablak sarokvasára köllött mérni, ha több volt, mint három kanál, akkor szemmel vót verve az illető, mert ott szaporodik a víz. Ezt háromszor kellett megcsinálni. (...) Akkor olyan 32 éves lehettem együtt laktam Csicsejnéval, annak vót egy Ica lánya, azt is megverte valaki szemmel, olyan rosszul vót, hogy már csinálták neki a koporsót. Valaki mondta az anyjának, hogy nézze meg nincs-e megverve. Aki megverte szemmel az a földet nézte. A kislyány jobban lett. Vót olyan is, hogy amikor lány voltam egy férfi magbabonázta a tehenet, attól fogva nem is adott tejet. Akkor ólmot is olvasztottunk, aki meg van ijedve abból kiderül. Az olvasztott ólom, olyan formájúvá vált, amitől megijedt. Akkor vót egy fiú, aki járt egy lányhoz. A lány nem szerette, annak a lánynak az anyja csinált olyat, hogy megszírozta a kilincset a kikapun és az a fiú ahogy aszt a kilincset megfogta, attúl a perctől kezdve a fiú nagyon beteg lett, de annyira, hogy meg is halt, meg lett babonázva azé.”²³⁴ A fiatalabb generáció már kételkedve szemlélte, szemléli e hiedelmek valóság alapját: „Amikor először

²³² Zsilinszky Ádám visszaemlékezése alapján

²³³ Zsilák Pál elmondása alapján

²³⁴ özv. Kiss Kálmánné Számel Mária elmondása

*megcsinálta rajtad a nagyanyád a szemmelverés feloldását még pólyás voltál, apád nagyon mérges lett, azt mondta tudatlan a nagyanyád. Én már nem hittem benne, de elfogadtam, hogy ilyeneket csinál. Legalább ő is megnyugodott, meg te is megnyugodtál.*²³⁵ A visszaemlékezők közlései alapján is elmondható, hogy a férfiak kevésbé hittek a babonás hiedelmekben, mint a nők, melyek betartásában pedig kor szerinti elkülönülés figyelhető meg. Az idősebbek betartották a hiedelmekhez kapcsolódó rítusokat, szokásokat, melyeket napjainkban inkább csak felidéznek, mint gyakorolják. A fiatalabb generáció pedig, a tudatlanság „forrásának” tartja e hiedelmek meglétét.²³⁶

A népi gyógy módok ismerete viszont, a szlovákok és a magyarok körében egyaránt megfigyelhető volt, melyek egy részét a fiatalabb generáció megismerte és alkalmazta a mindennapokban: *„Gyógy módok, hát például Kálmán bácsi kocája, olyan rosszul nézett ki, hogy csudaság, nem evett, nem ivott, nyugós vót, gyütt-ment. Adtam neki ecetes cukros vizet fél vödörrel, 3 napig csak aszt kapott, de jobban is lett, mer ecet az mindenre jó, de főleg gyomor bajra. Akkor akkoriban nem vót olyan, hogy kivették az ember manduláját, hanem kis sámlira ültünk és akkor a mama felállt a padkára és vett egy törülközőt és ide tette a nyakunkra és akkor így emelte fel és akkor elmúlt a fájdalom. Akkor a fa kerítésén nőt egy rózsza má nem tudom a nevét, annak e levelét sebre tettük... Cickafarkából teát csináltunk, ez köhögésre vót jó, meg kamillából is csináltunk teát az mindenre jó. Ha fáj a gyomrom, akkor ecetes szódabikarbónát iszom.*²³⁷ *„Nagyanyád nem orvossággal gyógyított minket, hanem füvekből különböző teákat készített, tudta melyik, milyen betegségre jó, sok népi gyógy módot ismert. Néhányat én is átvettem tőle, de sokat elfelejtettem belőle és csak nagyon keveset alkalmazok.*²³⁸

A gazdálkodási hagyományok meghatározták az étkezési szokásokat, mely rovására öltözködtek, költekeztek, de igazán a jómódú gazdák és a napszámos étkezése nem sokban különbözött. Általános volt reggelre a rántott leves, délben leves, szalonna, este főzelék disznóhússal, melyekhez búzakenyeret fogyasztottak. A nagyközségben a húsfogyasztás, ha nem is nagy mennyiségben, de általános volt a vizsgált időszakban. A húsok közül viszont csak a háztájiban tartott sertést fogyasztották, drága marhahúsra nem költöttek, a csirkét és a baromfit inkább piacra vitték. A népi táplálkozásukban a legsajátosabb ételkészítmény a

²³⁵ Bagyinszky Sándorné közlése alapján

²³⁶ Hasonló következtetésekre jutott Krupa András is a Békés megyei falvak, városok szlovák lakosságának hiedelmének vizsgálatakor. KRUPA 1974. 27.; KRUPA é.n. 3-37.

²³⁷ özv. Kiss Kálmánné elmondása szerint

²³⁸ Bagyinszky Sándorné elmondása alapján

csípős paprikás kolbász volt, mely a térségben csabai kolbászként híresült el, illetve a metélt tészta, azaz a haluska, a cigánka és a csöröge.²³⁹

A két világháború között, a szlovákok által lakott helységek többségében, így Medgyesegyházán is, az asszimiláció folyamata a kultúra és a gazdaság területén is végbe ment, bár általában lassan és fokozatosan, a különböző településeken eltérő ütemben, mégis feltartóztathatatlanul haladt előre, melyet a csehszlovák-magyar lakosságcsere is felgyorsított.

IV.3 Az önkéntes áttelepülésre jelentkezés

Az önkéntes áttelepülés előzményeként, a két világháború között, megfigyelhető volt a „pánszláv” eszmék terjedése Békés és Csanád megye településein, melyet egyesületek, szektamozgalmak támogattak. A gyanút az keltette fel, hogy 1924-ben feltűnően megszorodott a Csehszlovákiába útlevelet kérők száma Békéscsabán. A hatóságok, ezért számos embert nemzetellenes, politikai agitációval vádolták meg. *„részük van abban a mozgalomban is, amely a tótkomlósi szláv lakosság köréből a Rothermere akció ellensúlyozására indult meg, s amely akciót a megszállott területeken élő emigrált tótkomlósi tót vezérek útján terjesztik a megszállott Felvidéken.”* Az 1941-es csendőrségi nyilvántartó könyv szerint a Békés és Csanád megyei települések 208 bűnügyi nyilvántartottjai közül 110 személyt jelöltek AN, illetve N jelzéssel, amely azt jelentette, hogy államellenes nemzetiségi agitátor. A 110 nemzetiségi agitátornak nyilvántartott szlovák személyből Békéscsabán 33, Tótkomlóson 34, Pitvaroson 5, Nagybánhegyesen, Csanádalbartin és Medgyesegyházán 3-3-3 személyt tartottak nyilván, melynek 80%-át iparosok, értelmiségiek és gazdálkodók alkották és csak kis részét az agrárproletárok, munkások.²⁴⁰ Medgyesegyházán 1941-ben Bánszky András napszámost, mint kommunistát, Kesjár János írnokot és Kokavec János földművest, mint nemzetiségi agitátort tartották nyilván, akik propaganda plakátokat, programfüzeteket, szlovák nyelvű újságokat terjesztettek a Slovenska Rodinát (Szlovák család), Slovenské Novinyt, Slovensky Tyzdenniket (Szlovák Hetilap), vagy egyházi kultúrrendezvényeket szerveztek. Kokavec János a Csabai Kalendárium szerkesztésében is, aktívan részt vett, illetve 1934-ben az Evangélikus Ifjúsági Egyesületen belül a szlovákul éneklő csoportot is megszervezte, Liska evangélikus lelkész, hallgatólagos bejegyzésével.²⁴¹ Mindezt alátámasztja Pechány Adolf 1937. június 28-án, Budapesten kiadott jelentése is: *„Azután benéztem a gazdakörbe, ahol alkalmam volt több polgárral beszélni; ott tudtam meg, hogy*

²³⁹ KRUPA 1985. 286-287.; ZSILINSZKY 1993. 97.

²⁴⁰ TÓTH 1999. 12-13.

²⁴¹ TÓTH 1999. 40.; 63.; 83-89.

*néha-néha küldenek Felvidékről Hlas ludu című lapot egyes polgárok címére. Azt hiszem, ezt a propagandát a medgyesegyházi Kesjár Pál volt könyvelő intézi, aki jelenleg Bratislavában lakik. Állítólag könyveket is küldenek a Felvidékről.*²⁴²

1946-ban a településen is megindult a toborzás, majd rá egy évre megkezdődött a lakosságcsere gyakorlati lebonyolítása. A kezdetben a Tótkomlói kirendeltséghez, majd 1946. július 17-től a Békéscsabai kirendeltséghez tartozó településen is megjelentek a Csehszlovák Áttelepítési Bizottság által hirdetett elvek: *„Aki szlovák, annak Csehszlovákiába van a helye, költözzék oda!”*²⁴³ A CSÁB és az AFS helyi tisztviselői, az AFS sajtóját a Sloboda-t felhasználva, az áttelepülésre jelentkező medgyesegyházi szlovák tanítók és Hrivnyák János evangélikus lelkész segítségével, mindent megtettek, hogy a helyi szlovák lakosságot áttelepítésre csábítsák és fokozzák magyarelles hangulatukat. Számos közgyűlést, propaganda előadásokat tartottak a faluban. Vasárnaponként az istentiszteleteken is részt vettek és agitáltak. A faluban házról-házra jártak, egy-egy családhoz sokszor elmentek, hogy rávegyék őket a kitelepülésre. A kitelepülésre jelentkezőknek a telepítési hivatalban kellett leadni a jelentkezésüket. (7. melléklet) A Slobodában sorra jelentek meg a magyarországi szlovákok terrorizálásáról, a magyar hivatalnokok túlkapásairól, a munkanélkülivé vált szlovákok nyomoráról, vagy a németek sorsára jutható szlovákok kitelepítéséről szóló híradások, szavaikat túlzó vagyoni ígéretekkel próbálták növelni.²⁴⁴ *„Jött a német kitelepítés, hát ugye az mindenkit elborzasztott, viszont aztán jött a Benes-dekrétum. Azt mondták kollektív bűnösség ugye, hogy a magyarokat kitelepítik Magyarországra, ugyanakkor önként jelentkező szlovákok meg menjenek ki. Mindenki be volt rezelve, a szlovákok is Medgyesen, mert persze látták, hogy mi volt a németekkel, no és persze hozzá is adtak szlovákok természetesen, mert az volt a fontos, hogy minél több szlovák menjen ki, mi is mentünk Szlovákiába 1947-ben. (...) Vagonnal mentünk, vihettünk mindent. (...) A toborzást itt [Medgyesegyházán] a szlovákok szervezték, voltak tanárok is köztük, ez van, de volt egy pap is. Hrivnyák Jánosnak hívták, az hazament, az vissza is ment, mert hát onnan jött ide. (...) Sokan talán félelemből mentek ki, mert úgy is ki kell menniük, hogy úgy járunk, mint a németek. Tudniillik, azt hirdették, hogy Magyarországnak sok lesz a fizetése, sok lesz a jóvátétel, hogy ott meg nem lesz jóvátétel. Voltak mások, akik nem mentek ki, talán azok csinálták jól.*²⁴⁵

²⁴² TILKOVSKY 1989. 126-127.

²⁴³ KUGLER 2000.

²⁴⁴ Sloboda 1946. április 21.; 1946. május 1.; 1946. június 19., 1946. július 21.; 1946. szeptember 18.

²⁴⁵ Zsilák Pál visszaemlékezése alapján.

A szlovák propaganda hatására 1946-ban, a Kugler József által, Békés megye településeiről, áttelepülésre jelentkezők anyanyelvi, nemzetiségi eloszlását és ingatlanvagyonát vizsgáló összesítő táblázata szerint, a békéscsabai körzethez tartozó 4811 fős lakosú Medgyesegyházán, 1027 fő jelentkezett kitelepülésre a jobb megélhetés reményében, kik névsora a Sloboda számaiban²⁴⁶ és a Békés Megyei Földhivatal iratai között részben megtalálhatók.

12. ábra: A Délkelet-alföldi CSÁB-körzetek településeinek fontosabb nemzetiségi adatai, a kitelepülésre jelentkezők mezőgazdasági ingatlanjai.²⁴⁷

XV. sz. Békéscsabai körzet

Település	Az 1941. évi népszámlálás szerint						A kitelepülésre jelentkezők ingatlanvagyonja		
	Népesség	Szlovákul beszélők	Szlovák anyanyelvűek	Szlovák nemzetiségűek	Kitelepülésre jelentkezők	Ténylegesen kitelepülők	Összes (kat. hold)	Ebből saját tulajdon (kat. hold)*	A szántó aránya az összes földterületből (%)
Békéscsaba	52 404	30 090	16 781	3 239	11 339	7 799	5341	3038	89,1
Mezőberény	14 578	4 941	3 162	594	1 780	1 079	374	244	95,0
Medgyesegyháza	4 811	2 418	2 133	684	1 027	760	1104	391	97,2
Csorvás	7 269	347	4	3	388	168	309	31	97,4
Pusztatottlaka	1 258	535	469	29	346	245	371	175	99,5
Mezőmgyer	1 440	999	852	48	297	165	118	112	88,4
Újiráz	1 143	102	7	–	282	226	403	287	76,3
Békés	29 283	945	522	119	181	58	99	82	86,2
Újkígyós	6 194	417	118	148	189	72	82	23	95,7
Gerendás	2 395	1 205	692	107	181	174	114	108	92,0
További 39 település	–	–	–	–	798	362	429	231	72,7
Nem azonosítható	–	–	–	–	–	1 010	–	–	–
Összesen	–	–	–	–	16 808	12 118	8744	4722	89,8

A BéML „Az áttelepülésre jelentkezett egyénekről” szóló földhivatali iratai név, lakhely, foglalkozás, saját és juttatott földtulajdon, házra és egyéb megjegyzésre vonatkozó adatokat, három csoportra bontva közölte:

- 1, a 20 hold feletti földingatlanl 3 fő
 - 2, az 5-10 hold közötti földingatlanl 14 fő
 - 3, az 5 hold alatti ingatlanl, többnyire nincstelen 188 főt,
- azaz összesen 205 főt határozott meg.²⁴⁸ (3. függelék)

A Csehszlovákiába áttelepülni szándékozó közalkalmazottakról 1946. április 12-én a Nemzeti Bizottság kérésére külön kimutatás készült, hiszen ebben az esetben, az előljárási és képviselőtestületei tagok magyar állampolgársága megszűnt és csehszlovák állampolgárokká váltak, mely következtében tisztséget nem tölthettek be tovább a településen

²⁴⁶ Sloboda, 1947. május 30., június 6., június 12., június 27., október 17.

²⁴⁷ KUGLER 2000. 185.

²⁴⁸ BéML MÁK Fh. Ir. XXIV. 201/h/174. Ki- és betelepülés vegyes névjegyzékek és Békés megyei kitelepültek összesítő névsora. Kimutatás az áttelepülésre jelentkező egyének ingatlanáról szóló iratok.

és a helyükre mihamarább gondoskodni kellett újabb alkalmazottakról. A községből, ekkor 11 közalkalmazott, akart élni az áttelepülés lehetőségével.²⁴⁹

13. ábra: A Csehszlovákiába áttelepülni készülő medgyesegyházi közalkalmazottak.²⁵⁰

SORSZÁM	NÉV	LAKHELY-MEDGYESEGYHÁZA	ALKALMAZÁS
1	Zahorán János	Andrássy u. 46.	Földigénylő Bizottsági tag
2	Opauszki György	Andrássy u. 44.	Földigénylő Bizottsági tag
3	Hrabovszki Mátyás	Kiss Ernő u. 24.	Földigénylő Bizottsági tag
4	Zahorán János	Andrássy u. 46.	Termelési Bizottsági tag
5	Lászlófalvi György	Tanya 174.	Termelési Bizottsági tag
6	Duna Pál	Tanya 119.	Nemzeti Bizottság tag
7	Hrabovszki Mátyás	Kiss Ernő u. 24.	Nemzeti Bizottság tag
8	Duna Pál	Tanya 174.	Képviselőtestületi tag
9	Zsilák Pál	Tanya 173.	Képviselőtestületi tag
10	Opauszki György	Andrássy u. 44.	Képviselőtestületi tag
11	Puskel Mihály	Wesselényi u. 29.	községi kézbesítő

A kitelepülésre jelentkezőkre vonatkozó levéltári források és a Kugler József által összeállított táblázat adatait figyelembe véve elmondható, hogy elsősorban az 5 hold alatti földtulajdonnal, saját tulajdonú házzal, házrészrel rendelkező, vagy nincstelen szlovákok jelentkeztek áttelepülésre. Foglalkozásukat tekintve szinte mindenki földműves, napszámos, munkás, kevés kivétellel iparos, kereskedő, vagy kis részben közalkalmazott volt.²⁵¹

A MÁK a kitelepülésre jelentkezeteknél elrendelte, a beszolgáltatási kötelezettségük teljesítését (gabona, burgonya, olajos mag, élő állat esetében)²⁵² és bérleményeik (lakás, üzlet, műhely stb.) előzetes összeírását, mely kitelepülésük napján került zárolásra.²⁵³ A helyi hatóságok részéről, azonban visszaélésekre is sor került a rokkantsági és szociális segélyek juttatása ügyében, melynek kifizetését a kitelepülésre jelentkezőknél megtagadták. A

²⁴⁹ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 666/1947. Szlovákiába kivándorolni készülő közalkalmazottakról.

²⁵⁰ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 666/1947. Szlovákiába kivándorolni készülő közalkalmazottakról szóló iratok alapján.

²⁵¹ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1610./1947. 1947. május 23-án Csehszlovákiába áttelepülők lakásainak zárolása.; KUGLER 2000. 73.

²⁵² BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b.1031/117/1947. Kitelepülésre jelentkeztet gazdálkodók beszolgáltatási kötelezettsége.

²⁵³ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 580/1947. A kitelepülésre jelentkeztet csehek és szlovákok bérleményeinek előzetes összeírása. Általános intézkedés a cseh és szlovák kitelepülők után fennmaradt bérlemények zárolására.

Népjóléti Minisztérium, ezért utasította a helyi eljáróságokat, hogy biztosítsák, ezen szociális segélyek kiutalását.²⁵⁴

A lakosságcsere megkezdése, azonban az ingóságok átvitelének megoldatlansága miatt egyre inkább elhúzódott. 1946 őszén már érezhető volt, hogy a Szlovákiába áttelepülőknek még hónapokat kell szülőföldjükön eltölteniük, mely következtében nőtt a családi konfliktusok és az áttelepülésre jelentkezést visszavonók száma, melyet befolyásolt a békéscsabai Nemzeti Bizottság 1946. júniusi felhívása és az időközben Szlovákiából visszaszököttek élménybeszámolóí és az őszi gazdasági munkák beköszönte is.²⁵⁵ *„A tatának is mondták, de neki nem a pap, Hrivnyáknak hitták, hanem azok, akik mán készülődtek kifelé, azokkal ugye beszélt tata. Például itt vót a nagynénémnek a férje, az is aszondta, hogy gyere te is, készülődjél, mer neked sokkal jobb lesz ottan, ezzel a családdal, mer hát akkor ugye mi sokan vótunk. Evvel a családdal, mer ott kapsz mindent, házat is meg földet is, meg aszongya mindent fogsz kapni. De tata azt mondtá, hogy ő nem megy ki, aszontá, ha itt nem jó akkor, ott se lesz jobb kinn. Meg asztán idővel ki is derült, hogy nem is úgy kaptak ott, mint ahogy ígérték, mint ahogy mesélték a faluban a központban a gyűlésen, hogy ez lesz aszongya. Meg hogy ez nem a ti szülőföldetek, hanem aszongya, ott Szlovákiában van a szülőföldetek. Aszongya gyertek csak kifelé, mer kinn minden lesz, nem lesz aszongya szegény, hát ilyen dógok voltak, erre emlékszek, ugye mer hát mindig gyűléseztek a szlovákok.”²⁵⁶ „Az apósom egy becsületes kisiparos ács ember volt, ők nem vágytak kifelé, mert elmesélte, hogy a keresztkomája mondtá, mikor mentek: „Gyere komám, mert majd batyuval jöhetsz!” Mondta erre: „Én senki házába nem megyek ki!”²⁵⁷*

Medgyesegyházán a lakosságcsere miatt történt tragikus családi konfliktusról, a Viharsarok 1946. szeptemberi száma „Kutyavilág Medgyesegyházán” címmel számol be: *„Medgyesegyházán nemcsak a gólyák és fecskék készülődnek másik hazájukba, hanem a Szlovákiába kitelepülők is. Az AFS helyi nagyságai minden nap megadják az utasításukat, hogy mit, tegyenek, mert hamarosan eljő a nagy nap, amikor rezesbandával jönnek a szlovák katonák, gyönyörű személyszállító autókon, meg sok-sok teherautót is hoznak magukkal és azután – Bohom! Így lesz, ők tudják, mert éjjel-nappal ezt hirdetik még ma is az ügynökeik. K. András bátyánk is rezegetti – ahogy illik: vasvillával – a maga szénáját, amit az asszonnyal, Dorottya nénénkkel 48 esztendő alatt hordat össze. Nagy idő, de a kazal is nagy. Nem akar*

²⁵⁴ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 2179/1947. Rokkantsági és szociális segélyek megtagadása az áttelepülőkötől.

²⁵⁵ KUGLER 2000. 98-100.

²⁵⁶ özv. Kiss Kálmánné közlése nyomán

²⁵⁷ özv. Nagy György elmondása alapján

menni sem az asszony, sem a családok. Ők nem féldecis üveg mellett hallanak a kocsmában a csupa cukor, csupa Bátya, csupa újruhás Szlovenskóról, hanem a valóságban élnek: a Szlovákiából visszaszököttek mondják nekik, hogy mi van odaát. András bátya jobban hisz a propagandistáknak. Ő megy, s mert a család nem követi: Most megmutatja. Felkapja a vasvillát és előbb a feleségét fizeti ki vele, aztán a családokat; nesze asszony, nesztek, itt a bér! Azután kimegy a tanyára, elfelejtkezik hatvannnyolc esztendejéről és átadja a pakszust az új asszonynak, aki vele megy a szlovák paradicsomba.”²⁵⁸

²⁵⁸ Viharsarok 1946. szeptember 11.

V. Gúta története a két világháború között

V.1 A régi otthon, Gúta

A Kisalföld északi felén, Szlovákia délnyugati részén, a Kis Duna és a Vág folyó összefolyásánál, a csallóközi oldalon, Komáromtól 23,5 km-re fekszik Gúta (27-28. melléklet). Komárom után Csallóköz legnépesebb települése. A legnagyobb európai folyami sziget magyar megnevezése napjainkban Csallóköz, ám korábbi adatok arról adnak tanúbizonyságot, hogy a szigetet Aranykertnek, Komáromi szigetnek és tréfásan Kukkóniának is nevezték. Az Aranykert elnevezés utal, a talaj rendkívüli termékenységére, illetve a csallóköziek egyik nevezetes foglalkozására az aranymosásra.²⁵⁹

A város régi neve valószínűleg a „gutta” latin szóból ered, amelynek magyar jelentése vízcsepp, könnycsepp, folt. Ez az elnevezés szoros kapcsolatban állhatott az őslakosok sajátos, egymástól szétszórta – a víz cseppjeihez hasonló –, lakó életmódjával. A második, ugyancsak feltételezhető néveredet, kapcsolatba hozható az 1268-ból eredő Villa Gutta megnevezéssel. Az esztergomi érsekség birtokán lévő „vízi lakocska, házikó” neve lehetett. A harmadik legvalószínűbb magyarázat szerint, a Gúta helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. A település elnevezése az évszázadok folyamán a következő változatokban fordult elő: 1268-ban Guta, 1281-ben Gutha, 1349-ben Gutta, 1773-ban Guta, 1948-ban a települést Kolárovróra nevezték el Ján Kollár, szlovák író-költőről.²⁶⁰

A településről szóló első adat szerint, lakói eredetileg nem a jelenlegi helyen telepedtek le, hanem a Vág-Duna bal partján, majd a török pusztítás idején tették át a lakóhelyüket a biztosabb menedéket nyújtó jobb partra, azaz Csallóközbe. A középkori oklevelek szerint a községbe, az Árpád-házi uralkodók idejében Tisza melléki jászokat telepítettek az elpusztult lakosság pótlására.²⁶¹ Elődeik életmódja, szokásai, valamint építkezésük sajátossága a jászokéval volt rokon. A későbbiek folyamán Gúta gyakran népesült bevándorlók által, melyet a Fűri, Kéri, Kürti, Letkési, Lévai, Libárdi, Madari családnevek bizonyítanak. 1268-ban az esztergomi érsekség birtokaként Villa Gutta néven említik az oklevelek.²⁶² Margit királyné 1349-ben Gúta mellett a Kis-Duna és a Vág folyó összefolyásánál négyszögű földvárat épített, amelyet előbb Béke-várnak, majd később Béka-várnak neveztek.²⁶³ 1551-

²⁵⁹ LISZKA 2002. 163.

²⁶⁰ DOMBINÉ PÁCZER-LIBÁRDI 2003. 3.

²⁶¹ VARGA 1989. 289.

²⁶² DOMBINÉ PÁCZER-LIBÁRDI 2003. 3.

²⁶³ A Béka-várat 1664-ben újra megerősítették, s 1669-ben magát a községet is bevonják az erődítmény-rendszerbe. Utoljára 1707-ben tatarozzák és erősítik meg katonai szempontból. A tűzvészről és a vizektől

ben már különböző kiváltságokat élvezett a város, lakói mentesültek a harmincad, a vám, a révbér és a piaci helypénz fizetése alól. A város évente négy országos vásárt rendezhetett. Az 1552-es török összeírás szerint Nagy-Gútán 33, Kis-Gútán pedig 7 ház állt. Az 1621-es feljegyzések Gútáról, mint oppidumról tesznek említést. 1669-ben Gúta megerősített városként szerepel, mely helyőrségének a száma 130 zsoldos katona, a várkapitánya pedig Fruhwurth Mátyás volt. 1715-ben az egész község a templom és a községházával együtt leégett, emiatt a község anyakönyvei is csak ettől az évtől lelhetők meg. 1724-ben új katolikus templom épült, melyet 1772-ben nagyobbítanak meg. Az 1846/47-es összeírás szerint a város 155 nyolcados jobbágytelkével 579 gazda, 240 zsellér, 49 közműves mesterember, valamint 4 kereskedő rendelkezik. Ezen kívül még 3 olajsütő, sajtoló szerepel a feljegyzésben. A települést az elmúlt évszázadok során számos természeti csapás érte. A tűzvészek és az árvizek olyan gyakoriak voltak, hogy szinte évről évre rettegésben tartották a lakosságot. A legnagyobb tűzkatasztrófa 1899-ben volt, mely során 448 ház, 560 gazdasági épület égett hamuvá és közel 3000 lélek vált hajléktalanná.²⁶⁴

A lakosság kezdetben külterjes, ártéri állattartással, vizahalászattal,²⁶⁵ ártéri gyümölcs – és zöldségtermesztéssel, ritkán aranymosással foglalkozott és próbálta megteremteni a mindennapi kenyerét, azonban az iparosodási folyamatok következtében új lehetőségek nyíltak a megélhetésre.²⁶⁶ A XIX. század végén és a XX. század elején sokat fejlődött a település, megépült a szivattyútelep, a téglagyár, a hálókészítő üzem, a gőzmalom, elkészült az artézi kút, illetve 1914-ben megindult a forgalom a Komárom-Gúta vasútvonalon, 1915-ben pedig átadták a közúti forgalomnak az alsó és a felső vashidat. A főutcai lakásokban 1927-től működött a villanyvilágítás, 1928-ban pedig felépült a kétemeletes polgári iskola.²⁶⁷ A csallóközi Gúta, 1919 és 1938 között – a korábban mezővárosi jogállású település – a polgári Csehszlovákia legnagyobb községe lett. 1938 novemberében az I. bécsi döntés után Magyarországhoz csatolták, a második világháború befejezése után pedig visszakerült a megújuló csehszlovák állam keretébe. A második világháború szenvedései, továbbá hogy Gútáról nagy számban sorozták be katonákat a 2. magyar hadseregbe, amely a Donnál katasztrófális vereséget szenvedett, és az azt követő korábban említett magyarellenes intézkedések a települést sem kerülték el. Ezen folyamatokat jól tükrözi a település lakosságának etnikai, vallási, foglalkozási megoszlása.

megrongálódott várat később a katonaság elhagyja, melyet az idők vas foga pusztít el. A gútaiak később temetkezési helynek használták. VARGA 1989. 289.

²⁶⁴ DOMBINÉ PÁCZER-LIBÁRDI 2003. 4.

²⁶⁵ GAÁL 1947. 252-257.

²⁶⁶ LISZKA 2002. 162-168.

²⁶⁷ DOMBINÉ PÁCZER-LIBÁRDI 2003. 4.

V.1.1 A lakosság nemzetiségi, vallási, foglalkozási megoszlása

A közigazgatásilag a komáromi járáshoz tartozó község lakosságának nemzetiségi megoszlásáról, Angyal Béla állított össze táblázatot, mely az első világháború befejezésétől 1941-ig tartó időszak alatt, - részben csehszlovák, részben a magyar hatóságok által – tartott két népösszeírás és három népszámlálás adatait tartalmazza. A táblázatból kitűnik, hogy a vizsgált időszakban a település homogén magyar közösség volt. A többségi római katolikus vallású magyar lakosság mellett, általában 0,1% és 0,9% között mozgott az egyéb nemzetiséghez és vallási felekezethez tartozók aránya, akik közül nem az evangélikus szlovákok, hanem az izraelita vallású zsidók voltak a legtöbben.²⁶⁸ „*Gútán mindenki katolikus volt a zsidókon kívül, ők a zsidó templomba jártak, mi meg a katolikusba.*”²⁶⁹

14. ábra: Gúta lakosságának nemzetiségi megoszlása 1919-1941.²⁷⁰

Év	Összlakosság	Magyar	%	Szlovák (csehszlovák)	%	Zsidó	Cigány	Egyéb
1919	9 252	9 190	99,3	31	0,3	-	-	31
1921	9 676	9 479	98,2	63	0,7	102	-	1
1930	10 822	10 221	94,8	97	0,9	273	173	13
1938	12 160	12 103	99,5	29	0,2	-	-	28
1941	11 494	11 466	99,8	8	0,1	15	-	5

A 98-99%-ban magyar lakosú község magyar anyanyelvű volt, szlovákul alig beszéltek, a helybeli lakos kisszámú szlovákokon kívül. „*Az ottan tiszta magyar község volt, nem is tudtak szlovákul, tótul, csak néhány zsidó család volt.*”²⁷¹

A lakosság foglalkozási megoszlását illetően, az 1938. évi felvidéki nép-, földbirtok- és állatösszeírás ad tájékoztatást.

²⁶⁸ ANGYAL 2007. 18.

²⁶⁹ özv. Kárász Andrásné közlése alapján

²⁷⁰ ANGYAL 2007. 18.; MSK 1939. 132-133.

²⁷¹ Németh Gézáne elmondása

15. ábra: Gúta lakosságának foglalkozási megoszlása 1938-ban.²⁷²

Gúta – 1938 összlakosság	Ebből a keresők száma	Östermelő	Ipar	Kereskedelem	Közlekedés	Köszolgálat	Véderő	Napszámos	Házi cseléd	Nyugdíjas	Egyéb foglalkozású
12160	5156	4181	537	112	35	95	1	21	96	42	36

A táblázatból kiderül, hogy Gúta 12.160 fős lakosságából 5156 volt az aktív keresők száma, akik túlnyomó többségét (80%-át) a mezőgazdasággal foglalkozó östermelők és abból élő népesség alkotta, melyhez a település földrajzi adottságai nagyban hozzájárultak.²⁷³

V.1.2 Parasztgazdálkodás jellemzői

A XIX. század végéig a határ túlnyomó többsége rét, legelő és terméketlen terület volt, a gabonatermesztés csak a magasabban fekvő területeken volt megfigyelhető. A lakosság fő megélhetését a külterjes, ártéri állattartás biztosította és az egész határt annak rendelték alá. A megélhetést, emellett a jelentős széna- és gyümölcskereskedelem egészítette ki. Az 1876-ban meginduló nagyarányú vízszabályozási és árvízmentesítési munkálatok következtében, 1895-1913 között megkétszereződött a szántóföldek aránya és s a határ legfontosabb művelési ággá vált, a rétek előtt. Csökkent a terméketlen, mocsaras, nádas területek aránya is. A legelők továbbra is jelentős területet képeztek, mely tükrözte a lakosság hagyományos állattartáshoz való ragaszkodását. A két világháború között, azonban tovább nőtt a földművelésre fogott területek száma, mely következtében az állattartásról áthelyeződött a hangsúly a kenyérgabonára, takarmány termelésére.²⁷⁴ „Tatádék Gútán földműveléssel és állattenyésztéssel is foglalkoztak. Az állatoknak takarmányra, nekik meg élelemre volt szükségük.”²⁷⁵ Az állattartás és a földművelés egyre inkább összefonódott, a szántóföld igényelte az állatok igaerejét és trágyáját, az állatállomány ellátásban viszont egyre nagyobb szerepet kaptak a szántóföldön termesztett növények. A két világháború között egy gazda állatállományának a létszámát és összetételét nagymértékben meghatározta a birtokában lévő

²⁷² Az 1938. évi felvidéki nép-, földbirtok – és állatösszeírás alapján. MSK 1939. 96-97.

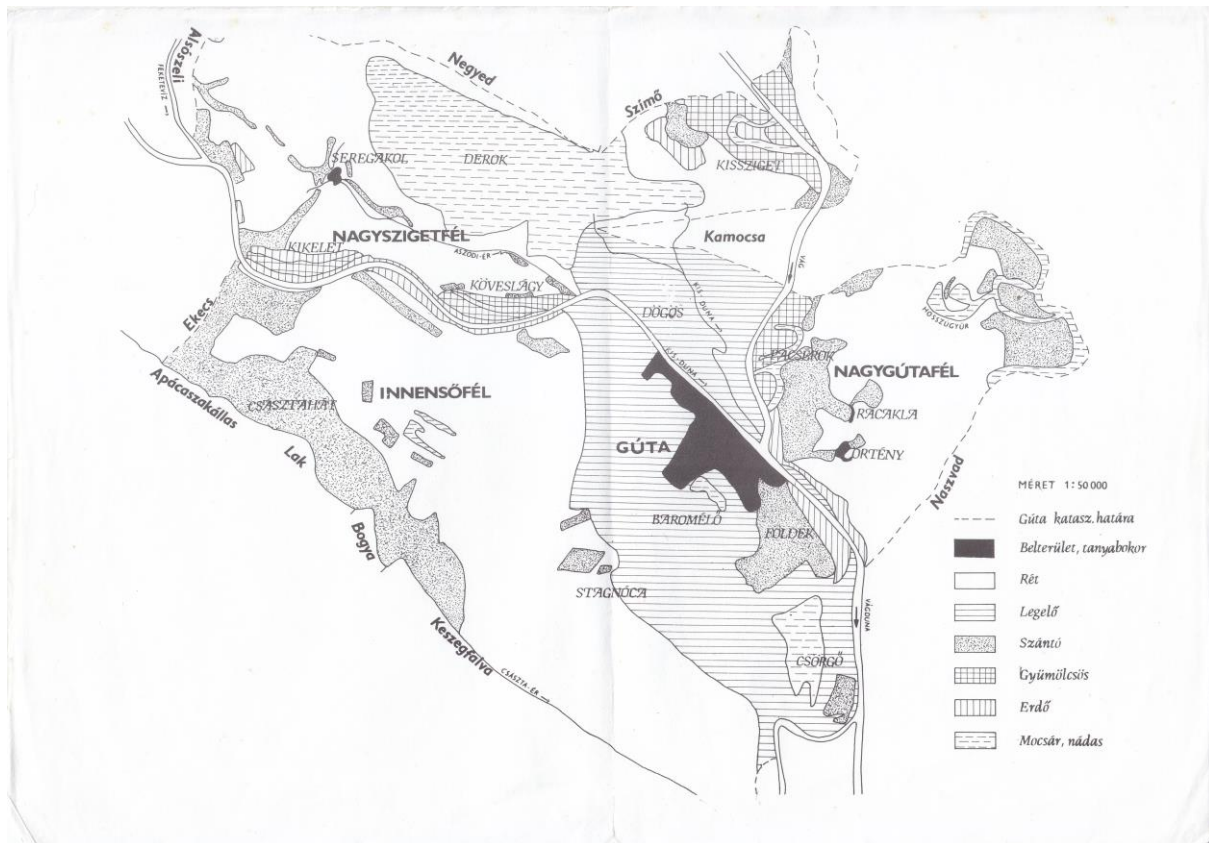
²⁷³ MSK 1939. 96-97.

²⁷⁴ ANGYAL-FEHÉRVÁRY 1992. 18-20.

²⁷⁵ Bagyinszky Sándorné elmondása alapján

szántóföld nagysága. A legelők feltörésével, szántófölddé válásával megszűntek azon lehetőségek, hogy a szegényemberek és a jómódú gazdák a legelőre támaszkodva jelentős számú jószágot tarthattak. A legelőjog alapjául a gazdák kezén lévő föld mennyisége szolgált. A legelőjog igazolására legeltetési igazolványt állítottak ki.²⁷⁶ „*Dédnagyanyádéknak, Forróéknak, több földjük volt, mint a Kiss nagyszülőknek, módos gazdának nevezték őket.*”²⁷⁷

16. ábra: Gúta külterületi térképe.²⁷⁸

A többféle talajtípusból, fekete-, agyagos-, homokos földből álló gútai földek minősége közepesnek volt mondható, melyen főleg búzát, árpát, rozst és zabot, kukoricát, burgonyát, lóbabot, répát termesztettek. A gútaiak az önellátást szem előtt tartva ragaszkodtak az 1930-as évekig a hagyományos földműveléshez és nem követték a szomszédos falvak kísérletező szellemét, akik kisebb földbirtokaikon jövedelmezőbb nagybani zöldségtermesztést folytattak, hanem ragaszkodtak a bevált termények termesztéséhez. A gabona a termesztett kukoricával és a burgonyával kiegészítve, nagyrészt biztosította a család és az állatállomány évi ellátását, ezért a takarmánynövények is csak lassan jelentek meg a

²⁷⁶ ANGYAL 1992. 61., 73.

²⁷⁷ Bagyinszky Sándorné közlése nyomán

²⁷⁸ FEHÉRVÁRY 1992. (1. melléklet)

szántóföldeken. Az 1910-es évektől a növények feldolgozására az állati hajtóerőt, lassan felváltotta a gőzgép, majd a benzinmotoros traktorok, cséplőgépek, melyeket inkább az iparosok béreltek.²⁷⁹

Gúta határában a kedvező időjárási viszonyok és a nedvességben gazdag ártéri területek évszázadok óta megfelelő feltételeket biztosítottak a gyümölcsstermesztésre. Az árterekben elterülő gyümölcsösöket (alma, körte, szilva, meggy) a gondozás igénytelensége és a nagy terméshozam jellemezte, ráadásul a régi fajták hosszabb életűek voltak a nemesített fajtákkal szemben. Az 1930-as években befejeződött vízrendezések, azonban az ártéri területek csökkenéséhez és ezzel párhuzamosan a gyümölcsstermesztés jelentőségének háttérbe szorulását eredményezték. Az ármentesített szántóföldeken, egyre intenzívebbé váló földművelés következtében, pedig kevesebb idő jutott a megmaradt gyümölcsösökre, melyhez hozzájárult a régi tájfajták iránti kereslet csökkenése, illetve, hogy a külföldről behozott új nemes gyümölcsfajták, főleg a velük behozott kártevők elleni védekezés magasabb igényeket támasztott a gyümölcsstermesztéssel szemben. A gyümölcsfajták hagyományos ápolása nem volt elég az új fajtáknál, ráadásul a gútai parasztság inkább a földművelésre és az állattartásra fordította a figyelmét.²⁸⁰ Az ártéri területek csökkenése nemcsak a gyümölcsstermesztés háttérbe szorulását, hanem az elsősorban családi fogyasztásra szánt zöldségstermesztés fellendülését is jelentette a két világháború között. A piaci igények megnövekedésével nagymértékben nőtt a zöldségkereskedelem is. A zöldségstermesztés fellendülésében szerepet játszott az is, hogy a zöldséget nagyobb befektetés és eszközigeny nélkül, kis területen is gazdaságosan el lehetett állítani. Gútán elsősorban sárgarépát, petrezselymet, céklát, vöröshagymát, fokhagymát, káposztát, karalábét, karfiolt, salátát, uborkát, tököt, paradicsomot, paprikát, babot, borsót, mákot, kaprot, majoránnát, tormát termesztettek. A szőlőstermesztésnek nem volt hagyománya Gútán, úgy gondolták, hogy nem terem meg a területükön, ezért nem kísérleteztek vele, a bort is inkább a környező falvak termelőitől vásárolták.²⁸¹

A két világháború között, három alkalommal 1895-ben, 1911-ben és 1938-ban írták össze az állatokat Gútán.

²⁷⁹ GUDMON 1992. 91-111.

²⁸⁰ GAÁL 1992. 113-114.

²⁸¹ GAÁL 1992. 120-128.

17. ábra: Gúta község állatállománya.²⁸²

ÉV	SZARVASMARHA	LÓ	SERTÉS	JUH	ÖSSZESEN
1895	1424	1300	52	0	2776
1911	1697	1401	146	0	3244
1938	2826	1277	480	0	4583

A statisztikai felmérésekből és Angyal Béla kutatásaiból kiderül, hogy az 1945-öt megelőző évtizedekben néhány állatfaj szinte teljesen hiányzott a településen, mint a juh, a kecske, a szamár, melyet a mocsaras legelőkkel magyaráztak, ahol ezen állatfajok könnyen megbetegedtek. Míg az első világháború előtt az állatállományon belül a ló és a szarvasmarha állomány volt a meghatározó, a sertésállomány pedig elenyésző, addig a két világháború között a lótenyésztés visszaszorult a szarvasmarha- és a sertéstartással szemben továbbá, hogy jelentős lesz a baromfiállomány is. A lótenyésztés olyannyira meghatározó volt az első világháború előtt, hogy a csikókért messze földről is eljártak a lókupecok Gútára. A vizsgált időszakban, a századfordulón bekövetkező fajtaváltás, szürkemarha helyett alpesi tehén, mangalica disznó helyett yorkshir-i fajták szintén elősegítették a belterjes gazdálkodás kialakulását.²⁸³

A belterjes gazdálkodás előtérbe kerülése, a lakosság létszámának gyors növekedését és a település belterületének zsúfoltságát eredményezte. A lakosság új alapelve, a biztosan és sokat termelni lett.²⁸⁴ A földművelés előtérbe kerülése, valamint a belterület zsúfoltsága miatt, azonban nagyarányú kitelepülés indult meg a tagosítatlan határba – 1941-ben a lakosság egyharmada már külterületen lakott-, melynek következtében a XX. század első felében Gúta a Kisalföld legnagyobb tanyás településévé vált.²⁸⁵

A gútai határ birtokstruktúrájára jellemző volt, hogy a földek több mint fele, a közbirtokosság, a római katolikus egyház és Gúta község tulajdonában volt. Magánkézben 6901 katasztrális holdnyi 33% terület volt. A XX. század első felében, Gúta agrárnépségének mezőgazdasági termelése a parasztgazdaságok keretében folyt, mely elsősorban a parasztcsalád munkaerejére épült, melyben a család termelői, fogyasztó közösséget alkotott és a termelést a család legidősebb tagja végezte. A szántóföldön alapuló parasztgazdaság létrehozására azonban nem minden mezőgazdaságból élő családnak volt

²⁸² ANGYAL 1992. 63.; MSK 1939. 270.

²⁸³ ANGYAL 1992. 62-63.

²⁸⁴ ANGYAL-FEHÉRVÁRY 1992. 20.

²⁸⁵ ANGYAL 2007. 19.

lehetősége, mivel a határ birtokstruktúrája, azt nem tette lehetővé. A századforduló idején, több mint 1000 parasztgazdaságot tartottak nyilván, melyek száma az elkövetkező évtizedekben sem nőtt számottevően.²⁸⁶ 1938-ban, pedig már 1300 paraszti földbirtokot tartottak nyilván, az alábbi birtokméreti megoszlás alapján.

18. ábra: A gútai paraszti földbirtok megoszlása a birtokméret alapján.²⁸⁷

BIRTOKNAGYSÁG (KAT. HOLD)	BIRTOKOK SZÁMA
0-1	351
1-5	543
5-10	225
10-20	116
20-50	61
50-100	4
Összesen	1300

Az 1300 birtokból, 120 földbirtok, amely 1 kataszteri holdnál kisebb volt, nem rendelkezett szántófölddel, ezért ez a gazdaság alapját nem képezte. A 2-3 kataszteri holddal bíró parasztember mindegyike nem vezetett gazdaságot, mert előfordult, hogy a birtok nagy része szántóföldi művelésre alkalmatlan földterület volt, így a parasztgazdaságok száma a vizsgált időszakban körülbelül 1000 lehetett.²⁸⁸

A zömmel római katolikus magyar lakosság körében magas volt a népszaporulat, nem volt ritka családonként a 10-12 gyerek sem. A magas népszaporulat következtében, a földbirtokok elaprózódása, azaz a lakosság elszegényedése vált jellemzővé. A két világháború között a mezőgazdaságból élők felének nem volt már saját földtulajdona, a lakosság jelentős része napszámból, részesaratásból élt és nőtt a nincstelenek száma is. A társadalmi tagozódás következménye, hogy az első Csehszlovák Köztársaság idején rendkívül erős volt a kommunista párt népszerűsége a gútai agrárproletáriátus körében.²⁸⁹

V.1.3 Gútai nyelvjárás

A gútaiak élőbeszédére jellemző volt, hogy a magyar nyelvnek egy sajátos tájszólását használtak, mely az észak-dunai és a csallóközi nyelvjárástípus keveréke volt. Jellemzői:

- ❖ a köznyelvi „ó, ő” helyén viszonylag gyakori az „ú, ű”, pl.: rúzsza, lünyi.
- ❖ a nyelvjárás erősen í-ző, pl: Bíkavár, csendőrsíg.

²⁸⁶ FEHÉRVÁRY 1992. 157.

²⁸⁷ ANGYAL 2007. 19.; MSK 1939. 170-171.

²⁸⁸ FEHÉRVÁRY 1992. 157.

²⁸⁹ ANGYAL 2007. 19.; FEHÉRVÁRY 1992. 24.; 157.

- ❖ a köznyelvi „é” helyén az „i” is viszonylag gyakori, pl.: ides, kezibe.
- ❖ zárt szótagban kiesik az „l”, a megelőző magánhangzót megnyújtja, olykor zártabbá teszi, pl.: Hidegódal, asó, főső.
- ❖ gyakori az e-zés, pl.: szegínyház, nagykereszt.
- ❖ az „á” utáni o-zás eléggé erős, pl: kössígházo, pásztorházok.
- ❖ a –ból, -ből, -tól, -től, -ról, -ről rag következetesen –bú, -bú, -tú, -tú, -rú, -rú, pl.: temetőbú, templombú, földrú.
- ❖ a –hoz, -hez, höz ragok alakja –hó, -hő, pl: iskoláhó, kereszthő.
- ❖ a –val, -vel ragok alakja, pl.: kapává, ekévé, hagymáú
- ❖ a –nál, -nél ragok a következőképpen alakulnak, pl.: borozóná, kertné
- ❖ a főnévi igenév képzője kétalakú, pl.: kötnyi, várnyi
- ❖ a „v” tövű igék szótári alakban –ll-re végződnek, pl.: lúll, híll²⁹⁰

„Tájszólással beszélünk, például mink, azt mondtuk, hogy kosár, itt kas volt. Nálunk nem az irodalmi nyelvet beszéltek, például itt Medgyesen mondták széna, nálunk az szóna volt.”²⁹¹

„Magyarul beszélünk csak tájszólással. Gútától nem messze is tájszólással beszéltek, de ott teljesen más volt a beszéd, mint nálunk, ott mondták: „Gyertek lányok kapóra, kaszóra, hörcsög van a noszvodi hatórba!”²⁹²

Az első világháborút követő határrendezések következtében kötelezővé vált a szlovák nyelv oktatása az iskolákban, azonban ennek ellenére a lakosság többsége továbbra sem beszélt szlovákul. „Addig kötelező volt az iskolában szlovákul tanulni, amíg 1938-ba be nem jöttek a magyarok. Ugye én nem is tudok szlovákul, Géza is csak egy kicsit.”²⁹³ „A község 90%-a nem tudott szlovákul, annak ellenére, hogy Szlovákia vót. Mer ugye az iskolában is magyarul tanultunk. Minden héten, ha jól emlékszek rája 2 óra vót, egy héten a szlovák óra, ennyi vót, az egész szlovák tanulás.”²⁹⁴ „Amíg nem jöttek be a magyarok 1938-ig, addig kellett tanulnunk az iskolában szlovákul, utána nem.”²⁹⁵

V.1.4 Gútai népelet

A gútai hagyományokkal, szokásokkal Angyal Béla, a nádvágással, állattartással, ártéri tanyákkal és gazdálkodással kapcsolatos tanulmányai, a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság által 1992-ben Fehérváry Magda szerkesztésében megjelent

²⁹⁰ DOMBINÉ PÁCZER-LIBÁRDI 2003. 5.

²⁹¹ Németh Gézáné elmondása alapján

²⁹² özv. Kárász Andrásné visszaemlékezése alapján

²⁹³ Németh Géza és Németh Gézáné közlése

²⁹⁴ özv. Kiss Ferencné közlése nyomán

²⁹⁵ özv. Kárász Andrásné visszaemlékezése alapján

tanulmánykötet, mely Gúta hagyományos gazdálkodásával foglalkozik a XX. század első felében. A szlovákiai magyarok néprajzának átfogó ismeretét adja, Liszka József 2002-ben megjelent kötete és megemlítendő a 2009-ben, a Palkovich Viktor Társulat által kiadott, a gútai és a Gúta környéki népi hagyományokat feldolgozó helytörténeti-néprajzi könyvsorozat. A település a csallóközi településekhez hasonlóan korán és gyorsan polgárosodott, a nyugat felől érkező modernizációs folyamatoknak köszönhetően, illetve a nagyvárosok (Bécs, Pozsony, Győr, Budapest) közelsége is éreztette hatását, ennek ellenére populáris kultúrájában sok archaikus jelenséget megőrzött. Ez a kettősség, a korai kivetkőzés ellenére a viseleten ugyanúgy nyomon követhető volt, mint a népi építkezésen, az élőbeszédén, vagy a hit – és szokásvilágon.²⁹⁶

A gútaiak népi építészetére a XIX. század végéig a sártapasztásos, sövényfalú házak voltak jellemzőek. A XX. században jelenik meg a vályogtégla és a tégl. Angyal Béla kutatásai szerint négyfajta építőanyagot használtak: a sárfal (vert és a rakott), a népies téglaegetés terméke, a mór, a téglagyári téglá és az 1940-es évektől központilag elterjesztett szénporos, „magyar téglá”. A tetőszerkezet általában szelemenés, a tetőfedő anyag a nád- és a szalmatető, melyek használatát a XIX. századi tűzvészek miatt, rendeletben kezdtek tiltani. Gútán az 1899-es tűzvész után jelent meg, de csak az első világháború után vált általános tetőfedő anyaggá a cserép. A legelterjedtebb lakóház háromosztatú volt (előszoba/tiszta szoba-pitvar/konyha-hátulsó szoba/kamra), a kétosztatú (szoba-pitvar) forma, inkább a szegények körében volt megfigyelhető. A szobák, többnyire sarkos elrendezésűek voltak. A lakóházak külső díszítményei általában a deszkázott oromfalakon kaptak helyet és a fűrészelt technika adta lehetőségek szerint alakultak.²⁹⁷

Számos népi kézműves mesterség virágzott Gútán, mint a kosár- és gyékényfonás, a hálókötés a községben általános vizahalászat miatt.²⁹⁸ Általános közlekedő és szállító eszközök voltak a szekerek, kocsik, melyeket a gútai bognárok készítettek a szerdahelyi kocsik mintájára, mondván azok könnyebbek voltak a somorjainál. A térségben és környékén dolgozó (komáromi, tatai, somorjai) fazekas-központok, pedig ellátták a községet agyagedénnyel.²⁹⁹

A gútaiak ugyanakkor, a XX. század elején elhagyták a tájviseletüket, folyamatát a gyors polgárosodás és folyamatok mellett, a világháborúk is meggyorsították. A községben ugyanakkor megjelent ünnepi viseletként az úgynevezett „magyar ruha”, mely fehér

²⁹⁶ LISZKA 2002. 167.

²⁹⁷ ANGYAL 1987. 105-118.; LISZKA 2002. 169-171.

²⁹⁸ LISZKA 2002. 185.

²⁹⁹ LISZKA 2002. 187.

szoknyából, fehér buggyos ujjú ingből, piros mellényből, pártából és kötényből, fekete cipőből, vagy piros csizmából állt: „Mi már nem hordtunk népviseletet, csak egyszerű ruhákban jártunk. Nálunk az idősebbek is már csak egy szoknyát hordtak, sötétet, vagy tarkát, de a lányoknak már kinek milyen volt. Nagyanyáméknak volt ilyen kis kabátszerű vékony ruhadarab, meg hozzá szoknya, hosszú szoknya, meg kötő körbe, melyet körbe kötöttek, ez volt az ő divatjuk. Valahogy ez volt nekik az ilyen egybeszabott ruha... De volt másik falu, ahol hordtak népviseletet, nekik öt szoknyájuk volt. Naszvadon mindig olyanba jártak, népviseletbe. De volt ünnepi viseletünk melyet, ha ünnepség volt, akkor magyar ruhában voltunk. A magyar ruha fehér szoknyából, fehér blúzból, mely buggyos ujjú volt, mellényből, kötényből, pártából állt. A mellény ki volt varrva, piros volt, meg a kötény is. Amikor a magyarok bejöttek ezt vettük fel. Volt mindenkinek, mert mi nagyon tartottuk a szokásokat. Cipő volt hozzá, de ha szerepeltünk, akkor piros csizmát vettünk fel.”³⁰⁰ „Nem volt nálunk népviselet. Rendes öltözetbe voltunk mink. Amikor 1938-ba bejöttek a magyarok, akkor magyar ruhába öltöztünk, piros-fehér-zöldbe, melyhez párta is vót. A ruha szépen ki volt díszítve piros-fehér-zöld szalagokkal. Naszvadon ott szokás vót. Nálunk magyar ruha vót, akik tehették, azoknak vót. A szabók csinálták.”³⁰¹

Csallóköz szokás – és hiedelemvilága rendkívül gazdag, azonban az emberi élethez kapcsolódó népszokásokról kevés leírás született. A fennálló adatok alapján elmondható, e szokások különösebb helyi sajátosságokat nem mutatnak fel. Csallóközben nagy szerepet kaptak a különféle dramatikus játékok (Mikulás-játék, lucázás,³⁰² betlehemezés, mendikálás, Balázs-járás, háromkirály-járás, pünkösdi király- és királynőválasztás, Szent-Iván napi tűzgyújtás stb.) és a gazdalegények körében szokás volt a legényavatás. A pünkösdi király- és királynőválasztás Gútán maradt fent a legtovább.³⁰³ E szokások gútai meglétéről visszaemlékezőim már csak töredékesen számoltak be: „Karácsonykor voltak a betlehemesek, meg a kántálók. Meg jöttek mendikálni szentestén, ekkor karácsonyi éneket énekeltek a kisebbek. Ha nagyobb legények énekeltek, azt már kántálásnak nevezték.”³⁰⁴ „Gyerekként karácsonyeste, elmentünk a házakhoz énekelni, a házak elé az ablak alá álltunk és akkor behívtak minket kántálókat és akkor kaptunk diót, szaloncukrot, almát. Újévkor is elmentünk köszönteni, akkor kaptunk koronát, vagy forintot. Beálltunk a sarokba és mondtuk: „Állok, állok, forintot várok (vagy más pénzt mondtunk), Boldog Új Évet kívánok!” Karácsonykor

³⁰⁰ özv. Kárász Andrásné elmondása szerint

³⁰¹ Németh Géza és Németh Gézáné visszaemlékezése alapján

³⁰² KHIN 1941. 59-61.

³⁰³ KHIN 1932. 19-24.; LISZKA 2002. 197-202.

³⁰⁴ Németh Gézáné közlése nyomán

nem lehetett sehová menni, egyszer el akartam menni a bálba, de nagyanyám azt mondta, hogy ezen a napon nem lehet sehová menni csak másnap. Betlehemezés, háromkirály-járás is volt, de jobban a templomban volt ünneplés, például Úr-napja, nagyon szép ünnepek voltak. Farsang után nem lehetett húsvétig húst enni, csak a feltámadás után lehetett húst enni.”³⁰⁵

A gútai ember jeles napokhoz kapcsolódó és a mindennapi étkezési szokásairól, Varga Lídia kutatásai nyomán több adat maradt fent. Az étkezési szokásaikat, azonban meghatározta a már említett gazdálkodási szokásaik. A hétköznapi ételeket többnyire a család ízlésvilága határozta meg, de általános volt a községben, hogy minden napra került leves az asztalra. Sok volt a tejes, burgonyás, kukoricás étel és a tészta, viszont nagyon alacsony volt a húsfogyasztás, a zsírral, pedig takarékoskodtak. A kevés húsfogyasztás oka, annak ellenére, hogy meghatározó volt az állattartás, a takarékoságban keresendő, hiszen fontosabb volt az állatok értékesítéséből származó jövedelem, mint azoknak elfogyasztása. Mindig előnyben részesítették, azt a nyersanyagot, amit nem kellett megvenni a boltban, a nyersanyag felhasználásukra, pedig a nagyfokú takarékoság és visszafogottság volt jellemző. Mindez megjelent a tojás- és a csirke felhasználásában is, annak ellenére, hogy jelentős számú baromfiállománnyal rendelkeztek. A hétfő, szerda, péntek és szombat tészta napnak számított, kedden és csütörtökön pedig, általában főzeléket készítettek és csak vasárnap került egy kis hús az asztalra. A táplálkozásukban elkülöníthető volt, egy nyári és téli időszak. Télen a kukorica és a burgonya, nyáron a friss zöldség és a gyümölcs felhasználása dominált. Az ünnepi ebéd, húslevesből, csirkepaprikásból és kalácsból állt. A család közösen étkezett, az asztalfőn a családfő ült. A sarokpadon a gyerekek, fiatalok ültek, az anya, pedig az asztal végét foglalta el. Először a családfő, utána a többi felnőtt férfi, majd a nők és a gyerekek kapták meg az ételt. Az ételt fakanállal cserépfazékból fogyasztották.³⁰⁶

A korai polgárosodás ellenére, bizonyos kulturális sajátosságot őrző gútai magyarok életét gyökeresen megváltoztatta a lakosságcsere, mely szülőföldjük elhagyására és új környezetbe kerülésüket eredményezte.

V.2 A kitelepítések közvetlen előzményei

A Csehországba történő deportálások leállítására és 1946-ban a csehszlovák-magyar lakosságcsere-egyezmény megkötése után, megindult a készülődés a csehszlovák állami szervek részéről, hogy a határ mentén egy tömbben élő magyar etnikumot fellazítsák, illetve

³⁰⁵ özv. Kárász Andrásné elmondása szerint

³⁰⁶ VARGA 1992. 129-144.

áttelepítsék Magyarországra. „*Ki vót írva a tanácsházára a névsor, akik bele estek ebbe a településbe. Mer a rádió előre mondta, hogy onnét a magyarok legnagyobb részét kipucolják. Helyette innét visznek át szlovákokat. Jött a hír, hogy a magyarokat kipucolják Csallóközbű.*”³⁰⁷

Első lépésként népszámlálást és vagyonösszeírást hajtottak végre. A Szlovák Telepítési Hivatal az összeírás végrehajtására részletes utasítást adott ki. A visszacsatolt területeken összeírás alá esett minden lakos, beleértve a szlovákokat és cseheket is. A telepítési hivatal számlálóbiztosokat küldött ki az egyes községekbe. A községekbe beérkező nyilvántartások szerint a járási hivatal köteles volt még összeállítani, hogy a járás területén, mennyi magyar és német nemzetiségű élt az 1930-as népszámlálás, valamint a háború utáni összeírás alapján. Összegezniük kellett azt is, hány személy vallotta magát a legutóbbi, a magyar szervek által végrehajtott összeírásakor magyarnak, de most szlováknak jelentkezett. A járási hivatalok feladatuk kapták még, hogy március 1-jétől kezdődően folyamatosan 14 naponként jelentsék, mennyi magyart telepítettek ki az általuk igazgatott területről, azaz mennyivel csökkent a kisebbségek száma. A járási összegző jelentés alapján a Komáromi járásban 1946 tavaszán, 54 900 magyar nemzetiségű és 5904 szlovák nemzetiségű lakos volt. Gútán 11 081 magyart, 216 szlovákot, valamint 1 németet találtak az összeírók, továbbá 10 volt azoknak a magukat szlováknak jelentőknek a száma, akik korábban magyar nemzetiségűeknek vallották magukat.³⁰⁸ A reszlovakizáció lehetőségéről a gútai lakosság 1946. június 21-én kapott értesítést. A gútai összeíró bizottság jelentése július 1-én készült el, mely szerint 189 család 582 tagja jelentkezett reszlovakizációra, azonban a jelentéshez utólag még hozzáírtak néhány családot, ezért a járási összesítő jelentésben, már 193 család és 609 személy szerepelt, azonban 28 személy kérelmét elutasították. Angyal Béla véleménye szerint ez esetben, egyrészt a vagyonosabb, kiket áttelepítésre jelöltek, másrészt a népbíróság által elítélt személyekről lehetett szó. A reszlovakizációra jelentkezett 609 személy a gútai magyar lakosságnak, mindössze 5,5%-a volt. Június elején a Szlovák Telepítési Hivatal létrehozta a Komáromi Területi Hivatalát (SZTHKTH). Az új hivatal, a járás egyes községeiben kiépítette a bizalmiak hálózatát. Gútán Križko volt a telepítési hivatal bizalmi embere. Az egyik legsürgetőbb feladata a lakosságcsere-re kijelölt családok jegyzékének összeállítása volt. Elsősorban össze kellett írni a lakosságcsere-egyezmény VIII. cikkének hatálya alá eső személyeket, tehát a háborús bűnösöket, a járási népbíróságok által elítélteket. A telepítésre kijelölt személyek jegyzékébe kellett venni minden magyar nemzetiségűt, aki:

³⁰⁷ özv. Kiss Ferencné visszaemlékezése alapján

³⁰⁸ ANGYAL 2007. 34.

- 5 kataszteri holdnál nagyobb mezőgazdasági földbirtokkal rendelkezett, hogy minél kedvezőbben elégíthessék ki a Magyarországról érkező 1-2 holdas vagy földnélküli szlovákok igényeit,
- minden iparost, aki jelentősebb házzal rendelkezett,
- minden értelmiségit, aki ellenségesen viselkedett a köztársasággal szemben.

Az összeírók a nyilvántartási ív hátuljára a helyi csendőri szervek útmutatása alapján a politikai megbízhatóságot is bejegyezték. Feltüntették, ha valaki:

- magyar párt tagja volt a két világháború között,
- nyilas szervezetben működött.

A megjegyzés rovatba fel kellett jegyezni, ha vegyes házasságról volt szó, azaz ha valaki a házastársak közül szlovák, vagy cseh nemzetiségű volt.

A jegyzékből viszont ki kellett hagyni:

- az aktív antifasisztákat,
- a reszlovakizáltakat,
- a „gazdaságilag gyengébb rétegeket”: az 5 kataszteri holdnál kisebb birtokkal rendelkezőket, a mezőgazdasági munkásokat és a napszámosokat.³⁰⁹

Az összeírás alapján jelölték ki a vagyonosabbakat, általában az 5 katasztrális holdnál nagyobb birtokkal rendelkezőket a lakosságcsereére. A jegyzéket a telepítési hivatalban ikresítették, összekapcsolták a Magyarországon áttelepülésre jelentkező szlovákokéval. A komáromi járást a magyarországi Békés megye 15. körzetének, a járáshoz tartozó Gútát pedig elsősorban a Mezőberényből és Medgyesegyházáról jelentkező szlovákok jegyzékéhez kapcsolták. Gútán az elkészült jegyzék alapján kitelepítésre, 443 gazdasági egységet, azaz összesen 1784 személyt jelöltek ki.³¹⁰ A Magyar Külügyminisztériumnak a Magyar Országos Levéltárban elhelyezett iratanyaga között fellelt névsort, Csehszlovákia 1946. augusztus 26-án adta át Magyarországnak. A névjegyzékek külön csoportosításban sorolják fel az 1946. február 27-én aláírt lakosságcsere-egyezmény V. cikkelye alapján, vagyis a paritásos csere keretében áttelepítésre kijelölt személyeket, külön az egyezmény VIII. cikkelye alapján kijelölt egyoldalúan áttelepíthető, úgynevezett „nagy háborús bűnösöket” (1-4. §), valamint a VIII. cikkely alapján ugyancsak egyoldalúan áttelepíthető, úgynevezett „kis háborús bűnösöket” (5. §).³¹¹ *„Rajta vótunk a listán, először nem köllött, csak hozták a papírt egy*

³⁰⁹ ANGYAL 2010. 162.

³¹⁰ ANGYAL 2010. 162-163., VADKERTY 1999. 133-136.

³¹¹ Az adatokat Popély Árpád tette közzé a szlovákiai magyar adatbank alábbi honlapján: <http://adatbank.sk/dokumentumok/a-lakossagcsere-kereteben-magyarorszag-i-attelepitesre-kijelolt-szlovakiai-magyarok-nevjegyzekei-1946>. A névjegyzékeket az azokban szereplő települések szerint tették kereshetővé. A

*héttel előbb, hát ugye én akkor 16 éves voltam, ez a szülőknek vót gondjuk-bajuk. Ugye egy héttel előbb jött a tanácstul, hogy mink meg az utcábúl sokan Farsangék, a fél utca, Vígék meg még egy Kissék vótak az utcábúl mennijük köll. Akinek megvót a papírja, kiküdték, annak el köllött jönnie. Ilyen nagy fehér lap vót, mert fehér lapnak hítták.*³¹² „Kiadták a 7-es és a 8-as lapot, akik 8-as lapot kaptak, azokat Csehországba vitték el, de azokat munkára vitték el, de akik 7-es lapot kaptak azokat meg hát áttelepítették.”³¹³

1947-ben közvetlenül a kitelepítés előtt, a kitelepítésre kijelölt személyeknél részletes vagyonösszeírást hajtottak végre. Minden családfő köteles volt a felszólításra a községházán, a számlálóbiztosok, az úgynevezett „Összeíró Bizottság” előtt megjelenni. A bizottság tagjai, csehszlovák jegyzőkönyvvezető, a megbízott magyar hivatalnok, két összeírási bizalmi és a vagyónátvevő tisztviselő voltak, akik a tulajdonos(ok) meghallgatásával, valamint a hivatalos okmányok (személyi iratok, telekkönyvi kivonatok) segítségével vették számba az ingatlanokat. A kétnyelvű (magyar és szlovák) nyomtatványok útmutatásai a teljes hátramaradó ingatlanvagyon felvételére törekedtek. A gyűjtőívek nemcsak, a házak, az istállók, az ólak, a pajták építési éve, az építkezés során felhasznált anyaga után érdeklődtek, hanem a porták kerítése, vagy a kertek gyümölcsfaállománya felől is, de a birtokukban lévő minden földdarabra is. Külön ívek foglalkoztak a visszamaradó műhelyekkel, gyárépületekkel, az elvégzett mezei munkákkal.³¹⁴ A gyűjtőív A, B, C, D és E betétlapokból állt: (3. melléklet)

Az „A” betét(lap) általános adatokat tartalmazott a község gazdasági és az egyéni gazdasági adataira vonatkozóan.

1, Általános gazdasági adatok

- a) Az áttelepülő községe határának területét
- b) Ebből:
 - 1, szántóföld
 - 2, kertek (gyümölcsös, faiskolák, zöldséges, virágos, egyéb kertek)
 - 3, rétek
 - 4, legelők
 - 5, szőlők (szőlők, amerikai anyatelepek, szőlő-iskolák)
 - 6, erdők

gyűjtemény kb. 95%-ban tekinthető teljesnek, egyes települések listái ugyanis csupán töredékesen voltak megtalálhatók.

³¹² özv. Kiss Lászlóné elmondása

³¹³ Németh Gézáne visszaemlékezése nyomán

³¹⁴ KUGLER 2000. 116.; A gyűjtőívet, Valyuch Jánosné bocsátotta rendelkezésemre.

7, nádasok

8, víz és vizenyős terület

9, hasznosítható terméketlen terület

10, terméketlen terület

c) Fő termények

d) Az egyes termények évi átlagtermése az utolsó 5 évben

e) Főbb piaci termények

f) Különleges piaci termények

g) Az áttelepülő községének állatállománya az utolsó összeírási adatok szerint 1946. évben

h) Az áttelepülő lakóhelyének lélekszáma

i) A község távolsága a rakodó állomástól km:

j) Fogyasztási központok

k) Munkás viszonyok

l) Egyéb ismérvek

2, Egyéni gazdasági adatok

a) A gazdasági udvar távolsága a községtől:

b) A gazdasági udvar belterületen fekszik-e?

c) A gazdasági udvar távolsága a kövesúttól km.

d) A rakodó állomásra vivő út minősége és állapota

e) Egyéb egyéni gazdasági adatok

A „A” betét(lap)hoz tartoztak további betétlapok

❖ A.I.: a szántóföldeket

❖ A.III.: a réteket

❖ A.IV.: a legelőket

mérte fel részletesen.

A C. betét(lap) felmérte:

❖ CI.: a háztelkeket

❖ CII.: a lakóházakat

❖ CIII.: az istállókat

❖ CIV.: az ólakat

❖ CV.: a juh akólokat

❖ CVI.: a baromfi ólakat

❖ CVII.: a pajtákat

- ❖ CVIII.: a magtárakat
- ❖ CIX.: a raktárakat
- ❖ CX.: a félszereket
- ❖ CXI.: a garázsokat
- ❖ CXII.: a műhelyeket
- ❖ CXIII.: a gyárépületeket
- ❖ CXIV.: egyéb épületeket
- ❖ CV.: egyéb építményeket
- ❖ ..
- ❖ CXVII.: a kutakat

A D betét(lap) a növény és mezei leltárat tartalmazta:

- ❖ DI.: nem zárt gyümölcsösben álló gyümölcsfákat
 - DIa: a nem zárt gyümölcsösben álló gyümölcsfák közül a magas és közepes törzsűeket: almafákat, körtefákat, szilvafákat, cseresznyefákat, meggyfákat, k. barackfákat, őszi barackfákat, diófákat, mandulafákat, gesztenyefákat, szederfákat, birsfákat, mogyorófákat.
 - DIb: a nem zárt gyümölcsösben álló gyümölcsfák közül a bokorfákat: almafákat, körtefákat, szilvafákat, cseresznyefákat, meggyfákat, k. barackfákat, őszi barackfákat, diófákat, mandulafákat, gesztenyefákat, szederfákat, ribizliket, egreseket, szőlőtőkét.
- ❖ DII.: nem erdőben álló erdei fákat
- ❖ DIII.: mezei leltárat
 - DIII.a.: a következő évi termésre fordított befektetéseket
 - DIII.b.: lábon álló terméseket
- ❖ DIV.: különféléket

Az E (betét)lapot az összeíró bizottság töltötte ki, mely tartalmazta a jogosult személy nevét, valamint a főingatlan megnevezését és adatait, a kötelezett személy nevét, valamint a szolgáló ingatlan pontos megnevezését, a jog keletkezésének idejét, módját és tartalmát.

A felvett adatokat a családfő az aláírásával igazolta, a csehszlovák jegyzőkönyvvezető, a magyar hivatalos képviselő és az összeíró megbízotton kívül.³¹⁵ Mindez arra szolgált, hogy a családokról, vagy ahogyan hivatalosan nevezték, “gazdasági egységekről” minél átfogóbb képet kapjanak. Az összeíróív aláírása után a telepítési hivatal igazolványt adott a

³¹⁵ BéML MÁK Fh. Ir. XXIV. 201/h/109. Telepítési osztály iratai. Vlozka-Betét. A.I.; A Valyuch Jánosné által rendelkezésemre bocsátott gyűjtőív alapján.

családfőnek, amely tanúsította, hogy nyilvántartásba vétette magát. Az igazolványt a családfő mindig köteles volt magánál tartani.³¹⁶

Az át- és kitelepülők összeírása után kezdetét vehette a lakosságcsere, melyet segített az 1947. április 2-án az ingóságok el-és átszállítása tárgyában kiadott 26. számú véghatározat (4. melléklet), az 1947. május 30-án MÁK a Csehszlovákiából Magyarországra áttelepülők csehszlovák korona készpénzkészleteinek forintra való átváltására vonatkozó tájékoztatója (5. melléklet) és az áttelepítést lebonyolító hivatal képviselői. (29. melléklet) A véghatározat tartalmazta, az áttelepülők ingóságainak átvitelének jogi kérdéseit, rendelkezési jogait, a kirendelt nemzeti gondnok kirendelésének megszüntetését és elszámoltatását, valamint az ingóságok értékesítésének lehetőségeit. A kormánybizottság tájékoztatója szerint, az áttelepülők személyenként csak 500 Kcs készpénzt vihetek át Magyarországra, 50 Kcs-t, meg nem haladó címletekben.³¹⁷ Az áttelepítés miatt létbizonytalanságban és félelemben élt szlovákiai magyarság – annak tudatában, hogy minden ingóságukat magukkal vihetik, kivéve a házaikat és földjeiket – sorsukba félig-meddig beletörődve, könnyebb szívvel indult neki a leendő ismeretlen otthon felé: *“Mivel mindenünket hozhattuk, csak a földünket és a házunkat nem, ezért jobban gyüöttünk.”*³¹⁸ „Aki ide áttelepült, az mindent hozhatott magával, minden mozdíthatót, csak a ház meg a föld maradt.”³¹⁹ „Nos, a szüleim Gútáról minden ingóságot hozhattak magukkal, a szüleim hat, vagy hét vagonnal jöttek ide.”³²⁰ „Mi mindent magunkkal hozhattunk, állatállományt is. Annyi vagon adtak, amennyit kértünk, egy vagonnal jöttünk. Mi fiatal házások voltunk, nekünk szinte semmink sem vót.”³²¹

³¹⁶ KUGLER 2000. 116.

³¹⁷ Családi tulajdonban lévő dokumentum

³¹⁸ özv. Kiss Lászlóné visszaemlékezése alapján

³¹⁹ özv. Kiss Ferencné elmondása alapján

³²⁰ özv. Nagy György közlése nyomán

³²¹ Németh Géza elmondása alapján

VI. Gúta és Medgyesegyháza kapcsolata, a csehszlovák-magyar lakosságcsere következményeként

VI.1 Két haza közt hontalanul

VI.1.1 Ki-és betelepítések 1947-ben

Az előkészített üres szerelvényeket, az úgynevezett berakodóállomásra (Érsekújvár, Galánta, Vágsellye, illetve Békéscsaba, Tótkomlós, Mezőberény stb.) irányították. A gútaiakat ingóságukkal együtt, teherautókkal Érsekújvárra (30-31. melléklet), a medgyesegyházi szlovákokat Pitvarosra szállították. Egy-egy szerelvényel általában 20-30 családot (80-120 személyt) szállítottak ingóságaikkal együtt egyik országból a másikba. A szerelvények többsége egy személy-, 50-70 fedett és 5-10 nyitott vasúti kocsiból állt, amelyekhez alkalmanként még 1-2 sertésszállító vagon is hozzákapcsoltak. A 300-500 km-es utat jelentő átköltözés 2-3 napig tartott, ezért a szerelvényeket úgy állították össze, hogy minden családnak legyen legalább egy saját vagonja, ahol életszükségleteiket, alvás, főzés végezheték, melyhez ingóságaik tárolására további vagonokat, családonként 5, vagy 6 is igénybe vehettek.³²² Az áttelepülteket szállító vonatokon kísérők (2-4 személy) is utazhattak. Feladatuk, az adminisztrátori teendőkön túl a ki-és berakodás irányítása, a balesetvédelem és az úton adódó kisebb-nagyobb problémák megoldása volt. A kísérők kapcsolatot tartottak az egyes állomásokkal és ők jelölték ki a pihenési időszakot is, amikor egy-két órára valamelyik mellékvágányra beállt a szerelvény, mely alatt a gazdák ellátták állataikat. A betegeket és a könnyebb sérülteket a vonatokon tartózkodó nővérek gondozták szakszerűen.³²³

Magyarországon 1947. április 9-én a tótkomlói körzethez tartozó Pitvaroson és a nyíregyházi körzetben megkezdték a kitelepülők ingóságainak bevagonírozását és zárolták az elhagyott bérleményeiket (lakás, üzlet, műhely), melyről összeírást készítettek. (8. melléklet) Ezzel egy időben, Szlovákiában a galántai körzet (Nagyfödemes, Nagymácséd), valamint Léva és környéke magyarjai is csomagoltak. Az első magyar, illetve szlovák telepeseket szállító szerelvény április 12-én lépte át az országhatárt.³²⁴ Az országhatár átlépésekor, a csehszlovák-magyar lakosságcsere egyezmény értelmében, Csehszlovákiából kitelepített magyarok, ekkor kapták meg harmadik okiratukat, a már említett „fehér lap”, a visszamaradt ingatlan vagyonról készült leltár mellé, a MÁK kirendeltsége által kiállított személyi

³²² KUGLER 2000. 117.

³²³ KUGLER 2000. 118.

³²⁴ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 580/1947. A kitelepülésre jelentkezett csehek és szlovákok bérleményeinek előzetes összeírása.; KUGLER 2000. 114.

nyilvántartó lapot, az úgynevezett „kék lapot” (10-11. melléklet). E három okirat együttes megléte igazolta a későbbiekben, hogy valakit az egyezmény keretében telepítettek át, így „áttelepítettnek” minősült, vagy csak a „fehér lappal” rendelkezik és ebben az esetben menekültként kellett kezelni.³²⁵ Május közepén a szarvasi, május végén pedig a békéscsabai körzet is bekapcsolódott a lakosságcserebe. A kondorosi szlovákokat Nagysallóra, a csabaiakat pedig Érsekújvárra és környékére költöztették. A mezőberényi kitelepülőknek közel fele, az első 3 ezer család között távozott a csallóközi Gútára.³²⁶ A Délkelet-Alföldön már 1946 nyarán és 1947 tavaszán is letelepedett néhány menekült család, jelentősebb számban azonban csak május végén érkeztek.³²⁷ Békéscsabáról, 1947 májusában elinduló, első szerelvény távozásáról az alábbi tájékoztatást adta a Viharsarok. *„A felvirágozott vagonok előtt érdeklődő gyermekek, asszonyok és férfiak sokasága áll. Legtöbbjük hozzátartozó, aki a következő csoportokkal indul útnak, de vannak olyanok is, akik csak búcsúzkodni jöttek. A vasúti hid is tele van emberekkel. Bánatosan integetnek barátaik, volt munkatársaik felé... A gazdasági felszerelések a szerelvény utolsó három vagonjában vannak elhelyezve. Tizennégy szarvasmarha, négy ló, 151 vegyesjószág, juh, sertés és kecske hangzavara szüremlik át a vagonok rácsos ablakain... Befejeződik az ellenőrzés és a várakozók százas csoportja előzönlí a vagonokat. Hosszas ölelkezés, sírások után megmozdul a hosszú szerelvény.”*³²⁸ A Csehszlovákiából békéscsabai fogadóállomásra először érkező magyar családok fogadásáról a Békés népe, így számolt be: *„A csehszlovákiai betelepülők első csoportja ma a délutáni órákban érkezik meg a csabai pályaudvarra. A város és a politikai pártok köszöntik a betelepülőket. Zászlódíszsel, virágcsokorral, forró szeretettel, ölelésre tárt karokkal várja Békéscsaba a magyarokat.”*³²⁹

Békés megyébe az első gútai kitelepített családokkal érkező Ma 81/1 számú szerelvény 1947. június 3-án indult el az érsekújvári vasútállomásról és még aznap Párkánynál elhagyta az ország területét. Magyarországi kirakodóállomása Pitvaros és Tótkomlós volt, a június elejétől folyamatosan érkező gútaiakat pedig az újonnan megüresedő helyekre (Pitvaros, Kondoros, Medgyesegyháza stb.) irányította a kormánybizottság.³³⁰ Ugyanezen a napon érkezett meg a gútai vasútállomásra az első mezőberényi áttelepülő szlovákokat szállító S1 81 számú szerelvény. Ezután naponta indultak a szerelvények. Nemcsak a jegyzékeket, hanem a

³²⁵ BéML MÁK Fh. Ir. XXIV. 201/a/31. Általános iratok/Csehszlovák és német telepítéssel kapcsolatos iratok.

³²⁶ BéML MÁK Fh. Ir. XXIV. 201/h/140.d MÁK 3. sz. kirendeltségének jelentése. Kitelepítési összesítés 1947. július 27.

³²⁷ BéML MÁK Fh. Ir. XXIV. 201 h/138.d. Betelepítési jelentések.

³²⁸ Viharsarok, 1947. május 24.

³²⁹ Békés Népe, 1947. július 9.

³³⁰ ANGYAL 2010. 165., KUGLER 1996 48-49.

transzportokat is ikresíteni próbálták, azonos számmal látták el az indulókat és érkezőket. 1947 nyarára azonban Magyarországon az ikresített névjegyzékeket nem tudták tartani. Ennek oka elsősorban az érkező és induló családok vagyona közti különbség volt.³³¹ A magyarországi kitelepülő szlovákok ugyanis, olyan kevés ingatlant hagytak hátra, hogy gyakran 3-4 kitelepülő szlovák szerelvény után tudtak egy betelepülő szerelvényt fogadni Magyarországon. A magyar hatóságoknak, ezért a kitelepített németek ingatlan vagyonát is gyakran igénybe kellett venni. Az ikresített jegyzékek felborulása miatt történt meg az, hogy a gútaiak egy részét nem Mezőberénybe, Medgyesegyházára és Pitvarosra “ikerpárjaik” ingatlanjaiba telepítették.³³² A magyar kormány, miután a lakosságcsere-egyezmény nem rendelkezett a kitelepítésre jelölt csehszlovákiai magyarok társadalmi, vagyoni összetételéről, és tapasztalván, hogy a csehszlovák fél kitelepítésre elsősorban a módosabb magyarokat jelöli, követelte a fejkvóta maximálását, melyet később 2,37 kataszteri holdban állapítottak meg. A csehszlovák fél azonban a megállapodást nem tartotta be, mely ismét az ikresített jegyzékek felborulását eredményezte.³³³

A Felvidékről induló szerelvények nemritkán 20-30 lovat, 30-50 szarvasmarhát, 60-70 sertést, 1500-2000 baromfit hoztak át Magyarországra. A hazai szlovákok eleve kevesebb földtulajdonnal rendelkeztek, illetve többségük földnélküli lévén az áttelepülést tartották megoldásnak helyzetük javítására, ezért a szlovákokat szállító szerelvények kevesebb lovat és szarvasmarhát (2-15, illetve 5-15), de több sertést (80-100), baromfit (2000-2500) vittek ki, mint amennyit a felvidékiek magukkal hoztak.³³⁴ Medgyesegyháza esetében is hasonló következtetéseket vonhatunk le, ha a község előjáróságának, a ki- és betelepültek transzportjának állatállományát és gazdasági felszerelését felmérő jelentéseit, illetve ha a visszatartott búzakötvényekről³³⁵ és a marhalevelek kiállításáról szólókat tanulmányozzuk. A kitelepülő szlovákok esetében a magukkal vitt állatállományáról szóló marhalevelekből megállapítható:

- a 2 évesnél idősebb ló, szarvasmarhák és bivalyok: 417 forint 60 fillér,

³³¹ Az áttelepítésre kijelölt magyarok által hátrahagyott és a szlovákok által Magyarországon visszamaradt ingatlan vagyon közötti értékkülönbség tükröződik a hátrahagyott föld mennyiségében, ugyanis a magyarok által Csehszlovákiában hátrahagyott földbirtok nagysága 109.294 kataszteri hold, míg a magyarországi szlovákoké 38.372 kataszteri hold volt, mely a két ingatlan közötti értékkülönbség majdnem háromszorosát jelentette. VADKERTY 1999. 168.

³³² VADKERTY 1999. 40.

³³³ VADKERTY 1999. 140-145.

³³⁴ KUGLER 2000. 115.

³³⁵ A mezőgazdaság, jóvátétel és Vörös Hadsereg ellátás céljaira beszolgáltatott termények és állatok ellenértéke fejében megillető búzakötvény. BÉML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1883/1947. A Szlovákiába áttelepülők névjegyzékének megküldése és adóhátralék kimutatása.

- a fél évesnél idősebb sertések és két évesnél fiatalabb lovak, szarvasmarhák és bivalyok: 3814 forint 80 fillér,
- a juhok, kecskék félévesnél fiatalabb sertések: 1378 forint 20 fillér,
- a három évesnél idősebb lovak: 115 forint 20 fillér,

azaz 5725 forint 80 fillér értékben kerültek átvitelre Csehszlovákiába, felsorolva név szerint a tulajdonosokat.³³⁶ „*Akik innen átmentek, hát azoknak nem volt sok mindenük, azok nagyobb részüknek semmijük sem volt. Nagy különbség volt a vagyoni helyzetben. Ugye az ottani (gútai) magyarok jobban álltak anyagilag is, meg mindenhog, mint akik innen elmentek, hát mer innen elment sok olyan, akiknek háza se volt, ha volt is az csak olyan putri volt, meg tele gyerekekkel. Se istállójuk, se állatuk, se gépeik, itt minden az uraságé volt. Akik innen elmentek szlovákok azoknak semmijük se volt, olyan szegények voltak, mint a templom egere.*”³³⁷ Külön rendelet született a MÁB részéről arról is, hogy az áttelepülő szlovákok, addig amíg a Vegyes Bizottság ebben a kérdésben véglegesen nem dönt, addig a saját termelésű borukat magukkal vihették, viszont a határon történő ellenőrzés során, rendelkeznie kellett az áttelepülőnek olyan helyhatósági bizonyítvánnyal, amelyből kitűnt, hogy a bor saját termelésből származott.³³⁸

Az út két-három napig tartott és a szlovákiai szerelvények utasai gyakran csak Szobnál vagy Pesten tudták meg, hova irányítják őket, ellentétben a Magyarországról elköltöző szlovákokkal, akik pontosan tudták, hogy melyik szlovákiai település lesz az új otthonuk.³³⁹ Visszaemlékezőim beszámolóit eltérők, egyesek állítják, már a határátlépésnél közölték velük, hová telepítik őket. „*A magyar határ átlépése után megmondták, hogy ide [Medgyesegyházára]. (...) A szervezet vezetője közölte.*”³⁴⁰ Más vélemények szerint, csak a végállomáson tudták meg az ismeretlenbe történő utazásuk végcélját: „*Azt se tudtuk, hova hoznak minket, hol állunk meg. Egy hétig zötyögtünk a vonattal. Nem mondtak nekünk se és a többieknek se semmit. Csak a végállomáson tudtuk meg, hogy hova gyöttünk. Ott mondták meg, hogy Medgyesegyházára érkeztünk. Eddig azt se tudtuk, hogy létezik ilyen falu, meg azt sem, hogy hol van. Csak a vonatvezető tudta hova megyünk.*”³⁴¹ „*Mink nem tudtuk, hogy hova megyünk, minket bevagoníroztak, aztán irány Magyarország, hogy hol kötünk ki, ezt senki nem tudta, senki meg nem tudta, meg nem mondták, hogy hová megyünk. Úgyhogy jöttünk,*

³³⁶ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1181/1947. Kimutatás a Vegyes bizottság 2. számú véghatározatának 4. fejezet értelmében kiállított marhalevelekről.

³³⁷ özv. Kiss Ferencné elmondása alapján

³³⁸ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 738/1947. Áttelepülők saját termelésű borának elvitele.

³³⁹ KUGLER 1996. 52-53.

³⁴⁰ Nagy Ferenc közlése nyomán

³⁴¹ Visszaemlékezőm, özv. Kiss Lászlóné nyomán

vagy négy napig abba a vagonban éhesen, szomjasan, meg minden, mert hát ott főzni nem lehetett.”³⁴² „Nem tudtunk semmit. Vasárnap délután vagoníroztunk be Érsekújvárra, szerdán reggel voltunk itt. Marhavagonba vagoníroztak be bennünket, de nem tudtuk hová megyünk.”³⁴³

Közben 1947 júniusában, a csehszlovák kormány újabb 10 ezer család kicserélését terjesztette elő.³⁴⁴ Július 4-ig összesen 28 transzport indult el Magyarország felé. Az egyes transzportokkal olyanok is távoztak, akik eredetileg nem szerepeltek az áttelepítésre kijelölt listáján, mivel a szétszakított családok egyes tagjai nem kívántak elválni egymástól, így az áttelepülő szülőkkel távoztak a már házas gyerekek is családosul.³⁴⁵ „*Én férjnél voltam Feri bátyádnál, én gyűttem át egyedül. Az egész rokonság, testvér is, szülők is mind ott maradtak. Mi több, még a temetésre sem engedtek át. A szüleim, testvéreim maradtak, én ugye mivel én már nem ebbe a családba tartoztam, hát én meg a férjemtől nem akartam elválni, vagy otthagyni. Hogy én ott maradjak a férjem meg átgűjjon, így aztán én az öregekkel [férje szüleivel] meg a férjemmel gyűttem át.*”³⁴⁶ „*Az én szüleim ott maradtak, Géza családjának kellett átgűjnie. Mi meg februárban megesküdtünk, aztán választanom kellett, vagy elválok, vagy átvőök velük.*”³⁴⁷ „*Hát az apám ottmaradt a háborúban, akkor mentem egyszer haza, amikor nagyapám ott van és nézem miért térdel, de miért térdel, hát nézem ott sírt anyámnak, hogy gyertek velünk, mert mi ketten öregek hova menjünk a nagyvilágba. Nekik muszáj volt jönni, ők meg a két öreg, hát meg voltak ijedve, hiába volt három családjuk, mert a nagybátyám is, apám is a háborúba maradtak, a nagynénémnek meg családja volt, nekik meg nem kellett jönni. Az anyám megígérte, hogy eljövünk velük, pedig nekünk nem kellett volna.*”³⁴⁸ A hadifogságban lévők sem szerepeltek a listán, ezért sokszor a férjüket otthon hazaváró, de saját családjukat kitelepítésre kényszerített asszonyok, inkább mentek a családtagjaikkal, hiszen magukra maradva “hontalanabbnak” érezték magukat, mint áttelepült sorstársaik: “*A nővérem is gyűtt velünk, mondjuk, őt úgy bújtattuk. Az ura fogságba volt és mondta, hogy hát ővele mi lesz, ha mi elmegyünk. A vagon sarkába a szekrény mögé bújtattuk. (...) De sokan gyűttek ám úgy át, hogy bújtatni kellett, mert nem voltak a listán.*”³⁴⁹

1947-ben még aratás előtt befejeződött a mezőberényiek és a medgyesegyháziak kitelepítése. A magyar illetve szlovák földművesek egy része éppen a legnagyobb nyári

³⁴² özv. Kiss Ferencné közlése nyomán

³⁴³ Németh Gézáné visszaemlékezése alapján

³⁴⁴ KUGLER 2000. 115.

³⁴⁵ AGYAL 2010. 165.

³⁴⁶ özv. Kiss Ferencné elmondása alapján

³⁴⁷ Németh Gézáné közlése

³⁴⁸ özv. Kárász Andrásné visszaemlékezése alapján

³⁴⁹ özv. Kiss Lászlóné közlése

munkákat megelőző napokban volt kénytelen lakhelyet változtatni.³⁵⁰ „1947. május, júniusában jöhettünk, mert aratni már itt arattunk, aratás előtt kellett átjönnünk.”³⁵¹ Mindez problémát jelentett az élelmezésben ezért, hogy az áttelepített magyarok kenyérellátása gördülékenyen menjen, a Közellátásügyi Minisztérium engedélyezte számukra, a magukkal hozott kenyérgabonájuk dézsmamentes őrlésének a jogát. Ezen őrlési jog, azonban csak 1947. június, július hónapjaira volt kiadható, az 1946-os KM rendelet értelmében előírt évi 200 kg-os termelői fejadagra, mely alapján személyenként, erre a két hónapra összesen 33 kg gabona volt dézsmamentesen megőrölhető.³⁵² Ennek következtében a lakosságcsere átmeneti szüneteltetését magyar és szlovák oldalról egyaránt szorgalmazták, mely 1947. július 4-e után következett be.³⁵³

Számos levéltári forrás szól Medgyesegyházán is, a szlovák lakosok visszalépéséről a kitelepüléstől, illetve a kitelepített svábok és a kitelepült szlovákok visszajöveteléről, „visszaszivárgásáról” a községbe. 1947. június 13-án Tóth Opsuszt János és felesége vonta vissza a kitelepülésre való jelentkezését.³⁵⁴ A kitelepültek visszaszivárgását az államhatóságok úgy próbálták megakadályozni, hogy kérték a község elöljárót, a községbe visszatértekről nyilvántartást készítsenek, részletezzék a visszatérés okait, a sváb visszatérőket, pedig külföldi állampolgárnak tekintsék.³⁵⁵

Az iparosok, a kereskedők és az értelmiségiek elhelyezése is külön gondot jelentett. Már az előzetes csehszlovák telepítési tervek alapján is nyilvánvaló volt, hogy a felvidéki magyar (magyar többségű) városokból (Érsekújvár, Komárom, Léva, Kassa és kisebb arányban Rozsnyó, Ipolyság, Rimaszombat, Losonc) jelentősebb, nem mezőgazdasági foglalkozású személy várható. Nem ismeretes, hogy készült-e átfogó tervzetet a kormánybizottság részéről e nagyrészt városi életformát folytató polgári réteg elhelyezésére. Azt sem lehet tudni, hogy a CSÁB telepítési osztálya 1947 márciusában, milyen indítékok alapján irányította Érsekújvár jómódú polgári rétegét éppen Tótkomlóásra, e kifejezetten agrárjellegű települése, vagy 1947 júliusában Békéscsabára, 100 komáromi iparost, kereskedőt, hivatalnokot. A családok egy része meg sem érkezett a kijelölt telephelyre, hanem “útközben” vagy rövid idejű tartózkodás után az ország más részén próbáltak szerencsét.³⁵⁶ „Adott vót az a helyzet, hogy ha ő neki az nem tetszik még frissibe ingyen elszállították. Vót, aki visszament a magyar Komáromba,

³⁵⁰ KUGLER 2000. 115.

³⁵¹ özv. Kárász Andrásné közlése

³⁵² BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1695/1947. Csehszlovákiából áttelepített magyarok dézsmamentes őrlésének engedélyezése.

³⁵³ KUGLER 1996. 49.

³⁵⁴ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1739/1947.

³⁵⁵ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1042; 1241/1947.

³⁵⁶ KUGLER 2000. 128-129.

*olyan is vót, mer az közelebb vót otthonhoz, vót annyi pénze, hogy vett ott egy házat, mer ilyen is vót.*³⁵⁷ A Földhivatalnak a betelepülők törzskönyvi lapját tartalmazó jegyzékét áttanulmányozva megállapítható, hogy a Békés megyében átmeneti ideig tartózkodó betelepülők fő kirajzási iránya Tolna, Somogy, Fehér illetve Pest megye települései voltak.³⁵⁸ Az itt maradottaknak óriási erőfeszítésükbe került, hogy újrakezdjék az életet az Alföldön, gondjaikon a MÁK igyekezett segíteni.³⁵⁹

Az egymástól messze letelepített családtagok, rokonok részéről megindultak azon törekvések, hogy egymás közelébe költözzenek, ezért a kormánybizottság hamar felismerte a lakóhelycsere szükségességét, így 1947. június elején már szabályozta azt. A MÁK 25 500/1947. A. K. számú földhivatali engedélye alapján lehetett lakóhelyet változtatni. A rendelet szerint, akkor költözhetett át egy felvidéki magyar család az első letelepítési helyéről az általa kiválasztott községbe, vagy városba, ha az új helyen a család megélhetése és elhelyezése biztosítva volt. Az 1948. évi szabályozás, kisebb változtatást jelentett az előző évihez képest. A telephelycsere elbírálásához a rendelet, az áttelepülők két csoportját különböztette meg:

- 1) azok az áttelepültek, akiknek a letelepítése még egyáltalán nem történt meg, vagy letelepítésük nem tekinthető véglegesnek. Ide tartoztak azok, akik telephely hiányában nem voltak telepíthetők, ezért szükségelhelyezésben részesültek, azaz iskolákban, vagy laktanyákban stb. voltak elhelyezve. Nem tekintették végleges elhelyezetteknek, azokat sem, akik ház- és földjuttatásban, vagy földjuttatásban, vagy házjuttatásban nem voltak részesíthetők, továbbá azok az iparosok, kereskedők és értelmiségiek, akik üzletágukat és foglalkozásukat folytatni nem képesek és megélhetésüket biztosítani nem tudták.
- 2) a második csoportba, azok az áttelepültek sorolhatók, akiknek a telepítése véglegesnek tekinthető, mivel a telepítés helyén a vonatkozó törvény és rendeletek szerinti ingatlanjuttatásban részesültek, illetőleg a letelepítési helyükön megélhetésüket megtalálhatják, azonban jobb juttatás, jobb megélhetés, családi kötelek helyreállítása stb. okából kérnek telephelycserét.

Az első csoportba tartozók telephelycserét illető szállítási költségeit indokolt esetben a kormánybizottság vállalta. A második csoportba tartozóknak, indokolt esetben a

³⁵⁷ özv. Kiss Lászlóné közlése nyomán

³⁵⁸ BéML MÁK Fh. Ir. XXIV. 201/h/161. Betelepítési vegyes iratok.

³⁵⁹ ANGYAL 1997. 43.

kormánybizottság a vasúti szállítás költségeit vállalta, minden egyéb költségeket az érdekelteknek kellett viselniük.³⁶⁰

VI.1.1.1 Az 1947-ben Gútáról áttelepítettek számadatai

A nyár eleji transzportokkal összesen 451 gazdasági egység, vagyis 1920 személy távozott Gútáról. A helyükre 15 transzporttal ugyancsak 451 szlovák család érkezett, összlétszámuk 1836 fő volt. Ehhez még néhány család a transzportokon kívül is érkezett, a számuk így 1900-ra becsülhető. Az áttelepülő szlovák családok elsősorban Mezőberényből és Medgyesegyházáról érkeztek.³⁶¹ Gútáról az év végéig 458 család települt át 2.005 taggal. Az áttelepülő gútai családok túlnyomó többségét Békés és Csanád megyébe telepítették. Három településre kerültek a legtöbben: Pitvarosra, Mezőberénybe és Medgyesegyházára.

19. ábra: Gútáról Magyarországra indított áttelepülő szerelvények 1947-ben.³⁶²

1947. június 3-a és július 4-e között

Szerelvény sz.	Indulás	Családok sz.	Személyek sz.	Állomás
Ma 81/I.	Június 3.	14	60	Pitvaros
Ma 81/II.	Június 4.	13	52	Pitvaros
Ma 83/I.	Június 5.	20	92	Pitvaros
Ma 85/I.	Június 6.	22	97	Pitvaros
Ma 87.	Június 7.	21	105	Pitvaros
Ma 89/I.	Június 8.	19	82	Kondoros
Ma 89/II.	Június 9.	22	88	Kondoros, Békéscsaba
Ma 91/I.	Június 10.	18	77	Pitvaros
Ma 91/II.	Június 11.	17	64	Tótkomlós
Ma 93.	Június 12.	20	81	Mezőberény
Ma 94/I.	Június ?	15	62	Mezőberény
Ma 94/II.	Június ?	18	101	Mezőberény
Ma 96/I.	Június ?	17	67	Mezőberény
Ma 96/II.	Június ?	20	82	Mezőberény
Ma 96/III.	Június ?	3	7	Mezőberény
Ma 97/I.	Június 19.	15	71	Pitvaros
Ma 97/II.	Június 20.	17	63	Pitvaros
Ma 99/I.	Június 21. (22)	23	97	Medgyesegyháza

³⁶⁰ Új Otthon 1948. augusztus 7.

³⁶¹ ANGYAL 2010.168.

³⁶² ANGYAL 2010. 166-167.

Szerelvény sz.	Indulás	Családok sz.	Személyek sz.	Állomás
Ma 101/I.	Június 22. (23)	15	57	Medgyesegyháza
Ma 103/I.	Június 23.	16	68	Mezőberény
Ma 103/II.	Június 25.	21	84	Mezőberény
Ma 103/III.	Június 26.	3	20	Mezőberény
Ma 115/I.	Június 30.	17	78	Medgyesegyháza
Ma 115/II.	Július 1.	18	66	Medgyesegyháza
Ma 116/I.	Július 1.	22	96	Pitvaros
Ma 116/II.	Július 2.	14	52	Tótkomlós
Ma 115/III.	Július 3.	3	19	Medgyesegyháza
Ma 117/I.	Július 4.	8	29	Pitvaros
Összesen		451	1917	

1947 végéig

Szerelvény sz.	Indulás	Családok sz.	Személyek sz.	Állomás
Ma 167/I.	augusztus 27.	1	1	?
Ma 168/I.	augusztus 28.	1	1	?
Ma 200/II.	október 18.	1	2	?
Ma 204/IV.	október 20.	1	1	?
Ma 203/III.	november 14.	1	1	?
Ma 241/II.	december 11.	2	6	?
Ma 241/IV.	december 17.	1	5	?
Összesen		8	17	

A hiányos levéltári források miatt, illetve hogy nem minden áttelepülő személy szerepelt a listán, a háborús bűnösöket, a hadifoglyokat és az illegális határátlépőket nem tüntették fel, ezért eltérő adatokhoz lehet jutni a Csehszlovákiából, elsősorban Gútáról Medgyesegyházára áttelepülők számadataira vonatkozóan. Angyal Béla kutatásai szerint, 76 család, azaz 317 személy áttelepülésére került sor 1947. június 22-e és július 3-a között. A számadat nem teljes, hiszen az 1947. augusztustól decemberig indított transzportoknál nem lehet tudni a kirakodó állomás pontos helyét. A levéltári források alapján, általam összeállított táblázat szerint 1947. június 22-e és 1947. július 4-e között 77 elsősorban gútai magyar családot, azaz 314 személyt telepítettek a községbe, megbontva ezzel a térségben XVIII. század óta létező szlovák etnikum egységét.

20. ábra: A Csehszlovákiából Medgyesegyházára áttelepülők számadata 1947-ben.³⁶³

Szerelvény sz.	Indulás	Családok száma	Személyek száma	Állomás
A/B-48,49,51-3-15 sz.	1947. június 22.	23	97	Medgyesegyháza
A/B-50-3-15 sz.	1947. június 23.	16	58	Medgyesegyháza
A/B-61-3-15 sz.	1947. július 2.	17	68	Medgyesegyháza
A/B-48,49,50,60,62-3-15 sz.	1947. július 3.	18	72	Medgyesegyháza
A/B-62,63-3-15 sz. A/B-79-818 sz.	1947. július 4.	3	19	Medgyesegyháza
Összesen		77 család	314 személy	

A Gútáról Medgyesegyházára, 5 transzporttal érkezők ingósága, hasonló értéket mutat a Csehszlovákiába 8 transzporttal kitelepülő medgyesegyházi szlovákok ingóságával. Az állatállománynál megfigyelhető, hogy egyes fajokból pl.: tyúk, kacska, liba, hasonló mennyiség került elszállításra, viszont egyes állattípusok a gútai magyarok ingóságaik közt egyáltalán nem szerepeltek, mint az angóra nyúl, galamb, kecske, juh, üsző, mén, melynek oka a korábban említett gazdasági hagyományoknak köszönhető. A gazdasági felszerelés többségét, ebben az esetben is az eke, a kocsik, a szekerek, a kézi darálók, a boronák, a vágóeszközök alkották, viszont a vetőgépen kívül más gépi eszköz nem található a listán (4. függelék). A levéltári forrásokból az is kiderül, hogy 1947-ben Gútáról nem települt át iparos a községbe.

VI.1.1.2 Az 1947-ben Medgyesegyházáról kitelepülők számadatai

1947 augusztusában, azonban Magyarországról is újra megindultak az áttelepülő szerelvények. Ebben a hónapban a tótkomlói körzet homogén szlovák lakosságú falvai kerültek sorra, mint Nagybánhegyes, Csanádalberti, Ambrózfalva. A szarvasi körzetből, Csabacsúdról és Szarvasról távoztak a legtöbben az év második felében.³⁶⁴ Gútára az év második felében Mezőberényből, Medgyesegyházáról, Békéscsabáról illetve a környező településekről indult szlovák kitelepülőket szállító szerelvény.

³⁶³ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1731/1947. számú iratai alapján. A levéltári források, azonban csak töredékesen maradtak fenn 1947 és 1948-ban, így a községbe érkezők tényleges számadata, ennél magasabb lehet.

³⁶⁴ KUGLER 2000. 115.

21. ábra: Magyarországról Gútára indított szlovák kitelepülőket szállító szerelvények 1947-ben.³⁶⁵

A határátlépés időpontja, illetve a kitelepülők lakhelye	A szerelvények sorszáma	A szerelvényeken érkező	
		Családok száma	Személyek száma
1947. 06. 02. – 1947. 06. 23. Mezőberény	S1 81., S1 83., S1 85., S1 87., S1 97., S1 99., S1 101., S1 103.	233	936
1947.06.08. – 1947. 07.01. Medgyesegyháza	S1 89., S1 91., S1 93., S1 94., S1 96., S1 115., S1 117.	190	776
1947. 06. 02. – 1947. 12. 31. Nem Gútára irányított szerelvényeken egyénileg érkezők			27
1947. 10. 28. Békéscsaba, illetve a környező települések	S1 209/a	33	142
Összesítés:	16 szerelvény	456	1881

1947 folyamán a kitelepülni szándékozó békés-csanádi szlovákoknak négyötöde távozott az országból, és ezen időszak alatt mintegy ezer felvidéki magyar kitelepítése is megtörtént. A jelentősebb számban szlováklakta helységek közül már csak Szarvason és Békéscsabán maradt áttelepülésre váró magyar állampolgár.

A hiányos levéltári források által összeállított táblázat alapján elmondható, hogy Medgyesegyházán, 1947. június 7-e és 1947. október 26-a között 218 (797 személy) szlovák család élt a lehetőséggel és a jobb megélhetés reményében önként elhagyva a települést, hazát cserélve költözött az “ikertelepülésre” Gútára, vagy Komáromba, illetve Rozsnyóra. Kugler József a ténylegesen kitelepülők számát a már korábban ismerttetett táblázat alapján 760 főben határozta meg.

³⁶⁵ ANGYAL 2010. 167-168.

22. ábra: Medgyesegyházáról Csehszlovákiába kitelepülők számadata 1947-ben.³⁶⁶

Szerelvény száma	Indulás	Családok száma	Személyek száma	Állomás
B-56-3-15 sz.	1947. június 7.	30	105	?
B-57-3-15 sz.	1947. június 9.	31	131	?
B-58-3-15 sz.	1947. június 10.	33	103	?
B-59-3-15 sz.	1947. június 11.	27	114	?
B-60-3-15 sz.	1947. június 12.	26	110	?
B-61-3-15 sz.	1947. június 28.	30	113	?
B-62-3-15 sz.	1947. június 29.	22	71	?
B-63-3-15 sz.	1947. június 30.	15	46	?
S-15025 sz.	1947. október 16.		1	?
S-15027 sz.	1947. október 20.		1	?
S-15028 sz.	1947. október 24.		1	?
S-15029 sz.	1947. október 26.		1	?
Összesen		218 család	797 személy	

A B-56-3-15-ös szerelvénytől a B-63-3-15-ös szerelvényig pontos kimutatás készült, a kitelepülő családok magukkal vitt ingóságairól: állatállományáról, gazdasági felszereléséről (5. függelék). A táblázatból kiderül, hogy a kivitt állatállomány többségében sertésből, angóra nyúlból, libából, kacsából, tyúkból és galambból, kis számban tehénből, üszőből, borjúból, kancából, heréltből, csikóból, kecskéből, juhból és minimális számú bikából, ökörből, tinóból és ménből. A gazdasági felszerelés többségét eke, kocsi, szekerek, kézi darálók, boronák, vágóeszközök és kevés számú gépi eszközök alkották. A községből ugyanakkor távozott 1 ács, 1 asztalos, 1 bognár, 1 bádogos, 4 cipész, 1 kovácsműhely.³⁶⁷

VI.1.2 Ki- és betelepítések 1948-ban

1948 tavaszától a magyarországi szlovákok egyre kevesebb érdeklődést mutattak az átköltözés iránt. Gyakran előfordult, hogy az áttelepülésre jelentkező családoknak a fele, harmada sem élt az egyezmény nyújtotta lehetőségekkel.³⁶⁸ Levéltári kutatásaim mindezt alátámasztják Medgyesegyháza községében is, hiszen az 1947, 1948-ban vizsgált iratanyagok a Szlovákiába történő kitelepüléstől való visszalépésről tanúskodnak.³⁶⁹ A szlovák fél a visszalépések ellenére, az ikresítési ívek alapján, folyamatosan jelölte ki és indította útnak a

³⁶⁶ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1731, 2861/1947. számú iratai alapján.

³⁶⁷ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1731, 2861/1947.

³⁶⁸ KUGLER 2000. 115.

³⁶⁹ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1739/1947. Tóth Obsutz János medgyesegyházi lakos szlovák kitelepülésről való visszajelentkezése

magyar családokat, a paritas elve, így ismét felborult.³⁷⁰ A magyar áttelepítési kormánybiztos a külügyminiszterrel egyetértésben, ezért 1948. június 12-én felfüggesztette a lakosságcserét. A nyár folyamán azonban újból tárgyalóasztalhoz ült a két érdekelt fél. A csehszlovákok természetesen az összes, áttelepülésre váró és a szándéka mellett kitartó szlovák átköltöztetését szorgalmazták. Magyarország 10 ezer további, az V. cikkely szerinti és családtagjaival együtt körülbelül 5 ezer "háborús bűnös" (VIII. cikkely szerinti) felvidéki magyar befogadását vállalta 1948. december végéig. 1948 őszén elsősorban Békéscsabát és környékét hagyta el jelentősebb számú kitelepült. A másik két délkelet-alföldi körzetben ekkorra már főként azok maradtak, akiknek átköltözését korábban valamilyen családi vagy szervezési ok megakadályozta.³⁷¹

VI.1.2.1 Medgyesegyházáról 1948-ban kitelepülők számadatai

Medgyesegyháza községből, a levéltári források szerint 1948. május 6-án délután 16 órakor, a 63-3-15 sz. szerelvényel 11 személy települt ki, akiket a szomszéd közösség kitelepülőivel együtt szállítottak. A levéltári források alapján, az alábbi tájékoztatást kapjuk a magukkal vitt vagyonokról, melyek között 2 db kanca, 2db herélt, 1 db mén, 3 db csikó, 21 db tehén, 2 db üsző, 1 db ökör, 1 db borjú, 5 db kecske, 54 db sertés, 121 db liba, 47 db kacsa, 11 db pulyka, 1515 db tyúk, 42 db galamb, 5 db nyúl, 5 db kocsi, 10 db eke, 3 db ekekapát, 7 db borona, 1 db répavágó, 1 db daráló, 1 db morzsoló szerepelt.³⁷² Az 1948-as iratanyagból értesülünk arról is, hogy a ki-és áttelepítés évei alatt, hány kiskorú hagyta el a községet, hogy az előjáróság a csehszlovákiai gyámpénztári követeléseket teljesíteni tudja. Az áttelepült kiskorúak: Bencsik Pál, Bencsik János, Bencsik Ilona, Bencsik Judit, Csjernyik Mihály, Gábor András és Gábor György, Máté Mária, Zsibrita János, Zsibrita Mária, Zahorán Mária. A betelepült magyar lakosságot figyelmeztetve, hogy azon családok, akiknek családtagjai Csehszlovákiában gyámhatósági nyilvántartásban állottak (kiskorú, gondnokolt), azok a rájuk vonatkozó iratokkal együtt 8 napon belül jelentkezniük kell a községi főjegyzői irodában.³⁷³

³⁷⁰ KUGLER 2000. 115.

³⁷¹ KUGLER 1996. 49.

³⁷² BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1948/ . Csehszlovák kitelepülés Medgyesegyháza községből

³⁷³ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 802/1948. Magyar-csehszlovák iratcsere gyámi pénztárának előkészítése

1948 júniusában került sor az áttelepített önkormányzati alkalmazott, Németh Gyula községi irodatisztnak Medgyesegyháza előljáróságához való felvételére.³⁷⁴

VI.1.2.2 Gútáról 1948-ban áttelepülők számadatai

A magyarországi áttelepítések is folytatódtak, így került sor 1948-ban, több az SZNT 33/1945 számú rendeletének 1-4§-a alapján elítélt személy áttelepítésére Magyarországra. Az első 14 gútai családnak, 1948. április 14-én kézbesítették az áttelepítésről szóló végzéseket. további 2, népbírói ítélettel sújtott gútai, valamint 3, kvótába beszámított megyercesi családdal kiegészülve, összesen 20 család került egy transzportba. Az Ma 274/a számú transzport 93 személlyel április 19-én lépte át Párkány-Szob között a határt. További transzportok indultak gútai családokkal szeptember 18-án, december 14-én és december 19-én. Ebben az évben összesen 37 családot, 153 személyt telepítettek át Gútáról. Jelentős részük, az egyezmény VIII. cikkelye értelmében, mint elítélt távozott. A „háborús bűnösök” többsége a D jelzésű szerelvényekkel távozott. Az R jelzésű szerelvényeken elsősorban a család egyesítés címen áttelepülőket szállították.³⁷⁵ Angyal Béla kutatásai szerint, Gútáról az utolsó személy, aki a lakosságcsere keretén belül települt át Magyarországra, a nagyszigeti Szabó János volt öttagú családjával, akik az R.17. 4-3 R transzporttal – 1948. december 19-én távoztak.³⁷⁶

23. ábra Az 1948-ban Gútáról Magyarországra áttelepítettek száma.³⁷⁷

SZERELVÉNY	1948.	CSALÁD	SZEMÉLY	ÁLLOMÁS
Ma 274/a.	április 19.	17	71	Mezőberény
D-2.	szeptember 18.	6	24	?
R-17-18.	december 14.	13	41	?
R-17. 4-3-R.	december 19.	1	5	?
Összesen		37	141	

Gútáról Medgyesegyházára 1948-ban, a hiányos levéltári források miatt nem lehet tudni, hogy áttelepítettek-e személyeket. Mezőberénybe az MA 274/A szerelvénnel 1948. április 20-án 17 család, azaz 71 személy érkezett, kiknek nagy részét tanyán helyeztek el,

³⁷⁴ BÉML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 2367/1948. Németh Gyula a Csehszlovák-Magyar lakosságcsere egyezmény alapján Medgyesegyháza községbe telepített községi irodatiszt szolgálatba állítása

³⁷⁵ KUGLER 1996. 70.

³⁷⁶ ANGYAL 2007. 65.

³⁷⁷ ANGYAL 2007. 65.

rosszabb anyagi körülmények közé, mint Gútán, ezért a földhivatali iratok alapján 2 család kérte a telepcserét, azaz a Medgyesegyházára való áttelepítésüket.³⁷⁸

24. ábra: A Mezőberényből átköltöző két gútai család.³⁷⁹

NÉV	SZÜLETÉSI ÉV	FELEKEZET	FOGLALKOZÁS	ANYJA NEVE	KIRENDELTSÉG
Kiss Kálmán II.	1897	római katolikus	cukorka, paprika kereskedő	Hadasi Zsófia	Mezőberény
Kiss Kálmánné Balogh Julia	1896	római katolikus	háztartásbeli	Bucsai Regina	
Rajos Lászlóné Balogh Gizella	1903	római katolikus	háztartásbeli	Bucsai Regina	
özv. Balogh Lajosné	1863	római katolikus	-	Szabó Rozália	
Kiss Kálmán I.	1893	római katolikus	földműves	Anda Eleonóra	Mezőberény Csárda tanya 174
Kiss Kálmánné Forró Margit	1895	római katolikus	háztartásbeli	Bucsai Emília	
Kiss Ferenc	1919	római katolikus	földműves	Forró Margit	
Kiss Ferencné Szépe Mária	1923	római katolikus	háztartásbeli	Gögh Paulina	
Kiss Margit	1944	római katolikus	-	Szépe Mária	

A telepcserét kérő két Kiss család közül az egyik felmenőim családja volt. (15. melléklet) Anyai ágon a dédszüleim, Kiss Kálmán és Kiss Kálmánné, született Forró Margit (34. melléklet), fiuk Kiss Ferenc és családja (38. melléklet) kérésére miután megtudták, hogy rokonaik, ismerőseik nagy részét Medgyesegyházára telepítették, hivatkozva a Mezőberényben kapott tanya rossz állapotára, üres házak meglétére Medgyesegyházán, kérelmeztek a településre való áthelyezésüket, melyre a korabeli családi iratok szerint 1948 októberében került sor. „Kiss tataék, először Mezőberénybe mentek, de aztán ők elgyűttek onnan, mert hát az összes gútai ösmerős, az utcabeliek mind itt vótak Medgyesen, meg még ugye Pitvaroson.”³⁸⁰ „Különbem mi nem is ide gyűttünk, hanem Mezőberénybe, minket oda tettek le egy tanyára, cakli-pakli mindenestül. (...) Onnét eljöttünk, azt hiszem októberbe, mer a Feri bátyád járkált asztán, ő aszonta, hogy itt nem marad, mert szabad választás volt azt tudom. Az meg volt engedve, hogy ha nem olyan körülményekbe tesznek le, mint amilyet gondoltak, mer hát lehetett házat választani. Aztán itten hát nagyon sok gútai volt akkor, mert

³⁷⁸ BéML MÁK Fh. Ir. XXIV. 201.h./171. Felvidékről áttelepültek törzskönyve.

³⁷⁹ BML MÁK Fh.Ir. XXIV.201.h/171. iratai alapján.

³⁸⁰ özv. Kiss Lászlóné közlése

itt nagyon sok gútai volt Medgyesen, akik onnan valók voltunk. Aztán addig szaladgált a járásra, Mezőberénybe meg Medgyesre, aztán hát kiválasztotta ezt a házat, aztán adtak járművet, bevagoníroztak, ugyanúgy bepakoltak a vagonba, aztán raktak itt ki.”³⁸¹

VI.1.3 A ki- és betelepítések számadatainak összegzése

1947. április 10-e és 1948. december 21-e között mintegy 23 ezer szlovák (származású vagy nemzetiségű) magyar állampolgár hagyta el a Délkelet-Alföldet. A helyükre érkező felvidéki magyarok száma azonban még a 9 ezret sem érte el. E két évben a kitelepítések majdnem fele Békés és Csanád megyéből történtek. A betelepülő magyaroknak pedig körülbelül ötödét helyezték el Délkelet-Alföldön. Békés és Csanád megye a lakosságcsere utolsó szakaszában viszonylag kevés családnak tudott otthonteremtési lehetőséget kínálni.³⁸² A csereegyezmény keretében Békés megyében 1.378 család, Csanád megyében 781 család telepedett le. Harmincnál több család került többek között Békéscsabára, Szarvasra, Tótkomlóásra, Budakeszire, Budaörsre, Póra, Pusztavámra, Vaskútra, Bácsalmásra, Pécsváradra, Dunabogdányba, Soroksárra, Nyíregyházára, Barcsra, Csanádalbertibe, Medgyesegyházára, Elekre, Kondorosra, Mosonszentjánosra és Rajkára.

25. ábra: A lakosságcsere-egyezmény keretében letelepített családok megyénkénti száma.³⁸³

Megye	Családok száma	Megye	Családok száma
Abaúj	2	Komárom-Esztergom	335
Baranya	2 260	Nógrád	90
Bács-Bodrog	603	Pest-Pilis-Solt Kiskun	189
Békés	1 378	Somogy	1 085
Bihar	1	Sopron	92
Borsod-Gömör	41	Szabolcs	297
Csanád	781	Szatmár-Bereg	3
Csongrád	2	Tolna	1 984
Fejér	544	Vas	51
Győr-Moson	215	Veszprém	812
Hajdú	8	Zala	12
Heves	14	Zemplén	15
Jász-Nagykun-Szolnok	7		
Összesen: 12 528 család			

³⁸¹ özv. Kiss Ferencné elmondása alapján.

³⁸² KUGLER 1996. 50.

³⁸³ SZABÓ 1991.63.

Az 1947 – és az 1948-as áttelepítések során végeredményben, Kugler József kutatásai által összeállított táblázat szerint, 472 gútai családot, azaz 2026 személyt, telepítettek Magyarország különböző településeire.

26. ábra: A Békés és Csanád megyébe telepített felvidéki magyarok korábbi lakóhelyei.³⁸⁴

Délkelet-alföldi települések	Felvidéki települések																	Egyéb felvidéki település	Összesen (fő)		
	Komárom	Érsekújvár	Gúta	Órszifalu	Nagygyeőr	Nagykeszi	Megyeres	Csalókőzarajos	Negyed	Vágfarkasd	Pozsonyvezekény	Alsószéki	Felsőszéki	Tallós	Taksonyfalva	Utvard	Csata			Garammikola	Bajka
Békéscsaba*	821	132	31	148	147	53	-	38	-	91	-	-	-	-	67	-	32	73	-	281	1914
Mezőberény	-	-	612	-	40	-	67	-	-	-	-	-	-	-	-	-	59	-	-	104	882
Tótkomlós	24	558	119	-	-	-	-	-	-	74	206	125	-	67	-	-	-	-	-	369	1542
Szarvas	-	60	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	187	29	-	-	41	98	415
Kondoros	-	-	155	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-	-	-	-	11	184
Csabacsüd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	69	-	-	63	132
Mezőgyeőr	-	-	-	-	64	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	24	100
Elek	-	54	-	-	26	-	-	-	-	-	-	-	-	55	-	-	-	-	-	39	174
Nagybánhegyes	-	-	-	-	-	-	-	-	678	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	114	792
Medgyesegyháza	-	-	323	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32	355
Pitvaros	-	-	768	-	-	-	-	-	-	-	112	83	-	41	-	-	-	-	-	283	1287
Csanádalbéri	-	-	-	-	-	-	-	426	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	101	527
Ambrózfalva	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	97	-	-	-	-	-	-	-	56	153
Egyéb települések	49	31	18	17	103	14	22	11	23	16	26	11	-	21	19	19	19	28	14	103	564
Békés és Csanád megye összesen	894	835	2026	165	380	67	89	49	449	859	344	219	97	202	86	206	220	101	55	1678	9032

* A békéscsabai számsorokban bennefoglaltak azok a családok is (mintegy 80 család, 320-350 személy), akiket ugyan Békéscsabára irányított a MÁK, tényleges letelepítésük azonban más békési nagy csanádi községben történt.

Pitvarosra 176 családot, azaz 768 személyt, Mezőberénybe 141 családot, azaz 612 személyt, Medgyesegyházára 78 családot, azaz 323 személyt, Kondorosra 37 családot, azaz 155 személyt, Tótkomlósra 28 családot, azaz 119 személyt, Békéscsabára 7 családot, azaz 31 személyt, egyéb településekre 5 családot, azaz 18 személyt.³⁸⁵

27. ábra: A gútai családok elhelyezése Békés és Csanád megyében, az 1947-48-as áttelepítések során.³⁸⁶

TELEPÜLÉS	CSALÁD	SZEMÉLY
Pitvaros	176	768
Mezőberény	141	612
Medgyesegyháza	78	323
Kondoros	37	155
Tótkomlós	28	119
Békéscsaba	7	31
Egyéb települések	5	18
Összesen	472	2026

³⁸⁴ KUGLER 2000. 202.

³⁸⁵ KUGLER 2000. 202.

³⁸⁶ Kugler József táblázata alapján. KUGLER 2000. 202.

A Kugler József által összeállított táblázatból kiderül, hogy 78 családot, azaz 323 személyt telepítettek Gútáról a községbe, azonban ehhez jön még 32 személy, akik egyéb szlovákiai településről érkeztek, ezért a ténylegesen kitelepültek számát 355 személyben határozta meg.³⁸⁷ Eltérő szám adatokhoz jut Karsai Mihály helyi tanító, helytörténetíró, aki szerint 84 magyar családot, azaz 362 személyt telepítettek a községbe, Gútáról 80 családot, azaz 340 személyt, Komáromból 2 családot, azaz 12 személyt, Rozsnyóról, pedig 2 családot, azaz 10 személyt.³⁸⁸ A levéltári kutatásaim alapján összeállított táblázatokat összegezve viszont, 1947 és 1948-ban hivatalosan, összesen 77 családot, azaz 323 személyt telepítettek Gútáról Medgyesegyházára. Ezen szám adatok, azonban nem tartalmazzák az áttelepítések után történt településcsere által beköltözött, továbbá a nem hivatalos úton érkező személyeket, családokat, illetve hogy több együtt élő generációt egy családnév alatt tüntettek fel, ezért a helyi lakosok, Forgó Pál, Forgó Pálné, és Valyuch Jánosné kutatásai alapján 98 áttelepített családnévet gyűjtöttek össze.³⁸⁹ (6. függelék)

A lakosságcserét a két fél eltérően értékelte. *„Az bizonyos, hogy a kitelepült, mintegy 100 ezernyi magyarországi szlovák nyereséget jelent az anyanemzet számára, mert a szlovákságban való magmaradása ott biztosítva van. De az is bizonyos, hogy a legöntudatosabb magyarországi szlovák elem kivonulásával az itt maradó szlovákság létszámban és életképességben annyira meggyöngyült, hogy további magyarosodása a magyar állam minden támogatása ellenére is nehezen állítható meg. A lakosságcserével kapcsolatosan is elmondható, hogy amit a szlovákság megnyert a réven, azt elveszítette a vámon.”*³⁹⁰

VI.2 Az új otthon, Medgyesegyháza

VI.2.1 A letelepedés körülményei

A községi (városi) előljáráásokat a kormánybizottság illetékes kirendeltsége értesítette a várható ki- és betelepülés időpontjáról és a hozzákapcsolódó tennivalókról. Az érintett településeken a pártok, a tömegszervezetek, az egyházak és a közigazgatásban dolgozók képviselőiből úgynevezett fogadóbizottság alakult. A megérkezéskor rövid ünnepség keretében már a vasútállomáson üdvözölték a község új polgárait. A betelepülőket szállító

³⁸⁷ KUGLER 2000. 202.

³⁸⁸ KARSAI 1996. 87-88.

³⁸⁹ A névsort Forgó Pálné és Valyuch Jánosné állította össze, Medgyesegyháza lakóinak segítségével, melyet rendelkezésemre bocsátottak.

³⁹⁰ DEDINSZKY 1993. 35.

szerevényekről igen rövid idő (fél- egy nap) alatt kellett kirakodni, azonban még így is előfordult, hogy az egymás után érkező vonatok egy-két napig valamelyik szomszédos vasútállomáson várakoztak. Elsősorban a lakóházakat, tanyákat osztották el a felvidéki családok között. A vagonokból lovas kocsikkal és teherautókkal fuvarozták az ingóságokat a gazdáik és a MÁK alkalmazottai a családok számára kijelölt házakba, lakásokba.³⁹¹ Visszaemlékezőim így számoltak be Medgyesegyházán való megérkezésükről: *“Az állomáson zeneszóval és ebéddel fogadtak minket, majd rögtön odaadták nekünk a kulcsokat, majd teherautóval, ingyen elvittek a házhoz minket.”*³⁹² *„Minket nem fogadtak az állomáson, csak odaálltak nagy teherautóval pakolni, aztán odavittek minket a kapott házhoz, de hát kicsike ház volt, úgy bővítettük ki később.”*³⁹³

A felvidéki magyarok letelepítését az 5300/1947. M. E. számú rendeletek szabályozta részletesen. A rendelet alkotói az új állampolgárok megélhetését, két forrásból próbálták meg előteremteni. Egyrészt a hazánkat önkéntesen elhagyó szlovákok ingatlanjait, másrészt pedig a magyarországi németek elkobzott javait használták fel e célra. A rendelet értelmében, az áttelepülők megérkezésével egyidejűleg, minden érdekelt községben telepítési bizottságot hoztak létre. A betelepítésben érintett községekben, a járási főjegyző (polgármester) köteles volt községenként, egy-egy kellő helyi és szakismerettel rendelkező személyt a telepítési bizottságba kellő időben kijelölni, s ennek nevét, foglalkozását és pontos lakcímét a kormánybiztossal közölni. A telepítési bizottság feladata a telepítés helyére érkezett áttelepítettek gondozásba vétele és elhelyezése volt. A telepítési bizottság a leltározó bizottságtól átvett leltár alapján, a rendelkezésre álló lakóházakat, valamint ezekkel együtt a gazdálkodás továbbviteléhez szükséges élő és holt gazdasági felszerelést, terménykészletet, továbbá a háztartási, felszerelési és egyéb vagyontárgyakat az áttelepítetteknek – részletesen elkészített terv alapján, a rendelkezésre álló mezőgazdasági ingatlanokat a letelepítettek birtokába adta. Az ideiglenes juttatások felülvizsgálata, a földek, műhelyek birtokbaadása szintén a telepítési bizottságra hárult.³⁹⁴

Az áttelepülő 12 528 család letelepedése a magyarországi városokban, községekben, települt családok számára, a gazdaság és a lakóházak átvétele nem ment zökkenőmentesen. A

³⁹¹ KUGLER 2000. 120.

³⁹² özv. Kiss Lászlóné közlése

³⁹³ Kárász Andrásné elmondása alapján

³⁹⁴ A telepítési bizottság elnöke a kormánybiztos kiküldöttje, tagjai: a járási főjegyző (polgármester) által előzetesen kijelölt egy, valamint a letelepítendőkhöz által megbízott öt személy, a járási szociális titkár, továbbá a Független Kisgazda Földmunkás és Polgári Párt, a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Nemzeti Parasztpárt, az Újbirtokosok és Földhözjuttatottak Országos Szövetsége, a Magyar Parasztszövetség és a Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége helyi szervezetének egy-egy kiküldöttje. KUGLER 2000. 120.

hazai telepítési szervek néhány héttel a lakosságcsere megkezdése után sem tudták maradéktalanul megoldani a betelepülők megfelelő elhelyezését. A legtöbb probléma, a két fél ingatlanának, vagyoni értékkülönbségéből fakadt. A Csehszlovákiában hagyományos paraszti gazdálkodást folytató áttelepülő családok többsége jómódban élt. A föld mennyisége elegendő volt ahhoz, hogy akár 7-8 gyermek felnevelése mellett is jól meg tudtak élni. 5-20 holdtól 120 holdig is terjedhetett az a területnagyság, amit műveltek, ezen felül jelentős állatállománnyal és mezőgazdasági eszközökkel rendelkeztek.³⁹⁵ *„Nekünk volt traktorunk, cséplőgépünk, 8-10 hold földünk, sok jószágunk, szarvasmarhánk, tyúk, kacsák, vót 40 család méhünk, kapák, ásók, kaszák. Az állatok közül sok elpusztult az úton.”*³⁹⁶ *„Vót, akinek ott 15 hold földje meg 20 hold földje vót meg nagyobb gazdák még tőlünk is, meg fogat vót mindenkinek ugye, lova, tehene ugye abból élt mindenki.”*³⁹⁷ *„... Ingatlanunk és 20 hold földünk maradt kint. (...) Ez szántó volt. Ezen kívül 3 hold rét, erdő, gyümölcsös, kisebb területek...”*³⁹⁸ Medgyesegyházára való letelepedésnél is problémát, elsősorban a megfelelő lakóház és gazdasági épületek (istállók, magtárak) megtalálása jelentette. A legtöbb felvidéki család korábban önálló (saját) házban lakott, míg a kitelepülő szlovákok inkább csak házrészeket hagytak hátra, melyről a töredékesen fennmaradt medgyesegyházi telepítési jegyzőkönyvek is tanúskodnak.³⁹⁹ Az új lakóhelyükön számukra kiutalt, a házaikhoz képest igen szerény házakat is rossz, vagy lakhatatlan állapotban találták. A házak és istállók kicsinyek voltak, a szobákban hatalmas kemence fogadta őket. Soknak hiányzott az ablaka, padlózata. Melléképületek nem voltak, a magukkal hozott gazdasági felszerelés a szabad ég alatt rozsdásodott. A földek gazosak, elhanyagoltak voltak, az áttelepülésre jelentkező szlovákok hónapok óta nem művelték. Medgyesegyházán 1947-ben még nem volt villanyvilágítás. A településen talált lakáskörülmények, életszínvonal, a gazdálkodás fejlettsége évtizedekkel maradt el attól, amit Gútán megszoktak. Gúta fejlettségét mutatja, hogy az első világháború után már a szobai kemence fokozatosan kikerült az udvarra vagy a kiskonyhába, a házak építkezési anyagává egyre inkább az égetett téglá vált, 1928-ban pedig a községbe bevezették a villanyt.⁴⁰⁰ *„Mink jó házat kaptunk, de vót akik épphogy csak elfértek benne.(...) Aztán megkapták a házat, de veszekedés is vót, mert nagyobb szerettek volna. (...) Aztán irigység is vót a szomszédok között, ha valaki nagyobb házat kapott, hogy őneki*

³⁹⁵ KUGLER 2000. 125-126.

³⁹⁶ özv. Nagy György elmondása alapján

³⁹⁷ özv. Kiss Lászlóné visszaemlékezése alapján

³⁹⁸ Nagy Ferenc közlése

³⁹⁹ KUGLER 1996. 58-59.; BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 3964/1948. Jegyzőkönyv

⁴⁰⁰ ANGYAL 1997. 43.

*miért nem jutott olyan. (...) Olyan is vót, hogy a szlovák még nem költözött ki a házból...’’⁴⁰¹
Mi olyan kis házat kaptunk, amibe most vagyunk csak ezt kibővítettük. Egy szoba, meg utána a
konyha, meg egy kamraszerű. Semmi több itt nem volt. Rosszabb körülmények közé kerültünk
itt, mint Gútán.⁴⁰² „Nem olyan házat hagytunk ott, mint amelyet itt kaptunk. A ház, amit
kaptunk, földes, kis ablakok rajta, a mennyezete nem volt jó, kisgerendás volt. Villanyvilágítás
nem volt, ott pedig [Gútán] mi 3 szoba, 3 szobás összkomfortos lakást hagytunk ott, gépet,
traktort, meg tényleg mindenünk megvolt jószág is volt, tehén, szarvasmarha, tyúk minden.
Csak ugye ezek el lettek pocsékolva az úton megdöglöttek, ugye elhullottak a vonaton, mert
két hétig utaztak a szüleim a vonaton.’’⁴⁰³ „Gútán sokkal jobban éltünk, hát ott villany is volt,
előbbre voltak, mint itt. Még ha háború is volt, ott magasabb volt az életszínvonal.’’⁴⁰⁴*

Az „áttelepülők” elhelyezésének megoldását hivatott segíteni a település, hogy 1947 októberében a község két új utca megnyitását is kezdeményezte,⁴⁰⁵ illetve számos kérelem érkezett a helyi hatóságokhoz építkezési engedélyek megadása,⁴⁰⁶ házcseré,⁴⁰⁷ vagy szlovák lakások kiutalása ügyében. Kérelmezők között szerepelt özv. Schida Józsefné, Pálfi Béláné, Megyeri Istvánné, özv. Bárdos Lászlóné, Kvasz Mihály, Somlai Béla stb.⁴⁰⁸ A jegyzőkönyvek olyan esetekről is tájékoztatnak, hogy a kitelepült medgyesegyházi szlovákok házaiba önkényesen beköltöztek a helyi lakosok, melyet a felvidéki telepesek megérkezésekor sem voltak hajlandók átadni.⁴⁰⁹

A kereskedők, iparosok letelepítés továbbra is gondot okozott. Lakást úgy-ahogy tudtak biztosítani a honi telepítési szervek az iparosoknak, kereskedőknek és értelmiségieknek, az előbbieknél pedig alkalmanként üzletet, műhelyt is találtak.⁴¹⁰ A község ipartestülete is igyekezett olyan iparosokat fogadni, akik a kitelepültek tevékenységét folytatni tudták, ugyanakkor engedélyezték a korábban végzett iparos szakma folytatását is.⁴¹¹ Medgyesegyházáról két cipész, egy kovács, egy bádogos, egy csizmadia, egy bognár, egy

⁴⁰¹ Visszaemlékezöm, özv. Kiss Lászlóné nyomán

⁴⁰² özv. Kiss Ferencné elmondása alapján

⁴⁰³ özv. Nagy György visszaemlékezése alapján

⁴⁰⁴ Németh Géza közlése nyomán

⁴⁰⁵ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 3159/1947. Utcamegnyitások Medgyesegyháza községben

⁴⁰⁶ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 2449-2457/1947. Véghatározatok magyar lakosok építkezési kérelméről.

⁴⁰⁷ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1183/1947. Sándor József medgyesegyházi lakos kérelme házcseré iránt.

⁴⁰⁸ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1814-1818; 1834-1853/1947. Medgyesegyházi lakosok szlovák lakás kiutalás iránti kérelme.

⁴⁰⁹ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1593/1948. Vigh Lajos felvidéki telepes letelepítése Medgyesegyházán.; 1899/1948. Felvidéki telepesek Medgyesegyházára telepítése.

⁴¹⁰ KUGLER 1996. 63.

⁴¹¹ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1942/1947. Iparos betelepülők Medgyesegyháza községbe

szobafestő, egy szűcs, egy asztalos és temetkezési vállalkozó, egy ácsiparos, egy bércséplős, és egy vegyeskereskedő települt át Csehszlovákiába, így elsősorban e szakmák betöltésére vártak betelepülőket.

28. ábra: A Medgyesegyházáról Csehszlovákiába áttelepült iparosok.⁴¹²

SORSZÁM	CSEHSZLOVÁKIÁBA ÁTTELEPÜLŐ IPAROSOK NEVE	FOGLALKOZÁSA
1	Hojcska András	cipész
2	Komora Sámuel	kovács
3	Láng Vilmos	bádogos
4	Likerecz Mátyás	csizmadia
5	Máté János	cipész
6	Mochnács János	bognár
7	Murzsicz György	szobafestő
8	Unyatyinszky Jánosné	szűcs
9	Zsilák Mihály	asztalos és temetkezési vállalkozó
10	Pribojszky Mátyás	ácsiparos
11	Kokavecz György	bércséplős
12	Krnács Pál	vegyeskereskedő

A medgyesegyházi jegyzőkönyvek számos iparügyi kérelemről tanúskodnak. Juhász György esetében, mezőgazdasági gépkereskedés, Nagy Gábor vegyes, rőfös, rövidáru kereskedés, nyitási lehetőségéről.⁴¹³ Olyan esetek is előfordultak, hogy műhelyt, üzletet ugyan biztosították, de a termelés (vállalkozás) beindításához szükséges tőkét már nem sikerült előteremteni számukra. A kormánybizottság által nyújtott néhány száz forintos hitel, vagy kölcsön, csak a legritkább esetben volt elég, e korábban már nagyrészt kifosztott réteg gazdasági tevékenységének újrakezdéséhez. Számos egykor igen jómódú, nagy múltú, iparos- és kereskedőfamília kilátástalanul és elkeseredetten sodródott a trianoni országterületen Békéscsabától Szombathelyig, Nyíregyházától Pécsig, a megélhetés reményében.⁴¹⁴

VI.2.2 Az áttelepültek nyilvántartása

Az áttelepültek nyilvántartása sem ment zökkenőmentesen. Már 1947-ben számos panasz érkezett a MÁB-hoz, hogy a határállomási kirendeltségek által kiállított személyi nyilvántartó lapokat, az úgynevezett kék lapokat, a községi elöljáróságok egy része, az

⁴¹² BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 199/1948. Csehszlovákiába áttelepült illetve áttelepülésre kijelölt munkaadók hátralék ügye iratai alapján.

⁴¹³ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950.V.352.b. 71/1948. Juhász György medgyesegyházi lakos Szlovákiából áttelepült iparügye.; 4491/1947.

⁴¹⁴ KUGLER 1996. 63.

áttelepülők jelentkezésekor nem láttamozta, vagy bevonta, holott az érvényesítés után, ezen személyi nyilvántartó lapokat a jogosultnak vissza kellett volna adnia, mindezt néhány esetben az adatközlőim is megerősítették.⁴¹⁵ „Nekünk nincs meg a személyi lapunk mi nem kaptuk vissza, odaadtuk amikor érkeztünk.”⁴¹⁶ 1947 szeptemberében, pedig olyan rendelet lépett életbe, hogy ezen nyilvántartó lapokat a Csehszlovákiából áttelepült magyaroknak be kellett nyújtania a községi előjáróságnak, mely ezután igazolvánnyal látta el őket. A kék igazolványuk záradékolása után, mint menekültek lettek nyilvántartva.⁴¹⁷ A községi előjáróságokat, utasították annak összeírására is, hogy 1945. január 1-e óta, hány személy érkezett a településre Csehszlovákiából, az alábbi szempontok szerint:

1. sorszám,
2. név
3. születési év
4. csehszlovák területen volt lakcíme, helyiség, utca, házszám
5. Hol volt a menekült állandó lakóhelye 1938. november 2-án?
6. Kényszerítő okok miatt hagyta el Csehszlovákia területét?
7. Ha igen, a kényszerítő ok tüzetes megjelölése.
8. Mikor és honnan menekült, csehszlovák területről Magyarországra?⁴¹⁸

Azokat a szlovákiai magyarokat, akiket a lakosságcsere-egyezmény keretében telepítettek át és a szükséges három dokumentummal rendelkeztek, mint a „fehér lap”, „kék lap” és a vagyonleltár, áttelepítettnek minősítették.

VI.2.3 Az áttelepültek anyagi juttatásai

Az új állampolgárok megélhetését két forrásból próbálták meg előteremteni a rendelet alkotói, egyrészt a hazánkat önként elhagyó szlovákok által hátrahagyott, másrészt a magyarországi németek elkobzott javait használták e célra. Térségünkben elsősorban az előbbi módon lehetett megoldani a felvidéki családok letelepítését, Medgyesegyháza esetében is, ahol a németek ingóságának állami tulajdonba vételére nem került sor.⁴¹⁹ Az áttelepítetteknek minősülők, kárpótlásban részesültek a Szlovákiában hátrahagyott földjeikért.

⁴¹⁵ BéML MÁK Fh. Ir. XXIV. 201.a. 31. Általános iratok/Csehszlovák és német telepítéssel kapcsolatos iratok.; BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V. 352.b. 2427/1947. Áttelepültek nyilvántartása.

⁴¹⁶ Németh Géza elmondása alapján

⁴¹⁷ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950.V.352.14. 2427/1947. Áttelepültek nyilvántartása.

⁴¹⁸ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950.V.352.b. 3995/1947. Csehszlovák területről átjött személyek összeírása.

⁴¹⁹ BéML Medgyesegyháza községi tanács V. B. iratai 1950-1989. XXIII.746.d. 5.doboz. 52-98./1950. Az államraszállt német ingóságok elszámolásának befejezése.

A mezőgazdasági ingatlan juttatásának maximumát 15 kat. holdban jelölte meg az 1945/600. számú miniszterelnöki rendelet. Egy igényjogosultnak juttatott szántóföld és rét együttvéve a 15 kat. holdat, kert és szőlő együtt véve a 3 kat. holdat nem haladhatta meg. A Tanács a 15 holdas – kivételezetteknel 25 holdas – felső határ alkalmazását csak a gyengébb minőségű földek kiosztásánál és csak az úgynevezett teljes jogú (nős, nagyobb családú) igénylők részére tartotta indokoltnak. Ekkora területet azonban csak azok kaphattak, akik a korábbi lakóhelyükön, ilyen nagyságú vagy több földbirtok ingatlannal rendelkeztek, ha ennél kevesebb volt, akkor a hátrahagyott birtok nagysága volt a mérvadó. A nem a lakosságcsere-egyezmény keretében áttelepített, így mindhárom okmánnyal nem rendelkező, ezért menekültnek minősülők, csak külön miniszteri engedély alapján juthattak földtulajdonhoz.⁴²⁰ A föld nélküli, vagy kevés földdel rendelkező paraszt áttelepülőkre a földreform végrehajtása során, az adott településen érvényes juttatás mértékét alkalmazták, mely 4-6 hold alap – és családtagonként egy hold kiegészítő juttatást jelentett.⁴²¹ „Az én apám is kapott 7 hold földet, meg attúl, azt is nézték, hogy hányadán, hány fővel van a családfő. Hát mink is, vót a két szülő, meg mink hárman.”⁴²² „Földeken gazdálkodtunk, 15 holdon. 5 hold, plusz családtagonként 1-1 holdat műveltünk, III. kategóriájú volt.”⁴²³ Az áttelepítettek egy része azonban, nem volt megelégedve a juttatásokkal, melyről az 1948-as községi jegyzőkönyvek is tanúskodnak, helyt adva a „felszólalásoknak”, azaz fellebbezéseknek, mely következtében az alábbi személyek jutottak további, többnyire 6-13 kataszter hold földhöz Medgyesegyházán.

⁴²⁰ BÉML MÁK Fh. Ir. XXIV. 201/a/31 Általános iratok/Csehszlovák és német telepítéssel kapcsolatos iratok.

⁴²¹ KUGLER 1996. 55.

⁴²² özv. Kiss Lászlóné visszaemlékezése alapján

⁴²³ Nagy Ferenc közlése

29. ábra: 1948 szeptemberében, Medgyesegyháza községbe telepített felvidéki családok fellebbezés utáni végleges juttatása.⁴²⁴

SORSZÁM	NÉV	KATASZTERI HOLD	NÉGYSZÖG ÖL
12	Füri Ferencné	11	
13	Füri Gyula	13	1570
42	özv. Nagy Ferencné		
	özv. Hájas Kálmán	12	1045
50	Nagy Kálmán	9	279
51	Nagy Kálmán (Kiss)	6	600
59	Névéri Erazmus	10	1364
60	Névéri Lajos	10	1014
80	Szabó Péterné	7	862
82	Szénási Ignác	11	600
93	Tóth Dávid	10	008
104	Vass Kálmán	6	-
105	Vigh Lajos	8	1419
107	Visnyey László	13	175
	Molnár Lajosné	9	-
10	Forró József	10	881
30	Kürthy Gábor	15	
36	id. Madari Ferenc	15	
15	Gáspár Jánosné	6	1258

Számos esetben, viszont elutasították a véglegesített juttatások fellebbezése iránti kérelmet, mondván, hogy a telepítési bizottság által javasolt juttatásnál több tulajdont nem tudtak a kérelmezők igazolni és a vagyonösszeíró ívek betétjeiben felvett területek, a DIII. betétben felvett adatokkal megegyeztek, ezért a fellebbezésben feltüntetett területek birtokában nem voltak, így azokat nem kaphatják meg.⁴²⁵ A Békés megyei községekben tevékenykedő telepítési bizottságok jegyzőkönyve azonban csak töredékesen maradt fenn, míg a – jelen esetünkben vizsgált – Csanád megyeiek szinte teljesen hiányoznak. A fennmaradt jegyzőkönyvek viszont, egyértelműen igazolják, hogy a Dél-Alföldre érkező áttelepültek általában elégedettek voltak a nekik juttatott föld minőségével, ámbár a határbeli elhelyezkedést, a parcellák elaprózottságát alkalmanként kifogásolták.⁴²⁶

Hathatósabb segítséget, azonban csak a társadalom szegényebb rétegének tudtak nyújtani, a pénzbeli és terménybéli szociális juttatások és a már említett dézsmamentes örlés engedélyezésével, illetve a búzakötvények kicsit elhúzódó kifizetésével. 1947 karácsonján

⁴²⁴ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 4183/1948. Medgyesegyháza községben telepített felvidéki családok végleges juttatásainak előkészítése tárgyában benyújtott fellebbezések elbírálása.

⁴²⁵ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 4139/1948. Medgyesegyháza községbe letelepített felvidéki családok végleges juttatásainak előkészítése tárgyában benyújtott fellebbezések elbírálása.

⁴²⁶ KUGLER 2000. 125.

került sor az Országos Karácsonyi Gyűjtési Akció keretében, hogy néhány szociálisan rászorult családot juttatásokban részesítettek.⁴²⁷ Rendkívüli szociális segélyben, a községben 1948 áprilisában, 10 embert juttattak, Tóth Ferencet, Nagy Ferencet, Nagy Kálmánt, Bucsei Miklóst, Nagy Ferencnét Molnár Gézát, Vadkerti Jánost, Forró Ferencet, Kürti Gyulát, Szövő Ferencet, mely 250 forint kiutalását jelentette.⁴²⁸

VI.2.4 Az áttelepült hadifoglyok és hozzátartozóik anyagi juttatásai

A telepítési hivatal, ugyanakkor igyekezett figyelemmel kísérni az áttelepültek hadifogoly hozzátartozóinak hazatérését és hadigondozását. 1947 őszén már rendeletet adtak ki a Csehszlovákiából áttelepített magyarok hadigondozásáról, azaz a háborús polgári gondozottak, hadbavonultak és hadifoglyok hozzátartozóinak pénzellátásáról.⁴²⁹ A MÁK körlevélben tájékoztatta a felvidéki családokat, hogy személyi adataikkal, meglévő igazolványokkal együtt levélben jelezzék, ha van hadifogoly családtagjuk. A kormánybiztosság a Magyar Vöröskereszthez továbbította az összeállított névsort, és a hazatérőket a debreceni fogadóállomásra már a trianoni országterületen élő családjukhoz irányították, így nem kellett hetekig a volt hadifoglyoknak szeretteik után kutatniuk. Nem egy olyan felvidéki volt, aki 1942-43-ban Gútán búcsúzott el a feleségétől, szüleitől és 4-5 év múlva Pitvaroson, Tótkomlóson vagy Medgyesegyházán látták viszont egymást.⁴³⁰

A gútai anyai nagyapám Kiss Kálmánt második alkalommal 1943. augusztus 15-én sorozták be újra katonának Nyíregyházára a 12. gyalogezredbe. A hadszíntérre történő kivonulásuk után 1944. március 28-ig teljesített szolgálatot, amikor Lukó (Lukov) községnél orosz fogságba esett. A hadifogságból 1948. július 15-én érkezett haza Magyarországra, egyenesen Medgyesegyházára, mert a határnál a hatóságok arról értesítették, hogy a szüleit immár Medgyesegyházán kell keresnie, elindult hát új otthona felé.⁴³¹ (17. melléklet) *„Nagyanyád, az apám, a nagyapád mesélte, hogy a hadifogságból ő már nem ment többé haza Gútára, mikor hazajött a hadifogságból, a határon megtudta, hogy a szüleit Magyarországra telepítették. A hivatalban pedig megtudta a település nevét, azaz hogy Medgyesegyházán kell keresni a szüleit. Előtte, azt sem tudta, hogy létezik ilyen falu.”*⁴³² *„Hát*

⁴²⁷ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 3296/1947. Országos Karácsonyi Gyűjtési Akció.

⁴²⁸ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1634/1948. Medgyesegyházai betelepültek rendkívüli szociális segélye.; /1948. Farsang István volt gútai lakos (csehszlovákiai betelepült) segélykérése.

⁴²⁹ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 3277/1947. Csehszlovákiából áttelepített magyarok hadigondozása

⁴³⁰ KUGLER 2000. 138.; BéML MÁK XXIV. 1/2. 1294-2-K 1947. augusztus 1. A MÁK központjának körlevele a kirendeltségekhez.

⁴³¹ Kiss Kálmán levele, a Nagyközségi Tanács Végrehajtó Bizottsága számára. Családi tulajdonban.

⁴³² Bagyinszky Sándorné közlése

ugye az úgy vót, hogy ő nem vót itten, amikor a szülei átjöttek Magyarországra, hanem kint vót hadifogságba Oroszországba, ugye és onnan jött haza, nem is tudom melyik évben jött is haza, 1949, vagy 48-ban. De ő mán ide Magyarországra jött először. Gyalog meg vonattal jött idáig.”⁴³³ Az Új Otthon is több alkalommal közölt olyan felhívást, amelyben volt hadifoglyok Magyarországon élő hozzátartozóik lakóhelyét keresték.⁴³⁴

A hazatért hadifoglyokat, a hadifogoly igazolványuk bemutatása ellenében segélyezési és gyógykezelési juttatásokban részesítették. Számos esetben előfordult, azonban hogy a hazatérő hadifoglyoktól a hatósági szervek, pl.: rendőrség, kórház elvette a hadifogoly igazolványukat, vagy visszatartotta személyes irataikat. A Népjóléti Minisztérium, ezért utasította a hadifogoly kirendeltségeket, hogy a saját érdekükben őrizzék meg a hadifogoly igazolványukat, mert a juttatásokat csak felmutatása ellenében lehetett igényelni, másolatot nem fogadhattak el, csak abban az esetben, ha az új igazolványt az illetékes hatóságtól, a debreceni átadó-átvevő tábor vezetőjétől igényelték, aki a nyilvántartásuk alapján igazolvány másolatot állított ki.⁴³⁵ Az igazolvánnyal rendelkezőket a községben, 1947 májusában egyszeri anyagi juttatással próbálták segíteni.⁴³⁶

VI.2.5 A beilleszkedés kezdeti nehézségei

A beilleszkedés az új községbe, azonban nem ment zökkenőmentesen. Kezdetben számos konfliktusra került sor a Gútáról érkező magyarok és az őslakos magyar és szlovák lakosság között, mely az anyagi különbségek mellett, a nyelvi és a kulturális sajátosságokból fakadtak. Az áttetelepült szlovákiai magyarok, többször a nyelvjárást beszélő helybeli szlovákság szemére vetették “magyartalanságukat”, ugyanakkor az őslakosok, pedig a gútai magyarok tájszólására tett negatív megjegyzést. *“Hogyhogy nem tudtok magyarul rendesen, hisz Magyarországon éltek, buta nincstelen tótok! Ráadásul még szlovákul se tudtok! – mondta sokszor a Gútáról betelepült néhai nagyapád nekem.”*⁴³⁷ *„Itt a felit magyarul mondták, a felit tótul nem is tudtak jól szlovákul, itt sokan csúfolták egymást, hogy ide domo megyek haza, hogy felit magyarul mondja felit szlovákul, ugye.”*⁴³⁸ A tájszólással beszélő

⁴³³ özv. Kiss Kálmánné elmondása alapján

⁴³⁴ Új Otthon 1947. szeptember 20., 1948. július 24.

⁴³⁵ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1127/1947. Hadifogoly igazolványok kiállításának szabályozása a Keletről hazatérők részére.; 3277/1947. Csehszlovákiából áttelepített magyarok hadigondozása.

⁴³⁶ BéML Medgyesegyháza község iratai 1921-1950. V.352.b. 1926/1947. Hadifoglyok egyszeri segélyezésére kiutalt összeg elszámolása.; BéML Medgyesegyháza községi tanács V. B. iratai 1950-1989. XXIII.746.d. 5. doboz. 32-74/1950. Hazatérők gondozásával kapcsolatos tennivalók.

⁴³⁷ özv. Kiss Kálmánné visszaemlékezése alapján

⁴³⁸ özv. Kiss Lászlóné közlése

gútai magyarokat pedig a helybeliek gúnyolták: „Eleinte gúnyoltak, hogy betelepültek. Meg, ha már két tót együtt volt azok nem beszéltek csak tótul. Itt a környéken ebbe az utcában, azok mind tótok voltak, azok mind tótul beszéltek eleinte. Meg hát az az igazság, hogy mi Gútán tájszólással beszélünk és ezt sokszor éreztették velünk az itteniek. Sokszor kinevettek, ha beszélünk, gúnyoltak minket. Idővel aztán jó társaság alakult ki.”⁴³⁹ „Hát a beszéd miatt, a beszéd miatt, hát én már nem beszéltem így, csak anyám. A lányok sokszor mondták itt: „A te anyukád nem betelepült, akkor te miért nem beszélsz úgy?” Én Gútán csak a nyári szünetben voltam, én Komáromban is dolgoztam gyerekek mellett, az ugye város volt, és én ott szégyelltem már úgy beszélni és átvettem az ottani beszéd dolgot.”⁴⁴⁰ Az áttelepülteket, a helyi lakosokat, pedig „betelepülteknek” nevezték. „A gútai magyarokat sokáig betelepülteknek csúfolták a helybeliek, a gútaiak pedig nincstelen tótoknak nevezték az itt lakó szlovákokat. Amikor gyerekek voltunk, minket is sokat csúfoltak az utcabeli gyerekek, hogy betelepültek vagyunk, de az iskolában erről nem esett szó. A felnőttek egyfolytában gúnyolták egymást és nagyon irigyek voltak egymásra. Az itt élt tótokat bántotta, hogy halálra dolgozzák magukat, mégsem jutnak egyről a kettőre, mert elvitt mindent az uraság. A bejött magyaroknak pedig megvolt mindenük. A gútaiak ráadásul nagyon összetartóak voltak, végül a tótok fölé kerekedtek.”⁴⁴¹

A beilleszkedés megkönnyítése érdekében, 1947 őszétől szinte mindegyik településen vagy térségben, ahol jelentősebb számú felvidéki magyar élt, megrendezték az áttelepítettek napját. A szervezők általában azok közül a betelepült gazdák közül kerültek ki, akik igyekeztek túltenni magukat az elszenvedett sérelmeken, és sorstársaik tekintetét is a jövő felé irányítani. Kezdeményezésüket támogatták a községi (városi) elöljáróságok és politikai pártok is. Bekapcsolódtak a programok szervezésébe és lebonyolításába a kormánybizottság és az Otthon Szövetkezet munkatársai is. A rendszerint vasárnap tartott ünnepség lovas bandériumok felvonulásával kezdődött, majd szónoklatok következtek. A MÁK, az Otthon Szövetkezet, az elöljáróság és a helyi egyházak lelkészei köszöntötték a megjelenteket. A közös ünnepi ebéd után rövid zenés műsorral mutatkoztak be a felvidékiek. Este táncmulatság zárta a rendezvényt.⁴⁴² Medgyesegyházán is tartottak ünnepséget, mely a felvidéki magyarok „magyaros ruhában” történő felvonulásával kezdődött, melyet közös bemutatkozó rendezvény zárt: „Amikor átjöttünk, 1947-ben, van is emlékem róla, egy kis fénykép, magyar ruhában, mi fiatalok párosan felvonultunk a faluban. Már előre megbeszélték, de nem tudom ki szervezte,

⁴³⁹ Németh Géza elmondása szerint

⁴⁴⁰ özv. Kárász Andrásné visszaemlékezése alapján

⁴⁴¹ Bagyinszky Sándorné elmondása alapján

⁴⁴² KUGLER 1996. 64

*nekem is úgy szóltak. Megbeszéltük, hogy mindnyájan összetalálkozunk és felvonulunk magyaros ruhában. Itt mentiünk a főúton, szóval körbe befele a faluba, többfelé jártunk. Énekeltünk közben, de már nem tudom milyen dalokat. Felvonulás csak, akkor volt egyszer többet nem.*⁴⁴³ (21. melléklet)

Az első nagyobb ünnepséget térségünkben 1947. október végén, az akkor még Csanád megyéhez tartozó Nagybánhegyesen tartották, mintegy 600 felvidéki magyar, több száz helyi és környékbeli szlovák és magyar öslakos részvételével. A rendezvényre Tótkomlósról, Mezőberényből, Medgyesegyházáról, Kondorosról, Köröstarcsáról és Pitvarosról érkeztek látogatók. *„Tótbánhegyesen volt ünnepség. Volt egy nagygyűlés a futballpályán, akkor este volt vacsora, meg akkor utána este volt bál. Mer ott asztán összejött Mezőberényből, Tótkomlósról, Pitvarosról, Medgyesről, legtöbben Pitvarosról voltak. A gútaiak többsége Pitvarosra került.*⁴⁴⁴ A bánhegyesi összejövétel célját az Új Otthon - többek között - így fogalmazta meg: *“Az áttelepült magyarok lelki és gazdasági beolvasztása az egységes magyar demokratikus életbe. Ennek azonban vannak bizonyos magától értetődő lélektani és gazdasági előfeltételei. Ezeket teremtette meg, vagy legalábbis kezdték megteremteni Nagybánhegyesen, s ezzel tömegformáló példát adtak az áttelepülő magyarok tízezreinek.”* 1948 augusztusában pedig, Békéscsabán került sor, egy összejövételre, melyre a környék betelepültjeit és a város lakosságát hívták el.⁴⁴⁵

VI.2.6 A beilleszkedést segítő szervezetek

Az elhelyezkedési nehézségek, az új élet gondjai a felvidéki magyarokat, arra ösztönözték, hogy érdekeik védelmére összefogjanak és szövetkezetbe tömörüljenek. 1947. május elején, Budapesten megalakult az Otthon Szövetkezet, amely a „Szlovákiából idekerült magyarok anyagi és szellemi erejét hivatott egyesíteni és hasznosítani. A szövetkezet május 14-től megjelenő hetilapja, az Új Otthon az áttelepült magyarok legismertebb újságjává vált. Nemcsak a lakosságcserével kapcsolatos rendeletekről olvashattak benne az érdeklődők, hanem az aktuális magyarországi politikai, gazdasági kérdésekről is, de megjelentek benne hirdetések és alkalmanként a legújabbán áttelepült családok névsora is.⁴⁴⁶

A Békés megyében élő áttelepültek képviselői, 1947 decemberében Békéscsabán tették közzé nyilatkozatukat: *„Mi, Csehszlovákiából áttelepített és menekült, Békéscsabán és környékén elhelyezett magyarok elszakítva ősi otthonunktól, gyökértelenül állunk új*

⁴⁴³ özv. Kárász Andrásné elmondása alapján

⁴⁴⁴ Németh Géza közlése nyomán

⁴⁴⁵ KUGLER 1996. 64.; Új Otthon 1947. november 1.

⁴⁴⁶ KUGLER 2000. 131.

környezetünkben. Hogy a lehető legkisebb zökkenő nélkül illeszkedjünk be a magyar demokráciába, erőnk egyesítése véget Békéscsabán értekezletet tartottunk, és elhatároztuk, hogy megalakítjuk a Csehszlovákiából áttelepítettek érdekvédelmi szövetségét, míg gazdasági érdekeinket az Otthon Szövetkezeten keresztül akarjuk biztosítani. Célunk a sorsunkat intéző hatóságoknak segítségére lenni, helyzetünkről őket tájékoztatni, hogy érdekünkben minél hathatósabb munkát fejthessenek ki... A földművesek sok helyütt olyan házakba kerültek, ahová bútorikat se tudták berakni, állataik az udvaron vannak. Ezért a legmeszebbmenő adókedvezményeket kérjük... Ezért követeljük, hogy a lakáshivatalok a megürülő vagy nem használt üzem- és üzlethelységeket elsősorban az áttelepítettek részére utalják ki. Ha nincs helybeli kitelepített igénylő, akkor a kormánybizottságon és az Új Otthon szerkesztőségén keresztül értesítsék a más vidéken lévő áttelepülteket. (...) A Csehszlovákiában hagyott vagyonok elszámolását egyéni és állami érdekből egyaránt sürgősnek tartjuk. (...) Követeljük az áttelepített szakmunkások és értelmiségiek elhelyezését. Kérjük, hogy ügyeink intézésénél a pártpolitikát teljesen kapcsolják ki.” Toma Ádám, a MÁK békéscsabai kirendeltségének vezetője ígéretet tett a sajtóban, hogy a kormánybizottság, a földhivatal, a közigazgatás, sőt még a Minisztertanács is megvizsgálja a Békés megyeiek követeléseit és lehetőség szerint orvosolni fogja az áttelepítettek főbb gondjait. Kugler József kutatásai szerint, nincsenek megbízható források arról, hogy hány Békés és Csanád megyei településen szervezték meg az Áttelepített Magyarok Érdekvédelmi Szövetségének helyi csoportjait. 1948-ban, azonban már a belpolitikai események sem kedveztek az ilyen jellegű szervezkedésnek. Hajdú István kormánybiztos, így értékelte a felvidékiek önszerveződését: „Elvileg és általában véve nem tarthatnók kívánatosnak, ha valamilyen szeparatista törekvést tükrözne, vagy jelentene. A felvidékiek külön életet nem élhetnek. Ez nem azt jelenti, hogy nem tartanák meg életszokásaikat, viszont mint egyéneknek osztozniuk kell a magyarság jó és rossz sorsában, és be kell illeszkedniük annak a közösségnek életébe, ahova sorsuk helyezte őket. Az anyagi vonatkozású érdekközösség azonban fennáll, és csak helyeselni lehet, ha e kérdések megoldására az áttelepült magyarok szövetkezetbe, vagy más szervezetbe tömörülnek.”⁴⁴⁷

Az új életkörülmények elviseléséhez, a szétszakított családok megnyugvásához nagymértékben hozzájárultak az egyházak, illetve a lelkészek. Az áttelepítettek lelki gondozásának megszervezését a katolikus és református egyházak kezdettől fogva fontosnak tartották. A Magyarországra települők vallási megoszlását az Actio Catholica is igyekezett figyelemmel kísérni. A szervezett fővárosi központja levélben kereste meg az adatszolgáltatás

⁴⁴⁷ KUGLER 2000. 132.; Új Otthon 1947. december 25.

végezték a lakosságcsere által érintett hazai községek (városok) plébánosait, akik a MÁK illetékes kirendeltségének tájékoztatása és saját tapasztalataik alapján készítették el jelentésüket.⁴⁴⁸

⁴⁴⁸ KUGLER 2000. 135.

VII. Az integrálódás évtizedei Medgyesegyházán

VII.1 A gútai magyarok integrálódása

A gútai magyarok integrálódását a többségében magyarok és a szlovákok lakta Medgyesegyháza nagyközségbe, meghatározta Magyarország fennálló politikai rendszere és nemzetiségpolitikája. A lakosságcserével a községbe áttelepülők a kisebbségi létből, az államalkotó nemzet tagjává váltak, viszont szembe kellett nézniük az őslakos magyar, illetve az immár kisebbségbe került szlovák lakosságba való beilleszkedés nehézségeivel. A második világháborút követő és gyors politikai változások, a többpártrendszerű, koalíciós kormányzati rendszerből, 1948-ban a kommunista pártállam létrejöttét, majd az 1957-től 1989-ig működő Kádár-korszak szocialista rendszerét eredményezték, mely nem könnyítette meg az integrációt.

Az integrálódás évtizedeiben az őslakos medgyesegyházi lakosok továbbra is, a „betelepültek” gúnynévvel illették a gútai magyarokat és leszármazottaikat, illetve gúnyolódtak a tájszólásuk miatt is, ahogyan a gútai magyarok a „tótok” gazdasági elmaradottságát és a helytelen szlovák nyelvtudásukat szintén továbbra is szóvá tették. *„A beilleszkedést megkönnyítette, hogy sok volt itt a gútai ősmérős. Nem bántottak minket, csak sokáig olyan kivetettek voltunk, olyan olyan idegenek. Meg mindig betelepülteknek mondtak minket, sokszor még máma is, bár már sokan meghaltak a régebbi öregek közül, főleg azok mondták. (...) „Nem, nem, csak betelepülteknek mondtak, még máma is. Sok már mondjuk most meghaltak, ezek a régiek, ezek a régebbi öregek. (...) Úgyhogy még mindig, ha valaki idevaló, mondja, hogy tudod az a betelepült...”*⁴⁴⁹ Medgyesegyházai nagyközségi tanácsi irataiban, 1949-ben megjelenik a betelepült szó használata, amikor az általános hivatali vizsgálatra kijelölt irodatiszteket, Tárnok Gyulát, Németh Gyulát, Forró Rozáliát, a „betelepült szolgálatra berendelt irodatiszteként” nevezte meg. A későbbi községi tanácsi iratanyagokban már nem található, ilyen bejegyzés.⁴⁵⁰

VII.1.1 Az áttelepültek és leszármazottaik kapcsolattartása a szülőföldjükkel

A Magyarországra telepített családok a „hontalanság” éveiben elszenvedett jogfosztottság, anyagi és erkölcsi károk következtében évekig nem tudtak nyugodni. Az áttelepülésüket követően, érvényes útlevel nélkül, évekig látogatóba sem mehettek régi

⁴⁴⁹ özv. Kiss Ferencné közlése

⁴⁵⁰ BÉML Medgyesegyháza községi tanács V. B. iratai 1950-1989. XXIII.746.d. 5. doboz 52-1./1949. Medgyesegyháza községben tartott I. félévi hivatali vizsgálat.

otthonukba, mely következtében hozzátartozóik elhalálozása esetén a temetésen sem jelenhettek meg. *„Az apám meghalt 1950-ben, majd az anyám, de én nem voltam a szüleim temetésén, mer nem engedtek át. Voltunk a követségen, a kapitányságon, de azt mondták, ne is próbálkozzunk, ne is induljunk sehova, mert úgysem engednek át Komáromnál a hídon.”*⁴⁵¹ A fiatalok a lakosságcserevel járó otthoncserét, könnyebben elviselték, azonban az idősebbek nehezen tudták megszokni az új környezetet. *„Jó, hogy bele nem bolondultak a szüleim... Mink hát fiatalok voltunk, így nem vót olyan rossz nekünk.”*⁴⁵² Volt, aki évekig nem csomagolt ki, várta, hogy egyszer hazaköltözhessen. A határok 1955-ös részleges megnyílásával nyílt lehetőség arra, hogy az elszakított családtagok, annyi év után újra viszontlássák egymást. *„1955-ben megnyílt a határ, aztán lehetett menni, adtak útlevelet, vízumot, aztán lehetett menni. Mi vótunk az elsők, akik átmentek Szlovákiába.”*⁴⁵³

E rokon kapcsolatok ápolása az évtizedek folyamán, a rokonok elhalálozásával, a fiatalabb generáció felnövésevel fokozatosan elhalványulni látszik, ma már csak az az idősebb generáció tartja igazán a kapcsolatot, akinek közvetlen hozzátartozója él még Szlovákiában. Napjainkban, a kérdőíves felmérések szerint az eseményeket átélők és a leszármazottak első generációja, az évek során több alkalommal ellátogattak Gútára és vettek részt a város rendezvényein. A kapcsolattartás elsődleges formájává a levelezés és elsősorban a különböző alkalmakra küldött levelezőlapok, a telefon és újabban az e-mailes levelezés vált. A leszármazottak második generációja, pedig már csak elvétve tesz látogatást Gútára, vagy csak egyszer járt ott életében és a rokonok elhalálozásával már nem tartják a kapcsolatot szülőföldjükkel. A legfiatalabb generáció többsége, pedig alig tud valamit a lakosságcsereről és ősei szülőföldjéről Gútáról.⁴⁵⁴ *„Sokszor voltam a szülőföldemen, gyakran ellátogatok Gútára, ma már kevesebbet.”*⁴⁵⁵ *„Tartjuk a kapcsolatot, a rokonokkal, nekem is egy nővérem ott maradt, mert amikor átjöttünk, ő már férjnél volt és neki nem kellett jönnie. Jártunk össze, vendégségbe mentünk 3-4 napig, vagy lakodalomba, temetésre mentünk. A fiatalabbak már annyira nem.”*⁴⁵⁶ *Tartjuk a kapcsolatot a gútaiakkal, de ma már sokan meghaltak, hát ezek a fiatalok már annyira nem tartják, mint mi. Sokat átjártunk a rokonokhoz. Még egy nővérem él ott, de már az is olyan beteg.”*⁴⁵⁷ *„Hát jártam én ki Szlovákiába, nagybátyámékhoz, anyám testvéreihez, meg a nagynénémhez. Sokat mentem. Ma má ugye nem, én is megöregedtem,*

⁴⁵¹ Visszaemlékezóm, özv. Kiss Ferencné közlése

⁴⁵² özv. Kiss Lászlóné elmondása alapján

⁴⁵³ özv. Kiss Ferencné visszaemlékezése alapján

⁴⁵⁴ Kérdőívek alapján.

⁴⁵⁵ özv. Nagy György elmondása alapján

⁴⁵⁶ özv. Kárász Andrásné közlése nyomán

⁴⁵⁷ özv. Kiss Ferencné visszaemlékezése alapján

*meg ott is sokan meghaltak. Levelet szoktam írni, meg lapokat, de már Ica néni is több éve nem írt, ő is beteg. Anyádék ugye már nem tartják semennyire a kapcsolatot. Én meg má nem tudok menni, de má nincs is igazán kihez, ugye má alig él valaki.*⁴⁵⁸

VII.1.2 A gútai magyarok házasságkötési szokásai és a vegyes házasságok következményei

Az áttelepültek és az őslakosok közötti kezdeti feszült viszony az évek során, azonban fokozatosan elcsitult. A felnőttek között kialakult ellentéteket a fiatalok egymásra találása is lassan elsimította. A gútai születésű medgyesegyházi lakosok házasságkötési szokásait 1947-től napjainkig vizsgáltam, a Római Katolikus és Evangélikus Egyházközség házassági anyakönyvei alapján. A kapott számadatok nem teljesek, hiszen a szocializmus idején az egyházi házasságkötések száma, nagymértékben csökkent a polgári házasságkötésekkel szemben, azonban a gútai születésű lakosok házasságkötési szokásainak kezdeti felekezeti, lokális csoportendogám jellegére és a vegyes házasságok létrejöttéről képet kapunk.

A Medgyesegyháza Római Katolikus Egyházközség házassági anyakönyvei alapján elmondható, hogy 1947-ben történt először bejegyzés arról, hogy gútai születésűek házasságot kötöttek a településen, az első vegyes házasságokat 1950-ben és az utolsó olyan házasságkötési bejegyzésre, melyet gútai születésű kötött, 1988-ban került sor. (7. függelék)

⁴⁵⁸ özv. Kiss Kálmánné elmondása alapján

30. ábra: Gútai magyarok házasságkötésének adatai a Medgyesegyházi Katolikus Egyházközségben, 1947-től napjainkig.⁴⁵⁹

Katolikus egyházi házasságkötés éve	Csoport-endogám	Exogám		Összesen
		Nem gútai születésű katolikus vallásúval kötött házassága	Vegyes házasság	
1947	1	-	-	1
1948	3	2	-	5
1949	1+3	2	-	6
1950	4	2	2	8
1951	1	2	1	4
1952	1	2	-	3
1953	2	-	-	2
1954	3	1	-	4
1955	1	2	1	4
1956	1	3	1	5
1957	1	4	-	5
1958	2	-	-	2
1959	-	1	1	2
1961	2	2	-	4
1962	-	1	-	1
1963	-	2	-	2
1964		4	-	4
1965	-	2	2	4
1967	-	1	-	1
1969	-	1	-	1
1971	-	1	-	1
1972	-	1	-	1
1973	-	-	1	1
1974	1	-	-	1
1988	-	-	1	1
Összesen	27	36	10	73

A házasságkötési bejegyzéseket összesítő táblázat alapján megállapítható, hogy a Medgyesegyházi Katolikus Egyházközségben 1947-től napjainkig a gútai katolikus magyarokat exogámia mellett, a lokális és felekezeti csoportendogámia is jellemezte, hiszen amellet, hogy 36 római katolikus gútai születésű kötött házasságot helybeli, vagy környékbeli római katolikus vallású lakossal, 27 esetben a gútai származásúak igyekeztek egymás között

⁴⁵⁹ A Medgyesegyházában Eskettek anyakönyve I. kötet 1922. október 3-tól 1955. december 25.-ig; II. kötet 1956-tól napjainkig kötetei alapján.

párt választani, azaz gútai, gútai születésű helybeli katolikus vallásúval kötött házasságot. 1949-ben fordult elő, hogy a 4 endogám házasság közül 3 nem gútai-gútai születésű között történt, hanem gútai és más csehszlovákiai településről, jelen esetben Komáromból, Naszvadról, Tallósról származóval kötött házasságot. Medgyesegyházán, a vizsgált időszakban vegyes házasságokra mindössze 10 esetben került sor, mely során gútai születésű, római katolikus helybeli házasodott össze, ágostai evangélikus helybeli, vagy környékbeli szlovák származású lakossal. A Medgyesegyházi Evangélikus Egyházközség házasságkötési anyakönyvei szerint, 14 vegyes házasság történt és átkeresztelkedésre nem került sor.⁴⁶⁰ (8. függelék) A vegyes házasságok alacsony száma, az őslakos, ágostai evangélikus szlovákok számarányának, a csehszlovák-magyar lakosságcserevel bekövetkező nagymértékű csökkenéséből eredt. A vegyes házasságok esetében, a házasságot kötő felek többségében megtartották saját vallásukat, ragaszkodva a régi tradíciókhoz. *„A községbe befogadtak engem és a szüleimet. Én magam is már itt élek 1947 óta, semmi konfliktus nincs a lakossággal, sőt az én feleségem őslakos, Pilinszky Zsófia, a neve is mutassa, hogy szláv. Befogadott engem a családja, az apósom egy becsületes kisiparos ács ember volt, ők nem vágytak kifelé. (...) Befogadtak engem, mert áldott jó emberek voltak. És valláskülönbség is volt, mert hát én katolikus, a feleségem pedig evangélikus volt. Szépen békességben éltünk a mai napig.”*⁴⁶¹ A kereszteltek anyakönyve szerint, csak néhány esetben fordult elő, hogy az ágostai evangélikus vallású házasulandó fél, felvette a római katolikus vallást a házasságkötés előtt, mely a családunk esetében is megtörtént.⁴⁶² A helybeli ágostai evangélikus vallású szlovák nagymamám, az 1950-ben történt házasságkötésük előtt felvette Kiss Kálmán, a római katolikus, gútai születésű nagyapám római katolikus hitét: *„Én ágostai evangélikus voltam, a tata meg római katolikus, de átkeresztelkedtem, hogy hozzá mentem.”*⁴⁶³ *„A gútai apám végül egy helybeli tót lányt vett el.”*⁴⁶⁴

A vegyes házasságok, még jobban felerősítették a nyelvi és kulturális asszimilációs folyamatokat az őslakos szlovákoknál, mely a magyar nyelv használatának általánossá válását eredményezte a mindennapi és otthoni életben a „tót” nyelvvel szemben és a szlovák kulturális szokások eltűnését, vagy csak töredékesen való jelenlétét. A településen vegyes házasságot kötött rokonaim esetében, ezen folyamatok szintén nyomon követhetők, melyek közül a nagyszüleim családtörténeti példáját emelném ki.

⁴⁶⁰ Medgyesegyházi Evangélikus Egyház Esketési anyakönyv 1891-1994 A/4. kötet

⁴⁶¹ özv. Nagy György elmondása alapján

⁴⁶² A Medgyesegyháza Római Katolikus Plébánia Kereszteltek anyakönyve. II. kötet (1945. január 1-től 1968-ig); III. kötet 1968-tól-napjainkig.

⁴⁶³ özv. Kiss Kálmánné elmondása szerint

⁴⁶⁴ Bagyinszky Sándorné közlése nyomán

A hadifogságból hazatérő és szüleit Gúta, helyett Medgyesegyházán megtaláló Kiss Kálmán, római katolikus vallású nagyapám, 1950-ben vette feleségül az akkor már özvegy, Számel Mária néven született ágostai evangélikus, a házasságkötés előtt átkeresztelkedett medgyesegyházi „tót” származású nagymamámat. (35-36. melléklet) Esetükben nem kerül sor több generációs együttélésre, külön háztartásban éltek, mert nagymamám özvegysége révén önálló tulajdonú házzal rendelkezett. A nagyapám nem beszélt szlovákul, családfőként, pedig elvárta, hogy magyar nyelvet használják, ezért otthon egymás között és a három gyermekükkel csak magyarul beszéltek. (37. melléklet) A mindennapi életben is magyar volt a kommunikáció nyelve. Nagymamám a rokonaival történő interakció során használta anyanyelvét, kikkel hol „tótul”, hol magyarul beszélt. A szlovák nyelvet elsősorban, akkor használták, ha nem akarták, hogy a magyar nyelvű környezetük megértse, miről beszéltek. Részben ezért sem tanította meg, egyik gyermekét sem a szlovák nyelvre. *„A gútaiak, nem beszéltek tótul, csak magyarul. Nagyapád nem tudott tótul, így mink itthon csak magyarul beszélünk. A rokonyokkal én tótul beszéltem, meg hát akkor, hogy ne értse a gyerek, vagy nagyapád mit beszélünk, de később mán csak magyarul beszélünk, kevertük és elfelejtettük a nyelvünket.”*⁴⁶⁵

Az 1947 után kötött vegyes magyar-szlovák házasságoknál megállapítható, hogy elszlovákosodásra egyáltalán nem került sor, hanem nyelvileg az új család elmagyarosodik, bár a felnövő első generáció, ha a nyelvet már nem is tanulja meg, passzívan még a szlovák kultúra hordozója maradt.⁴⁶⁶ Az adatközlők és a kérdőívek alapján elmondható, hogy a szlovák kulturális elemek csak töredékesen maradnak fenn, mely elsősorban az étkezési és az ünnepi szokásokban volt megfigyelhető. *A régi szokásokat már nem csináltuk, csak a nagyobb ünnepeket tartottuk meg, karácsony, húsvét, meg ilyesmi.”*⁴⁶⁷ *„Nagyanyád szlovák ételeket készített, olyan „tótosan” főzött, kevés fűszert használt. Sokszor készített csörögét, a mákos gubába kukoricaszemeket főzött, kukoricakását, becsináltat (tejfölös csirke) és knédlit készített. Ezeket a nagyapád nem szerette, ezért mire nagyobbak lettünk nem készítette ezeket, átvette a magyaros ételeket Kiss nagyanyámtól.”*⁴⁶⁸

VII.1.3 Gazdasági és kulturális integráció

A beilleszkedést tovább nehezítette, az új politikai rendszerek, Rákosi-korszak (1947-1956), Kádár-korszak (1957-1989) ideológiájának való megfelelés. A gazdasági és a

⁴⁶⁵ özv. Kiss Kálmánné elmondása alapján.

⁴⁶⁶ GYIVICSÁN 1993. I. 309.

⁴⁶⁷ özv. Kiss Kálmánné visszaemlékezése alapján

⁴⁶⁸ Bagyinszky Sándorné közlése nyomán

kulturális életben új irányelvek jelentek meg, a kollektivizálás, a beszolgáltatások rendszere, a jegyrendszer, a tagosítás, a tervgazdálkodás, a szövetkezesítés, a vallásos élet háttérbe szorítása, a sematizmus, az internacionalizmus, a nemzetiségi problémák, a magyar nemzeti jelképek mellőzése, melyek a települést sem kerülték el.⁴⁶⁹ A jegyrendszer ellen vétkezőket, a feketevágásokat, a közellátási szabályok ellen vétkezőket szigorúan megbüntették. A Medgyesegyháza Nagyközségi Tanács Végrehajtó Bizottság iratai alátámasztják, ezen folyamatokat.⁴⁷⁰ *„Kaptunk 5 hold földet, de jött a tagosítás, a szövetkezesítés, akkor mindenkinek be kellett menni, mert magától nem ment, hanem bekényszerítették.”*⁴⁷¹ *„Akkoriban eldugtuk a magyar ruhánkat, meg a magyar zászlót is, mert féltünk. Az oroszok nem szerették. Többet nem is vettük fel, akkoriba nem nagyon szerették a magyar dógokat.”*⁴⁷² A „betelepültek” kezdetben, a tulajdonviszonyok rendezetlensége miatt is, nehezen találtak munkát, vagy nehezen tudták folytatni korábbi gazdálkodó tevékenységüket: *„Hát, mit mondjak. A beilleszkedést a sok ösmerős megkönnyítette, ugye ilyenkor. (...) Hát lassacskán aztán, csak a munkahely vót körülményes. Nem akarták felvenni a férjem sehová se, senkit se dolgozni, mert hogy betelepült. Úgyhogy aztán, aki élelmesebb vót el tudott helyezkedni, nem azt mondom, hogy állandó munkahelyre, hanem olyan alkalmi munkára.”*⁴⁷³ *„Nem kaptunk munkát, mi önellátó gazdálkodást folytattunk.”*⁴⁷⁴ *„Földeken gazdálkodtunk, 15 holdon. 5 hold, plusz családtagonként 1-1 holdat műveltünk, III. kategóriájú volt.”*⁴⁷⁵

A végrehajtó bizottság iratai szerint 1950-ben, a településen 1435 napszámot, 225 önálló kisiparost, 37 üzemi dolgozót, 13 önálló kiskereskedőt, 2 kiskereskedelmi és 15 kisipari alkalmazottat, 799 szegényparasztot (5 holdig terjedő birtokkal), 481 kis- és középparasztot (5-25 holdig terjedő birtokkal), 62 kulákot, 12 magánzót, 30 értelmiségit és 1946 egyéb foglalkozásút tartottak nyilván.⁴⁷⁶ Az 1960-as és az 1970-es években meginduló urbanizációs folyamatok következtében, azonban az ősei foglalkozását és számos esetben a községet elhagyó, kulturális közegéből kiszakadó fiatalabb generáció, az iparban és a harmadik szektorban helyezkedett el, felvéve az urbanizáció kulturális jelenségeit. A településen is számos szövetkezet biztosított munkalehetőséget. Az Arany Kalász és Béke tér Szövetkezet, 1967-től a Haladás Mezőgazdasági Szövetkezet (TSZ), mely keretén belül

⁴⁶⁹ ROMSICS 1999. 424-427.; VALUCH 2005. 78-79.

⁴⁷⁰ BéML Medgyesegyháza Nagyközségi Tanács V. B. iratai 1950-1989. XXIII.746. d.

⁴⁷¹ özv. Kiss Ferencné közlése nyomán

⁴⁷² özv. Kiss Kálmánné visszaemlékezése alapján

⁴⁷³ özv. Kiss Ferencné elmondása

⁴⁷⁴ Őszi Mihály közlése nyomán

⁴⁷⁵ Visszaemlékezőm, Nagy Ferenc elmondása alapján

⁴⁷⁶ BéML Medgyesegyháza Nagyközségi Tanács V. B. iratai 1950-1989. XXIII.746. d. 32-53./1950 Jelentés a kereskedelmi tevékenységet űzőkről.

mogyorópörkölő és feldolgozó üzem működött, a Gépállomás KTSZ, a Hangyaszövetkezet, a későbbi Medgyesegyháza és Vidéke (Bánkút) ÁFÉSZ, mely a vágóhidat és a töküzemet is működtette, a Malomipari Szövetkezet, az 1964-től működő Vas- és Faipari Szövetkezet, a cipőfelsőrész-készítő Medgyesegyházi BŐRTEX, a későbbi Endrődi Cipőipari Szövetkezet (ENCI II. számú üzemegysége) és a Szeszfőzde.⁴⁷⁷ Azok, akik ősei foglalkozását tovább folytatták, élve a szocialista rendszer háztáji gazdálkodás és a részes művelés engedélyezésével, valamint a díjazási rendszer rugalmasabbá tételével, elsősorban primőr, a takarmánynövény és kihasználva a mogyorópörkölő és feldolgozó üzem működését földimogyoró termesztést végzett, jelentős háztáji gazdálkodással párosítva. Az 1980-as évektől, azonban az üzemek bezárásával a fiatalabb generáció közül, egyre többen vállaltak munkát a megyeszékhelyen, Békéscsabán, vagy költöztek munkalehetőség szempontjából kedvezőbb településekre.⁴⁷⁸

Medgyesegyháza hanyatló gazdasági életében fordulópontot jelentett a rendszerváltozás és a tulajdonviszonyok rendezése érdekében, a kormány által kiadott 1991. évi XXV. kárpótlási törvény, mely a legsúlyosabb vagyoni és személyi sérelem-okozások jóvátételéről rendelkezett. Az úgynevezett részleges kárpótlási törvény, mindenképp a termelőszövetkezetek osztatlan közös földtulajdonának és a kezelésükben lévő csekély állami tulajdonú termőföldnek a privatizálását, kisebb részben az állami gazdaságok földterületének magántulajdonba adását eredményezte. A kárpótlás azért tekinthető részlegesnek, mert az egy személyre jutó (bármilyen jogon kapott) kárpótlás értéke maximum 5 millió forint lehetett. A kárpótlás mértéke 200 000 forint kárig 100%-os, e fölött csökkenő mértékű volt. Termőföld esetén a kár mértékét a föld aranykoronában kifejezett tiszta jövedelme alapján állapították meg. Egy aranykorona értékét 1000 Ft értékű kárpótlási jegy jelentett.⁴⁷⁹ Medgyesegyházán a kárpótlási jegy révén, számos család jutott az 1-2 holdas földtulajdontól a 150 holdas földtulajdonig, mely kedvező hatással volt a település mezőgazdaságára. A szövetkezetek megszűnésével, a kárpótlási jegy révén jelentős földtulajdonhoz jutó családok, kiváltva az őstermelői igazolványt, mezőgazdasági tevékenységekbe kezdtek, vagy folytatták azt. A primőr, a takarmánynövény és a földimogyoró termesztése mellett ismételten előtérbe került a görögdinnye-termesztés, mely elterjedését elősegítette, az 1997-ben létrejött Medgyesegyházi

⁴⁷⁷ BéML Medgyesegyháza községi tanács Végreható Bizottság (V.B.) iratai 1950-1989. XXIII.746.c. 5. Bizottsági jegyzőkönyvek. Oktatási és Népművelési Állandó Bizottság jegyzőkönyvei 1958-1988.; Bagyinszky Sándor és Bagyinszky Sándorné, Forgó Pál és Forgó Pálné elmondása alapján.

⁴⁷⁸ BAUKÓ (szerk.) 2014. 3-4.

⁴⁷⁹ A magyarországi természetes állapotú termőföld hektáronként átlagosan 21 aranykorona értékű. A gyenge minőségű termőföldek értéke 14-12 aranykoronáig süllyed, a jobbaké 26-30 aranykoronáig emelkedik. Az ültetvények (szőlő, gyümölcs) értéke 40 aranykorona fölé is emelkedhet. ANTAL 1999. 238-239.

Dinnyekertészek Beszerző és Értékesítő Szövetkezete. Az elmúlt 20 évben Medgyesegyháza a görögdinnye-termesztés területén „hazai piacvezetővé” vált, innen kerül a bel-és külföldi piacokra a görögdinnye 50%-a. Az Európai Unió országaiba a településről és környékéről évente 2500-3000 kamion (egyenként 24 tonna) görögdinnye jut el. Medgyesegyháza gazdasági élete ma is az agrártevékenység természeti adottságain és az itt élők szorgalmán alapszik, ugyan változó mértékben, de majdnem minden helyi polgár kötődik a földhöz. Ezen időszak alatt a mezőgazdaság különleges termelési adottságaira ráépült, a korszerű feldolgozó ipar is, magas színvonalú csomagolótechnológiával. 1994-ben jött létre a mogyoró-, földimogyoró és napraforgó feldolgozással foglalkozó Medgyes KFT, mely mellett számos versenyképes vállalkozás, telephely jött létre, ahol a társaságok fejlett kooperációban értékes integrátori tevékenységet is folytatnak. Napjainkban a településen 76 társas vállalkozás, 136 egyéni vállalkozás, és 1200 őstermelői igazolvánnyal rendelkező számolható össze.⁴⁸⁰

31. ábra: A medgyesegyházai gazdaság szerkezete, a vállalkozások típusai szerint.⁴⁸¹

A gazdaság szerkezete a vállalkozások típusai szerint	
Társas vállalkozások száma	76
Egyéni vállalkozások száma	136
„Őstermelői” igazolvánnyal rendelkezők száma	1200

Mindezért és Medgyesegyháza Dél-Békésben betöltött meghatározó szerepéből kifolyólag, Sólyom László Köztársasági Elnök 2009. július 1. napjával Medgyesegyházának városi címet adományozott. A XXI. század küszöbére teljesen kiépült az infrastruktúra, mely a település élhetőségét, a kor igényeit kielégítő feltételeket biztosít. A város idegenforgalma több pillérré támaszkodik. A természeti környezet sajátos, igazi alföldi tájat kínál a látogatóknak. Az itteni kultúrtáj, a színvonalas vadgazdálkodás létét alapozta meg. A több mint 60 éves Hubertus Vadásztársaság, jelenleg közel 10 ezer hektáros területen folytat eredményes tevékenységet. A település működését és a kulturális életét segíti a városi mellett a szlovák és a román nemzetiségi önkormányzatok. A várost erősen fesztiválturizmus jellemzi, különösen az évente megszervezett és egyre ismertebbé váló ingyenesen látogatható Medgyesegyházi Dinnyefesztivál vonz egyre nagyobb számú közönséget a határon túlról is. A

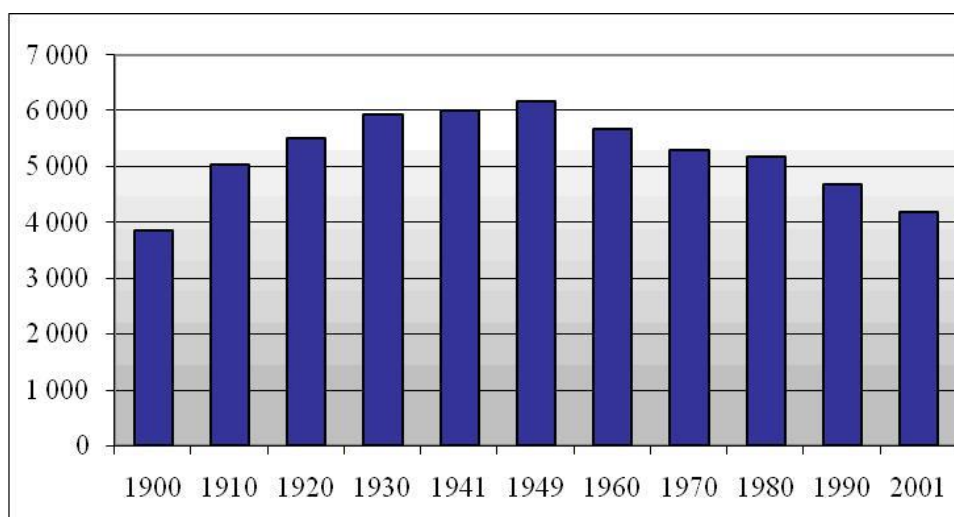
⁴⁸⁰ BAUKÓ (szerk.) 2014. 4.; Bagyinszky Sándor és Bagyinszky Sándorné, Forgó Pál és Forgó Pálné elmondása alapján.

⁴⁸¹ Medgyesegyháza Város honlapja. <http://www.medgyesegyhaza.hu> Letöltés időpontja: 2015. január 5.

dinnyefesztivál mellett az először a nagyközség 100. évfordulóján megtartott Medgyesegyházi Napok rendezvény emelkedik ki. Évek óta mindkét rendezvényen, jelentős számmal vesznek részt a településről elszármazottak és a testvérvárosi kapcsolatok kiépítésével Gúta város polgárai.⁴⁸²

Azonban az 1960-as évektől meginduló urbanizációs folyamatok és az 1980-as évektől a születések számának drasztikus csökkenése nem hatott kedvezően a településre, hiszen népesség száma ezután egyenletes csökkenésnek indult. Ez a kétszeresen negatív tendencia különösen jellemző volt a dél – alföldi térség községeire. Medgyesegyháza lakosságát a XX. században vizsgáló táblázatból kiderül, hogy a múlt századtól a második világháború végéig szinte folyamatosan nőtt a lakosság száma, mely 1949-ben érte el a 6166 fővel a maximális létszámát és azóta is csökkenő tendenciát mutat. Medgyesegyháza jelenlegi lakónépessége a 2011-es népszámlálási adatok szerint mindössze 3863 fő.⁴⁸³

32. ábra: Medgyesegyháza lakosságának alakulása a XX. században.⁴⁸⁴

Az integráció évtizedei alatt elmondható, hogy a Medgyesegyházára telepített gútai magyarok és a helybeli őslakosok az idők folyamán példamutató módon szőtték egybe életüket, kihasználva a település földrajzi és gazdasági lehetőségeit és nagyon rövid időn belül alakultak egységes, települést szerető közösséggé. Az elmúlt évtizedekben született generációk - magyarok, szlovákok egyaránt - már nem tartják számon, ki honnan települt ide. A fiatalok már szülőföldjüknek tekintik azt az alföldi tájat, melyet szüleik, nagyszüleik,

⁴⁸² BAUKÓ (szerk.) 2014. 6-8.

⁴⁸³ MSK és a KSH népszámlálási adatai alapján.

⁴⁸⁴ Medgyesegyháza Város honlapja. <http://www.medgyesegyhaza.hu> Letöltés időpontja: 2015. január 5.

dédszüleik inkább száműzetésük helyének tartottak, mint otthonuknak. Az idők folyamán ugyan az idősebb generáció megbékélt sorsával és beilleszkedett a közösségbe, de még napjainkban is fájdalommal emlékeznek a „nehéz időkre”: *„Nehéz volt, nehéz világ volt, nem kívánom senkinek sem, még a halálos ellenségemnek sem. Mindig is mondom, hogy vót az olyan cifra világ, hogy olyat ne érjen meg senki, mind amilyen akkor vót, hogy így szétválasszák a szülőt a gyerektől, a gyereket a szülőtől.”*⁴⁸⁵ *„Itt is haladtunk a korral, mikor mi jött, volt amikor rosszabb volt, volt amikor jobb. Nekem az úgy volt jó, ahogy volt, aztán ahogy áttelepültünk ennek kellett jónak lenni, ami itt volt. Nem kívánom és azt azé, hogy beleessen valaki, úgy a háborúba, mint akkor, egy kicsit sok volt, hogy ugye vége lett a háborúnak 1945-ben és már akkor 1947-ben áttelepítettek. Szóval ez átállásnak egy kicsit sok volt.”*⁴⁸⁶ *„Én nem gyűlölettel vagyok, csak ez, hogy a krónika írja meg, hogy ilyen még egyszer ne történjen meg, hogy valakit az otthonából kiteznek. Éljenek az emberek békességben, ahol él ott ne acsarkodjanak, hogy te szlovák vagy, magyar vagy, hogy te román, vagy cigány vagy. Kérem nem szabad az embereket megkülönböztetni. Ilyen ne történjen meg a történelemben még egyszer ez a kitelepítés. Éljenek az emberek békességben.”*⁴⁸⁷

VII.2 A szlovákság integrálódása a nemzetiségpolitika tükrében

A kommunista pártállam létrejötte a sztálini nemzetiségpolitika követése, kezdetben a nemzetiségekkel szemben a kollektív bűnösség elvének alkalmazását és 1946-ban a csehszlovák-magyar lakosságcsere-egyezmény létrejöttét eredményezte. A Kádár-korszakban Magyarország, a nemzetiségi és a szomszédos országban élő magyar kisebbségekkel kapcsolatos politikáját, pedig az azonos szövetségi rendszerhez tartozás és a szocialista ideológia szerves részét képező internacionalizmus határozta meg.⁴⁸⁸

Békés-megyében és az esetünkben vizsgált Medgyesegyházán maradt, az áttelepülés lehetőségével nem élő őslakos szlovákoknak, ezért nagymértékben csökkent a számuk. Békés-megyében, míg 1930-ban a szlovák anyanyelvűek száma 50 145 fő volt, 2011-re ez mindössze 2746 főre csökkent, 1941-ben szlovák nemzetiségűnek 7914 fő vallotta magát, melynek számadata 2011-ben sem változott nagymértékben, hiszen 7267 főt számlál.

⁴⁸⁵ özv. Kiss Ferencné elmondása alapján

⁴⁸⁶ özv. Kárász Andrásné elmondása alapján

⁴⁸⁷ özv. Nagy György visszaemlékezése alapján

⁴⁸⁸ VALUCH 2005.87.

33. ábra: A szlovák anyanyelvű népesség és nemzetiség száma Békés megyében.⁴⁸⁹

Békés megyében	1930	1941	1949	1960	1970	1980	1990	2001	2011
Szlovák anyanyelvűek száma	50145	42132	15608	16795	11199	7924	5070	3567	2746
Szlovák nemzetiség száma		7914	4398	7454		3705	3313	5022	7267

Medgyesegyháza lakosságának nemzetiségi adatait, 1937 és 2011 között vizsgálva a szlovák lakosság számarányát tekinte, drasztikus csökkenését fedezhetünk fel. Az 1937-ben 4908 fős település lakói közül, míg 2480 magyar és 2261 szlovák lakost, addig 2011-ben, a település 3863 lélekszámából, 3410 magyar és csak 109 szlovák nemzetiségű lakost számláltak.

34. ábra: Medgyesegyháza nemzetiségi megoszlása 1937 és 2011 között.⁴⁹⁰

Népszámlálás éve	Összes lakos	Magyar	Német	Szlovák	Román	Roma	Arab	Ukrán	Egyéb
1937	4908	2480	108	2261	52	-	-	-	7
1960	5784	4733	11	613	62	?	-	-	?
1980	4944	4887	5	42	6	3	-	-	1
1990	4340	4251	3	40	20	23	-	-	3
2001	4193	3915	13	109	33	28	7	8	5
2011	3863	3410	9	109	81	16	4	6	-

Az áttelepülés lehetőségével nem élő őslakos szlovákoknak mindamelllett, hogy lecsökkent a számuk, továbbra is szembe kellett néznie a kisebbségi lét hátrányaival. 1945 után a magyarországi szlovák iskolahálózatot és az iskolán kívüli kulturális intézményeket a hivatalos szervek, úgy kívánták kiépíteni, hogy az intézmények működéséhez nem voltak meg a személyi feltételek, hiszen néhány egyházi iskolában tanító pedagóguson kívül egyáltalán nem volt szlovák oktatásra képzett általános iskolai és gimnáziumi tanár. 1948-ban a Vallás- és Közoktatási Minisztérium, úgy próbált ezen segíteni, hogy az 1947-es csehszlovák-magyar lakosságcsere során áttelepített szlovákiai magyar pedagógusokat, kérték fel arra, hogy

⁴⁸⁹ A KSH felmérései alapján; PALYUSIK 2004. 26-27.

⁴⁹⁰ A KSH 1937., 1949., 1960., 1980., 1990., 2001. és 2011. évi népszámlálási adatai alapján.

vállalják a tanítást ezekben az iskolákban, vagy egyszerűen néhányukat szlovák iskolába helyezték. A módszertanilag jól képzett, szlovák nyelvet jól ismerő, valamennyi tantárgyat szlovák nyelven tanító tanároknak köszönhetően nőtt fel az az első generációs magyarországi szlovák értelmiség, amely a volt szlovákiai magyar értelmiségtől vett át a kulturális transzmisszió feladatát.⁴⁹¹ Segítette, ezen folyamatokat, hogy a magyar nemzetiségpolitika 1949-ben megváltozott, a nemzetiségekkel szemben a türelmet és az előzékenységet hirdette. Az önálló kulturális autonómia ígéretével alakult meg a Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetsége, melynek helyi szervezetei, 1949 januárjától jöttek létre Békéscsabán, Medgyesegyházán, Mezőberényben, Nagybánhegyesen és Szarvason.⁴⁹² Az 1956-os forradalom után, pedig a "nemzeti konszenzus" megteremtéséhez tartozott a nemzetiségek helyzetének bizonyos további rendezése is, bár 1968-ig az automatizmus elve uralkodott, mely szerint a szocializmus építésének folyamatában a nemzetiségi problémák maguktól megoldódnak, így különösebb intézkedésre nincs szükség.

Az urbanizációs folyamatok következtében a korábban döntően paraszti életmódot folytató nemzetiségi lakosság jelentős része, az iparban és a harmadik szektorban helyezkedett el, így szétszóródott az ország egész területén.⁴⁹³ Nemzetiségi közegükből kiszakadva elmagyarosodásuk teljessé vált. A falvakban maradtak, a nagyüzemivé átszervezett mezőgazdaságban, a termelőszövetkezetekben találva megélhetést, azokat a kitelepített, eltávozott lakosság helyébe jött magyar, székely, román telepések túlsúlya hozta a nemzetiségi identitás megőrzése szempontjából kritikus helyzetbe.⁴⁹⁴

A már említett vegyes házasságok számának növekedése tovább erősítette az asszimilációt. Az idősebb generációk, már nem örökítették át teljességgel anyanyelvüket az újabb nemzedékre. Mindez a nemzetiségi oktatás hiányának és a magyar nyelvű óvodák és iskolák dominanciájának volt köszönhető. Dedinszky Gyula, így vélekedett 20 év távlatából a lakosságcseréről. *„20 év után is még nehéz lemérni a lakosságcsere igazi jelentőségét. Szlovákiaszerte találkozni azzal a véleménnyel, hogy a lakosságcsere célját tévesztett, értelmetlen dolog volt, a benesi polgári nacionalizmus szüleménye.... A szlovák népiség szempontjából pedig kifejezetten káros. Az össz-szlovákságban a csabai, szarvasi, tót-komlói, kiskőrösi, nyíregyházi stb. szlovákok egy-egy sehol másutt meg nem található színfoltot jelentettek, nyelvi sajátosságokkal, egyéni népi szokásaikkal, amelyeket új lakóhelyükön megőrizni nem tudtak. Nem tudták megőrizni már csak azért sem, mert nem maradnak meg*

⁴⁹¹ GYIVICSÁN 1993. I. 55.

⁴⁹² GOMBOS 2004. 20.

⁴⁹³ TILKOVSKY 1994. 150.

⁴⁹⁴ TILKOVSKY 1994. 151.

egy tömbben Komáromban, Érsekújváron stb., hanem egyre fokozódóbb mértékben szétszóródnak egész Csehszlovákia területén, elveszítve népi sajátosságait. Az áttelepültek az ott kapott házat-földet tíz évig el nem adhatták. Most azonban már eladhatják, s ezt egyre többen meg is teszik, mennek az időközben felnőtt és más helyeken elhelyezkedett gyermekeik után. A Felső Magyarországról 250 év előtt Békéscsabára jött evangélikus vallású szlovák telepések utódainak egy része tehát visszatelepült, ha nem is ősi lakóhelyére, mégis az északi részekre, Csehszlovákia területére. A vándorút köre ezzel bezárult. A 250 év azonban nem múlt el nyomtalanul. Amerre a csabaiak ez alatt az idő alatt jártak, mindenféle virágzó városok és falvak keletkeztek.⁴⁹⁵ Az asszimilációt erősítette, hogy a lakosságcsere után az evangélikus egyházban is a magyar nyelvű istentiszteletek váltak meghatározóvá, de a vallásos élet háttérbe szorítása következtében rohamosan csökkent a templomba járó hívek száma, ezért az evangélikus egyház elvesztette korábbi, a szlovák kulturális elemek megőrzésében betöltött szerepét. „Jött az iskolából egy tanár és agitálta apuékát, hogy ne járjunk hittanra, mert nem jó manapság ha valaki hittanra jár.”⁴⁹⁶

A magyar közvélemény, ugyanakkor növekvő nyugtalansággal figyelte a szomszédos szocialista országokban élő magyar kisebbséget érintő asszimilációs politikát, mellyel szemben a pártállam közönye volt érezhető. Valamelyest változást jelentett, hogy a magyar vezetés által az 1970-es évektől meghirdetett nemzetiségpolitika a „híd szerepét” kívánta betölteni, mely szerint a pozitív magyar nemzetiségpolitika mintául szolgálhat a szomszédos országok magyar kisebbséggel szembeni nemzetiségpolitikájának, azonban a környező országok nem voltak hajlandók változtatni politikájukon. Az 1970-es évek végétől, az 1980-as évek elejétől számos néprajzi, szociológiai, nyelvi, demográfiai kutatás indul meg, melyek nyomán született munkák, tanulmányok, regények, dokumentumfilmek reális képet nyújtottak a nemzetiségek helyzetéről.⁴⁹⁷

A rendszerváltozás után, jelentős állami támogatással nemzetiségi kulturális centrumok alapítványok jöttek létre, melyek engedélyezik a nemzetiségek számára az anyanyelvi oktatást.⁴⁹⁸ Létrejön békéscsabai székhellyel Magyarországi Szlovák Fiatalok Szervezete, 1990-ben a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete, 1996-ban a Csabai Szlovákok Szervezete, az Országos Szlovák Önkormányzat és számos helyi önkormányzat a környékbeli településeken.⁴⁹⁹ Medgyesegyházán 1998-ban az önkormányzati választások után

⁴⁹⁵ DEDINSZKY 1993. 80.

⁴⁹⁶ Bagyinszky Sándorné elmondása alapján

⁴⁹⁷ TILKOVSKY 1994. 151-152.

⁴⁹⁸ TILKOVSKY 1994. 153-154.

⁴⁹⁹ GOMBOS 2004. 21.

létrejön, a Medgyesegyházi Szlovákok Nemzetiségi Önkormányzata, mely nagyban hozzájárul a nemzetiségi kultúra, a szlovák hagyományok újraélesztéséhez. A szlovák nemzetiségi önkormányzat testülete jelenleg háromtagú, mert 100-nál kevesebb szlovák nemzetiségű választó regisztrálta magát, ha 100-nál több regisztrálta volna magát, akkor a testület négytagú lenne. Az önkormányzat elnöke Nyáriné Szlávik Mária. Az önkormányzat támogatásával működik a településen, a Gasztronómiai és Hagyományörző Csoport, ismertebb nevén „Csöröge Csapat” és a Jarina hagyományörző néptáncsoport.⁵⁰⁰ „1998. őszén, a helyhatósági választások útján jött létre a szlovák önkormányzat. A szlovák hagyományok megőrzéséért és ápolásáért. A rendezvények kapcsolódnak a település nagy rendezvényeihez kulturális, gasztronómiai hagyományok felelevenítésével. Ide tartozik a néptánc, népdalok előadásának támogatása, csörögesítés és más hagyományos szlovák gasztronómia bemutatása. Szlovák nyelvi szakkör. Kiállítások néprajzi gyűjtésekből. Részt veszünk országos és határokon túli szlovák nemzetiségi fesztiválokon gasztronómiai bemutatókkal, ami alatt a csörögesítést kell érteni. Jártunk Szlovákiában, Szerbiában és Romániában is... A „Csöröge csapat” létszáma változó, a munkába egyszerre tizenötön tudnak bekapcsolódni, de nem egyszerre. Egyes alkalmakkor más-más a csapat összetétele.”

A településen 2011-ben, a 109 szlovák nemzetiségűnek vallók közül azonban, a szlovák nyelvet alig beszélik. „Elég jól beszél szlovákul Kovácsné Laczó Jutka. Gyivicsánné Botyánszki Jutka, Kissné Botyánszki Kati értegetnek és valamit beszélnek. Ezen kívül még ketten tudnak valamicskét a medgyesi szlovákból. Szóval nem túl rózsás a helyzet.”⁵⁰¹

Medgyesegyháza, míg a XX. század elején a község többségében a kétnyelvű csabai szlovákok által lakta település volt, magyar, román és zsidó lakossággal, ahol ennek ellenére a községi, az egyházi és az iskolai életben inkább az állam hivatalos nyelve a magyar nyelv érvényesült, addig a kitelepítések után magyar nyelvűvé vált. A nemzetiségiek közül kettő eltűnt, a zsidóság a koncentrációs táborokban teljesen megsemmisült, a románság beleolvadt a szlovák-magyar lakosságba, a lakosságcsere következtében pedig a szlovákság számaránya csökkent. Medgyesegyháza gyors magyarosodásának döntő oka, tehát a magyar nemzetiségpolitika mellett, a lakosság folyamatos cserélődése, ennek keretében a szlovákság elvándorlása, ugyanakkor a magyar nyelvű lakosság beköltözése volt. A csehszlovák-magyar lakosságcsere hatására sokan, akik előtte szlováknak, „tónak” vallották magukat, de kitelepülni nem voltak hajlandók, a későbbiekben inkább magyarnak vallottak magukat a

⁵⁰⁰ Tájékoztató a Medgyesegyházi Szlovákok Nemzetiségi Önkormányzatának 2010. évi munkájáról. Kézirat, 2010. A fénymásolata saját tulajdonban.

⁵⁰¹ Nyáriné Szlávik Mária elmondása alapján

népszámlálásokon, mint szlováknak, ezért nagymértékben csökkent a szlovák nemzetiségűek és az evangélikus vallásúak száma.

A XX. században, az asszimiláció, a migrációs és az urbanizációs folyamatok, a nemzetiségpolitika, tehát jelentős mértékben csökkentették Békés-megyében a szlovák anyanyelvű népességet, nemzetiséget, mely folyamatot erősített, hogy az egyház már nem játszott meghatározó szerepet a szlovák anyanyelv és identitás megőrzésében. A Központi Statisztika Hivatal 2001 és 2011-es felmérései szerint Békés-megyében és a vizsgált településen, Medgyesegyházán is, míg a szlovák anyanyelvű népesség száma továbbra is csökkenő tendenciát mutat, azonban a szlovák nemzetiségűnek vallók számaránya nőtt, vagy stagnáló állapotot jelez. A térségben mindez, a szlovák kultúra felkarolásának és anyagi támogatásának köszönhető, az anyanyelvi oktatás biztosítása, hagyományörző egyesületek, önkormányzatok létrehozása és azok aktív működése a szlovák származástudat újraéledését, a szlovák kulturális értékekhez, hagyományokhoz való ragaszkodást segítik, mely ugyan nem jár együtt a nemzetiségi és az anyanyelvi tudat egységes létezésével, továbbá az anyanyelv-váltás, nem mindig jelent teljes asszimilálódást, a nemzetiségi kultúra teljes elhagyását.⁵⁰² A XXI. századi nemzetiségi helyzetét, anyagi támogatását, pedig továbbra is meghatározza az aktuálpolitika, a hatalmon lévő magyar kormány és Európai Unió tagországgként az EU nemzetiségpolitikája.⁵⁰³

⁵⁰² A KSH 2001-es és 2011-es felmérései alapján.; GYIVICSÁN 2004. 12.; PALYUSIK 2004. 26-27.

⁵⁰³ WITTE, Bruno 2003. 252.

VIII. Gúta hatvan év múltán

VIII.1 A ki-és betelepítések után

A lakosságcsere után, a magyarországi szlovákok integrálódását a községbe tovább nehezítette az 1948 februárjában megtörtént kommunista hatalomátvétel, mely következtében 1948. április 7-én a Helyi Közigazgatási Bizottság (HKB) helyett létrejön a Nemzeti Front Helyi Akciós Bizottsága, mely többségét repatriánsok alkották, kik a kommunista párt tagjai voltak. Magyar nemzetiségű ebben a testületben sem volt. A bizottság elnöke, Pavel Brezosky Medgyesegyházáról áttelepült szlovák volt. A HKB április 22-én tart egy új alakuló ülést, mely során elnöknek választják Michal Belicat, a Medgyesegyházáról áttelepült földművest. A két testület összetétele és annak működése mindenben megfelelt az akkori idők új szellemének.⁵⁰⁴

A kommunista hatalomátvétellel egyidőben, azonban megszorodtak a Csehországba deportált családok szökése a kijelölt munkahelyéről és hazatérése. A hazatérő gútai családok egy része házukban már idegen lakókat talált. A magyarországi szlovákok, csak a legkritikább esetben voltak hajlandók elhagyni újonnan megkapott otthonukat, hiszen maguknak sem volt hova menniük. A csendőrség tavasszal igyekezett gátat vetni a szökéseknek és a hazaérkezetteket visszatoloncolta, de a problémát nem sikerült megoldaniuk. A legtöbb visszatérő, aki házát elfoglalva találta, a rokonoknál szállt meg. A helyzetet súlyosbította, hogy a szigorú jegyrendszer miatt nem tudtak hozzájutni az alapvető szükségleti cikkekhez.⁵⁰⁵ Az egyre nagyobb számban illegálisan hazatérő, sok esetben régi házaikba betörő csehországi deportáltak egyre nagyobb gondot jelentettek a hatóságoknak. A hazatért családoknak a számát 100-ra becsülték, akiknek visszaszállítását a gútai csendőrség nem tudta megoldani, mivel nem voltak meg rá az eszközei. A helyzet egyre feszültebbé vált a községben, melyet súlyosbított, hogy 1948. június 11-én Daniel Okáli, Belügyi Megbízott kiadta azon hirdetményét, mely több száz szlovákiai település ősi nevét változtatta meg. A történelmi magyar, német, vagy idegen hangzású neveket eltörölték és szlovák nevek használatát rendelték el, a mesterségesen megalkotott neveknek általában nem volt közük a településhez, a lakosság véleményét mellőzve döntöttek el. Gúta neve Kolárovo lett, mely Ján Kollár szlovák költő családnevéből alkották meg. Mindeközben Csehországból, továbbra is illegálisan tértek haza magyarok, mely problémát, az állami szervek, úgy próbálták

⁵⁰⁴ ANGYAL 2007. 60.

⁵⁰⁵ ANGYAL 2007. 62.

megoldani, hogy a 88/1945/számú dekrétum értelmében a csehországi munkára kiutaló, 1 évre szóló végzést, 1948 tavaszán 6 évre meghosszabbították. Az állami szervek az év folyamán különböző ígéretekkel igyekeztek a Csehországba telepített magyarokat maradásra bírni. Állampolgárságot, földet, házat ígértek a vidéken végleg letelepedőknek.⁵⁰⁶

A kommunista vezetésnek, az volt a magyar kérdéssel kapcsolatos hivatalos álláspontja, hogy a két ország közötti kapcsolat rendezése érdekében, javasolja a lakosságcsere mielőbbi befejezését és a magyar nemzetiségűek számára az állampolgárságuk megadását. A csehszlovák állampolgárságot az október 25-én elfogadott, novemberben kihirdetett 245/1948. számú törvény értelmében megkaphatta minden magyar és valamennyi családtagja, aki 1938. november 1-jén ilyen állampolgársággal rendelkezett, s aki leteszi az állammal szemben a hűségesküt. A szlovákiai magyarok a hűségeskü letétele után, tehát visszakaphatták állampolgárságukat, de kisebbségi jogokkal nem rendelkezhetek.⁵⁰⁷ Az állampolgárság megadása után, 1949. január 8-án megkezdődött a munkaszolgálatra kirendelték szervezett hazaszállítása, akiket csekély kárpótlásban részesítettek. Az első transzportot Gútára január 14-én indították Mladá Boleslávból, mellyel 91 család, azaz 422 fő tért haza. Január utolsó napján a Jičín környékére deportáltak érkeztek haza, összesen 84 család 370 fővel. Március 11-én Prágából 75 család, azaz 314 személy, Roudnicéről március 14-én 30 család 127 fővel tért vissza, április 4-én, pedig Český Krumlovból 23 családot szállítottak haza. Az állampolgársággal már rendelkező hazatérők, azzal a problémával találták magukat szemben, hogy házaikban idegenek laknak. A hazatért családoknak a fele sem tudta a két éve elhagyott régi házaikat elfoglalni, mert azokban már magyarországi szlovákok laktak, akik ha akartak volna, sem tudták elhagyni új otthonukat, többségük meg is tagadta az ingatlanok átadását. Az állami szervek ideiglenes lakások kiutalásával igyekeztek könnyíteni a helyzeten. A hazatértek jelentős része, pedig rokonoknál volt kénytelen megszállni. A probléma megoldására, a földművelésügyi megbízott augusztusban elrendelte 20 lakóház építését Gútán, a „bizalminak” tekinthető vagyontalan visszatért deportáltak számára. Ezt az utcát, melyben 20 lakóház épült ma is Szlovák utcának nevezik.⁵⁰⁸ A politikai helyzetet a Helyi Közigazgatási Bizottság (HKB) jelentése, így jellemezte: *„Az általános politikai helyzet elég jó, a községben csak SZLKP (Szlovákia Kommunista Pártja) szervezet van. Nem volt megfigyelhető szándék más politikai szervezet megalakítására. Az SZLKP magyar tagjai nem szimpatizálnak a szlovák párttagokkal. Megfigyelhető a magyarok között,*

⁵⁰⁶ ANGYAL 2007. 63.

⁵⁰⁷ ANGYAL 2007. 15.; FAZEKAS-HUNČIK 2006. 15.

⁵⁰⁸ ANGYAL 2007. 66.

de található a szlovákok között is sovinizmus, amely nagyon nehezíti a kétoldalú együttműködést és a megértést. A magyarok nehezen mondanak le a kisebbségi jogokról, mert a politikai és kulturális jogok alatt a kisebbségi jogokat értik, amelyeket mindig és mindenhol követelnek.” A visszatérők beilleszkedése és munkába állása nem ment zökkenőmentesen. A Járási Munkavédelmi Hivatal (JMH) azonnal munkára kötelező végzéseket adott ki, azonban sokan megtagadták a munkába állást, hiszen a visszatérő deportáltak esetében, még családjuk elhelyezését sem tudták megoldani és a régi gazdaságukat is úgy kellett helyreállítani. 1949 tavaszán elkezdődött a kollektivizálás és a beszolgáltatások rendszere, mely következtében megkezdődik a község határában a szövetkezeti falu kiépítése, melynek védnöke a szocialista ifjúsági szervezet volt. A felépülő ifjúságfalva 1954-től önállósult, 500 kisszigeti tanyai, korábban gútai lakos került a község fennhatósága alá. A magyarok üldözését felváltotta a kommunista ideológia rendszernek való kényszerszülte megfelelés. A jegyrendszer ellen vétkezőket, a feketevágásokat, a közellátási szabályok ellen vétkezőket szigorúan megbüntették.⁵⁰⁹ Most már nemzetiségre való tekintet nélkül érték atrocitások a parasztságot, a fő ellenséggé, pedig a kulák vált. Az új tulajdonukat éppen csak megkapó áttelepült magyarországi szlovákok közül többen a kuláklistán találták magukat. Állandósultak a zaklatások. Mindezek mellett megkezdődött a kollektivizálás, a szövetkezetek megalakításában, a magyarországi szlovákok jártak az élen.⁵¹⁰

Az 1949-es év végére az is tarthatatlanná vált, hogy a magyar lakosság még nem volt képviselve Gúta vezetésében. Az év végére sikerült elérni, hogy a jelöltlistán, majd megválasztásával magyar nemzetiségű tagja lett a község vezetésének. Az integrációt tovább nehezítette, hogy 1949 szeptemberében, még mindig nem nyílt meg a magyar iskola, magyar tanító, pedig nem volt a faluban, mert mind áttelepült Magyarországra. Öt év után, tanév közben, 1950. április 15-én, a Nyitrai KNB iskolaügyi előadójának engedélyével alakítottak ki három magyar osztályt a gútai II. számú iskolában.⁵¹¹ A szlovákiai magyarság helyzetét idővel számos törvény segítette, 1956-ban elfogadott 33. számú alkotmánytörvény szerint a magyar és az ukrán nemzetiségű állampolgárok gazdasági és kulturális fejlődéséhez megfelelő feltételeket kell biztosítani. Az 1960. évi alkotmány szerint az állam biztosítja a magyar, az ukrán és a lengyel nemzetiségű állampolgárok számára az anyanyelvi oktatást és a kulturális fejlődés lehetőségét. Ennek következtében az ötvenes évektől folyamatosan megnyitják kapuikat szlovákiai magyar iskolák, az óvodák is, erős pártirányítás alatt ugyan,

⁵⁰⁹ ANGYAL 2007. 67.

⁵¹⁰ ANGYAL 2007. 68.

⁵¹¹ ANAGYAL 2007. 69.

de megindul a lap-és könyvkiadás és számos kultúregyesület jött létre. Az 1968-as prágai tavasz egyik fontos hozadéka az 1968. évi 144. számú alkotmánytörvény elfogadása, azaz a cseh-szlovák föderáció megteremtése. Ennek közvetlen kisebbségi vonatkozása, a törvény 1. cikke, mely értelmében a cseh és a szlovák nemzeteken kívül a magyar, a német, a lengyel és az ukrán nemzetiség is államalkotó és mint ilyenek, a 3. cikk értelmében számukra biztosítva van a nyelvükön való művelődés joga, a sokoldalú kulturális fejlődéshez való jog, a nyelvük hivatalos használatának a joga az illető nemzetiség által lakott területeken, a nemzetiségi kulturális, társadalmi szervezetekben való egyesülés joga, valamint a saját nyelvű sajtóhoz és tájékoztatáshoz való jog. Az 1968-as prágai tavaszt követően 1989-ig, Csehszlovákia a szocialista blokk legdogmatikusabb államainak egyike lett, melynek a „bársonyos forradalom” vetett véget, azonban kedvező társadalmi helyzetet, csak az 1989-es rendszerváltást követő időszak hozott a magyar kisebbség számára.⁵¹²

A Gútára áttelepült medgyesegyházi szlovákok, az ígéretek ellenére ismét kisebbségi helyzetbe kerültek, „paradox” módon, immár az „anyanemzet” területén. Hasonlóan fájdalmas – mindkét oldalon csak hosszú idő elteltével csillapuló – probléma volt a családi, rokon és szélesebb társadalmi háttér elvesztése, hiszen a lakosságcsere hatására, mind a szlovák, mind a magyar migránsok hátrahagyták hozzátartozóikat. A családi kötelékek hiányát, az áttelepültek csoportján belüli szorosabb és intenzívebb kapcsolatokkal kompenzálták, amelyek gyakran a csoporton belüli házasságkötésekbe torkolltak. A csoportbeli és a lokális endogámia azonban idővel – a munkalehetőségek, később a vegyes házasságok, majd a produktív korba lépők és az iskoláztatási igények miatti fokozódó mobilitás révén – veszített intenzitásából.⁵¹³

A Magyarországra telepítettek közül, Angyal Béla kutatásai alapján egy gyermektelen család hazatelepülésére került sor, akik az idős szüleikkel tértek haza, mert nem tudtak idegenben megnyugodni, illetve két idős asszony tért haza meghalni. A határok 1955-ös megnyitását követően, viszont általánossá váltak a rokonlátogatások, a levelezés, telefon segítségével történő kapcsolattartás, mely segített az érintetteknek az események feldolgozásában és az elszakított családtagokkal való kapcsolat felvételében.⁵¹⁴

⁵¹² FAZEKAS-HUNČIK 2006. 15.

⁵¹³ PARÍKOVÁ, Magdaléna 2010. 107.

⁵¹⁴ ANGYAL 2007. 71-72.; Kérdőívek alapján.

VIII.2 Gúta lakosságának nemzetiségi, anyanyelvi és vallási megoszlása

A lakosságcsere eseményei hatással voltak a település nemzetiségi, anyanyelvi és vallási megoszlására. A népszámlálási adatokból kiderül, Gúta népességszámának csökkenése, stagnálása, mely részben a háború utáni eseményeknek, a deportálásoknak, a lakosságcsereinek és az 1960-as és az 1970-es években felerősödő urbanizációs folyamatoknak és a fennálló politikai rendszernek volt köszönhető.⁵¹⁵ Az 1941-es, az 1991-es és a 2001-es népszámlálási adatokból összehasonlítva kiderül, hogy Gúta lakóinak a száma ötven év után sem érte el az 1941-es számadatokat, mely 1941-ben 11 494 főt, 1991-ben, pedig 11 007 főt jelentett. 2001-ben ez a szám, pedig 10 823 főre csökkent. A magyarság számaránya ugyan csökkent, de a 80,7%-kal továbbra is a település legnagyobb lélekszámú nemzetisége, annak ellenére, míg 1941-ben mindössze 0,1 % volt a szlovákok számaránya, addig 2001-ben 17,4%-ra nőtt.

35. ábra: Gúta lakosságának nemzetiségi megoszlása 1941, 1991 és 2001-ben.⁵¹⁶

Év	Összlakosság	Magyar	%	Szlovák	%	Roma	Cseh	Ukrán	Egyéb
1941	11 494	11 466	99,8	8	0,1	-	-	-	5
1991	11 007	9101	83	1796	16	29	60	3	18
2001	10 823	8742	80,7	1890	17,4	71	55	3	62

A vallási megoszlást illetően a táblázatból kiderül, hogy a vizsgált időszakban a magyarság megőrizte római katolikus vallását, az evangélikus vallású szlovákok száma viszont csökkent, ugyanakkor nőtt a kisegyházak (methodista, Jehova tanúi stb.) tagjainak, de főleg a felekezet nélküliek száma.

36. ábra: Gúta lakosságának vallási megoszlása 1991 és 2001-ben.⁵¹⁷

Népszámlálás éve	Római katolikus	Görög katolikus	Görögkeleti	Evangélikus	Református	Egyéb egyházak	Ismeretlen	Felekezet nélküli
1991	7087	3	0	629	-	2081	1207	
2001	8246	18	1	445	294	141	1525	

⁵¹⁵ ANGYAL 2007. 71.

⁵¹⁶ KSH 1941-es, az 1991-es és a 2001-es népszámlálási adatai alapján.

⁵¹⁷ KSH 1941-es, az 1991-es és a 2001-es népszámlálási adatok alapján.

A magyar lakosság anyanyelv, nemzetiség és vallás szerinti megoszlásának változásának az oka, az elmúlt évtizedekben folyamatosan növekvő vegyes házasságok és a szlovák tanítási nyelvű iskolákat látogató magyar tanulók számának emelkedése, melyből arra lehetett következtetni, hogy a kettős kötődésű, identitású, kettős gyökerű lakosság száma emelkedni fog, azaz a magyar lakosság anyanyelv és nemzetiség szerinti megoszlási különbsége növekszik. Annak, hogy a népszámlálási eredmények más módon alakultak, több oka van. Valószínű, hogy voltak, akiket a népszámlálás kedvezőbb körülményei, a számlálóbiztos nélküli adatlapkitöltés, másokat a társadalomban bekövetkezett nemzetiségpolitikai változások késztettek más módon dönteni. A magyar anyanyelvűek és nemzetiségűek arányának csökkenésében szerepe van az identitástudat és identitásvállalás bizonyos mértékű erősödésének is.⁵¹⁸

Problémát jelentett, hogy a lakosságcsere során Magyarországra, elsősorban a módosabb parasztréteget, iparosokat és az értelmiséget telepítették. A magyar iskolák újraindítása is komoly nehézségekbe ütközött, szakképzett pedagógus alig akadt. Ennek következtében Gúta teljesen elvesztette magyar középrétegét és értelmiségét, megfelelő iskolák híján ez nem is volt pótolható, mely a mai napig kimutathatók a lakosok iskolai végzettségének vizsgálatánál. A magyar üzemek, társaságok, szövetkezetek vagyonát elkobozták, mely következtében jelentős anyagi veszteségek is érték a magyarságot.⁵¹⁹

A hatvan évvel ezelőtti események megítélésében az 1948 óta hivatalos, új településnév Kolárovo használatában nincs egyetértés. A lakosság ugyan az 1991-es helyi népszavazáson kérte a közösség történelmi nevének a visszaállítását, azonban a hivatalos szervek, ezt elutasították. A nemzetiségi települések kétnyelvű megjelölésére vonatkozó, 1994-ben hozott törvény sem vonatkozik rá, mivel, még ha hibásan is, de jeles szlovák személyiség nevét viseli. A Magyarországról Szlovákiába települtek és a szlovák iskolát végzett fiatalok egy része a „Szlovákiában szlovákul” elvet hirdeti, melynek okait Angyal Béla a hivatalos szlovák történetírásban és az iskolai történelemoktatásban látja. Kutatásai és személyes tapasztalatai alapján Medgyesegyházához hasonlóan, Gútán is elmondható, hogy az integráció évtizedeiben a lakosságcsere következtében ide települt magyarországi szlovákok és a magyar lakosság között a kezdeti feszült viszony enyhült, melyet segített, hogy a településre érkező szlovákok közül mindenki tudott magyarul, sokan jobban is, mint szlovákul és igyekeztek a gútai magyarokkal barátságosan viselkedni és beilleszkedni. A másik ok a közös földműves sors, a gazdálkodás szintén összekötötte a lakosságot. A vegyes házasságok tovább erősítették

⁵¹⁸ GYURGYÍK 1994. 28.

⁵¹⁹ ANGYAL 2007. 71-72.

a kötelékeket. Az elmúlt évtizedekben született generációk, magyarok, szlovákok egyaránt, már nem tarják számon, ki honnan települt ide, az itt születettek szülővárosuknak érzik a várost, akár a medgyesegyházára áttelepített lakosok.⁵²⁰

⁵²⁰ ANGYAL 2007. 73.

IX. Évfordulós megemlékezések

Pierre Nora hívta fel a figyelmet az emlékezőhelyek és a megemlékezések jelentőségére, mely az emlékezet eltűnésével és az emlékeket átélt emberek elhalálózásával válik meghatározóvá. *„Nem más ez, mint az elmúlt idő jegyében az öntudat ébredése, egy mindig újrakezdődő valami bevégzése. Csak azért beszélünk annyit az emlékezetéről, mert már nincs. Fordulópont ez, ahol a múlttól való elszakadás tudata keveredik a fájó emlékezet érzésével, de ahol a fájdalom még fel tud annyit ébreszteni az emlékezetből, hogy az felvetette megtestesülésének problémáját. A folyamatosság érzése a helyekbe költözött át. Helyei vannak az emlékezetnek, mivel nincs már valódi közege az emlékezetnek.”*⁵²¹

A csehszlovák-magyar lakosságcsere eseményeire való megemlékezések esetében is helytállóak Pierre Nora megállapításai. Az eseményeket évtizedekig hallgatás övezte, megemlékezésekre a fennálló politikai rendszer támogatása nélkül, az eseményeket átélőknek nem volt lehetősége. Magyarországon és Szlovákiában országszerte megemlékezésekre először a rendszerváltás után került sor, a lakosságcsere 50. évfordulója kapcsán, melyet a 60. és a 65. évforduló megemlékezései, illetve az évenkénti megemlékezések követték. Az eseményeket átélők többsége, ekkor már elhunyt. A leszármazottak első generációja napjainkban, ezért egyre fontosabbnak tartja az eseményekről való megemlékezéseket, szobrok, emléktáblák állítását, ünnepek, találkozók szervezését, mondván az emlékhelyekkel a halottaknak adják meg a tisztességet, az élőknek pedig szükségük van egy helyre, ahol elhelyezhetik az emlékezés köveit és mécseseit a felejtés ellen. Ezen törekvéseket erősíti a Benes-dekrétumok napjainkban is tartó érvényessége, az erkölcsi és anyagi kárpótlások meg nem történte, illetve hogy a politikai és nacionalista erők egyre inkább igyekeznek saját politikai céljaikra kisajátítani e sokak számára fájdalmas történelmi igazságtalanság emlékezetét.

A szlovákiai magyarok, a magyarországi szlovákok és leszármazottaik, a szlovákok még ha külön-külön, más-más értelemben emlékeznek is meg a lakosságcseréről, azonban nagy előrelépés lenne a megbékélés felé, ha mindkét oldalon a nacionalista szerveződések és politikai pártok kiiktatásával, ennyi év eltelte után közösen, a megbékélésre törekedve, együtt emlékeznének a települések lakói és a lakosságcsere érintettjei.⁵²²

⁵²¹ NORA, Pierre 2010. 14-15.

⁵²² JUHÁSZ, L. 2013. <http://uj szo.com/napilap/szal on/2013/04/27/a-kitelepites-es-a-lakossagcsere-emlekezete>
Letöltés időpontja: 2014. július 9.

IX.1.1 A megemlékezések típusai és az emlékjelek

Mind Magyarországon és mind Szlovákiában látványosan megnőtt a lakosságcsere és a deportálás 50., a 60. évfordulója után rendezett megemlékezések és eseményekkel kapcsolatos emlékjelek száma, mely a mai napig növekvő tendenciát mutat. Az emlékjelek formai szempontból nagyon változatosak lettek: emléktáblák, kopjafák, emlékoszlopok, kőből vagy fából készült emlékművek, valamint ezek különféle kombinációi is előfordulnak. Kő- és fákeresztek, haranglábak is akadnak közöttük, valahol emlékfalat alakítottak ki, sőt faültetésekre is sor került. Némelyik emlékjeleken a kitelepített családok vagy személyek névsora is olvasható, de arra is van példa, hogy a háborús emlékmű a kitelepítés emlékjele is egyben. Az emlékjeleken lévő feliratok általában egynyelvűek, de néhány helyen kétnyelvű és háromnyelvű is megfigyelhető. A közösségeken, szervezeteken, politikai pártokon stb. kívül magánszemély is készített emlékjelet saját költségén. Készült már a kitelepítés történetét bemutató vándorkiállítás is, de zarándoklatot is szerveztek a Beneš-dekrétumok ellen, sőt Magyar Fájdalom Keresztet is emeltek néhány településen.⁵²³

Magyarországon, Komáromban a Monostori Erődben 2001 óta kerül megrendezésre, a Kecskés László Társaság kulturális, hagyományőrző egyesület által szervezett Felvidéki Kitelepítettek és Deportáltak Országos Találkozója. A társaság az első rendezvény óta Komáromot, mint az eseményekben érintett várost a kitelepítések emlékvárosának tekinti, ennek érdekében céljuk egy állandó emlékkiállítás anyagának az összegyűjtése, visszaemlékezések gyűjtése és kiadása, valamint egy emlékhely kialakítása a Monostori Erődben. Az emlékhely felavatására a III. találkozón, 2004. szeptember 25-én került sor. A találkozónak minden évben más, kulturális értékeit bemutató díszvendég települése volt, Udvard (III.), Dunaradvány (IV.), Felsőszeli (V.), Gúta (VI.), Vágfarkasd (VII.), Naszvad (X.). Komáromban a Monostori Erőd szabadtéri színpadán, 2011. június 4-én, a Trianoni emléknapon, díszbemutató keretében, a kitelepített családok előtt mutatták be a visszaemlékezésekre épülő Fehérlaposok című rockoperát. A darab a társaság felkérésére Másik Lehel zeneszerző és Vizeli Csaba szövegíró alkotása. A drámai eseményeket két család sorsán keresztül ismerhetjük meg, mellyel a szerzők célja az volt, hogy a kitelepítésben érintett családok kicsit magukra, a saját sorsukra is ráismerhessenek a darabot nézve, illetve hogy segítsen ennek a sokat szenvedett nemzedéknek a megbékélésben. 2012-ben, pedig a

⁵²³ JUHÁSZ, L. 2013. <http://uj szo.com/napilap/szal on/2013/04/27/a-kitelepites-es-a-lakossagcsere-emlekezete>
Letöltés időpontja: 2014. július 9.

hagyományos találkozó helyett Izsákon és Martoson, 2013-ban, pedig Bátorkeszin avattak emléktáblát, a benesi törvények miatt meghurcolt felvidéki magyarság tiszteletére.⁵²⁴

A kezdeti csendes, sok esetben a helyi, szűk körű megemlékezések mellett, a széleskörű programokkal szervezett ünnepek, találkozók szervezésére is sor került, melyen nemcsak a helyi lakosság és a meghívottak vesznek részt, hanem általában hazatérnek szülőfalujukba az egykori kitelepítettek, illetve azok leszármazottai. Ezek a megemlékezések több településen mára egyfajta hagyománnyá váltak, s évről évre megrendezésre kerülnek a jelen esetünkben vizsgált Gútán és Medgyesegyházán is. A megemlékezések, ünnepek, találkozók programjának általában része a polgármester, az alpolgármester beszéde, a meghívott politikus szónoklata, történész, helytörténész előadása. Gyakran idézik fel a kitelepítés időszakát saját sorsukon keresztül maguk az áttelepítettek vagy azok leszármazottai, akik sok esetben a szerzői az emlékműnél elmondott alkalmi versnek is. A Himnusz és a Szózat meghallgatása, közös éneklése, a koszorúzás, az emlékjel felavatása, az istentisztelet, színpadi emlékműsorok, témában meghirdetett ifjúsági pályázatok eredményeinek kihirdetése, kiállítások, koncertek és a könyvbemutatók.⁵²⁵

A magyar országgyűlés 2012. december 4-én, a 86/2012 sz. határozatával, pedig április 12-ét a magyar lakosság Felvidékről való kitelepítésnek kezdőnapját országgyűlési emléknappá, a Felvidéki Kitelepítettek Emléknapjává nyilvánította. Az országgyűlés határozata mindemellett, szükségesnek tartja méltóképpen megemlékezni a Benes-dekrétumok következtében a Csehszlovák Köztársaságból kizárt, Magyarországra telepített magyarságról; tisztelettel adózik azon családoknak, akik állampolgárságuktól, közösségüktől, vagyonuktól megfosztva, szülőföldjükről elűzve kemény akarással otthont teremtettek maguknak; támogatja olyan megemlékezések szervezését, oktatási anyagok készítését, amelyek a Felvidékről való kitelepítéssel kapcsolatosak. Az országgyűlés kifejezi nagyrabecsülését mindazoknak, akiket az adott időszakban csehországi kényszermunkára deportáltak, és ebben a szenvedésekkel teli helyzetben is igyekeztek megőrizni magyarságukat.⁵²⁶

IX.1.2 Évfordulós megemlékezések Medgyesegyházán

Békés megyében, a Békés Megyei Hírlap az 50. a 60. és a 65. évfordulók kapcsán, a lakosságcsere történetét tárgyaló cikkeket közölt, ugyanakkor megjelentek a jelenleg is

⁵²⁴ Kecskés László Társaság honlapja. <http://www.klt.hu/aktualis.php>. Letöltés ideje: 2015. január 10.

⁵²⁵ JUHÁSZ, L. 2013. <http://uj szo.com/napilap/szalon/2013/04/27/a-kitelepites-es-a-lakossagcsere-emlekezete>

Letöltés időpontja: 2014. július 9.

⁵²⁶ 86/2012. (XII. 7.) OGY határozata alapján

hatályban lévő Benes-dekrétumok ellen tiltakozó cikkek is.⁵²⁷ Békéscsabán az evangélikus és a református templomban ünnepi istentiszteleteket tartanak az évfordulókon.

Medgyesegyházán, az első megemlékezésre 1997-ben került sor, a lakosságcsere 50. és 2007-ben a lakosságcsere 60. évfordulójának alkalmával, melyeken Nagy Béla polgármester beszédét (9. függelék) követően az evangélikus templomban elhelyezett emléktábla koszorúzásra került sor.⁵²⁸ Az 51. évforduló kapcsán, a katolikus egyházközösség, egy szentképet ábrázoló kártyát adományozott a híveknek. (22. melléklet) A helyi Medgyesegyházi Hírlapban⁵²⁹ számos cikk jelent meg a megemlékezésekkel kapcsolatban, tárgyalva a csehszlovák-magyar lakosságcsere történeti hátterét. A lakosságcsere rövid történetéről dr. Karsai Ervin írt cikket a helyi hírlapban. A Békés Megyei Nap 2007-ben, pedig a medgyesegyháziak Gúta várossá nyilvánításának 30. éves évfordulóján megrendezett ünnepségén való részvételéről és a település szlovákságának kulturális helyzetéről nyújtott tájékoztatást.⁵³⁰

A két település jó kapcsolatának eredményeként, 2013. szeptember 17-én Medgyesegyházán, Horváth Ádám Gúta Város polgármestere és Ruck Márton Medgyesegyháza Város volt polgármestere aláírta azon együttműködési megállapodást, mely által a két város testvérvárossá vált. (23. melléklet) Az együttműködési megállapodás, az önkormányzatok közötti tapasztalatcserére, a gazdasági kapcsolatok erősítésére, a kultúra, az oktatás, a sport, a turisztika és a környezetvédelem területén való együttműködésre, az oktatási és a kulturális rendezvények közös szervezésére és részvételére, az Európai Unió közös pénzügyi lehetőségei felhasználására helyezi a hangsúlyt. (24. melléklet)

A testvérvárosi kapcsolat felvétele után, 2013-ban került fel a kitelepítettek emlékére-felállított szobor gondolata az állomással szemben lévő kör alakú téren, ahol a betelepülők a vagonokból kilépve először léptek Medgyesegyháza földjére, melyet a decemberi testületi ülésen egyöntetűen elfogadtak a résztvevők. *„Mindig is foglalkoztatott, hogy nem található Medgyesegyházán egy méltó hely, ahol minden évben megemlékezhetnénk a kitelepítettekről. Sajnos, mindeddig nem volt, aki felvállalja ezt a feladatot. 2013. szeptember 27-én végre sikerült hivatalosan is létrehozni Gútával a testvérvárosi kapcsolatot. Ezután a felemelő nap után kezdett bennem érlelődni, hogy igenis kell egy méltó emlékmű a településen. Teréz napkor kimentünk a temetőbe a nővéremmel, Terivel és a férjemmel. Szépen elrendeztük anyukám sírját, akit szintén kitelepítettek, névnapja alkalmából és ott vettem fel az*

⁵²⁷ Békés Megyei Hírlap, 2002. február 25.; 2007. április 14.; 2012. november 5.

⁵²⁸ Medgyesegyházi Hírlap, 2007. 9. sz.

⁵²⁹ Medgyesegyházi Hírlap, 1997. 5. sz.; 2007. 5. sz.

⁵³⁰ Békés Megyei Nap, 1997. szeptember 1.; szeptember 6.; november 1.

elképzelésemet, mely megtetszett nekik. Ezután megkérdeztünk néhány érintett családot, mindenki nagy örömmel fogadta, ezen törekvésünket. Megjegyezvén, hogy ezt már sokkal korábban meg kellett volna valósítani. Ekkor sokan felajánlották segítségüket, néhányan anyagiakat is. Mivel a férjem az alpolgármester, előterjesztette elképzelésemet a soron következő testületi ülésen, melyen egyhangúlag megszavazták az előterjesztést. A fővédnökséget a férjem vállalta el. Közben azon gondolkoztam, hová kellene felállítani, hol lenne a legmegfelelőbb helyen. Egyszer csak eszembe jutott hogy, csakis a vasút melletti kör alakú park lenne a megfelelő hely, hiszen oda érkeztek meg először a kitelepítettek, ott szálltak ki a vagonokból. Ez az ötlet is mindenkinek tetszett, így megszületett az emlékmű helye. Már csak a szobrász hiányzott, melyben segítségünkre volt Horváth Ferenc, aki szintén érintett a témában. A Karcagon élő Györfi Sándor szobrászt és éremkészítő érdemes művészt ajánlotta.”⁵³¹ A polgármester és az alpolgármester, egy karcagi szobrászt, Györfi Sándor magyar szobrász- és éremművészt kérték fel az emlékmű elkészítésre. Az emlékmű felállításáról az 2014. március 25-én tartott lakossági fórumon döntöttek, melyen a szobrászművész személyesen is részt vett. A gyűlésen résztvevők egyöntetűen megszavazták az emlékmű felállításának az ötletét, a helyét, megismerték Györfi Sándort és munkásságát, elfogadták a művészt az emlékmű készítőjének, megbeszélték, hogy a szobron feltüntetik Forgó Pál, Forgó Pálné és Valyuch Jánosné által összeállított áttelepített családnevek listáját, illetve szó esett a felmerülő költségekről és az adományozási lehetőségről. A szobor a 2014. szeptember 26-29. között rendezett XXII. Medgyesegyházi Napokon, szeptember 26-án került felavatásra, melynek kicsinyített mását megkapták a gútai önkormányzat képviselői.⁵³² (25-26. melléklet) Az ünnepségen Gútáról egy 27 tagú küldöttség vett részt, Horváth Árpád Gúta város polgármestere és Koczás Beáta alpolgármester vezetésével. „Beszédük hangzottak el szoros egymásutánban és néha hirtelen, mély csönd borult a jelenlévőkre. Kicsit mindenkinek megnyílt a lelke, arcokon végigcsorduló, vagy éppen visszanyelt könnyek a torokban. Ezen a délutánon itt volt a történelem minden fájdalmával, családok évtizedes története, egy új otthon létrehozása és itt volt a megbocsátás pillanata is. Két város kapcsolódott össze örökre, szétválaszthatatlanul – Gúta és Medgyesegyháza. Köszönjük Medgyesegyháza!”⁵³³ Az emlékműállításról a Medgyesegyházi Hírlap adott tájékoztatást.⁵³⁴

⁵³¹ Forgó Pálné elmondása alapján

⁵³² A lakossági fórumon és az emlékműállításán résztvevőként és résztvevő megfigyelőként vettem részt.

⁵³³ Dunatáj Hetilap, 2014. október 14.

⁵³⁴ Medgyegyházi Hírlap, 2014. 10. sz.

IX.1.3 Évfordulós megemlékezések Gútán

Szlovákiában, a szlovák–magyar lakosságcsere ötvenedik évfordulója 1997-ben, a harmadik Mečiar-kormány időszakára esett. Mind a hatalom, mind pedig a szlovák nacionalisták számára problémát jelentettek a szlovákiai magyarok által szervezett, egymást követő megemlékezések, az emlékjelek számának folyamatos növekedése. E kerek évfordulóval bár visszafogottan a szlovák sajtó is foglalkozott, a nacionalista szlovák médiában a lakosságcseréről, mint a nemzetiségi kérdés megoldásának pozitív példájáról cikkeztek. Komáromban a Matica slovenská helyi szervezete és a Duna Menti Múzeum közös kiadásában 1997-ben egy szlovák nyelvű kiadvány is megjelent, *Z Dolnej zeme do krajiny predkov* címmel, amelynek összeállítója a Mečiar pártjának színeiben aktívan tevékenykedő komáromi városi képviselő, a komáromi múzeum Magyar Nemzetiségi Osztálya élére kinevezett Alexander Reško volt. A kiadványban szereplő hosszabb írásában egyebek között amiatt sajnálkozik, hogy nem sikerült az eredeti tervek és elképzelések szerint végrehajtani az általa a nemzetiségi kérdés pozitív megoldásának tartott lakosságcsert. Az ötvenedik évforduló alkalmából a Matica slovenská szervezésében a szlovákok is állítottak emlékjeleket, a gömöri Zeherjén például hármass halmon álló kettős keresztet. 1998-ban a magyarok kitelepítési emlékjeleinek egyfajta ellensúlyozásaként a Matica slovenská Dél-Szlovákia-szerte emléktáblákat avatott azoknak a szlovákoknak az emlékére, akik – a táblák felirata szerint – 1938–1945 között „A Magyarország által megszállt területeken áldozták életüket a Szlovák Köztársaság függetlenségéért”. A hatvanadik évforduló alkalmával, 2007-ben Érsekújvárott szintén a Matica slovenská szervezésében az egykori kitelepítési hivatal épülete előtt tartottak megemlékezést.⁵³⁵

A rendszerváltozás után a gútai városvezetés fölvette a kapcsolatot azon településekkel, ahová a gútaiak nagy számban kerültek és ahonnan az új lakosok ideérkeztek. Így vált testvérvárossá Nagybér, Mezőberény, Medgyesegyháza és Pitvarossal is testvérvárosi kapcsolatot ápolt Gúta. A deportálásokra, a csehszlovák-magyar lakosságcsere emlékezve számos megemlékezésre került sor Gútán és a környező településeken is. 1993-ban készült el Harsányi Imre polgármestersége alatt az az emlékmű és emléktábla, melyen a gútai kitelepített családok neve és a transzportok száma is megtalálható. (33. melléklet) 2007. október 23-25-ig került megrendezésre Gúta várossá avatásának 30 éves évfordulójának többnapos ünnepségére, melyen a lakosságcsere 60. évfordulójára emlékezve, Horváth Árpád

⁵³⁵ JUHÁSZ 2005. 145-159; JUHÁSZ 2013. <http://uj szo.com/napilap/szal on/2013/04/27/a-kitelepites-es-a-lakossagcsere-emlekezete> Letöltés időpontja: 2014. július 9.

polgármester emléktáblát avatott fel, amelyet a Szent Rozália Park bejárata fölött helyeztek el. A tábla ünnepélyes leleplezésénél jelen voltak Pitvaros, Mezőberény és Medgyesegyháza képviselői is.⁵³⁶

2007. szeptember 8-án, a Kecskés László Társaság kulturális, hagyományörző egyesület által Komáromban a Monostori Erődben VI. alkalommal megrendezett Felvidéki Kitelepítettek és Deportáltak Országos Találkozóján, Gúta város volt a vendégtelepülés. Az ünnepség egyik eseménye az Otthontalan emlékezet – Emlékkönyv a csehszlovák– magyar lakosságcsere 60. évfordulójára című kiadvány bemutatója volt. A rendezvényen, a gútai történéseket egyrészt Angyal Béla, a Gúta 1945–1949 című könyv szerzője ismertette és sor került Gúta városának kulturális bemutatkozására is. A radikális politikai jobboldal, nemzetközi támogatással szintén ellátogatott Gútára és konferenciát szervezett 2014. február 15-én, a IV. Közép-európai emberi jogi fórumnak a helyszíne a Gútai Városi Művelődési Központ volt.⁵³⁷

Az 1990-es évektől, a szlovákiai magyar pártok erőteljes kampányt folytatnak a Benes dekrétumok felülvizsgálata, illetve eltörlése érdekében. A közvélemény élénk figyelemmel kíséri ezt a törekvést, mivel a dokumentumokat a magyar etnikum által a második világháború óta elszenvedett legnagyobb sérelemnek tartják. A kampány összhangban áll a csehországi szudétánémetek korábban megfogalmazott követeléseivel, és egyes német történészeknek a németkérdés háború utáni rendezéséről vallott nézeteivel, amelyek a dekrétumokat egyértelműen az emberi jogok durva megsértésének tartják.⁵³⁸ Míg Petr Necas cseh miniszterelnök 2013. februári müncheni beszédében, bocsánatot kért a szudétánémetektől a második világháború utáni kitelepítésükért Csehszlovákiából, valójában politikailag nagyon ügyesen megismételte az 1997-es cseh–német megbékélési nyilatkozat egyik bekezdését, amelyben benne van a cseh bocsánatkérés, ehhez hozzátéve, a csehek és a németek évszázadokon keresztül együtt éltek Csehországban, ami nagyon értékes örökség és erre építeni kell, addig mindez a szlovákok részéről elmaradt, sőt a Benes-dekrétumok napjainkig is érvényesek.⁵³⁹ A Szlovák Köztársaság kormánya szerint a dekrétumok megváltoztathatatlanok, és nem lehet őket megszüntetni, mert a második világháború után kialakult viszonyokat rögzítik: *„Ezért bármiféle kísérlet megszüntetésükre vagy korrigálásukra a második világháború eredményeinek komoly megkérdőjelezését váltja ki. Ezért lepett meg minket rendkívüli módon a Cseh Köztársaság hivatalban lévő*

⁵³⁶ Koczás Beáta, Gúta város alpolgármestere beszéde alapján, melyet Forgó Pálné bocsátott rendelkezésemre.

⁵³⁷ Kecskés László Társaság honlapja. <http://www.klt.hu/aktualis.php>. Letöltés ideje: 2015. január 10.

⁵³⁸ ŠUTAJ, Štefan 1995.185.

⁵³⁹ Múlt-kor, 2013. február 22.

külgyminiszterének nyilatkozata” – tette hozzá a szlovák kormányfő.⁵⁴⁰ Gróf Esterházy János felvidéki politikus, a Szlovák Köztársaság Nemzetgyűlésén 1939. december 21-én elhangzott, máig érvényes szavait idézve: "Nyíltan és bátran vallom a tételt, mely szerint nekünk, magyaroknak és szlovákoknak azt kell keresnünk, ami bennünket közelebb hoz, és nem azt, ami bennünket eltávolít."⁵⁴¹

⁵⁴⁰ Magyar Nemzeti Online <http://mno.hu/kulfold/benes-dekretumok-nyugtalan-a-szlovak-kormany-1133546>.

Letöltés ideje: 2013. január 24.

⁵⁴¹ MOLNÁR 2008. 127-128.

X. Kérdőívek elemzése

Kutatásaim során fontosnak tartottam a kérdőíves, azaz a kvantitatív kutatási módszer alkalmazását, mely egy olyan standard adatgyűjtés, amely során egy formális kérdőív segítségével szerzi meg a kutató a számára releváns információkat a megkérdezettektől, akik előtt ismeretes a kutatás célja. E módszer alkalmazásával, információkat kaptam elsősorban a leszármazottak, azaz az első, a második és a harmad generációk lakosságcserevel kapcsolatos ismereteiről, személyes dokumentumok meglétéről, gútai rokonokkal való kapcsolattartás módjairól, a gútai hagyományok továbbéléséről, az évfordulós megemlékezésekhez való viszonyulásukról. (10. függelék) A kérdőívek kitöltőit négy korcsoportba soroltam:

1. 20 év alattiak
2. 20-40 év közöttiek
3. 40-60 év közöttiek
4. 60 év felettiak

A válaszadóknak 16 kérdésre kellett választ adniuk, a kérdőívet 50 személy töltötte ki, a 60 feletti és a 40-60 év közötti korosztályból 20-20 fő és a 20-40 év közötti korosztályból 10 fő. A 20 év alatti válaszadók egyöntetűen nem hallottak az eseményről, így a kérdőívet el sem kezdték kitölteni, vagy értékelhető válaszokat nem tudtak adni. A kérdőíves adatgyűjtésről elmondható, hogy általa, csak részben sikerült eredményt elérni. A kérdőívet a válaszadók felületesen, tömören, meglehetősen pontatlan és hiányos adatokkal töltötték ki.

1, Hallott-e a csehszlovák-magyar lakosságcsereéről. Ha igen, honnan származnak az értesülései?

Az első kérdés, arra vonatkozott, hogy hallott-e a csehszlovák-magyar lakosságcsereéről és az értesülései forrására. A 20 év feletti válaszadók, egy eset kivételével, egyöntetűen azt a választ adták, hogy hallottak a lakosságcsereéről. Az 50 megkérdezett közül, csak 2 válaszadó volt, aki az eseményeket személyesen átélte, 47 válaszadónak a szüleit, nagyszüleit, rokonait telepítették át Gútáról, vagy települt ki Csehszlovákiába. A lakosságcserevel kapcsolatos információk, 47 esetben személyes beszámolókon alapultak, melyek mellett 2 esetben jelölték meg a TV-ét és 2 esetben a könyvet forrásul.

2, Írja le, mit tud a lakosságcsere eseményeiről!

A második kérdés a lakosságcsere történelmi háttérének ismeretére vonatkozott. A válaszokból kiderült, hogy korosztálytól függetlenül, pontos történelmi, szakirodalmi ismeretekkel nem rendelkeznek. Az információik többsége az eseményeket átélő, nagyszülők, szülők személyes beszámolóin, visszaemlékezésein alapulnak, melyet nagyon töredékesen ismernek. 10 válaszadó, nem a kérdésre válaszolt, hanem az információ szerzésének a forrását jelölte meg, mely minden esetben a családtagok beszámolóira utalt: „*Szüleim elmesélték.*”; „*Családtagjaim hiteles, személyesen átélt elbeszéléseiből.*”; „*Feleségem szülei, nagyszülei szenvedő alanyai voltak a történelmi eseményeknek.*” Az eseményeket átélt 2 fő, továbbra sem tudott történelmi tényekkel szolgálni, csak ismételten utalt személyes érintettségére. A lakosságcsere eseményeire vonatkozóan, 33 fő adott választ, melyek elsősorban az intézkedések magyarellenségére, a gútaiak esetében az áttelepítés kényszerű voltára, rosszabb körülmények közé kerülésére, vagonokkal való érkezésükre, míg a helybeli szlovákok esetében az önkéntes áttelepülésre vonatkoztak. A lakosságcsere pontos évszámát, csak egy, a 20-30 év közötti korosztályba tartozó válaszadó adta meg. A kérdésre, mindhárom korosztályból 1-1-1, azaz 3 személy nem tudott választ adni. Mindössze 2 megérdezett írta, hogy sokat tud az eseményről, de konkrét adatokat nem közöltek: „*Elég sokat, mivel a családunkat is érintette. Történelem szakos voltam a gimiben.*” „*Sokat olvastam róla és kutattam is.*”

3, Önt, vagy felmenőit áttelepítették Gútáról Medgyesegyházára? Ha igen, kit, kiket?

A 20-40 éves korosztályból 1, a 60 fölötti korosztályból 5 nemleges választ adtak. A 60 feletti korosztály esetében, ez azt jelentette, hogy a felesége és családja, vagy a szomszédja volt érintett a lakosságcsereben. Az eseményeket 2 fő élte át személyesen és a többi megérdezett esetében a szüleit, nagyszüleit, vagy a dédszüleit telepítették át.

4, Mely csehszlovákiai településről telepítették át Medgyesegyházára?

A 6 nemleges mellett, 44 válasz a Gútáról történt áttelepülést erősítette meg.

5, Mit tud az érkezésük körülményeiről?

6, Milyen anyagi juttatásokban részesültek? (ház, föld stb.)

Az áttelepülők érkezési körülményeire és anyagi juttatásukra vonatkozóan, a 44 válaszadó, hasonló, vagy teljesen megegyező adatokat adott. Az áttelepülők, javaik nem szállítható részeinek (ház, föld) hátrahagyásával, több napig tartó utazás során (marha) vagonokban,

személyes javaikkal érkeztek Medgyesegyházára, ahol rossz állapotú, szoba-konyhás parasztházakat, kevés földet kaptak, tehát rosszabb körülmények közé kerültek, mint hajdani otthonukban. *„Marhavagonokban érkeztek, hetekig utaztak, nagy hideg volt, új házaik alig feleltek meg a lakhatásnak.”*; *„Bevagonírozták őket minimális holmijukkal.”*; *„Rossz állapotban lévő házat kaptak.”*

7, Sikerült-e beilleszkedniük az új közösségbe, voltak-e nehézségek, érték-e atrocitások, mert áttelepült, vagy áttelpült leszármazottja volt?

Az áttelepülők beilleszkedési nehézségeire 44 válaszadó utalt. Nehezen találtak munkát az érintettek, betelepülőknek nevezték őket az őslakosok. Az évek múlásával, azonban sikerült beilleszkedniük, mely a felnövő generációnak még könnyebben ment. *„Voltak nehézségek, csak a későbbi generációk illeszkedtek be. Még ma is hallom a betelepülők kifejezést.”*; *„Rengeteg nehézségük volt, de lelkileg élték meg legnehezebben.”*; *„Új élet kezdése idegen közösségben mindig nehéz főleg nulláról.”* A válaszokból kiderül, hogy a 60 év alatti korosztályt, a leszármazottakat nem érték hátrányok, mert áttelepült leszármazottja volt. A 60 év felettiekből, ketten adtak igenlő választ, mely szerint betelepülteknek, vagy rendszerellenesnek nevezték őket.

8, Milyen dokumentumokkal rendelkezik az áttelepüléssel kapcsolatban?

A lakosságcserevel kapcsolatos dokumentumokkal, a 40 év alattiak egyáltalán nem rendelkeznek. A 40 és a 60 év közötti korosztálynál már megfigyelhető egy-egy irat, azonban elsősorban a 60 feletti korosztály rendelkezik vagyoneleltárral, áttelepítési jegyzőkönyvvel, fehér lappal, a felvidéki áttelepültek személyi lapjával és családi fényképekkel.

9, Volt-e valaha (felmenői) szülőföldjén? Ha igen, hány alkalommal és kinél?

10, Tartják-e a kapcsolatot a szlovákiai rokonokkal?

A szülőfölddel való kapcsolattartás mélysége korosztályonként nagymértékben változik. A 20 és 40 év közöttiek 10 megkérdezettje közül, csak 3-an jártak felmenői szülőföldjén, akik levelezés, vagy telefon útján tartják a kapcsolatot a rokonokkal. A rokonaik elhalálózásával, a válaszadók közül 6 fő, már nem tartja a kapcsolatot. A 40 és a 60 év közötti korosztály és a 60 felettiek, viszont több alkalommal látogattak Gútára és vettek részt a város rendezvényein. A rokonokkal telefon, levél és e-mailezés útján a mai napig tartják a kapcsolatot.

11, Őriz-e, vagy ismer-e gútai hagyományokat, ha igen melyeket?

Gútai hagyományok ismeretéről korosztálytól függetlenül, egyöntetűen csak az étkezési szokásokat és a búcsút nevezték meg, konkrét adatok nélkül.

13, Részt vett-e, a községben tartott 50., vagy 60. évfordulás megemlékezésen?

14, Fontosnak tartja-e az eseményekről való megemlékezéseket?

15, Utódai nevelésében fontosnak tartja, hogy ismerjék származásukat?

A település által tartott 50. és 60. évfordulás megemlékezésen a kérdezettek korosztálytól függetlenül nem vettek részt, ennek ellenére fontosnak tartják az eseményekről történt megemlékezéseket, emlékművek, szobrok állítását, emlékezetül, hogy a történelem ne ismétlje meg önmagát. A leszármazottak nevelésében is fontosnak tartják az eseményekkel kapcsolatos ismeretek átadását, azzal, hogy elviszi gyermekeit Gútára, mesél a történelekről, vagy könyveket ajánl. *„Azért, hogy az akkori borzalmak ne kerüljenek a feledés homályába.”*; *„Minden embernek tudnia kell családja történetét és megismernie a múltját.”*; *„A családfájuk megismerését fontosnak tartom, valamint az akkori események pontos ismeretét, hogy továbbadják.”*; *„Mindenkinek ismernie kell a származását és továbbadni az utódoknak kötelességük.”*

15, Mit tud a Benes-dekrétumokról és mi a véleménye arról, hogy a mai napig hatályban vannak?

A Benes-dekrétumokról az 50-en megkérdezett közül, csak 3 válaszadó nem hallott. A dekrétumról viszont, pontos történelmi ismeretekkel nem rendelkeznek, azonban a dekrétumok napjainkig tartó hatályosságát egyöntetűen elutasítják.

XI. Összegzés

Az 1946. február 27-én, Budapesten aláírt csehszlovák-magyar lakosságcsere-egyezmény, melyet Magyarországon „kényszer szülte”, a csehszlovák kormány és sajtó nagy győzelemként ünnepelt egyezségként fogadott el, nem oldotta meg a II. világháború után létrejött nemzetállamok nemzetiségi problémáit. A lakosságcsere lebonyolítása nem ment zökkenőmentesen. Az egyezmény értelmében a szlovákok önként vállalták az áttelepülést, míg a magyar családok nagy részét a telepítési hivatalok összeírása alapján jelölték ki és kényszerítették az áttelepülésre. A csehszlovák fél által, az ingatlancsere, vagy ikresített névjegyzékek alapján összeállított transzportok esetében, az esetek többségében nem egyforma nagyságú és értékű ingatlanokkal bíró családokat párosítottak és a csehszlovák fél kitelepítésre elsősorban a módosabb magyarokat jelölte ki. A csehszlovák fél azonban, a magyar kormány által indítványozott, a fejkvótát maximáló megegyezést sem tartotta be, mely az ikresített jegyzékek folyamatos felborulását eredményezte. Az 1947 – és az 1948-as áttelepítések során végeredményben, 472 gútai családot, azaz 2026 személyt, telepítettek Magyarország különböző és otthonuktól minél távolabb fekvő településeire, Pítvarosra, Mezőberénybe, Medgyesegyházára, Kondorosra, Tótkomlóra, Békéscsabára. 1947 és 1948-ban összesen 77 családot, azaz 323 személyt telepítettek Gútáról Medgyesegyházára. A lakosságcsere következtében végbemenő migrációs folyamatok, azonban nem csak az át- és kitelepülők életkörülményeinek, hanem a települések nemzetiségi, anyanyelvi és felekezeti számadatainak drasztikus megváltozását is eredményezték, mégha alapvetően a települések foglalkozási és a kárpótlásként adott anyagi juttatások következtében a birtokviszonyainak arányai nem változtak.

A csehszlovák-magyar lakosságcserevel ugyanis két olyan település került egymással migrációs kapcsolatba, amelyek eltérő történeti háttérrel és kulturális hagyományokkal rendelkeztek. A többségében szlovákok és kisebb hányadban magyarok által lakott Medgyesegyházának, a már két évszázadon át Magyarországon élő és a XIX. században Békéscsabáról érkező evangélikus vallású, szegényebb anyagi körülmények között élő, kettős identitású, nyelvű, kultúrájú szlovák lakossága cserélt helyet, a csallóközi Gúta római katolikus vallású, a középkor óta folyamatosan ott lakó, magyar identitástudattal rendelkező, a polgári fejlődés magasabb szintjén álló, ebből kifolyólag viszonylag jómódban élő, hagyományos paraszti gazdálkodást folytató magyar közösségének tagjaival. Míg a Gútán élt magyarok integráns részei voltak a magyarságnak, addig a medgyesegyházi szlovákság, az összefüggő szlovák etnikumtól távol, kisebb-nagyobb szigetekben a többi etnikumba

beékelődve a szülőföldi viszonyaikhoz képest új körülmények között éltek. Az ősi anyagi és szellemi kultúrájukban új elemek jelentek meg és megkezdődött a településen a helybeli szlovák és magyar lakosság kulturális értékeinek átvétele, kicserélődése az asszimilációs, integrációs folyamatok. Idővel a két etnikum közötti különbségek már csak a felekezeti hovatartozásban (ágostai evangélikus, római katolikus) és a nyelvben (szlovák, magyar) jelentek meg.

Medgyesegyháza szlovák lakossága és Gúta magyar lakossága a korai polgárosodás ellenére sok archaikus elemet megőrzött a populáris kultúrájában, de korántsem volt olyan mértékben hagyományőrző, mint például a Medgyesegyházával szomszédos szlovákok által lakott Nagybánhegyes, vagy a Gútával határos magyarok által lakott Naszvad. A szlovák-magyar lakosságcsere következtében Medgyesegyházáról pedig a szlovák lakosság azon elemei távoztak, akik a hagyományaihoz jobban ragaszkodtak, mint az áttelepülni nem szándékozók, ők ugyan bizonyos kulturális sajátosságokat megőriztek, de idővel éppen ezért könnyebben integrálódtak, a községben a lakosságcsere folytán számbeli fölénybe jutó magyarságba. Medgyesegyházán az 1949-től létrejövő „vegyes házasságokkal” fokozatosan háttérbe szorult, az a tradíció, miszerint azonos etnikumhoz és azonos felekezethez tartozók, azaz szlovák nemzetiségű szlovák nemzetiségűvel, evangélikus vallású evangélikus vallásúval, magyar nemzetiségű magyar nemzetiségűvel, római katolikus vallású római katolikussal kössön házasságot. A kezdeti nyelvi különbségek és az ebből fakadó ellentétek, a többségi nyelv dominanciája és az állami iskolák hatására megszűntek. A településen az irodalmi magyar nyelv használata vált általánossá, háttérbe szorítva a gútai magyarok észak-dunai és csallóközi nyelvjáráskeverékét, illetve a szlovák lakosság közép-szlovákiai nyelvjárásának alföldi típusát. Napjainkban, a korábban duális kultúrájú, kétnyelvű szlovákokra az alábbiak jellemzőek, anyanyelvet cserélt, csak magyarul beszél, a szlovák nyelvből csak töredékek maradtak meg emlékezetükben; megőrizte kétnyelvűségét, de a mindennapi érintkezésben a magyar nyelvet, a szlovák nyelvet elsősorban a rokonokkal való érintkezésben használja, a felnövő generáció, pedig néhány esetet kivéve nem sajátította el a nyelvet. A tudatos nyelvismeretet, nyelvhasználatot nehezíti, hogy napjainkban Békés-megyében a szlovák nyelv három változata használatos. A legelterjedtebb a nyelvjárás, melyet a település idősebb lakossága beszél, ezt követi az irodalmi nyelv, melyet iskolai keretek között sajátított el a fiatalabb generáció, illetve az evangélikus egyházban használt archaikus, bibliai cseh nyelv. Az (evangélikus) egyház, azonban már nem játszik meghatározó szerepet az anyanyelv és identitás megőrzésében Békés-megyében. A magas kultúrában, viszont egyre szélesebb körben terjed a szlovák nyelv és új területeken jelenik meg ismét, mint a média,

tudomány, politika stb. A szlovák nyelv funkcionális rétegződése, tehát egyazon időszakban bővül és szűkül is.

A nyelvi asszimiláció mellett, a kultúra területén is lezajlott az asszimilációs folyamat. A nyelvi és a kulturális asszimiláció, különböző tartalmú fázisokban történt, a kulturális asszimiláció folyamata hosszabb időtartalmú volt a nyelvinél. A nemzetiségi kultúrának nemzetiségi kohéziós erőként való jelenlétét akkor tapasztalhatjuk, amikor az anyanyelv már kevésbé van jelen ilyen jellegű ható tényezőként. Az anyanyelv oktatása mellett, a közművelődési intézmények, a hagyományörző egyesületek, a nemzetiségi önkormányzatok teremtik meg az alapját a nemzetiségi kultúra fejlődésének. A medgyesegyházi szlovákok esetében is ez a tendencia érvényesül, míg napjainkban a nemzetiségi önkormányzatuk a közművelődési intézményeik, hagyományörző egyesületeik, nagy hatást fejtenek ki a nemzetiségi tudat fejlesztésére, a nemzetiségi hagyományok ápolására, az anyanyelv elsajátítására, mindez már nem vezet ténylegesen a tudatos nyelvismerethez, nyelvhasználathoz. A szlovák lakosság fokozatosan átvette a magyar kultúra elemeit, azonban szokásaik és hagyományaik ápolásának, a két világháború közötti és a szocialista rendszer nemzetiségpolitikája sem kedvezett, így napjainkban már csak az emlékezetben élnek, a hajdan a mindennapi élet részét jelentő hagyományok, melyeket a hagyományörző egyesületek elevenítenek fel.

A szlovák-magyar lakosságcsere, tehát nemcsak két egymástól földrajzilag távol eső település lakosságának kicserélődését eredményezte, hanem Medgyesegyházán, egyrészt meggyorsította a településen maradt szlovák lakosság asszimilálódásának a folyamatát, integrálódását a magyar lakosságba, másrészt ugyan biztosította az áttelepült gútai magyarok számára a nemzetállami keretek között való létet, de végérvényesen elszakította őket szülőföldjüktől, eredeti kulturális közegüktől, mely bizonyos kulturális sajátosságok elvesztését eredményezte.

Az integrálódás évtizedei, azonban nem voltak könnyűek. Az eseményeket évtizedekig hallgatás övezte, megemlékezésekre a fennálló politikai rendszer támogatása nélkül, az eseményeket átélőknek nem volt lehetősége. Magyarországon és Szlovákiában országszerte, így Medgyesegyházán és Gútán megemlékezésekre először a rendszerváltás után került sor, a lakosságcsere 50. évfordulója kapcsán, melyet a 60. és a 65. évforduló megemlékezései, illetve az évenkénti megemlékezések követték, mely az emlékezet eltűnésével és az emlékeket átélő emberek elhalálózásával vált meghatározóvá. Medgyesegyházán és Gútán a testvérvárosi kapcsolatok kiépítése mellett a leszármazottak fontosnak tartják az eseményekről való megemlékezéseket, emléktáblák, szobrok,

emlékművek állítását. Emlékezve, elődeinknek a hontalanság éveiben elszenvedett teljes társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális jogfosztottságára, illetve intő példaként a jövőre nézve, - nehogy a történelem megismételje önmagát, akár ellenkező irányból – hogy a nemzetiségi ellentéteket nem lehet erőszakkal megoldani. A sokszínű Kárpát-medencében nem egymás ellen, hanem együttműködve, a nemzetiségek létének, nyelvének, műveltségének, vallásának, nemzeti identitásának elismerésével, - legyen az szlovákiai, romániai, szlovéniai magyar, vagy magyarországi szlovák, román, szlovén – egy olyan jövőt kellene felépíteni, melyet büszkén, nyugodt szívvel hagyhatnánk utódainkra. Nem elfelejtve, hogy a nemzeti identitás erősítése, a hagyományok őrzése nem nélkülözheti a nemzetiségek elfogadását és tiszteletét.

XII. Adatközlők

I, A csehszlovák-magyar lakosságcsereben érintett személyek

- 1) özv. Kárász Andrásné Nagy Terézia (Gúta, 1930. augusztus 29. – Medgyesegyháza, 2009. április 17.), római katolikus
- 2) özv. Kiss Ferencné Szépe Mária (Gúta, 1923. március 25. Gúta – Medgyesegyháza, 2012.), római katolikus
- 3) özv. Kiss Kálmánné Számel Mária (Medgyesegyháza, 1919. december 8. Medgyesegyháza – Medgyesegyháza, 2008. december 5.), ágostai evangélikus, de férjhezmenetele előtt felvette a római katolikus hitet.
- 4) özv. Kiss Lászlóné Nagy Terézia, (Gúta, 1931. április 12. - Medgyesegyháza, 2012.), római katolikus
- 5) Nagy Ferenc (Gúta, 1932. december 27.), római katolikus
- 6) özv. Nagy György (Gúta, 1923. május 17. – Medgyesegyháza, 2007.), római katolikus
- 7) Németh Géza (Gúta, 1922. május 15. – Medgyesegyháza, 2007.), római katolikus
- 8) Németh Gézáné Cserni Terézia (Gúta, 1933. július 18.), római katolikus
- 9) Őszi Mihály (Gúta, 1931. február 3.), római katolikus
- 10) Zsilák Pál (Medgyesegyháza, 1920. január 4.), ágostai evangélikus
- 11) Zsilinszky Ádám (Medgyesegyháza, 1921. április 8. – Békéscsaba, 2005.), ágostai evangélikus

II, Leszármazottak

- 12) Bagyinszky Sándorné Kiss Mária (Medgyesegyháza, 1952. november 26.), római katolikus
- 13) Forgó Pálné Kárász Mária (Medgyesegyháza, 1954. március 1.), római katolikus
- 14) Nagy Béla (Medgyesegyháza, 1954.), római katolikus
- 15) Nyáriné Szilávik Mária (Gyula, 1964. november 19.), ágostai evangélikus
- 16) Valyuch Jánosné Kárász Terézia (Medgyesegyháza, 1951. november 3.), római katolikus

III, Medgyesegyházi lakosok

- 17) Bagyinszky Sándor (Mezőhegyes, 1949. június 1.), római katolikus
- 18) Forgó Pál (Medgyesegyháza, 1949. április 14.), ágostai evangélikus
- 19) Forgó Pálné Kovács Judit (Medgyesegyháza, 1928. június 21.), római katolikus

XIII. Interjúk

Az interjúalanyokat két csoportba soroltam, az eseményeket átélte, azon belül a község szlovák őslakosaival és a Gútáról áttelepült magyarokéval készítettek, hiszen a két fél eltérő szempontból látta, látja és értelmezi a csehszlovák-magyar lakosságcsereét. A másik csoportba a leszármazottakkal készült interjúkat soroltam, melyek a kérdőíves elemzés kiegészítéséül szolgálnak. A kutatások megkezdésekor, azonban az eseményeket átélők nagy része már elhunyt, vagy kisgyermekként élte át a történéseket. Az interjúk által gyűjtött szubjektív adatok, noha számos pontatlanságot tartalmaznak, mindenképpen személyesebbé és elményszerűbbé teszik az események vizsgálatát.

Összesen 12 interjút készítettem, melyből hét, a Medgyesegyházára áttelepült gútai magyarokkal, kettő a medgyesegyházi őslakos szlovákokkal és három a leszármazottakkal készült. Az interjúszövegek leírásánál alkalmaztam az interjúgépelési szabályokat, azonban az interjúk szövegben idézett részleteinél már nem, a könnyebb olvashatóság és megértés miatt.

XIII.1 Interjúk, a csehszlovák-magyar lakosságcsereében érintett személyekkel

XIII.1.1 Interjúk a Medgyesegyházára áttelepült gútai magyarokkal

XIII.1.1.1 Interjú özv. Kiss Ferencné Szépe Máriával

- **Mikor és hol született?**
- 1923. március 25-én, Gútán.
- **Milyen életkörülmények között éltek Gútán?**
- Olyan szegényes módon éltünk, hát mit mondjak (...), olyan szegényes módon éltünk.
- **Mikor és hogyan jöttek át Gútáról Medgyesegyházára?**
- 1948. április 17-én gyöttünk át, ezek, akik hamarabb jöttek, ezek 1947. június közepén. (...) Ez úgy kezdődött, hogy járták a házakat innen a magyarországi tótok, szlovákok, mink így mondjuk. Jöttek hármával, négyesével <=négyesével>, nézték a várost, nem a várost, akkor még nagyközség volt akkor még, most már város. (..) Nézték a házakat, meg bementök <=bementünk> a Tanácshoz, ugye ott összeszedték a legmódosabbakat, szóval olyan jómódúakat, akiket akkor kulákoknak mondtak, de közben voltak benne olyanok is, akiknek semmijük sem volt, csak az a kis házikójuk, amibe lakott meg tele gyerekekkel. (..) De mindegy volt, hogy milyen kulák, vagy

szegény ember, gyűtt a névsor, mondom járták a községet, mintha például elmentél oda, s ott körülnéztél, meglátod, mi van. (...) Ki volt írva a Tanácsházán a névsor, akik bele estek ebbe a településbe. Mer <=mert> a rádió előre mondta, hogy onnét a magyarok legnagyobb részét kipucolják. Helyette innét viszik át, szóval ez akkor a két kormány megegyezése volt, nem is tudom, akkor ki volt innen (Magyarország külügyminisztere), Gyöngyösi. (...) Úgy, hogy mán nekik már előre megvolt a névsor, hogy hova mennek be, ugye kiadták a Tanácsházán, amelyet akkor község-házának hívtak, ki volt adva névsor szerint, hogy hova köll <=kell> nekik menni. No akkor ők oda bementek, mindenféle engedély nélkül. (...) Habár hallottuk, mink már akkor, hogy mi lesz, mert átgűtt a hír, innét oda Magyarországról, hogy onnét a magyarok legnagyobb részét elviszik. Különben is először elvitték az ízébe, Csehországba, Morvaországba, föl Németországba, oda egészen nem tudom milyen határig, legnagyobb részét. De ott se válogatták, hogy ki, vagy mit visznek. Akikre kijött a tíz annak menni kellett, de azok nem vihettek semmit magukkal, csak egy kis cóki-móki ruhát, semmi mást, minden ott maradt. Először elvitték azokat, aztán jöttek a zsidók, mikor onnan a magyarokat első transzportban elvitték Németországba, asztán <=azután> jöttek a zsidók, azokat pucolták ki. Nem tudom, melyik nagy községbe vitték, ott vagonírozták be őket egy vagonba. Semmit se vihettek magukkal, csak egy kis cuccot. No, akkor mondták a zsidók, amikor őket összeszedték, hogy most már jöttök majd tik <=ti>, hogy a magyarok egy másik transzporttal. Mi egy évig köztük éltünk, ezek között a tótok között. Így szembe vót egy tót család, vót vagy hét gyerek, de ott az égvilágon semmi nem volt. Azok semmit se hoztak magukkal, mert olyan szegények voltak, mint a templom egere. (...) Aki ide áttelepült [Magyarországra] az mindent hozhatott magával, minden mozdíthatót, csak a ház meg a föld maradt. Autók, ilyen nagy teherautók jöttek, oda fölpackolta az ember a holmiját, onnat kivitték Érsekújvárra és ott történt a bevagonírozás, ilyen marhaszállító kupéba, nem párnás kocsiba, hanem zárt vagonokba, mint amiben a terményt, meg a marhákat vitték, olyanokba bepakoltak, aztán azzal gyűttünk <=jöttük> úgy, hogy mi onnét mindent, amit tudtunk, minden ingóságot elhoztunk. Viszont, akik innen átmentek, hát azoknak nem sok mindenük vót <=volt>, de minden rendesebb házat kinézték maguknak, asztán ők úgy kerültek oda az itteni tótok (szlovákok), akik még most is ott vannak.

- **Önök rajta voltak a kitelepítettek listáján?**
- A '47-es [1947-es] listán nem voltunk, azon nem voltunk, hanem a Kiss tata, a Maris nénéd, akik Pitvaroson vannak azok már itt voltak. Azok az első transzporttal kerültek

át Pitvarosra. Asztán <=azután> mer <=mert> a két gyerek oda voltak Oroszországba [hadifogságban] (...)

- **Gútán érte Önöket a hatóság részéről atrocitás?**
- Nem, nem bántottak senkit, azt nem lehet mondani, hogy bántották, csak üldözték, csak hogy mondjam, olyan kivetettek voltunk. (..)
- **Hallott-e a rezlovakizáció lehetőségéről?**
- Persze, ezt hangoztatták, hogy a magyarokat onnan kipucolják Csallóközből [Csallóközből], ezt hangoztatták, már előtte egy-két évvel lehetett hallani. (...) Akkor ez nem vót <=volt> rendeletben. (...) ez má aztán alakult ki, ezt már asztán találták ki, hogy aki szlováknak vallja magát és a magyar állampolgárságról lemond és vállalja, hogy csehszlovák állampolgár lesz, akkor azt átírják csehszlovák állampolgárnak. (...)
- **Önök mikor tudták meg, hogy a vonatok Medgyesegyházára érkeznek?**
- Mink <mi=> ezt nem tudtuk, minket bevagoníroztak, aztán irány Magyarország, hogy hol kötünk ki, ezt senki nem tudta, senki meg nem tudta, meg nem mondták, hogy hova megy. Úgyhogy jöttünk négy napig abba a vagonba éhesen, szomjasan, meg minden, mer hát ott főzni nem lehetett. (..)
- **Hagyott-e hátra rokonokat Gútán?**
- Persze nekem minden rokonom ott maradt.
- **Tartják-e a kapcsolatot a rokonokkal?**
- Tartjuk, ugye most már csak a fiatalok vannak, most már az öregek meghaltak, szüleim meghaltak. Mikor átjöttünk 1948-ban, apám meghalt 1950-ben. Én férjnél voltam Feri bátyádnál és én jöttem át egyedül a családból <=családomból>. Az egész rokonság, testvér is, mind ott maradt. Mi több még a temetésre sem engedtek át. Voltunk a nagykövetségen, a kapitányságon, a rendőrségen, azt mondták ne is menjek sehová, mert úgysem engednek át a Komáromnál a hídon. (...) Úgyhogy én nem is voltam a szüleim temetésén, egyikén sem, mert nem engedtek át. 1955-ben megnyílt a határ, asztán lehetett menni. Mi vótunk az elsők, akik átmentek Szlovákiába. (...) Tartjuk a kapcsolatot, de már sokan meghaltak, tartottuk hát má amennyire, hát ezek a fiatalok már nem. Még egy nővérem él, de az is olyan beteg. (..)
- **A szüleit nem kötelezték az áttelepülésre?**
- Nem azokat nem. Hát ugye mivel én már a másik családban voltam, hát én meg nem akartam a férjemtől <=férjemtől> elválni, vagy otthagyni, hogy én ott maradjak a

férjem meg átgyűjön <=átjőjön>, aztán én, így gyűtem <=jöttem> az öregekkel [férje szüleivel] együtt.

- **Csúfolták Önöket, illették Önöket gúnynévvvel?**

- Nem, nem csak betelepülteknek mondtak, még máma <=ma> is. Sok már mondjuk most meghaltak, ezek a régiek, ezek a régebbi öregek. (...) Úgyhogy még mindig, ha valaki idevaló, mondja, hogy tudod az a betelepült. (...)

- **Hogyan fogadták Önöket Medgyesen?**

- Hát, hogyan mink nem mondhatunk semmit se, nem bántott minket senki az égvilágon, csak sokáig olyan kivetettek vótunk. Semmit nem segítettek, senki nem fogadott. (...) Különben mi nem is ide gyűttünk <=jöttünk>, hanem Mezőberénybe, minket oda tettek le egy tanyára, cakli-pakli mindenestül. (...) Onnét eljöttünk, azt hiszem októberben, mer <=mert> a Feri bátyád járkált asztán, ő aszonta <=azt mondta>, hogy itt nem marad, mert szabad választás volt azt tudom. Az meg volt engedve, hogy ha nem olyan körülményekbe tesznek le, mint amilyet gondoltak, mer <=mert> hát lehetett házat választani. Aztán itten, <=itt> hát nagyon sok gútai volt akkor, mert itt nagyon sok gútai volt Medgyesen, akik onnan valók vótunk. Aztán addig szaladgált a járásra, Mezőberénybe meg Medgyesre, aztán <=azután> hát kiválasztotta ezt a házat, aztán adtak járművet, bevagoníroztak, ugyanúgy bepakoltak a vagonba, aztán raktak itt ki.

- **Milyen házat kaptak Medgyesen?**

- Hát olyanba, mint ez a kis ház itt, ami itt van a szomszédban, csak jobb állapotban. Egy szoba, meg a konyha, meg egy kamraszerű volt, semmi több itt nem vót <=volt>. Rosszabb körülmények közé kerültünk itt, mint Gútán.

- **Medgyesegyházán rendeztek valamilyen ünnepséget az áttelepültek számára?**

- Semmit, semmit mondom, olyan kivetettek vótunk, nem idevalók.

- **Nagybánhegyesi ünnepségen részt vett?**

- Nem, én nem tudok róla, hogy vót <=volt> ilyen.

- **Medgyesen, hogyan sikerült beilleszkedni?**

- Hát, mit mondjak. (...) A beilleszkedést a sok ösmerős <=ismerős> megkönnyítette, ugye ilyenkor. (...) Hát lassacskán asztán, csak a munkahely vót <=volt> körülményes. Nem akarták felvenni a férjem sehová se, senkit se dolgozni, mert hogy betelepült. Úgyhogy asztán <=azután>, aki élelmesebb vót <=volt> el tudott helyezkedni, nem azt mondom, hogy állandó munkahelyre, hanem olyan alkalmi

munkát. (...) Úgyhogy mondom neked, ezt nem kívánom neked, ezt még a halálos ellenségemnek sem kívánom, azt a helyzetet, amibe mink <=mi> akkor vótunk <=vótunk> (...), mint a darazsak úgy haragudtak ránk azok a tótok (szlovákok), akik innen átmentek oda, hogy minden magyart onnan kipucolni Csallóközből <=Csallóközből>, át Magyarországra. (...) Nagy vót <=vót> a különbség a vagyoni helyzetben. Ugye, az ottani magyarok jobban álltak anyagilag is, meg mindenhogy, mint akik innen elmentek, hát mer <=mert> innen elment sok olyan, akinek háza se vót <=vót>, meg ha vót, <=vót> is, akkor valamilyen putrija volt, meg tele gyerekekkel. (...) Nehéz volt, nehéz világ volt, nem kívánom senkinek sem, még a halálos ellenségemnek sem. Mindig is mondom, hogy vót <=vót> az olyan cifra világ, hogy olyat ne érjen meg senki, mind amilyen akkor vót <=vót>, hogy így szétválasszák a szülőt a gyerektől <=gyerektől>, a gyereket a szülőtől <=szülőtől>, hát ha valakinek a szülője, vagy a hozzátartozója meghalt, hát még csak a temetésére se lehetett átmenni. (...) Hát mink egy évig köztük éltünk, én tudom, hogy mi volt ott. Ángyod (nagynénéd) nem tudja, mer ők hamarabb átjöttek, mint mi. Mi egy évnnyire gyüttünk <=jöttünk> át, hát mi egy évig ott vótunk <=vótunk> köztük. Magyarul, ha elment az ember a község házára, ha valami baj volt, hát magyarul nem lehetett ott megszólalni, az hát 90%-unk nem tudott úgy szlovákul, annak ellenére, hogy Szlovákia vót <=vót>. Mer ugye az iskolába is magyarul tanultunk. Minden héten, ha jól emlékszek rája <=rá> 2 óra volt egy héten szlovák óra, ennyi vót <=vót> az egész szlovák tanulás. (...)

- **Kaptak-e valamilyen kárpótlást?**
- Mi kaptunk 5 hold földet az államtól <=államtól>, mi azon gazdálkodtunk egészen 1960-ig, aztán amikor lett '60-ban a nagy ízé, tagosítás, szövetkezesítés, akkor mindenkinek be kellett menni, mert nem magától <=magától> ment be, hanem bekényszerítették...

XIII.1.1.2 Interjú özv. Kiss Lászlónéval Nagy Teréziával

- **Mikor és hol született?**
- 1931. április 12-én Gútán.
- **Önök rajta voltak a kitelepítettek listáján?**
- Rajta vótunk, nem köllött <=kellett> először, csak hozták a papírt, egy héttel előbb, legalábbis nekünk, meg másoknak is. Hát ugye, én csak 16 éves voltam, a szülőknék

vót <=volt> gondjuk-bajuk. Ugye egy héttel előbb jött a tanácstúl <=tanácstól>, hogy mink <=mi> meg az utcábúl <=utcából> sokan, Farsangék, a fél utca, Vígég meg még egy Kissék vótak az utcábúl <=utcából>. Abból az utcábúl <=utcából> sokan eljöttek. Azt se tudtuk, hogy hova hoznak, egy hétig zötyögött a vonat velünk, hogy majd hun <=hol> állunk meg még azt se mondták.

- **Mikor tudták meg, hogy hová érkeznek a vonattal?**
- Nem mondtak nekünk semmit, legalábbis ennek a menetnek, ugye egy sorozat vagon vót <=volt>, ugye több család volt és senkinek se mondták meg, hogy hova viszik, majd mit tudom én, csak Medgyesegyházán, amikor az állomáson megálltunk mondták meg, hogy itt a végállomás. (...) Kiss tataék, először Mezőberénybe mentek, de aztán ők elgyüttek <=eljöttek> onnan, mert hát az összes gútai ösmerős <=ismerős>, az utcabeliek mind itt vótak <=votak> Medgyesen, meg még ugye Pitvaroson.
- **Minden ingóságot hozhattak magukkal?**
- Hát mindent csak a házat nem, na meg ugye a földek be voltak vetve, aratás előtt volt, minden ott maradt, ugye az aratás, jó hogy a szülők bele nem bolondultak, mer <=mert> azt se tudták, hova viszik, jó ugye mink <=mi> fiatalok voltunk, a fiatalnak nem jár esziben <=eszében> tudod, hogy van. A szülők jó, hogy bele nem bolondultak, hogy családotúl <=családostól> elviszik őket, ugye ott maradt a bevetett föld, meg a megkapált kukorica. (...) Hozhattak mindent, jószágot, a tűzifát, a szalmát is be lehetett, így bálázva, mint itt vannak, be lett téve a vagonba, meg a jószágnak az ennivaló külön vagonba, mindent, mindent el lehetett hozni...
- **A helyi hatóságok, hogyan bántak Önökkel Gútán?**
- Hát, hogy mondjam, a helyi hatóság is olyan vót <=volt>, kinek megvót <=megvolt> a papírja kiküldték, annak el kellett gyünnie <=jönnie>.
- **Megvan ez a papír Önöknek?**
- Hát ugye nekem, azt lehet még az én anyámék se őrizték meg. Mi a frásznak! Ugye ilyen fehér lap vót <=volt>, mer <=mert> fehér lapnak hívták. Mer <=mert> azelőtt, meg azelőtt való télen, hát télvíz idején, akkor meg Szlovákiából Csehországba vittek el sok családot. Az én bátyámat is elvitték, már nős vót <=volt> és vót <=volt> neki két fia. Az egyik pólyás vót <=volt> és abba a hidegbe, a nagyobbik hát tán <=talán> 2 éves vót <=volt>, de a kisebbik csak pólyás vót <=volt> a télen. És akkor azokat elvitték, föl csehibe [Csehországba]. Mondjuk azokat meg úgy vitték el, hogy azok

nem vihettek magukkal jószágokat. Azok csak, azt a kis bútorukat vihették, meg hát esetleg a kész élelem, ami esetleg vót <=volt>.

- **A „fehér lap” megérkezése előtt hallottak már valamit a lakosságcsereéről?**
- Hát ugye már a télen pengették, hogy télen, amikor elvitték egy részét Csehországba, ekkor azoknak meg nekünk ugye fehér vót <=volt> [„fehér lap”], azoknak meg rózsaszín. A mienk fehér vót <=volt>, hogy azoké ződ vót <= zöld volt>, vagy rózsaszín...
- **Hallott-e valamit a reszlovakizáció lehetőségéről?**
- Akik reszlovakizáltak, azok maradhattak. Mi nem meg, hát nem is mindenkinek lehetett, ez csak ilyen mondás vót <=volt>, akkor mindenki maradt vóna <=volna>, nem is gyüött vóna <=jött volna> el senki. Olyan vót <=volt>, hogy maradt otthon valaki, akinek vót <=volt> jó ismerőse, vagy lefizette valahogy és akkor mondom összetépték a lapját, jó te maradsz otthon, de ő helyette már beírtak másokat. (...) A számoknak meg kellett lennie, amennyien innen jelentkeztek, innen erről az oldalról, annyian onnan el kellett jönnie. (...)
- **Hogyan történt a bevagonírozás?**
- Hát ugye, a jószágokat is egy vagonba ugye, ahány ló befért a vagonba, hát ugye mindenki tudta melyik az övé, vagy megjegyezte. Ugye a jószágoknak is külön vagon, meg a disznók is, de ilyen lakásberendezések, az megint egy ilyen külön vagonba, aztán kellett fekvőhelyet csinálni, meg vótak <=voltak> ilyen apró gyerekek is. (...) Vót <=volt> olyan, akinek vót <=volt> két vagon bútora, vagy ha nem fért be a vagonba, akkor másikba rakhatta, de fekvő helyet is kellett keresni. Egy hétig zötyögtünk, csak itt tudtuk meg, hogy hova.
- **Medgyesegyházán, hogyan fogadták Önöket?**
- Nekünk ugye furcsa vót <=volt>, hogy a faluközpontban van a vasút, mer <=volt> minálunk is a vasút a falu szélén vót <=volt>. Hát zeneszóval meg ebéddel fogadtak minket. (...) És akkor hát ugye, minket is vótak <=voltak> autók, mindjárt adták a kulcsokat az autósoknak, hogy ezt a családot ebbe az utcába, meg ilyen házsám alá vigyék. (...) De ugye a szlovákok előre ott jártak, mondjuk én is emlékszek rá, ugye amikor kinézett az ember, hát mi még gyerekek, fiatalok vótunk <=voltunk>, hamarabb kinn vót <=volt> az utcán az ember. Úgyhogy járkáltak a szlovákok, azt úgy mer nekik meg vót <=volt> engedve, mer innen önként mentek el, és akkor elgyüttek <=eljöttek> oda [Gútára]. És vót <=volt> rá alkalom, hogy ugye én is

láttam, hogy nézegették a házakat, hogy melyiket akarják, akkor ugye azt a házszámot beadták meg az utcát, hogy ő esetleg ide gyün <=jön>, a másik meg amoda. De nekünk ilyen választékunk nem vót <=volt>, mer <=mert> nekünk muszáj vót <=volt>, mivel hogy ők vótak <=vótak> előnyben. (...) Mer <=mert> ha innen nem megy senki, onnat se hoznak el senkit.

- **Kaptak-e kárpótlást a Csehszlovákiában hagyott földek után?**

- Hát ugye asztán <=azután> itt úgy intézték, hogy itten mindenkinek adtak vetéseket. Meg hát papírilag ugye fölmutatták a szülők, vitték a papírokat, hogy itt ugye, ott mi maradt és adtak persze krumpliföldeket, meg vetést is, ugye le lehetett aratni, meg a kukoricaföldet, ugyanazt olyan mennyiségben. (...)

- **Hogyan sikerült beilleszkedniük a község életébe? Milyen volt a viszonyuk az utcabeliekkel?**

- Mondjuk, amikor ugye én ide kerültem ebbe az utcába ide, itt a Benyovszkyné meg ilyenek ezek tótul (szlovákul) beszéltek. Az én emberem le is szidta őket gyorsan. Mer <=mert> hát az ember kiment az utcára, itt tótul (szlovákul) beszéltek, hogyne mer <=mert> hogy mink nem tudunk? Hát tudott a (...), hát én ott jártam iskolába végig és még szlovákot, csak nem is tanultunk. Erőltetve se vót <=volt>, de ott mindenki magyarul tanult. Ottan <=ott> nem is még az se vót <=volt>, hogy ha akar tanulhat. Ott, az magyar terület vót <=volt>. Hogy akkor megbolondult az ország, vagy az állam, vagy mi, annyira összekeverte. Arra senki se beszélt tótul [szlovákul]. Hát ugye az itteniek akarták a tót [szlovák] nyelvet, a régi tótok, de azok se tudtak rendesen szlovákul, mert a felit magyarul mondták a felit meg szlovákul, csak ugye aztán sokan csúfolták egymást, hogy „ide domo megyek haza”, ugye felit <=felét> magyarul mondta, felit <=felét> meg szlovákul. (...)

- **Illette Önöket gúnynévvvel a helybeli lakosság?**

- Hát ugye mondjuk az elejibe <=elején>, csak úgy mondták, hogy betelepültek, meg az a betelepült, ja akkor már tudom szóval.

- **Tarták-e a kapcsolatot a gútaiakkal?**

- Hát ugye nekem még nekem ott vannak bátyáim, a bátyáim családjai, mind a kettőnek. Meg hát sokan vannak ott, most is vótam <=vótam> a temetésen. De az elejibe <=elején> itt évekig nem lehetett járkálni, sok éven keresztül Szlovákiába, vagy onnan meg hát sokáig nem vót <=volt> vízum sem, mer nem vót <=volt> szabad, hogy egyik a másikhoz átmenjen. Mer <=mert> ugye majd az az átmenet is, belekerült, vagy 7-8

év, mire a család is esetleg mehetett egyik a másikhoz, egyik országból <=országból> a másikba, mire rendeződött valami. (...) A régi gútai temetőbe van egy tábla, az 50 éves jubileum miatt tették oda, azon rajta van, hogy kik gyűttek át, de csak azok, akik nem önként gyűttek, hanem, akiket kényszerítettek. Azon a táblán, mink is rajta vagyunk.

XIII.1.1.3 Interjú özv. Kárász Andrásné Nagy Teréziával

- **Mikor és hol született?**

- Gútán születtem, 1930. augusztus 29-én, ott nőttem fel.

- **Milyen módban éltek Gútán?**

- Hát, mi tanyahelyen éltünk és a nagyanyámétól, hol az egyiktől, hol a másiktól jártam iskolába, mert messze laktunk, úgyhogy én úgy nőttem fel. A nagyapámék parasztok voltak, mi meg hát mi is csak másképpen, hát apám is földdel dolgozott, meg minden. Mi gyerekek fölnőttem, hát csak aztán gyűtt <=jött> a háború, ott maradtunk árván, 3 gyerek anyánkkal és akkor olyan helyen laktunk kint távol. (...) Apám odamaradt a háborúban és utána valahogyan beköltöztünk Gútára, ott voltunk nagyanyáméknál. Én meg aztán szolgáltam, a nővérem meg elment Pestre dolgozni, az öcsém meg kicsi volt, úgyhogy így éltünk. Én aztán meg a hálógyárban dolgoztam, mikor már szolgáltam aztán <=azután> otthagytam azokat, mikor ez már más könnyebb munka volt. Akkor mentem egyszer haza, nagyapám ott volt és néztem, hogy miért térdel, de hát miért térdel. Hát ott sírt anyámnak, hogy gyertek el velünk, mer mi ketten hova menjünk a nagyvilágba. És akkor én csak lestem, mint Misi a moziban, mer ugye nem tudtam, hogy miről van szó, csak amikor aztán ő elment anyám sorolta, hogy mi van. És hát megígérte, hogy eljövünk velük.

- **Csak a nagyszüleinek kellett eljönnie?**

- Igen, ő nekik volt ez, hogy nekik muszáj volt eljönni, ők meg a két öreg hát meg voltak ijedve, hiába volt három családjuk, mert a nagybátyám is, apám is a háborúban maradtak. A nagynénémnek meg családja volt, őt hát, őket hát nem lehetett kibolygatni onnan. A két öreg hát, hogy ne gyűjjenek <=jőjjenek> ketten öreg létükre, úgy is rá voltak már szorulva valakire, hogy segítsen, akkor hát eljöttünk velük.

- **Hordták-e népviseletet Gútán?**

- Nem. Az idősebbek, mint a nagyanyám is, nekik volt ilyen kis kabátszerű vékony ruhadarab, meg hozzá szoknya, hosszú szoknya, meg kötő körbe és akkor

körbekötötték, megkötötték elől, ez volt az ő divatjuk. Akkor már nem jártak ilyen ruhákban, valahogy nekik ez volt, az ilyen egybeszabott. Akkor ők ilyen ruhákba nem jártak, mint mi, hogy ilyen világos, ők sötétbe jártak, kendővel. A fiataloknak sem volt ilyen viselet. Mindenki olyanba járt, amilyen volt neki. Örültünk, hogy valami volt, a háború után voltunk, bizony nagyon le voltunk gatyásodva. (...) De volt ünnepi viseletünk, melyet, ha ünnepség volt, akkor magyar ruhában voltunk. A magyar ruha fehér szoknyából, fehér blúzból, mely buggyos ujjú volt, mellényből, kötényből, pártából állt. A mellény ki volt varrva, piros volt, meg a kötény is. Amikor a magyarok bejöttek ezt vettük fel. Volt mindenkinek, mert mi nagyon tartottuk a szokásokat. Cipő volt hozzá, de ha szerepeltünk, akkor piros csizmát vettünk fel. (...) De volt másik falu, ahol hordtak népviseletet, nekik öt szoknyájuk volt. Naszvadon mindig olyanba jártak, népviseletbe...

- **Mennyire őrizték Gútán a hagyományokat, népszokásokat?**
- Hát, a gyerekek karácsonyeste házakhoz jártak énekelni és akkor kaptunk diót, szaloncukrot, almát. Gyerekként karácsonyeste elmentünk házakhoz énekelni, a házak elé az ablak alá álltunk és akkor behívtak minket kántálókát, és akkor kaptunk diót, szaloncukrot, almát. Újévkor is elmentünk köszönteni, akkor kaptunk koronát, vagy forintot. Beálltunk a sarokba és mondtuk: Állok, állok forintot várok, vagy más pénzt mondtunk, Boldog Új Évet kívánok. Karácsonykor nem lehetett sehová menni, egyszer el akartam menni a bálba, de nagyanyám azt mondta, hogy ezen a napon nem lehet sehová menni csak másnap. Betlehemezés, háromkirály-járás is volt, de jobban a templomban volt ünneplés, például Úr-napja, nagyon szép ünnepek voltak. Farsang után nem lehetett húsvétig húst enni, csak a feltámadás után lehetett húst enni. (...) Akkor Gútán előfordult, hogy összeházasítottak embereket, itt is volt 3 olyan család, hogy úgy kerültek össze, hogy unokatestvérek voltak és akkor született hibás gyerek is. A vagyon miatt házasították őket össze. Összeadták őket, mer annak annyi földje volt, nem arra mentek, hogy legyen díszes házuk, hanem hogy mennyi földje volt, az volt a nagygazda, akinek sok földje volt.
- **Milyen módon érkeztek Medgyesegyházára?**
- Hát, bepakoltak minket a vagonba és akkor jöttünk.
- **Mindent hozhattak magukkal?**
- Mi elhozhattunk mindent, de a nagybátyáméknak 5 kg-os csomaggal Csehországba kellett menni, de aztán azok visszakerültek, de mink nem kerültünk vissza. (...)

- **Tudták-e, hogy melyik magyarországi településre telepítik át Önöket?**
- Nem, csak azt, hogy Magyarországra, aztán itt kötöttünk ki. A vonatút, este bepakoltunk és a másik nap délután értünk ide. Arra Szob felé jöttünk, 1947 május, júniusában, de inkább júniusban, mert aratni már itt arattunk, itt adtak földet.
- **Hogyan fogadták önöket az állomáson?**
- Nem emlékszem, hogy fogadott volna minket, csak odaálltak, nagy teherautóval pakolni, aztán oda vittek bennünket a házhoz, hogy legyen velünk ami lesz. (..)
- **Részesültek-e valamilyen kárpótlásban Medgyesegyházán?**
- Földet kaptunk, meg nem tudom még mit. (..)
- **A közösségbe, hogyan sikerült beilleszkedniük, gúnyolták-e Önöket?**
- Hát a beszéd miatt, a beszéd miatt, hát én már nem beszéltem így, csak anyám. A lányok sokszor mondták itt: „*A te anyukád nem betelepült, akkor te miért nem beszélsz úgy?*” Én Gútán csak a nyári szünetben voltam, én Komáromban is dolgoztam gyerekek mellett, az ugye város volt, és én ott szégyeltem már úgy beszélni és átvettem az ottani beszéd dolgot. (...) Magyarul beszélünk csak tájszólással. Gútától nem messze is tájszólással beszéltek, de ott teljesen más volt a beszéd, mint nálunk, ott mondták: „*Gyertek lányok kapóra, kaszóra, hörcsög van a noszvodi határba!*” Vannak, akik most is gútaiasan beszélnek. (..)
- **Hallott-e valamit a nagybánhegyesi betelepültek napjáról?**
- Nem, de nekünk volt ilyen tánc a faluban, magyar ruhában, párosan felvonultunk, amikor átjöttünk 1947-ben, van is emlékem róla, egy kis fénykép, magyar ruhában, mi fiatalok párosan felvonultunk a faluban. Már előre megbeszélték, de nem tudom ki szervezte, nekem is úgy szóltak. Megbeszéltük, hogy mindnyájan összetalálkozunk és felvonulunk magyaros ruhában. Itt mentünk a főúton, szóval körbe befele a faluba, többfelé jártunk. Énekeltünk közben, de már nem tudom milyen dalokat. Felvonulás csak, akkor volt egyszer többet nem.
- **Hol éltek jobban Medgyesen, vagy Gútán?**
- Itt is haladtunk a korrallal, mikor mi jött, volt, amikor rosszabb volt, volt amikor jobb. Nekem az ott úgy volt jó, ahogy volt. Nem kívánom azt azért, hogy beleessen valaki, úgy a háborúba, mint akkor, egy kicsit sok volt, hogy ugye vége lett a háborúnak 1944-be és már <=már> akkor 1947-be áttelepítettek, szóval ez átállásnak sok volt. Ezt hozta az élet, ezt kell elfogadni.

- **Mikor és hol született?**

- 1923. május 17-én születtem Gútán. Nyolcan voltunk testvérek, öt fiú s három lány. Ebből a sors úgy hozta, hogy a háborúban négyen vettünk részt. 1938-ig a cseh rezsimben éltünk. Laci Olmützben volt katona, Béla meg a cseh hadseregben, Prágában volt katona. Na most én, úgy kerültem bele, hogy 1938-ban visszacsatoltak Magyarországhoz. Én ott [Gútán] az iskolában, ott naponta kötelező volt két óra szlovák nyelvtanulás. Ennek és később aztán hasznát is vettem, amikor én hadifogságba kerültem tudtam kommunikálni az oroszokkal, lengyelekkel szláv nyelven. (..)

- **Milyen életkörülmények között éltek Gútán?**

- 1938-ig cseh rezsimben éltünk, nem volt olyan rossz. Nagyon kulturált, intelligens ember volt a Masaryk, az egy szegény urasági kovácsnak volta fia, aki tiszteletben tartotta, hogy magyar, vagy német, vagy ruszin valaki, nem tett különbséget. Magyar iskolában köllött tanulni, a szlovák nyelvet 2 óra hosszát, ott [Gútán] a piros-fehérvörös zászlót kitehették a házra március 15-én, a kokárdámat kitehettem. Szóval, mer magyarok voltunk, gondolom azért csinálták a kitelepülést. Hát a szüleim, nyolcan voltunk testvérek. Apámnak volt 8-10 hold földje, elég <=elég> élelmes vállalkozó ember volt ugye, traktorja <=traktora>, cséplőgépe volt. Ugye a lányok tanultak középiskolát, vagyis akkor még polgári iskolát végeztek. Laci bátyám iparos ember lett, Béla, aki meghalt közben az kereskedő lett, sőt Anti [testvére] az Esztergomban elvégezte a teológiát, felszentelték. A háború után Nagyszombaton lakott, ott Szlovákiában van eltemetve. Mindenkire ugye az áttelepülés nem vonatkozott. Tulajdonképpen áttelepítették a szüleimet, édesanyámat, édesapámat, az öcsémet, aki ma Szegeden él, Imre öcsémet. Mivel mi oda voltunk hadifogságban, itt a papírral tudom igazolni, én, Laci bátyám, Béla, mi nem voltunk kitelepültek. Az ide jövetelem, ezért körülményes volt. A háború után fogságba jutottam, megérkeztem Máramarosszigetre. (...) Kaptam a szüleimtől levelet, azzal igazoltam, hogy itt vannak, így tudtam hazajönni Medgyesegyházára. Én tulajdonképpen kitelepült nem voltam, mer a dokumentumon is rajta van, hogy György, Béla, Laci hadifoglyok, ugye ez miránk nem vonatkozott. Csak aztán ugye ide a szülőkhöz jöttünk, vágyott haza az ember a szülőkhöz a fogságból. Egyébként Gútán szerényen éltünk, mindenki

dolgozott, mindenünk megvolt, az apám szorgalmas ember volt. Előteremtett a családnak mindent, ami köllött <=kellett> és ugye keményen kellett dolgozni.

- **A rokonai közül, kiknek kellett kitelepülnie?**
- Az se mindenki, hogy mondjam neked, a sógorom családja Gútán élnek, Tóth Lacinak hívják. A sógorom ugye a háborúban volt, a nénémet, aki maga volt a gyerekekkel nem telepítették ki. Antit se [testvérét)] mert oda volt valahol Csehországba, azt se telepítették ki. Hát itt a fő, én ahogy nézem a politikát, itt a családfő volt megbüntetve, mer magyar volt, magyarnak vallották magukat. Innen meg Medgyesről elmentek nem azt mondom, hogy a szegényebb rész, ez egy politika volt. Egy pap csinálta, valami Hrivnyák nevű a propagandát. Kinézték a szép házat Szlovákiában. Nekik választani lehetett. Hát a mi házunk is. (...)
- **Éltek-e a reszlovakizáció lehetőségével Gútán?**
- Ha a szüleim aláírtak volna egy papírt, akkor maradhattak volna, de megtagadta volna a magyarságát, apám nem tagadta meg a magyarságát, magyarnak vallotta magát és így el kellett jönni. Na, mert azok az emberek és most már meghaltak becstelenség mondani, tehát pillanatnyi erőt láttak benne, de hát ezekre az emberekre, akik megtagadják a magyarságot, hát nem szabad, az becstelen ember. Hogy azért, megtagadta a magyarságát, behódolt a szlovák, a cseh államnak, mert nekik is csak arra volt szükség, jött egy népszavazás, nem mondta, hogy magyar. Az azt jelentette, hogy az szégyen egy emberre, én sose tagadnám meg a magyarságom, és büszke vagyok rá, most is.
- **A szülei hogyan érkeztek Medgyesre?**
- Nagyon keservesen, ugye idős szüleim voltak. A Mariska néni, aki azóta meghalt, azt például eldeportálták Szudéta területre, robotra, kényszermunkára. Nos, Gútáról a szüleim minden ingóságot magukkal vihettek. A szüleim hat, vagy hét vagonnal jöttek ide, de az is milyen borzasztó dolog volt. 40 család méhecske pusztult el az úton, azt nem úgy kellett volna hozni a vonaton. Akkor a vonatot, ugye Szobnál a magyar hatóság szépen fogadta, enni, inni adott nekik, amikor odaértek. Pitvarosra voltak irányítva tévedésből, akkor a fele vagonot ott tartották, meg ellopkodtak sok mindent, akkor is meg most is rablóbanda voltak az emberek. Ki volt állítva vagon az állomásra, mindenki vitt el valamit, nem azt mondom, hogy aranyat, meg ékszer, hanem paraszti felszereléseket, kaszát, ásót, kapát, méheket, kasokat. Egyébként mindent elhozhattak magukkal, ingóságot mindent. Na, most a kárpótlás ugye részben

megtörtént, meg az sem ugye úgy történt, mert volt apámnak a traktor, a cséplőgép, azt ugye csak részben kárpótolták. Meg a háznak az értéke, nem olyan házat hagytunk ott, mint amelyet itt [Medgyesegyházán] kaptak.

- **Medgyesegyházán hogyan fogadták?**

- Nem volt semmi, mi már földet sem kaptunk.

- **Milyen házat kaptak Medgyesegyházán?**

- A ház, amit kaptunk, földes, kis ablakok rajta, a mennyezete nem volt jó, kisgerendás volt. Villanyvilágítás nem volt, ott [Gútán] pedig mi 3 szoba, 3 szobás összkomfortos lakást hagytunk ott, gépet, traktort, meg tényleg mindenünk megvolt, jószág is volt, tehén, szarvasmarha, tyúk minden. Csak ugye ezek el lettek pocsékolva az úton megdöglöttek, ugye elhullottak a vonaton, mert két hétig utaztak a szüleim a vonaton.

- **Medgyesen, hogyan fogadták a szüleit?**

- A szüleimet, ahogyan ők mondták, Magyarország befogad mindenkit, ahogyan mindig is, ahogyan most is. A községbe befogadtak engem és a szüleimet. Én magam is már itt élek 1947 óta, semmi konfliktus nincs a lakossággal, sőt az én feleségem őslakos, Pilinszky Zsófia, a neve is mutassa <=>mutatja>, hogy szláv. Befogadott engem a családja, az apósom egy becsületes kisiparos ács ember volt, ők nem vágytak kifelé, mert elmesélte, hogy a keresztkomája mondta, mikor mentek: „*Gyere komám, mert majd batyuval jöhetsz!*” Mondta erre: „*Én senki házába nem megyek ki!*” Befogadtak engem, mert áldott jó emberek voltak. És valláskülönbség is volt, mert hát én katolikus, a feleségem pedig evangélikus volt. Szépen békességben éltünk a mai napig. Én a hadifogságon sok földet vettem. Hát ez kérem, még egyszer ne történjen meg a történelemben, ez ne ismétlődjön meg, hogy valakit a szülőföldjéről, így erőszakkal elhozzanak. Idegen országba, 350 km-re így elhozzanak. Szerényebben éltünk itt, akkor ugye nem volt minden mint most, tévé, most minden van a népnek. Szorgalmasak a medgyesi népek, a medgyesi népek különösen, mi ide jól beilleszkedtünk.

- **Gyakran ellátogatott a szülőföldjére?**

- Most is ellátogatok a szülőföldemre. Én nem gyűlölettel vagyok, csak ez, hogy a krónika írja meg, hogy még egyszer ne történjen meg, hogy valakit kitesznek az otthonából, éljenek az emberek békességben, ahol él ott ne acsarkodjanak, hogy te szlovák vagy, te magyar vagy, hogy te román vagy, hogy te cigány vagy. Kérem nem szabad az embereket megkülönböztetni és legyen, csináljanak olyan létet, hogy ne

legyen szegény és gazdag. Akkor ezek se kényszerültek volna, mert a politika olyan volt, hogy gyertek, mert ott a sok burzsuj ember. Hát nem volt olyan burzsuj, a nyolcgyerekes apa. És akkor a házat el köllött neki hagyni, idegen országba jönni. Szomorú, ha a temetőt akarom meglátogatni, mehetek Szlovákiába, ott van egy 90 éves néném eltemetve. Gútán el vannak temetve a nagyszüleim, a néném, akkor mehetek a testvérbátyámhoz Besztercebánya mellé Ipolyföldjébe, ott van eltemetve. Itt [Medgyesegyházán] mehetek a katolikus temetőbe, ott vannak a szüleim eltemetve, az evangélikusba van eltemetve az anyósom, az apósom, a drága feleségem. Ilyen ne történjen meg ez a kitelepítés, békességben éljünk.

XIII.1.1.5 Interjú Nagy Ferencsel

- **Mikor és hol született?**
- Hát én, (...) 1932. december 27-én születtem Gútán.
- **Gútán, melyik utcában és milyen életkörülmények között éltek Gútán?**
- Tanyán éltünk. (...) 1553-as szám, ott kezdődött a Nagysziget. A ház körül volt 12 hold föld. A házat 1920-ban építettük, volt neki 2 szobája, konyhája, gangos téglalapítású ház volt.
- **A rokonai közül, kiknek kellett áttelepülnie Magyarországra?**
- Hát, apai ágrul, nagynénémnek özv. Szabó Gábornénak. No meg, Nagy Ferenc nagybátyám Mezőberénybe került. Én édesapámmal, édesanyámmal és négy testvéremmel érkeztem ide. Mi ugye öten voltunk testvérek. Anyai ágrul <=ágról>, féltestvérem Fehér Lajos Pitvarosra kerül.
- **Éltek-e a reszlovakizáció lehetőségével Gútán?**
- Éltek ugye más családok velem.
- **Mesélne az áttelepülés körülményeiről? Mit hozhattak magukkal, mit hagytak Gútán?**
- Mi, 12 vagonnal érkeztünk, 7 vagon a szarvasmarháknak és 5-6 vagon a sertéseknek vót. Hoztuk az ingóságainkat, bútorainkat, ruházatokat... Ingatlanunk és 20 hold földünk maradt kint. (...) ez szántó volt. Ezen kívül 3 hold rét, erdő, gyümölcsös, kisebb területek.
- **Mikor és hogyan érkeztek Medgyesegyházára? Hány napig tartott az utazás?**
- 1947 júniusában, Péter-Pál napon érkeztünk. Egy hétig utaztunk Szobnál gyüttünk át és Negyeden vagonoztak be. (...) Útközben többször megálltunk, hogy az állatokat

megitassuk. (...) Élelmet nem kaptunk, amit magunkkal vittünk, azt ettük. Tisztálkodási lehetőség sem vót, WC is ahol.

- **Tudták-e előre, hogy melyik magyarországi településre telepítik Önöket?**
- A magyar határ átlépése után megmondták, hogy ide, [Medgyesegyházára a szervezet vezetője közölte.
- **Hogyan fogadták Medgyesegyházán Önöket, amikor a vagonok megérkeztek?**
- Hát, a medgyesi emberek nézelődtek. Az itteni emberek vezényeltek és ők mondták meg, melyik házat kapjuk meg. Teherautó várt minket. Több helyen is laktunk ideiglenesen, utána kaptuk meg a Tanya 160. számút, a Zsilinszki-féle tanyát.
- **Milyen házat kaptak Medgyesegyházán?**
- Egy tanyát (...) Jó állapotú tanya volt, úgy 20-25 éves építmény volt. Vert falú, cseréptetős, volt istállója is. Egy szoba, két nyári konyhája, spájza volt. Az istálló 8 férőhelyes volt. A kinti házunk sokkal többet ért, körülbelül 60%-kal.
- **Nehéz volt beilleszkedni a közösség életébe?**
- A klímával volt gondunk. Ott volt víz, fa, nem voltunk ilyen éghajlathoz szokva. egymást segítettük, az itteni embereke is sokat segítettek, de voltak, akik fenntartással voltak. (...) Otthon, Csókás Károly esperes búcsúmisét adott az áttelepítettek részére, ekkor mondta: *„Ti a nemzetiségetek áldozatai lettetek. Bárhová kerültök az életbe, mindig a másik másságát el kell fogadni, kevesebb konfliktusotok lesz, ebből fakadóan.”* Ahogyan én szoktam mondani: *„Nélkülünk az Óhaza, szegényebb lett a Szülőföld, az itteni Új Haza gazdagabb lett velünk.”*
- **Milyen munkát végzett a településen?**
- Földeken gazdálkodtunk, 15 holdon. 5 hold, plusz családtagonként 1-1 holdat műveltünk, III. kategóriájú volt.
- **Érték-e hátrányok a településen, mert Gútáról áttelepülő volt?**
- Hát, a szülőföld hiánya ugye. (...) Egyébként nem, mert alkalmazkodtunk.
- **Rokonai, maradtak-e Gútán?**
- Igen, körülbelül a fele.
- **Tartották-e velük a kapcsolatot, volt-e a szülőföldjén?**
- Öt évig nem mehettünk haza, csak leveleztünk. Utána rendszeresen hazalátogattunk. Az évek során sokszor voltam Gútán. (...) A látogatást a templomban kezdtem, majd az unokatestvéreket sorba jártam. Általában három-négy napig szoktam ott lenni. Nyáron inkább, ekkor többet lehetett látni a földeken is.

- **Rendelkezik-e, az áttelepüléssel kapcsolatos dokumentumokkal?**
- Sajnos megsemmisült a nagy része, (...) csak születési anyakönyvi kivonataim vannak.
- **Részt vett-e, a községben tartott 50. és a 60. évfordulón tartott megemlékezéseken és a 2014 szeptemberében tartott emlékműállításon?**
- Az 50.-en Gútán részt vettem, a temetőben a kápolnánál, Tóth Imre az akkori polgármester, először szlovákul, utána magyarul elmondta, hogy ennek ellenére Gúta 86%-ban most is magyar. (...) Innen is voltak Medgyesről. Készenlétben ott volt a rendőrség is. Megkoszorúzták a névsoron lévőket. (...) A 60.-on Medgyesegyházán részt vettem, Nagy Béla emléktáblát avatott fel a templomban [nem avatás, hanem koszorúzás történt]. Az emlékműállításon is részt vettem. (...) Meghatott, hogy 67 év után megélhettem.
- **Fontosnak tartja-e az eseményekről való megemlékezést?**
- Fontosnak tartom. Felidézi, azt a szomorú emléket, ami akkor történt velünk.
- **Utódai nevelésében fontosnak tartja, hogy ismerjék származásukat?**
- Fontosnak (...) ismerjék meg, honnan származunk, mi történt velünk.
- **Mit tud a Benes-dekrétumokról?**
- Sajnos a mai napig érvényben van. Soha semmit nem kárpóoltak, sem anyagilag, sem erkölcsileg.

XIII.1.1.6 Interjú Németh Géza és Németh Gézáné Cserni Teréziával

- **Milyen módban éltek Gútán?**
- Teri: Hát, milyen módban, hát a háború után, szegénységben, nem volt valami gazdag család a miénk, a háború után. (...) 1938-ban jöttek be a magyarok, két évet jártam úgy, hogy szlovák volt az iskolában, asztán <=azután> harmadikos voltam, amikor bejöttek a magyarok, asztán <=azután> négy elemi-t jártam négy polgári-t, 1944-ben. De már <=már>, amikor én jártam polgári iskolába, akkor nem volt kötelező a polgári, csak a 8 általános, a 8 általános az kötelező volt, de aki akarta 4 elemiből, ment a 4 polgáriba, hát asztán <=azután> mi hárman voltunk testvérek és mi mind a hárman, így jártunk.
- **Az iskolában kötelező volt szlovákul tanulni?**
- Teri: Addig, amíg be nem jöttek a magyarok. Én csak elsőbe <=első osztályban> meg másodikba <=második osztályban>, úgyhogy nem is tudok szlovákul.

- Géza: Én tanultam 1938-ig, ekkor jöttek be a magyarok, de tanulhattunk az iskolában szlovákul. Pedig a nagyszülei [Teri néni szülei] szlovák származásúak, a nagyapja nem is tudott magyarul.
- Teri: Csak a nagyszüleim, a nagyapám nem is tudott magyarul, ő ott nősült meg Szlovákiában, kőműves volt, vándorolt faluról falura, mert akkor nem az volt, mint most, hogy egy télen nem dolgoztak a kőművesek. Ott ismerkedett meg valakivel, úgyhogy nem is ismertem az apai nagyanyámat. Úgyhogy harmadikba jártam, amikor bejöttek a magyarok, hamradikba, negyedikbe jártam, akkor nem volt idegen nyelv, csak amikor polgárba jártam, akkor volt a német, én a polgárban németet tanultam.
- **Gútán, többségében magyarok laknak?**
- Géza: Igen, volt 15 ezer lakos, abból legalább 14,5 ezer volt.
- Teri: Ottan <=ott> volt talán 5 család. (...) Az ottan <=ott> tiszta magyar község volt, nem is tudtak szlovákul, tótul. Volt néhány zsidó család, de azokat eldeportálták a háború alatt. Szörnyűség volt, velem is járt 3 zsidó lány a polgárba, először kaptak sárga csillagot, utána a faluban összeszedték, aztán elvitték őket, szegényeket, amíg áttelepültünk nem tért vissza egy sem. Jó viszonyban voltunk velük, kereskedők voltak, kaptunk cukrot, csokit, nem volt velük baj.
- **Önök rajta voltak az áttelepültek listáján?**
- Teri: Az apósom rajta volt, ugye akkor én még nem voltam a családjukba. És akkor apósom, az anyósom, meg a sógornóm, meg a kis Bélus, meg a Géza, aztán <=azután> esküdtünk meg mink, mert '47 [1947] februárjában vagy januárjában deportálás volt Csehországba, de azokat hazaengedték két évre rá, de mi már <=már> akkor nem voltunk ott, hanem idejöttünk. A mi családunkból senkit nem deportáltak. Mi február 15.-én megesküdtünk, aztán <=azután> így kellett átgyünnünk <=átjönnünk>, választanom kellett vagy elválok, mer <=mert> azt hiszem májusban gyött <=jött> át az első csapat Magyarországra, és aztán azt mondták, hogy akik hetes lapot kaptak, azokat áthozták Magyarországra.
- Géza: Már olyan volt, hogy meg volt szabva, hogy ilyen lap, meg olyan lap, akik reszlovakizáltak azok ott maradtak.
- Teri: De nem mindenki, hát ki tudja, hogy ki reszlovakizált, vagy ki nem reszlovakizált, nagyon sok ott maradt, aki nem reszlovakizált. Neked is ott maradt a bátyád, az én szüleim ott maradtak, viszont az apámnak a bátyját eldeportálták Csehországba, pedig szlovák származású volt, már <=már> a hugát nem, pedig biztos

nem reszlovakizált, akire te ez te az, akire rámutattak. Járták, így az utcákat és má <=már> úgy el is bújtunk, mer <=mert> mondták, hogy nézik kinek a házát adják a szlovákoknak és akkor asztán <=azután> adták ki a hetes és a nyolcas lapot, akik nyolcas lapot kaptak, azokat Csehországba vitték el, de azokat munkára vitték el, de akik hetes lapot kaptak, azokat meg hát áttelepítették. Meg nem lehet mondani, hogy mi alapján döntötték el. Ez a Benes-dekrétum, már csak a rádióban hallottuk. Mi nem is esküdtünk volna meg, mert hát, akkor én hát még, nagyon fiatal voltam, csak 17 éves voltam, de még akkor se hittük, hogy átgyüvünk <=átjövünk>, az utolsó pillanatig nem hittük. Előtte a komiszárhoz kellett mennünk, hogy engem ráírjanak a lapra, máskülönben nem gyühettem <=jöhettem> volna, el kellett volna hogy váljunk. Válaszút elé állítottak, vagy a családommal maradok, vagy jövök a férjemmel. Mit tudtam volna választani (...) Csak én asztán <=azután>, attól kezdve belebetegedtem.

- **Mit hozhattak magukkal Gútáról?**

- Teri: Mindent, állatállományt is. Mi fiatal házasok voltunk, nekünk semmink nem volt. Már ha én olyan állapotban lettem volna, hogy lett volna anyai, vagy apai örökségem, lehet nem is engedtek volna át.

- Géza: Annyi vagonot adtak amennyit kértünk. Egy vagonnal jöttünk.

- **Tudták -e hogy hová telepítik Önöket?**

- Teri: Semmit, vasárnap délután vagoníroztunk be Érsekújvárbán, szerdán reggel voltunk itt. Marhavagonokba vagoníroztak be, bútorokat, állatokat hoztunk. Szegény volt az ország akkor.

- Géza: Jó volt '38-ig [1938], aztán '38 után bejöttek a magyarok, utána már nem volt jó, jött a háború. 43-ban [1943] bevonultam, kivittek a frontra. A mi családukban hárman voltunk gyerekek. Mind a hárman kint voltunk a fronton. A családban csak egy lány volt. Mancsi az maradt otthon egyedül. Az apám az hadirokkant lett az első világháborúban, hát az is szegény ahogy éltek, mer elvult löve a keze és a lába is, és nem volt az az arany élet na, akkor meg pláne. Éltünk ahogy éltünk.

- **Hogyan fogadták Önöket Medgyesegyházán?**

- Teri: Hát minket nagyon fogadtak. Megmondom őszintén, mink egy kicsit meg is ijedtünk, szerdán amikor megérkeztünk, akkor pitymallott [pirkadt]. Járkáltak vagonról vagonra és kiabálták, hogy Németh Géza, mert előttünk már érkeztek ide több család, sok család, mienk volt talán a legutolsó. Akik itt voltak, azok mondták az ittenieknek, hogy jön most a szerelvénnyel egy jó futballista és azt kiabálták, hogy hol

van Németh Géza, hol van Németh Géza. Szegény anyósom sírt, hogy most hova viszik.

- Géza: Mer <=mert> egyből odajött két Medgyesi az öreg Zsíros bácsi, meg az öreg Illés bácsi, akik odajöttek és aztán kerestek, hogy hun <=hol> vagyok és akkor kerestek. Mondtam, hogy én vagyok. Odajöttek, majd kérdezték, hogy akarok-e itt maradni, akarok én itt futbalozni és egyből <=egyből> mondtam, hogy hát akarok, de hát azt sem tudom hogy mi fán terem a vadkörte, hisz akkor érkezett meg a szerelvény, és akkor egyből <=egyből> azt mondták, hogy mi köllene <=kellene> nekem, köll-e ház, föld. Azt mondtam, hogy egy ház jó lenne és akkor azonnal azt mondták, hogy menjünk be a kormánybiztoshoz, az meg a tanácsházán volt, egyből <=egyből> mentünk hozzá (...) A kormánybiztos azt mondta, válasszak egy házat és azt mondja az az enyém lesz, senki el nem veheti, mer <=mert> azt ő adja, úgy is volt. Visszajöttünk a vasútra (...) Földet is kaptam. Báthori utca 23. szám alatti házat választottam, visszamentünk a kormánybiztoshoz, ő már adta is a kulcsokat. Azóta ez a ház az enyém. Kicsi ház volt, kicsi ablakkal, mi építettünk hozzá.
- Géza: Nem volt, se ebéd se zeneszó, de minket már vártak.
- Teri: Hogy az elején, hogy csinálták nem tudom, mer <=mert> mondom májusba kezdték, hát ide gyűtt <=jött>, vagy 8 szerelvény (...)
- **Hol futbalozott?**
- Géza: Gútán, ott fociztunk. A szüleimet áttelepítették és velük kellett, hogy gyöjjenek <=jöjjenek>.
- Teri: Családtagok nem is kaptak fehér lapot, csak a családfő, tehát ők négyen voltak testvérek, de csak ketten vannak rajta a fehér lapon.
- Géza: Már én voltam csak itthon <=itthon>, az egyik bátyám kint volt Oroszországban, a másik bátyám megnősült Szlovákiában, aztán ők kint éltek.
- Teri: A hugának a férje is, Béla is kint volt a fronton.
- Géza: Mindenki egy lapot kapott, itt az enyém amellyel, én meg a feleségem jöhettünk.
- **Milyen juttatásban részesültek Medgyesen?**
- Teri: Az ott maradt földet kárpótolták, kaptunk 3 hold földet, de azt kapott mindenki.
- **Hogyan illeszkedtek be a közösségbe?**
- Teri: Eleinte gúnyoltak. Ha már két tót [szlovák] együtt volt, azok nem beszéltek csak tótul. Meg az az igazság, hogy tájszólásosan, hát minden faluban is van, itt

Magyarországon is, hogy tájszólással beszélnek, mi is Gútán így beszéltünk. Sokszor éreztették ezt velünk.

- Géza: Voltak olyan dolgok hogy a szlovákok visszavágtak. Hát én ugye egyedül voltam a csapatban, de úgy éreztették sokszor velem, hogy na, hát ők idevalósiak, nem úgy mint én és összetartottak, hát én egyedül. Sokszor kinevettek, ha beszéltünk, vagy ha játszottunk, akkor már gúnyolták az embert.
- **Mit jelentett ez a tájszólás?**
- Teri: Például mink azt mondtuk hogy kosár, az itt kas volt. Nálunk nem az irodalmi nyelvet beszéltük, például itt mondták széna, nálunk szóna.
- **Az emléktáblán rajta van a nevük?**
- Teri: Árvíz után megszűnt a temető. A miénk rajta van, de akiket Csehországba deportáltak azoké nincs rajta (...)
- **Ha összehasonlítjuk, hol éltek jobban?**
- Géza: Gútán sokkal jobban éltünk, hát ott villany is volt, előbbre vannak tőlünk sokkal, itt még villanyvilágítás is csak 51-52-ben [1951-52-ben] volt. Még ha háború is volt, ott magasabb volt az életszínvonal. Ott is voltak hibák, de Benesnek ezek a rossz lépései nem voltak az ország javára. (...)
- **Hallottak a nagybánhegyesen tartott ünnepségről?**
- Géza: Tóthbánhegyes volt, rá egy évre 1948-ban volt, egy nagygyűlés kint a futbalpályán, akkor este volt vacsora, meg akkor utána volt bál. Mer <=mert> ott aztán összejött Mezőberényből, Tóthkomszlósról, Pitvarosról, Kondorosról, Medgyesről, legtöbben Pitvarosról voltak. A Gútaiak többsége Pitvarosra került.
- **Medgyesegyházán rendeztek ünnepséget?**
- Géza: Itt nem volt, amikor már mink gyöttünk <=jöttünk>, akkor már <=már> nem volt, de lehet hogy előtte volt.
- Teri: Az első transzportnál, mondom az elsőt májusban kezdték.
- **Mikor mehettek át először a határon?**
- Teri: 47-ben [1947-ben], hogy átgyöttünk <=átjöttünk>, 47-ben, azt mondták, hogy az áttelepülőket Mindenszentekre hazaengedik, hát ugye akkor még család nem volt, akkor még mindkét oldalon voltak határőrök. Ott voltak a rendőrök. Be kellett mennünk a vámhivatalba, be kellett jelentkezni a hídnál lévő rendőrségnél, ott kellett jelentkezni, hogy haza szeretnék menni, azt akkor ott kérdezték, hogy hány kilométerre lakok, mondom 350 kilométer, bár akkor hirtelen nem tudtuk. Azt mondja,

hol lakunk, mondom Medgyesen [Medgyesegyházán], ők mondták, hát az 350 kilométerre van és csak 15 kilométeres körzetbe adták meg az engedélyt. Én rögtön mindjárt sírtam. De olyan jó szívű volt a rendőr, azt mondta, hogy ha már ilyen messziről elmentünk és ha tudunk értesíteni valakit a családból, akkor 10 perces beszélgetésre időt ad. Tatabányán, akkor már egyik unokanővérem, már férjnél volt és ő se kapta meg az engedélyt, mert az már 18 kilométerre van. És akkor azt mondta, hogy voltak ilyen csempészek, akik csónakkal voltak, hogy azokkal, azokkal át lehet menni, persze hát én nem tudtam úszni sem. Azt mondja nekem Géza, menj haza Tatabányára Erzsivel, és az éjjel átmegyek a Dunán, és megbeszélem anyuval a találkozót, hogy ekkor meg ekkor legyen a Cseh Komáromban a hídnál Mindenszentekkor. De azt mondja, ha valami ér (...) [sír] Én visszamentem Tatabányára, majd úgy jöttek meg két napra rá éccaka <=éjszaka>, még talán el is kapták őket. Elég az hozzá, hogy már éjfél elmúlt, mire megjött és mondta, hogy gyorsan öltözz, megyünk vissza Komáromba a rendőrségre, anyuval [Teri anyukájával] meg van beszélve, hogy 10 órára ott lesz cseh Komáromban a hídnál, addigra nekünk ezt a papírt el kell intézni. Hát sikerült is odamentünk, de sikerült a szülőkkel találkozni. Na, akkor megadta a rendőr, hogy 10 perces beszélgetési időt kapunk, de egy kiskatonát küldött velem, átkísért a hídon, anyu szegény már ott várt minket. Én meg már szaladtam volna már, mint egy félőrült, de mondta a katona hogy nem szabad. Jó hát ő felelt értünk, egy katonának ez a dolga. Anyu odajött az is sírt, én is sírtam, és letelt a 10 perc. Utánna 1950-ben meghalt, küldtek táviratot, de már akkor a Laci fél éves volt és nem mertem átmenni. Géza mondta, hogy eljön velem a határhoz, ha megadják az engedélyt, de most bizonytalan, aztán nem adták meg.

- **Mikor mehettek át először?**
- 1953-ban három éves volt a Laci, akkor a keresztlevéltől, a házasságlevéltől, az atyáuristenig mindent be kellett szerezni, akkor ezt azért, azt azért dobták vissza.
- **Tartották-e a kapcsolatot a gútaiakkal?**
- Teri: Mi minden évben mentünk. Közben, amikor először hazamentünk. (...) Én nem kívánom senkinek. Én idegileg kikészültem. (...) [sír]
- **Megnézték a Gútai temetőben felállított emléktáblát?**
- Teri: Ott voltunk. Gútát az árvíz után teljesen átépítették 1968-ban. Szegény anyám ott feküdt a régi temetőben, szegény apám még 1978 április elsején halt meg. (...)

- Géza: Új temetőt nyitottak. A régi temetőből meg át lehetett vinni a halottakat az új temetőbe és hát az anyját is úgy vitték át.
- Teri: A csontjait, a cipőjének csak a sarka volt meg. (...)
- **Gútán viseltek népviseletet?**
- Teri: Akkor, amikor 38-ban [1938-ban] bejöttek a magyarok, akkor magyar ruhába öltöztünk, piros-fehér-zöldbe, párta is volt. A ruha szépen ki volt díszítve piros-fehér-zöld szalagokkal.
- Géza: Nem volt ott semmi csak egyszerűen öltöztünk. Én ott voltam a hídon, ott jött át Horthy, ennyire volt tőlem.
- Teri: Én akkor még kicsi voltam.
- Géza: Naszvadon ott szokás volt, fodros szoknyájuk volt. Rendes öltözetben voltunk mink.
- Teri: Naszvadon ott is más tájszólás volt.
- Géza: Magyar ruhájuk, akik teheték azoknak vót <=volt>. A szabók csinálták.
- Teri: Gútán sok iparos volt, ács, asztalos, szabó, fodrász, kőműves, mindenféle.
- Géza: Hát hatalmas nagy község volt.
- **Milyen népszokások voltak Gútán?**
- Géza: Karácsonyos voltak, betlehemesek, kántálók.
- Teri: Mendikálni jöttek szentestén, karácsonyi énekeket énekeltek. A nagyobb legények, ha énekeltek, azt már kántálásnak nevezték. Csak két templom volt Gútán, a katolikus meg a zsidó templom. Géza: Nem is volt más vallás Gútán.
- **Milyen nagyobb ünnepeik voltak Gútán?**
- Teri: Húsvét, karácsony, pünkösd. A falu védőszentje Szent Antal. (...) A templom nagy volt öt oltára volt, Szűz Mária. (...)
- **Milyen babonás hiedelmeket ismernek?**
- Teri: Szemmelverés az volt, rengeteg cigány vót <=volt>, azokat a cigányok csinálták. Oláh cigányok.
- Géza: Azok a jóslásokat.
- Teri: Meg aztán mamáéknál is volt szokás, hogy megnézték szenes vízzel, ha valaki beteg volt, hogy mi baja volt. Vettek egy fazekat beletettek vizet majd abba tette faszenet. (...)

XIII.1.1.7 Interjú Őszi Mihálllyal

- **Mikor és hol született?**
- 1931. február 3.-án születtem Gútán.
- **Gútán, melyik utcában és milyen életkörülmények között éltek Gútán?**
- Alsó-mező út sor, majd Horthy Miklós út 1/34 szám alatt. Kisbirtok volt, volt itt ló, tehén, apró jószág. 25-30 hold földünk volt.
- **A rokonai közül, kiknek kellett áttelepülnie Magyarországra?**
- Apai részről mindenkinek, (...) a három testvérnek családotul kellett jönnie. Anyai részről, viszont ott maradtak.
- **Éltek-e a rezlovakizáció lehetőségével Gútán?**
- Nem.
- **Hogyan történt az áttelepítés? Mit hozhattak magukkal, mit hagytak Gútán?**
- Minden ingóságot elhozhattunk, körülbelül 6-7 vagonnal érkeztünk, melybe bútort, jószágot, mindent hozhattunk. Gútán nagy polgári házuk volt, nagy belmagassága volt és nyitott folyosóval rendelkezett.
- **Mikor és hogyan érkeztek Medgyesegyházára? Hány napig tartott az utazás?**
- 1947. június 29-én érkeztünk Medgyesegyházára. (...) Az út 3-4 napig tartott.
- **Tudták-e előre, hogy melyik magyarországi településre telepítik Önöket?**
- Induláskor nem tudtuk hová visznek minket, csak a végállomáson tudtuk meg. Egyenesen Medgyesegyházára érkeztünk.
- **Hogyan fogadták Medgyesegyházán Önöket, amikor a vagonok megérkeztek?**
- Gépkocsi, teherautók vártak minket és azzal szállították el az ingóságainkat egy tanyára. (...) Itt éltünk pár évet, utána költöztünk be a faluba.
- **Milyen házat kaptak Medgyesegyházán?**
- Egy rossz tanyát kaptunk, a földje is kicsi volt. (...) Egy nagycsalád részére nagyon kicsi volt.
- **Nehéz volt-e beilleszkedni a közösség életébe?**
- Nehéz volt, volt, aki kedves volt velünk. (...) A Vág-Duna vidékéről ide hoztak minket a pusztába, a semmibe. A szüleim kifogásolták a rossz körülményeket. (...) Amikor beköltöztünk a faluba, jobb lett, kaptunk 12 hold földet is.
- **Milyen munkát végzett a településen?**
- Nem kaptunk munkát, mi önellátó gazdálkodást folytattunk.

- **Érték-e hátrányok a településen, mert Gútáról áttelepülő volt?**
- Nem értek minket hátrányok. (...) Nem is csúfoltak minket a gyerekek, nem mondtak rosszat rólunk.
- **Rokonai maradtak-e Gútán?**
- Gútán maradtak az anyai ágon lévő testvérek, rokonok és az unokatestvérek is ott maradtak. Csak 1965 körül mehettünk a rokonokat meglátogatni.
- **Rendelkezik-e, az áttelepüléssel kapcsolatos dokumentumokkal?**
- Jegyzőkönyv maradt, a fehér lap, ami tartalmazta az otthagyt földjeinket, a házunkat, és a malomban való részünket, mert részvényesek voltunk.
- **Részt vett-e, a községben tartott 50. és a 60. évfordulón tartott megemlékezéseken és a 2014 szeptemberében tartott emlékműállításon?**
- Az emlékműavatáson részt vettem Medgyesegyházán, korábban nem voltam.
- **Fontosnak tartja-e az eseményekről való megemlékezést?**
- Igen, fontosnak, ne menjen feledésbe, ami történt!
- **Utódai nevelésében fontosnak tartja, hogy ismerjék származásukat?**
- Hát, nem igen beszélünk az áttelepülésről. Keveset tudnak a lányaink róla, de a gútai rokonokkal ők is tartják a kapcsolatot, járnak is hozzájuk.
- **Mit tud a Benes-dekrétumokról?**
- Keveset. (...) Hazaárulóknak nevezte az ott élő magyarokat és német ajkú lakosokat.

XIII.1.2 Interjúk a medgyesegyházi őslakos szlovákokkal

XIII.1.2.1 Interjú özv. Kiss Kálmánné Számel Máriával

- **Mikor és hol született?**
- 1919. december 8-án, Medgyesen egy tanyán születtem.
- **Amikor fiatal voltál viseltetek-e népviseletet a faluban?**
- Rendes ruhába jártunk, nem népviseletbe. Hát volt selyemruhám is, meg szövtruha ilyenek vótak <=vótak>. Volt kartonruhám, meg kötőim. Mi már pártát, főkötőt nem hordtunk. Mi már polgári ruhákban vótunk <=vótunk>, nem parasztiba. Csak magyar ruhánk vót <=vót>. Gyerekkori élményem, amikor iskolába jártam, hogy magyar ruhánk vót <=vót>, amikor szerepeltünk március 15-én, mer én is sokat szerepeltem. És akkor ugye magyar ruhában. Csak Nagybánhegyesen vótak <=vótak> népviseletek, de itt Medgyesen nem vót. Mer <=mert> a tata nagybánhegyesi

[édesapja], onnan jött Medgyesre, ott ugye bő szoknyások vótak <=voltak>, ugye hát ott teljesen szlovák viselet vót <=volt>, itt már nem.

- **Milyen ruhadarabokból állt a magyar ruha?**

- Szoknyából, buggyos ujjú blúzból, mellényből, magyaros mellényből, pruszlikból, ugye az piros vót <=volt>. A blúz, meg a szoknya fehér vót <=volt> és akkor az aljába vót <=volt> varrva a nemzeti színű szalag. Meg kötény. Cipő vót <=volt> hozzá, vagy piros csizma.

- **Milyen nyelven beszéltek?**

- Először szlovák vót <=volt>, mer én nem is tudtam rendesen magyarul, egyáltalán mindig szlovákul beszélünk otthon a szüleimmel, meg sőt még az iskolában is megértettem mindent, amit az iskolában mondott a tanár úr nekem, csak nem tudtam felelni rá helyesen, mer én szlovákul feleltem, vagyis tótul, ezért többször rám szólt és mondta a szüleimnek, hogy tanítsák meg a lányt <=leányt> rendesen magyarul.

- **Az evangélikus templomban, milyen nyelven hallgattátok az istentiszteleteket?**

- Hát, vót <=volt> gyereken, szlovákul is meg magyarul is, első vót <=volt> a szlovák istentisztelet, asztán meg 10 órakor vót <=volt>, ez a magyar istentisztelet, az evangélikus templomban. Vasárnap vót <=volt> .

- **Hogy hívták a papot?**

- Hát én má nem is emlékszem, várjál csak, valami Hrivnyák vezette az istentiszteletet.

- **Milyen bútoraitok voltak?**

- Hát, vót <=volt> tulipános láda, meg szökrény <=szekrény>, meg festett bútorok, ilyen virágos, de az Számel nagymamáé vót <=volt>, de hogy hová lettek, de én má nem is nagyon emlékszem. Vót <=volt> egy ilyen szép lámpa is.

- **Milyen szokások voltak Medgyesegyházán?**

- Hát mink <=mi>, jártunk énekelni, de szlovákul, mama úgy tanított szlovákul, de asztán később meg magyarul. Kántálni jártunk, szomszédokba, meg a rokonyokhoz <=rokonokhoz> jártunk. Hát ugye, összefogtunk, amikor nagyobbak vótunk <=voltunk> három-négyen, és akkor mentünk, és akkor kaptunk adományokat, pénzt, diót, almát, süteményt, úgyszólván mindig kellett vinnünk egy szatyrot és akkor abba raktuk [kapott ajándékot]. Rendes ruhába vótunk <=voltunk>, egy ízben szlovákul énekeltünk, de asztán <=azután> magyarul. Farsangkor sokszor beöltöztek maszkába az emberek. Húsvétig böjt vót <=volt>, 40 napos, nem szabadott húst enni, mi akkoriban ezt betartottuk. Húsvétra csináltunk kalácsot, sonkát, süteményeket, tojášt

festettünk a locsolkodóknak. Akkoriban nem kölnivel locsoltak minket. Jöttek a legények és a kúthoz vittek és leöntöttek vödör vízzel. Mondta is szegény anyám a legényeknek: „*Hát hagyjátok, azt a lányt, mer még megfázik!*” Vót <=volt> amikor háromszor kellett átöltöznöm. Májusba májusfát állítottak fel a legények a lányoknak, nekem is állítottak. Ilyen szalagok vótak <=váltak> rajta, színes szalagok.

- **Milyen babonás hiedelmekre emlékszel?**
- Szemmelverés ugye vót <=volt>. Amikor a gyermek nyűgös volt és sírt, akkor szemmel volt verve. Azok tudtak szemmel verni, akiknek össze van nőve a szemöldöke. A nagyanyámtól hallottam, hogy a szemmelverést hogyan köll <=kell> megszüntetni. Három kanál vizet kell mérni egy tányérba, majd abba háromszor belemártom az ujjam, majd keresztet vetek a szemmel verten, annak a homlokán. Ő meg a homlokárúl <=homlokáról> a kifordított kombinéjával letürli. A maradék vizet a tálból az ajtó, vagy az ablak sarokvasára köllött mérni, ha több volt, mint három kanál, akkor szemmel vót <=volt> verve az illető, mert ott szaporodik a víz. Ezt háromszor kellett megcsinálni. (...) Akkor olyan 32 éves lehettem, együtt laktam Csicsejnéval, annak vót egy Ica lánya, azt is megverte valaki szemmel, olyan rosszul vót <=rosszul volt>, hogy már csinálták neki a koporsót. Valaki mondta az anyjának, hogy nézze meg nincs-e megverve. Aki megverte szemmel az a földet <=földet> nézte. A kislyány <=kislány> jobban lett. Vót <=volt> olyan is, hogy amikor lyány <=leány> voltam egy férfi magbabonázta a tehenet, attól fogva nem is adott tejet. Akkor ólmot is olvasztottunk, aki meg van ijedve abból kiderül. Az olvasztott ólom, olyan formájúvá vált, amitől megijedt. Akkor vót <=volt> egy fiú, aki járt egy lyányhoz <=leány>. A lyány <=leány> nem szerette, annak a lyánynak <=leány> az anyja csinált olyat, hogy megszírozta a kilincset a kiskapun és az a fiú ahogy aszt <=aszt> a kilincset megfogta, attúl <=attól> a perctől kezdve a fiú nagyon beteg lett, de annyira, hogy meg is halt, meg lett babonázva azé <=azért>! Akkor, amikor tanyán laktunk, a bánkúti határnál. Arra emlékszek, nagyon jól, hogy a medgyesi rész el vót <=volt> választva a bánkútítól. Gyerekkorombúl <=gyerekkoromból> emlékszek, hogy mindig vót <=volt> világosság az ároknál, valami kék fény ment, hát hogy az mi vót <=volt>, azt nem tudom máig sem. De aszt <=aszt> a fényt, a mamával együtt meg a tatával láttuk ott az árok szélén.
- **Milyen népi gyógymódokat ismersz?**

- Gyógymódok, hát például Kálmán bácsi kocája, olyan rosszul nézett ki, hogy csudaság, nem evett, nem ivott, nyugós vót <=volt>, gyütt-ment. Adtam neki ecetes cukros vizet fél vödörrel, 3 napig csak aszt <=aszt> kapott, de jobban is lett, mer <=mert> ecet az mindenre jó, de főleg gyomor bajra. Akkor akkoriban nem vót <=volt> olyan, hogy kivették az ember manduláját, hanem kis sámlira ültünk és akkor a mama felállt a padkára és vett egy törülközőt és ide tette a nyakunkra és akkor így emelte fel és akkor elmúlt a fájdalom. Akkor a fa kerítésén nőtt egy rózsza, má <=már> nem tudom a nevét, annak e levelét sebre tettük. Cickafarkából teát csináltunk, ez köhögésre vót <=volt> jó, meg kamillából is csináltunk teát az mindenre jó. Ha fáj a gyomrom, akkor ecetes szóدابikarbónát iszom.
- **Dédnagyapa nem akart áttelepülni a lakosságcsere során Szlovákiába?**
- Dehogynem a tatának mondták, de nem a pap, hanem, így akik mán <=már> készülődtek, hogy mennek kifelé, azokkal ugye beszélt tata például, itt vót <=volt> a nagynénémnek a férje, az is azt mondta, hogy gyere te is, készülődjél, mert neked sokkal jobb lesz ottan, ezzel a családdal, mer <=mert> hát akkor ugye mi sokan vótunk <=völtünk>. Evvel a családdal, mer <=mert> ott kapsz mindent, házat is meg földet <=földet> is, meg aszongya <=aszt mondja> mindent fogsz kapni. De a tata azt mondta, hogy ő nem megy ki, aszongya <=aszt mondja>, ha itt nem jó akkor, ott se lesz jobb kinn. Meg aztán ki is derült, hogy nem is úgy kaptak ott, mint ahogy ígérték, mint ahogy mesélték a faluban, a központban a gyűlésen, hogy ez lesz aszongya <=aszt mondja>. Meg hogy, ez nem a ti szülőföldetek, hanem aszongya <=aszt mondja>, ott Szlovákiában van a szülőföldetek. Aszongya <=aszt mondja>, gyertek csak kifelé, mer <=mert> kinn minden lesz, nem leszel aszongya szegény, hát ilyen dógok <=dolgok> voltak, erre emlékszek, ugye mer hát mindig gyűléseztek a szlovákok.
- **Honnan tudtátok meg, hogy még sem olyan jó azoknak, akik áttelepültek?**
- Hát a Zsilák például az visszajött, az nem maradt ott. Hát jártam én ki Szlovákiába és ők mesélték, hogy mit kaptak kinn. Nagybátyámék ugye, anyám testvérei ugye kimentek, ott vótak <=völtünk>, akkor a nagynéném is. És mikor hát tudtam, ugye elmentem hozzájuk, akkor mondták. Arra emlékszek rá nagyon jól, hogy a tatát beszéltek rája nagyon, de a tatát, aszt mondta, hogy ő nem megy sehová se. Őneki jó itt és nem is ment. Mondták, hogy milyen jó lesz ottan és ugye nem olyan lett, mint ahogy mondták.
- **A Medgyesegyházára települt gútai magyarokkal milyen kapcsolatba kerültetek?**

- Hát vót <=volt>, olyan alkalom, hogy mondtuk, hogy hát te betelepült vagy, semmi közöd hozzá, vagy mit tudom én, és ilyen hasonló dógok vótak <=dolgok voltak> ugye. Meg hát a nagyapád mondta sokszor nekem: „*Hogyhogy nem tudtok magyarul rendesen, hisz Magyarországon éltek, buta nincstelen tótok! Ráadásul még szlovákul se tudtok!*”
- **A nagyapa hogyan került át Medgyesre?**
- Hát ugye az úgy vót, hogy ő nem vót itten, amikor a szülei átjöttek Magyarországra, hanem kint vót <=volt>, a hadifogságban Oroszországban, ugye és onnan jött haza, nem is tudom melyik évben jött is haza, 1949, vagy 48-ban. De ő már nem Gútára ment, valahun <=valahol> mondták neki, amikor együtt <=jött> haza, hogy mán Medgyesre jöttek a szülei, áttelepítették őket, ott kell keresnie őket. Gyalog meg vonattal jött idáig. Azt elmesélte, hogy milyen vót <=volt> a háborúban, hogy mit ettek, hogyan bántak velük. Vót <=volt> olyan, amikor a fa kérgét ették éhségükbe, meg vót <=volt> káposzta. Az oroszok, hát bizony nem bántak jól velük. (...)

XIII.1.2.2 Interjú Zsilák Pállal

- **Mikor és hol született?**
- 1920. január 4-én Medgyesegyházán. Itt töltöttem a gyerekkorom, itt jártam iskolába, nagyon jó tanítónk volt, most nagyon sajnálom a tanárokat. (...) Az én tanítóm az nagyon szigorú volt, azt mondta, ha nem fogsz tanulni, nem fogsz boldogulni az életbe. (...) Itt végeztem 6 elemi, itt az volt a szokás, hogy 3 éves ismétlő iskola volt, hát az olyan kicsit felületes volt, azután leventére jártunk, 12 éves kortól, amíg az ember nem ment katonának.
- **Hogyan éltek Medgyesegyházán?**
- Dolgoztam itthon, mint földműves. Volt egy kevés földünk, aztán építettünk tanyát, persze jó messze volt az is, akkor ez volt a szokás ugye. Ott voltunk, de még nem tudtuk elrendezni az épületet se, mert akkorára bejöttek az oroszok, erre aztán jöttünk be a faluba, mikor már megszoktuk a tanyát. Ott voltunk két évig, 47-ig [1947-ig] voltunk ott, jó volt, jól éreztük magunkat, csak jött az a német kitelepítés és amikor ez volt és ez persze mindenkit elborzasztott. Persze nem akartak, hisz ki hol született ott érzi jól magát, de viszont aztán jött a Benes-dekrétum. Azt mondták kollektív bűnösség ugye, hogy a magyarokat kitelepítik Magyarországra, ugyanakkor önként jelentkező szlovákok meg menjenek ki. Mindenki be volt rezelve, a szlovákok is

Medgyesen [Medgyesegyházán], mert persze látták, hogy mi volt a németekkel, no és persze hozzá is adtak a szlovákok természetesen, mert az volt a fontos, hogy minél több szlovák menjen ki, mi is mentünk Szlovákiába 1947-ben, aztán visszajöttünk 1967-ben.

- **Önök Medgyesegyházán, szlovák nemzetiségűek voltak?**

- Igen, mi szlovák nemzetiségűek, apai és anyai ágon.

- **Milyen nyelven beszéltek?**

- Még most is beszélek szlovákul. Én magyar iskolát jártam, és persze ha leveleztem magyarul írtam Magyarországra is. Na, megtörtént például, volt problémám természetesen, én is írtam tele helyesírási hibákkal (...). Hibásan beszéltünk szlovákul, mert a szlovákok keverik a szlovákot a magyarral, természetesen az nagyon csúnya.

- **Az evangélikus templomban, hogyan zajlottak az istentiszteletek?**

- Először szlovákul, aztán mindkét nyelven, aztán csak magyarul.

- **Milyen szokásaik voltak a szlovákoknak Medgyesen?**

- Hát például a szlovákoknál a nagyanyám nem tudott magyarul, de a fiú már tudott, sok családnál így volt, de az unokák már csak magyarul tudtak és szlovákul nem, tehát az asszimiláció az ment. Nálunk szokás volt, hogy szlovák szlovákhhoz menjen, meg evangélikus, evangélikushoz, nálunk ez szokás volt, hagyomány volt. A lány csak akkor mehetett férjhez, ha tudott szőni, mosni, főzni, meg nem úgy mint mostan <=mostanában>, de hát most megint más világ van, tehát a házi dolgokat meg tudták csinálni. Akkor például a búbos kemencében sütöttünk, ebbe reggel korán befűtöttek, oda bújtunk melegedni, meg ilyenek.

- **Hordtak-e népviseletet?**

- Itt nálunk nem viselték a népviseletet, inkább csak Nagybánhegyesen, aztán meg Tótkomlóson, hát itt valahogy nem. Itt mindenki önellátó volt. A nagyszüleim, amikor idejöttek kis kunyhókban, putrikban éltek, azután úgy építkeztek.

- **Ismer-e babonás hiedelmeket?**

- Voltak, de hát szóval, minél együgyűbb a nép, annál jobban hisz benne. Kétfajta ember van, az egyik hisz és mindent elhisz, a másik meg gondolkozik és kételkedik.

- **Medgyesegyházán, kik toborozták össze Önöket az áttelepítésre?**

- Hát a szlovákok voltak, voltak tanárok is köztük, ez van. Hát tudniillik az van, hogy Medgyesegyháza egy szlovák település, hát az én nagyapámék voltak az elsők, de meg lehet nézni az evangélikus templomban, hogy kik a telepítők. Ott az én nagyapám

neve is. Medgyes 1887-ben lett széjjel osztva és ezt egy Zsilinszky nevű, akkor képviselő volt, aztán földművelésügyi miniszter, aztán államtitkár volt. Ez osztotta, de ugyanakkor a szlovák püspök, az a Szeberényi az is ott Csabán buzdította a szlovákokat, hogy jöjjenek Medgyesre [Medgyesegyházára]. Megkapták a földeket, mindenki kapott ennyit, annyit és hitelre természetesen. Nohát aztán, hát nagyapámnak volt hat családja, három fiú, három lány, abból kettő meghalt a fronton, apám az megmaradt az első világháborúban, hát én aztán annak a fia vagyok. No, kimentünk Szlovákiába. Szóval itt Medgyesen volt egy Hrivnyák János nevű pap, az hazament, vissza is ment Szlovákiába, mert onnan jött ide. Volt egy kis hibája, hogy talán nyilas is volt, de szóval titkos nyilas volt, erről nyilvánosan nem tudtak.

- **Hogyan jutottak ki Szlovákiába?**

- Vagonnal mentünk, vihettünk mindent. Többnyire már mondták itten <=itt>, hogy ki kinek a házába megy. Nekem itten <=itt> [Medgyesegyházán] nem volt házam. A Varga Ferkóhoz mentem egy nádfedeles házba lakni, egy tanyára. Szlovákiában meg kimentem, egy kis szigetre lakni a feleséggel, mer osztán <=mert aztán> össze voltunk zsúfolva. Ott egy fél házat, mit egy fél szobát, egy fél konyhát egy magyarral kaptunk és úgy voltunk ottan békésen 5-6 évig, na aztán meg, lehetett írtni házat, erre én is íratam és akkor aztán épült ott új ház, amibe aztán 1955-ben behurcolkoztam, be Gútára. Ott aztán maszekoskodtam, de jött a TSZ-sítés, ott JRG-nak mondták, aztán ott dolgoztam. Mivel lehetett Csehországba menni, dolgozni elmentem, ott egy építkezésen dolgoztam, Osztraván, ott voltam 7 évig, 1960-tól 1967-ig távol a családtól. Gútától 400 km-re van, csak minden 2.-3. héten jártam haza, de voltak onnan medgyesiek is, szintén Gútáról mentek ki. No, osztán ott a cseheknél jó volt, nagyon finom nemzetiség, de voltak rosszak is természetesen közöttük. Jártak oda magyarok is dolgozni, azokkal társalogtunk ottan, mert ott nem volt nemzetiségi ellentét. Csak akik áttelepültek ezek az öregek, idősek, azok nagyon megsínylették, mert az öreg fát, már nehéz átültetni, azok megpihentek sokan, azt lehet mondani idő előtt. Hát olyan körülmények között láttam időseket, akik hát bizony. (...) Volt olyan, akiknek a családjuk itt maradt, itt van például Bitán, annak is a nagyanyja kiment, de szegény maradt. Mentek ki az öregek, de könyörögtek nekik, hogy ne menjenek ki. (...) De hát sokan félelemből, vagy félelmükből mentek ki, mert úgy is ki kell menniük. Tudniillik azt hirdették, hogy így meg amúgy, Magyarországnak sok lesz a jóvátétel fizetése. Meg a félelem, hogy úgyis muszáj menni, voltak mások, akik nem mentek ki, talán azok csinálták jól. Én ott voltam húsz évig, de úgy éreztem magamat,

mintha mindig költözködni kellene, hát persze a feleségem az teljesen beteg vót <=volt> bele. Elmentünk orvoshoz is, hogy orvosi igazolás, hogy nem bírja az itteni levegőt, a szülei itt vannak [Medgyesegyházán] és beadtuk az áttelepülési kérelmet. Különb, aki át akart volna jönni, az nagyon körülményes, én azt, hogy meg tudtam csinálni, csak úgy, hogy...

- **Hogyan fogadták Önöket a gútai állomáson?**
- Egy éjszakát utaztunk a vagonnal Gútára, ahol fogadtak minket. Jöttek a rendezők és mondták, hogy ki hova megy, jöttek a teherautók és azzal vitték el a holmikat.
- **Gútán, hogyan érezték magukat? Sok szlovák települt át?**
- A medgyesi szlovákok többsége, sőt nem volt elég Medgyes Gútára, hanem jöttek oda mezőberényiek is. Hát ott voltunk mi, dolgoztam a TSZ-nél, aztán a zöldségesben, aztán egy tehénfejő helyen, aztán mentem Csehországba.
- **Milyen volt a viszonya az áttelepülteknek a helyi lakossággal?**
- Hát szóval, olyan konfliktus nem volt. A feleségem is, amikor megszülte a gyerekünket ott kisszigeten, magyar asszonyok hoztak ebédet a feleségemnek, hát szóval semmi probléma nem volt.
- **Valóban igaz, hogy a mai napig megőrizte a szlovák állampolgárságát?**
- Igen, én a mai napig szlovák állampolgár vagyok, akartam kettős állampolgár lenni, de aztán nem. Bizonyos okokból nem akartam lemondani, mert semmi hátrányt nem látok belőle, sőt ha átmegyek nincs semmi probléma, nem kell fizetni. Csak nem szavazhatok, meg nem vagyok választható.

XIII.2 Interjúk a leszármazottakkal

XIII.2.1.1 Interjú Bagyinszky Sándorné Kiss Máriával

- **Mikor és hol születettél?**
- Medgyesegyházán az akkor még szülőotthonban, 1952. november 26-án. Jelenleg idősek otthona.
- **Milyen származásúak a szüleid?**
- Nagyanyád tót, azaz szlovák volt, nagyapád gútai magyar, őket betelepítették a világháború után. A nagyanyád nagybánhegyesi tót, a szülei onnan jöttek át Medgyesegyházára, de a gyerekek, a nagyanyád is már itt születtek. Egy tanyán éltek innen nem messze.

- **Milyen körülmények között éltek a szlovák nagyszüleid?**

- Nem éltek olyan rosszul, de nem voltak jómódúak. A dédapád gazdatiszt volt az uraságnál, el tudta tartani a népes családját (...) 11, vagy 12-en voltak testvérek a nagyanyádék. Sokan laktak egy szobában. Számel nagymamádéknak a tanyán, festett bútorokkal volt tele a vendégszobájuk, padokkal, tálas-fogasokkal, ágyakkal, ládákkal, azonban ahogy elhaltak a nagyszülők nem tudom hová lettek, ezek a bútorok, a testvérek (gyerekeik) elhordták, vagy elégették. Volt egy olyan szép lámpájuk, petróleumos, mindig néztem gyerekként, de hogy hová tűnt, nem tudom.

- **Őrizték a szlovák hagyományokat?**

- Nem nagyon (...), néhány tót étel, vagy néhány babonán kívül nem igazán. (...) Illetve, használták a tót, szlovák nyelvet, egymásközt sokszor, tótul beszéltek. (...) Amikor először megcsinálta rajtad a nagyanyád a szemmelverés feloldását még pólyás voltál, apád nagyon mérges lett, azt mondta tudatlan a nagyanyád. Én már nem hittem benne, de elfogadtam, hogy ilyeneket csinál. Legalább ő is megnyugodott, meg te is megnyugodtál. (...) Nagyanyád szlovák ételeket készített, olyan „tótosan” főzött, kevés fűszert használt. Sokszor készített csörögét, a mákos gubába kukoricaszemeket főzött, kukoricakását, becsináltat [tejfölös csirke] és knédlit készített. Ezeket a nagyapád nem szerette, ezért mire nagyobbak lettünk nem készítette ezeket, átvette a magyaros ételeket Kiss nagyanyámtól.

- **Mely családtagot telepítettek át a lakosságcsereével és honnan?**

- A nagyapádat, az én apámat Kiss Kálmánt, a testvéreivel és a szüleivel együtt Gútáról. Kiss Kálmán a nagyapám, a nagyanyámmal Forró Margittal és a három fiúkkal jöttek át, a Laci, a Feri bácsi és apám, de Laci bácsi és az apám, ekkor hadifogságban volt A Feri bácsival jött a felesége Szépe Mária is és a lányuk Margit, de ő ekkor még nagyon kicsi volt (...) pár éves lehetett. Nagyanyád, az Apám, a nagyapád mesélte, hogy a hadifogságból ő már nem ment többé haza Gútára, mikor hazajött a hadifogságból, a határon megtudta, hogy a szüleit Magyarországra telepítették. A hivatalban pedig megtudta a település nevét, azaz hogy Medgyesegyházán kell keresni a szüleit. Előtte, azt sem tudta, hogy létezik ilyen falu.

- **Milyen életkörülmények között éltek Gútán?**

- Jó körülmények között éltek a tatádék Gútán, földműveléssel és állattenyésztéssel is foglalkoztak. Az állatoknak takarmányra, nekik meg élelemre volt szükségük.

Jómódúak voltak (...) Dédnagyanyádéknak, Forróéknak, több földjük volt, mint a Kiss nagyszülőknek, módos gazdának nevezték őket.

- **Mikor és milyen körülmények között érkeztek Medgyesegyházára?**
- Talán 1947-ben, vagy 1948-ban, nem tudom pontosan. Marhavagonokban szállították őket, kényszerítették a betelepülésre őket és úgy tudom mindent magukkal hozhattak. Sajnos, nagyon kesere beszétek a múltrol, mi pedig nem nagyon kérdeztük őket.
- **Hogyan sikerült beilleszkedniük az új közösségbe?**
- Kezdetben voltak nehézségek, később már nem voltak problémák. Sokáig viszont betelepülteknek csúfolták őket, melyet a gyerekek is átvettek, így minket is annak neveztek. miután nagyobbak lettünk, ez megszűnt és igazán nem tartották számon, ki honnan jött. Sokan el is felejtették. (...) Templomba sem járhattunk. Jött az iskolából egy tanár és agitálta apuékát, hogy ne járjunk hittanra, mert nem jó manapság ha valaki hittanra jár.

XIII.2.1.2 Interjú Forgó Pálné Kárász Máriával

- **Mikor és hol születettél?**
- 1954. március 01-én, Medgyesegyházán születtem.
- **Mióta élsz Medgyesegyházán?**
- Születésem óta itt élek.
- **Milyen nemzetiségűek a felmenőid?**
- Magyarok, Gútán és Örtényben éltek.
- **Milyen körülmények között éltek Gútán?**
- Jómódban éltek, volt saját házuk, istálló, kert, földjeik, gyümölcsösük, állataik. Ott mindenük megvolt. Szinte mindent saját maguknak termeltek meg. Ellátták magukat.
- **Milyen előzmények után és hogyan telepítették át a felmenőit Medgyesegyházára?**
- Nagypám elesett a 2. világháborúban. Annyit tudok, hogy egy gránát szétvetette. 3 gyermeket hagyott árván. Nagymamám, ekkor az anyósával és apósával élt együtt, akik ekkor már nagyon idősök voltak. Mindenkit nagyon megviselt a családfő elvesztése. Főleg azért is, mert nem tudták eltemetni. Nagyon-nagy lelki fájdalommal éltek ezután. Nem volt elég ez a nagy csapás, mikor kijelölték a családot a kitelepítésre. Mivel nagypám magyar katona volt, csak kevés ingóságot hozhattak el magukkal. Nagymamám szegény azt sem tudta, mitévő legyen. Ekkor a legidősebb

lánya férjhez ment és éppen kisbabát várt. Ő és a férje ott maradtak Gútán, majd Pereden laktak. Ez még egy nagy szomorúsággal több lett. Így csendben, óriási fájdalommal a lelkükben keltek útra az ismeretlenbe. Dédnagyapám, dédnagyanyám, nagymamám, édesanyám és keresztapám, édesanyám öccse. Persze a halottaikat is csak a szívükben tudták magukkal vinni.

- **Tudták-e hová telepítik őket?**

- Nem tudták, hogy hová kell menni, senki nem közölte velük. Mikor Szobra értek, ott tudták meg, hogy Medgyesegyházára lettek irányítva. Azt sem tudták, hogy merre van a falu.

- **Milyen ingóságot hagytak hátra és mit hozhattak magukkal?**

- Nagyon kevés ingóságot tudtak magukkal hozni. Jóformán a ruháikat, ágyneműt, kevés edényt (...) Nekik értékes, háztartásban használt eszközök ott maradtak. Ezen kívül az állataik, termények, kisebb gépek-szerszámok. Nem volt családfő, nem tudott nekik senki segíteni. Biztos hogy, ha életben maradt volna a nagyapám, akkor ez mind másképpen alakult volna.

- **Mit tud érkezésük körülményeiről?**

- Érkezésük körülményéről csak annyit tudok, hogy marhavagonban, több napig utaztak. Kevés élelmet tudtak magukkal hozni. Útközben nem volt lehetőség a tisztálkodásra, csak vizet tudtak inni az állomásokon. Sokan ott itatták meg az állataikat is.

- **Milyen anyagi juttatásokban részesültek? (ház, föld stb.)**

- Mikor megérkeztek, teherautók várták őket. Itt mondták meg, hogy ki, hol fog lakni. A két nagyon idős dédszülő a Zrínyi utcában kapott egy vert falú, szoba-konyhás házat. Nagymamám a két gyermekével a Dózsa utcában kapott szintén egy szoba-konyhás, vert falú kisebb házat. Mint hadiözvegynek járt egy külön ház. Kevés földet is kaptak.

- **Sikerült-e beilleszkedniük az új közösségbe, voltak-e nehézségeik?**

- Muszáj volt nekik beilleszkedni, mivel nekik kellett alkalmazkodni az itt élő emberekhez. Szerencsére nagyon jó szomszédok mellett éltek, akik mindenben igyekeztek segíteni. Az áttelepített családok is segítették egymást, megosztották szomorú sorsukat, igyekeztek egymásba lelket verni. Túl kellett élni az egész borzalmat és tovább kellett élni.

- **Érték-e Önt atrocitások, mert áttelepült leszármazottja volt?**

- Gyermekkoromban sokszor hallottam, amikor az utcán mentünk, hogy ott mennek a betelepült lányok. Pedig mi a nővéremmel már itt születünk. Ez nem esett jól nekünk. Akkor még nagyon keveset tudunk a történekről, de azt éreztük, hogy otthon mindig nagy volt a szomorúság, a bánat. Sok sírás, de az igazi okot akkor még nem mondták el nekünk. Szótlanul viselték sorsukat családtagjaink.
- **Milyen dokumentumokkal rendelkezik a lakosságcserével kapcsolatban?**
- Nagyon kevés dokumentum maradt meg. Édesanyám születési bizonyítványa, leltár a kinti földekről, gyűjtőív.
- **Tartották-e, tartják-e a kapcsolatot a gútai rokonokkal?**
- A gútai rokonokkal mindig tartottuk a kapcsolatot, látogatással és levelezéssel. Sajnos már többen nem élnek. Igyekszünk fenntartani a kapcsolatot, amíg lehetséges.
- **Őriz-e, vagy ismer-e gútai hagyományokat, ha igen melyeket?**
- Nem sok hagyományt ismerek. Ezek is inkább a katolikus valláshoz kapcsolódnak, mivel ott mindenki katolikus volt. Nagyon szép népviseletük volt, ünnepekkor abba öltöztek fel az emberek. Magyar ruha, a lányok pártával a fejükön, húsvétkor, pünkösdkor, búcsúkor, karácsonykor.
- **A szocializmusban foglalkoztak-e a településen az áttelepültek kérdésével?**
- A szocializmusban nem éreztem, hogy különösebben foglalkoztak volna az áttelepítés kérdésével. Nem igen beszéltek róla az emberek sem, mert igyekeztek valamilyen szinten megnyugodni, hogy tovább tudjanak élni. Újra-és újra felzaklatódtak, csak a templomban tudtak valamennyire megnyugodni. Éjjel-nappal imádkoztak, hogy túléljék az egészszet. A katolikus pap sokat segített az embereknek hitet adott. Igyekezett átsegíteni őket ebben a történetben és megértetni velük, hogy mi is történt valójában. Áldozatok voltak a sors áldozatai.
- **Mikor került sor az első megemlékezésre a településen? Milyen jellegűek voltak, ezek a megemlékezések?**
- Az első megemlékezés a katolikus egyház keretében történt. A hívek minden évben ebben a szűk körben emlékeztek meg az áttelepítésről. Települési szinten nem tudok semmiről. Nem foglalkozott ezzel a kérdéssel igazán senki. Letudták az egészszet, mintha mi sem történt volna.
- **Mikor és hogyan született meg az emlékműállítás gondolata?**
- Mindig is foglalkoztatott, hogy nem található Medgyesegyházán egy méltó hely, ahol minden évben megemlékezhetnénk a kitelepítettekről. Sajnos, mindeddig nem volt, aki

felvállalja ezt a feladatot. 2013.szeptember 27-én végre sikerült hivatalosan is létrehozni Gútával a testvérvárosi kapcsolatot. Ezután a felemelő nap után kezdett bennem érlelődni, hogy igenis kell egy méltó emlékmű a településen. Teréz napkor kimentünk a temetőbe, a nővéremmel Terivel és a férjemmel. Szépen elrendeztük anyukám sírját, akit szintén kitelepítettek, névnapja alkalmából és ott vettem fel az elképzelésemet, mely megtetszett nekik. Ezután megkérdeztünk néhány érintett családot, mindenki nagy örömmel fogadta ezen törekvésünket. Megjegyezvén, hogy ezt már sokkal korábban meg kellett volna valósítani. Ekkor sokan felajánlották segítségüket, néhányan anyagiakat is. Mivel a férjem az alpolgármester, előterjesztette elképzelésemet a soron következő testületi ülésen, melyen egyhangúlag megszavazták az előterjesztést. A fővédnökséget a férjem vállalta el. Közben azon gondolkoztam, hová kellene felállítani, hol lenne a legmegfelelőbb helyen. Egyszer csak eszembe jutott hogy, csakis a vasút melletti kör alakú park lenne a megfelelő hely, hiszen oda érkeztek meg először a kitelepítettek, ott szálltak ki a vagonokból. Ez az ötlet is mindenkinek tetszett, így megszületett az emlékmű helye. Már csak a szobrász hiányzott, melyben segítségünkre volt Horváth Ferenc, aki szintén érintett a témában. A Karcagon élő Györfi Sándor szobrászt és érmekészítő érdemes művészt ajánlotta...

- **Fontosnak tartja-e az eseményekről való megemlékezéseket?**
- Nagyon fontosnak tartom az emlékezéseket. Ezért is kezdeményeztem az emlékmű gondolatát. Most már mernek az emberek beszélni a történekről. Tapasztalom, hogy egyre több helyen létesülnek emlékhelyek szobrok, stb., ahol minden évben meg tudunk emlékezni április 12-én a Felvidéki magyarok kitelepítéséről. Igenis meg kell ismertetni a fiatalokkal, gyerekekkel az iskolában, hogy honnan származunk és mi történt a családokkal. A múltunkat ismerni kell és emlékezni kell ezekre az eseményekre, hogy soha, de soha ne ismétlődjön meg hasonló, kegyetlen, erőszakos esemény. Ne legyenek szülőföldjüktől megfosztott emberek.
- **Mit tud a Benes-dekrétumokról?**
- A Benes-dekrétumokról természetesen részletesen olvastam. Kutatásaink során az emberek nagyon, de nagyon elítélték az embereket. Még szobrot is emeltek neki - mondták, könnyeikkel a szemükben. Sajnos lassan eltelik 70 év és a mai napig érvényben van. Soha nem kárpótolták az erőszakos úton áttelepített családokat. Sem anyagiilag, sem erkölcsileg nem kaptak semmit az elszorított családok. Igéretesek voltak már, de ezek is mindig feledésbe merültek. Pedig volna mit bepótolni. Lassan kihalnak

azok az emberek, akik átérték a kitelepítés borzalmait, úgy kell-kellett meghalniuk, hogy soha-senki nem kért tőlük bocsánatot sem. Ezért szerettünk volna településünkön emléket állítani, amíg nem késő, ez nekünk jutott, leszármazottaknak. Ez a mi örökségünk!

XIII.2.1.3 Interjú Nyáriné Szlávik Máriával

- **Mikor és hol született?**
- 1964. november 19-én, Gyulán. Édesanyám: Szpevár Mária. Édesapám: Szlávik Pál. A nevek érdekessége, hogy a Szpevár magyarul énekest jelent a Szlávik pedig fülemület.
- **Mióta él Medgyesegyházán?**
- Gyakorlatilag születésem óta.
- **Milyen nemzetiségűek a felmenői?**
- Anyai és apai ágon is úgymond szlovák nemzetiségűek. Amikor ők jártak iskolába, bizonyítványukba azt írták: anyanyelve – tót.
- **Milyen anyagi körülmények között éltek a felmenői a településen?**
- A felmenőim közül a Szpevár család 1887-ben telepedett le Békéscsabáról. Az ükapám, Szpevár János Medgyesegyháza első bírója volt. Azt nem tudom mennyi földet vásároltak abban az időben, de jómódú paraszti családnak számítottak. Házat építettek a Zsilinszky utcában és tanyát a föld mellett. Később a családban osztódott a föld, ráadásul az ükapám egy kezesség miatt elvesztette a földjeit, így a nagyszüleim 10 hold „birtokkal” rendelkeztek. A családi szájhagyomány nem említette, hogy kulák listára kerültek volna. A szüleim a földjeiket a TSZ-be kellett beadniuk. Az édesapám fogatosként dolgozott a termelősövetkezetben, az édesanyám háztartásbeli volt. A Szlávik család Békéscsabáról Pusztatlakára költözött, a nagyszüleim onnan költöztek Medgyesegyházára miután itt vásároltak földet.
- **Az őseidet érintette a szlovák-magyar lakosságcsere, ha igen hogyan?**
- Az édesanyám sokat mesélt a lakosságcseréről. A mi családunk nem akart áttelepülni. Az édesanyám szerint erős agitáció folyt annak idején a kitelepülésért. De ők nem akarták feladni az itteni életüket a bizonytalanságért. Szinte gyerekként volt tanúja annak, ahogyan vonatra pakoltak más családok. Ez is megrázó volt, mert itt maradt egy fenyegetettség érzet. Azt mondták a kitelepülők az itt maradóknak, hogy „- Jöttök ti még utánunk, de akkor majd csak húsz kilós csomagokkal!” Tehát akik itt maradtak, azokban egy félelem és bizonytalanság alakult ki. A szlovák nyelvet, vagy nevezzük

tótnak, félve használták. Sok család tudatosan nem tanította meg gyerekeivel a nyelvet.

- **A rokonságban volt-e, aki élt a szlovák-magyar lakosságcsere lehetőségével és áttelepült. Ha igen, mely településre és milyen anyagi körülmények közé kerültek?**
- Volt egy távoli rokonunk, aki kitelepült és a 70-es években nyaranta eljöttek látogatóba a nagynénémékhez. Úgy emlékszem, hogy Komárno települést emlegették, ott telepedtek le. Arról nincs tudomásom, milyen anyagi körülmények között éltek. Volt munkájuk, nyugdíját kaptak, erre nem panaszkodtak. Viszont a kitelepedéskor komoly nyelvi nehézségeik voltak. A Medgyesegyházán és Békéscsabán használt szlovák nyelv akkor már nagyon különbözött a szlovákiai szlováktól. Viccesen mesélték, hogy szlovák mesekönyveket olvastak, úgy álltak át a megújított szlovák nyelv használatára.
- **Milyen nemzetiségűnek tartod magad?**
- Ez jó kérdés. Hivatalosnak szlovák nemzetiségűnek vallom magamat. A szlovák gyökereim, a felmenőim iránti tisztelet miatt. De a szlovák nyelvet nem beszélem jól, mivel iskolában nem tanultam a nyelvet, csak azt tudom, amit a szüleimtől és a rokonaimtól hallottam.
- **Mi jellemezte a nemzetiségi létet a szocializmusban és a rendszerváltás után?**
- A két korszak közti különbséget nem tudatosan szemléltem. Azt tudom, hogy a szüleim még tanultak az iskolában szlovákul, szlovák istentiszteletek is voltak. De még a szocializmusban meg is szűnt a nyelvoktatás és az erős asszimiláció miatt az igény is csökkent. A rendszerváltás után lehetőség nyílt arra, hogy szlovák nemzetiségi önkormányzatok jöjjenek létre, így településen élők felvállalhatták a nemzetiséghez való tartozásukat. Az éves támogatásból rendezvényeket tudunk finanszírozni.
- **Mióta fontos szlovák származásod felvállalása?**
- A nyolcvanas évek végén, népszámlálás idején döntöttem el, hogy szlovák nemzetiségűnek kívánom vallani magamat. Annak ellenére, hogy az édesanyám ezt nem helyeselte. Benne még mindig élt a félelem és gyanakvás, nehogy egy Szlovákiába való áttelepítés legyen a következménye. Fontosnak tartottam azért is ennek a felvállalását, mert ha én itt Magyarországon szlovák nemzetiségűnek vallhatom magamat negatív diszkrimináció nélkül, akkor a határainkon túl élő magyarok is felvállalhassák a magyarságukat, élhessenek a jogaikkal szabadon.

- **Részt vett-e, a községben tartott 50., vagy a 60. szlovák-magyar lakosságcsere évfordulás megemlékezésein és a 2014 szeptemberében tartott emlékmű-állításon?**
- Igen, részt vettem. Méltó és megható volt a megemlékezés.
- **Fontosnak tarja-e az eseményekről megemlékezéseket?**
- Igen, mindenképpen. Nem szabad, hogy valaha is hasonló történelmi események bekövetkezessenek. Sajnos az áttelepítésnek, mindenképpen veszteségei vannak. A magyarok meghurcoltatását semmi sem kárpótolja. Az itteni szlovákság kiköltözése az itt maradtakban hagyott kétségeket. Meggyérült, meggyengült egy közösség. Felgyorsult az asszimilálódás. Románia, Szerbia nem élt át ilyen eseményeket, ott sokkal erősebb a nyelvhasználat, jobban élnek a hagyományok. Elég távol kerültünk Szent István intelmeitől, miszerint a soknemzetiségűség tesz egy országot erőssé.
- **Utódai nevelésben fontosnak tarja, hogy ismerjék származásukat?**
- Természetesen fontosnak tartom. Vallom azt a mondást, hogy aki ismeri a gyökereit annak van jövője.
- **Mit tud a Benes-dekrétumokról?**
- Nem biztos, hogy teljesen helytállók az ismereteim. A II. világháború után Csehszlovákia egy egységes nemzetállamot kívánt létrehozni. Ebbe az elképzelésbe nem fért bele a többnemzetiségűség. Így a németeket és a magyarokat a világháború miatt, kollektív bűnösnek nyilvánították. Ez azt eredményezte, hogy az ott élő magyarokat és németeket megfosztották állampolgárságuktól, kénytelenek voltak elhagyni lakóhelyüket.
- **Mikor jött létre a Medgyesegyházi Szlovák Önkormányzat, milyen céllal?**
- 1998 őszén, a helyhatósági választások útján. A szlovák hagyományok megőrzéséért és ápolásáért.
- **Milyen rendezvényei vannak?**
- A rendezvények kapcsolódnak a település nagy rendezvényeihez kulturális, gasztronómiai hagyományok felelevenítésével. Ide tartozik a néptánc, népdalok előadásának támogatása, csörögesítés és más hagyományos szlovák gasztronómia bemutatása. Szlovák nyelvi szakkör. Kiállítások néprajzi gyűjtésekből. Részt veszünk országos és határokon túli szlovák nemzetiségi fesztiválokon gasztronómiai bemutatókkal, ami alatt a csörögesítést kell érteni. Jártunk Szlovákiában, Szerbiában és Romániában is.

- **Milyen szlovák vonatkozású emlékművei vannak a településnek?**
- Kimondottan emlékmű nincsen. 2014. december 6-án került átadásra a Medgyesegyházi Szlovák Hagyományőrző és Közösségi Ház. Ez egy régi paraszti ház, melynek a felújítása pályázati támogatásból jött létre. Itt kapott helyet az a néprajzi gyűjtemény, mely régi használati tárgyakból, bútorokból áll. Nem csak kiállítóhelynek szánjuk a Szlovák Házat, hanem hagyományápoló közösségi rendezvények helyszínének is. Kemencés napokat, összejöveteleket, beszélgetéseket tervezünk. Az Evangélikus Templom, amely emblematikus jelképe Medgyesegyházának, annak az emléke, hogy 1887-ben ide telepedett Békéscsabáról 96 szlovák ajkú család és a templomot közös összefogással építették. Iskolát, 300 házat építettek három év leforgása alatt.

XIV. Visszaemlékezések

XIV.1 id. Forgó Pálné visszaemlékezése⁵⁴²

Hrivnyák tiszteletes emléktábláját csak az előtérbe engedték kitenni. Én Kovács Judit és testvéreim, szlovák hittanra jártunk. Tótul vettünk úrvacsorát. Akkor tele volt a nagytemplom. Szerették a gyerekek a tiszteletest. Naponta tartott tót istentiszteletet, 8 órakkor. Vasárnap 9-kor magyar, 10-kor szlovák volt. Hetente 2 óra magyar hittan, 1 óra szlovák. Én tót hittant tanultam. 6-8 gyerek járt, én is temetésen énekelni. Hrivnyák János tiszteletes úr egyetlen lánya Ibolya, 1924-ben született. Melis János volt a férje, egy lányuk született, Ibolya. Melis János szervezte a kitelepülést. A Hősök utcában lakott, az evangélikus temetővel szemben. A moziban tartott előadásokat, és házakhoz járt. Látogatásakor agitálta a régi tótokat. Hazajönnék a fiaik, férjeik a frontról, ha kimennek Szlovákiába. Mindenki saját akaratából ment ki. Szerinte várja az anyaföld a szlovákokat. Hány ember elhitte, ott nincs háború, beszolgáltatás. Azok kimentek, és annyi embert dobtak ki Gútáról, mind katolikus, ahányan kimentek. Én két fiatal fiút tudok, ahogy meglátták a 10-15 kilométerre az omladozó házat, tanyát, utána főbe lőtte magát. A Hrivnyák tiszteletesre azt mondták HAZAÁRULÓ! Igaz hogy tótul-magyarul szép istentiszteleteket, temetéseket tartott. Az emberek nagyon szerették, tisztelték. Félt, hogy a lányát elhagyja a férje, és kiment. De kint rögtön elhagyta Melis a családot. Gazdag Úr lett.

XIV.2 Szabó Zita visszaemlékezése⁵⁴³

SZABÓ KÁLMÁN és CSENTE ETELKA

(- a gútai Hosszú utcából és a Dunasorról a medgyesegyházi Deák Ferenc utcába -)

A gyökereink a Kisalföld északi részén lévő csallóközi Gútához vezetnek, oda, ahol a Kis-Duna és a Vág összefolyik. Ma Szlovákiához tartozik, a neve Kolárovo. Apai⁵⁴⁴ és anyai⁵⁴⁵ nagyszüleim szerint is a II. világháborút követő évekig szinte teljesen magyar lakosú település volt és római katolikus. Mindkét család a „réggi gútai nemzethez” tartozott: szorgalmas, dolgos emberek. Földjeik, állataik, gazdasági eszközeik voltak, Szabóék darálót is működtettek.

⁵⁴² Az írásos visszaemlékezést, Forgó Pálné Kárász Mária bocsátotta rendelkezésemre.

⁵⁴³ Az írásos visszaemlékezést, Forgó Pálné Kárász Mária bocsátotta rendelkezésemre. A visszaemlékezést írója, Szabó Zita látta el jegyzetekkel.

⁵⁴⁴ Szabó Kálmán (1894. Gúta – 1972. Esztergom), Koczás Júlia (1902. Gúta – 1957. Pitvaros)

⁵⁴⁵ Csente József (1891. Gúta – 1968. Medgyesegyháza), Molnár Etelka (1895. Gúta – 1981. Medgyesegyháza)

Az 1946-os magyar – szlovák lakosságcsere egyezmény megkötése után Gútán is számba vették a lakosokat, nemcsak a családhoz tartozó személyeket, hanem a családok vagyoni helyzetét is. Szüleim szerint mindezt figyelembe véve 1947-ben a magyar gazdák közül sokan kapták meg a „fehér lapot”, az értesítést, hogy szülőföldjükről, ami akkor éppen Csehszlovákiához tartozott, Magyarországra telepítik őket.

Nem volt mit tenni, hisz az indulásig csak szűk három hetük volt. A sírva csomagolásban az ottmaradó rokonok, ismerősök, az egész falu segített egymásnak. A fiatalok összekapaszkodva, az utcákat, az ismerős helyeket körbe járva, énekelve búcsúztak el az ősi szülőföldtől. Mindkét család még azt sem tudta, hogy pontosan hová fognak menni. A házuk, a földjük az államé lett. Az ismeretlen felé induló vonat vagonjaiba ingóságai, állataik, gépeik egy részét lehetett csak az előírások szerint bepakolni, a többit hátrahagyták, odaajándékozták, esetleg jóval árán alul némi pénzért eladták. 1947 júniusában így érkeztek meg több mint két napos utazás után a Nagyalföldre: a Szabó család Pitvarosra, a Csente család Medgyesegyházára.

Az ott látott életkörülmények évtizedekkel voltak elmaradottabbak a gútainál, hiszen Pitvaroson még villanyuk sem volt. Egyszerű, szegény, jó szándékú, segítőkész emberek közé kerültek, de ezek után az újra kezdéshez nagyon nagy erőre volt szükségük. Az asszonyok úgy gondolták, nem is biztos, hogy ki kell csomagolni a ládáikból, lehet, hogy még egyszer visszamennek, vagy legalább valahová tovább. Így lezárva, leszögezve maradt a Szabó nagymama ünnepi étkezési edényekkel teli ládája az ő életében örökre.

A Szabó családban négy fiú és egy lány gyermek nevelkedett, akik közül a legidősebb, édesapám, Szabó Kálmán.⁵⁴⁶ 1939-ben kitűnő eredménnyel szerezte meg ma is féltve őrzött kőműves segédi oklevelét. Nem sokáig bizonyíthatta Gútán ebbéli tudását, mert az 52-es utászzászlóalj katonájaként a II. világháborúban már 1941-ben a frontra került. A Don - kanyartól gyalogosan hazafelé vezető úton a szakaszvezető jobb kezének két ujját repesz sebezte meg, s mire Debrecenben orvosi ellátást kapott, jobb kezét könyékig örökre el kellett távolítani.

A Csente családban egy fiú és négy leány követte egymást, édesanyám a „kiscsente”, Csente Etelka⁵⁴⁷ a fiatalabbak közül való. Az elemi és a polgári iskolában a kedves, szolid kislány szorgalmával, szép munkáival hamar kitűnt tanulóársai közül, tanítói dicséretekkel halmozták el. Ő is Ella Néni, Mancsi Néni örökségébe szeretett volna lépni, tanítónak lenni. Szülei csak egy gyereket azonban nem taníthattak tovább, - vele sem tehettek kivételt!

⁵⁴⁶ Szabó Kálmán (1920. Gúta – 2003. Hatvan)

⁵⁴⁷ Csente Etelka (1925. Gúta – 2000. Hatvan)

Etelka Kálmánt már sebesülten, de még Gútán ismerte meg, ahol eljegyezték egymást. 1947 szeptemberében Medgyesegyházán házasodtak össze. Egymás féltése, segítése, a szeretet erőssé kovácsolta ezt a frigyét. A szülőföldről távol, a semmiből indultak, de álmaikban és a mindennapokban közös otthonukat építették már. Etelka férjének a háborúban elveszett jobb kezét adta az élet közös folytatásához. A hivatali bejegyzésekben mindenhol „csak” háztartásbeliként szerepelt, mint háziasszony. Valóban ellátta ezt a teendőt, de közben férje nevében dohányárudát vezetett. Őt is segítette, hogy tanult szakmáját hadirokkantként is tovább folytassa: házakat építsen. Kálmán 1964-ben Szegeden sikeres kőműves mestervizsgát tett. Mindenre odafigyelve, a megvalósíthatatlant nem ismerve, mindenkor féltő gondoskodást, óriási szeretetet adva nevelték fel két gyermeküket: engem és az öcsémet. Közös útravalóul már a kisgyermekkortól az erkölcsi tisztaságot, a nehéz napokra való hitet és kitartást, az élet tüzét, a család melegségét, a magyarság, a szülőföld szeretetét oltották belénk. Elindítottak bennünket azon az úton, ahol az emberség és a tudás a legnagyobb vagyon, s ez az, amit senki és semmi nem vehet el. Útravalóul mindkettőnknek – a régi mondás szerint - gyökereket és szárnyakat adtak. „Mindenkori úgy élj, hogy tudd, honnan jöttél és felemelt fejjel járj!” – mondogatták -, s bizony, gyakran ma is eszembe jut. Anyai, apai szívük segítségével szereztük meg mindketten egyetemi okleveleinket, s a diplomaosztásunkkor készült fényképek titokban szövögetett álmaik beteljesülését jelentették.

Medgyesegyházi gyermekkori éveimből jól emlékszem szüleim gútai szülőföldjükről hozott hagyományaikra, melyek nagyon szépek és varázslatosak voltak nekünk, gyerekeknek. Köztük a nagy családi ünnepek: a Karácsony, a Húsvét, a Pünkösd, Március 15-e és Szent István király ünnepe, melyek a legnagyobb közös ünnepeink. Ezek a napok és vasárnap csak a halaszthatatlan munkát volt szabad elvégezni, különben nagyszüleim szerint nem volt rajta Isten áldása. Karácsony estéjén az ismerős gyerekekkel együtt mi kisebbek is „mendikálni” mentünk a rokonok, az áttelepített gútaiak ablakai alá, ami a közelben lakó Csente nagymamám házáig kb. 6 – 8 megállót jelentett. Karácsonyi dalokat énekeltünk és utána boldog karácsonyt kívántunk. Ha sokáig nem jött ki hozzánk senki, akkor énekelve így folytattuk: „Mendika, mendika, üres a tarisznya”. Ekkora már biztos kiskosárkával megjelent valaki: kalácsot, almát, szaloncukrot kaptunk és a legtöbb helyen pénzt is adtak nekünk. Karácsony éjszakáján aztán megettük, vagy büszkén „szamba vettük” összegyűjtött vagyonunkat. Nagymamám házába a mendikálás után elhangzó hívó csengőszóra mentünk be. Azóta azonban már tudom, hogy ez nem az angyaloké, hanem édesanyám szülőföldjén maradt kiscsikója, Csinos elhozott csengettyűjének hangja volt. (Most is használatban van még.) A nagyszoba közepén álló karácsonyfa mindig varázslatosan pompázott: az előző években

elrakott különböző színű papírokba csomagolt szaloncukrokkal (ami kezdetben otthon főzött cukor vagy kockacukor volt), szentképekkel, rajta ezüstösen csillogó angyalhajakkal, színes gömbökkel (ezeket még Gútáról hozták el), aranydióval feldíszítve. Mindenkinek volt alatta meglepetésként valamilyen kis apróság. Örökre velem maradt az a szeretetteljes boldog, békés, nyugalom emléke: a töltött káposzta, a frissen sült kenyér, a diós és mákos kalácsok, a fenyőfás, a szíves, kiszúrt virágos sütemények fahéjas illata, amit azokon az estéken éreztem. Nagypapám a Medgyesegyházán termelt földimogyorót akkorra már az udvaron álló kemencében megpörkölte és bent a cserépkályha mellett eszegetve felnőttek és gyerekek egyaránt régi gútai karácsonyok, téli esték történeteit hallgattuk áhítattal. Együtt voltunk mind a tizennégyen, a Csente szülők és a Medgyesegyházán lakó három lányuk családja. Odakint néma, holdfényes, csillagos fehér – fekete éjszaka, sokszor csikorgó hideg fagy, nagy hó volt.

Kisgyerekként nem ismertem, mit jelent ez a kifejezés, hogy a másság elfogadása, pedig akkoriban ennek és az összefogásnak kiváló, jó példája lehetett volna Medgyesegyháza. Mi magyaroknak mondtuk magunkat. A szomszédunkban lakó Juci Néni,⁵⁴⁸ a hentes Susánszky özvegye, a későbbi Zsilinszkyne békéscsabai szlovák volt. Mindig nagyon finom hurkát, kolbászt kaptunk tőlük és disznóvágáskor a nagy munkát nálunk ők irányították. Elkészítették a disznótoros vacsorát is: apró csigatészta húslevessel, jóféle süttekkel, toros káposztával. Másnap segítettek csomagolni a kóstolókat: ami tepertőt, májas és véres hurkát, sütni való kolbászt, húst, májas kását és hájas süteményt tartalmazott. Gútai szokás szerint a rokonoknak, jó barátoknak vittük. Kertlábaskák voltunk és közös kerti átjáró kiskaput nyitottunk Schéner Mihály festőművész szüleivel,⁵⁴⁹ akiknek Aradról kellett menekülniük. Angyalka Néni sokszor átjött anyukámhoz, ilyenkor mindig szülőföldjükről és a gyerekekről beszélgettek, de közben a főzés tudományában szerzett ismereteit a gyakorlatban is megosztotta velem. Ha sütött valamit, mindig kaptunk belőle, de mi is vittünk hozzájuk: Misu Bácsi és a fia nagyon szerette anyukám gútai paprikás bodakját, amit sokszor csak az apu és az ő kedvéért készített el. Én inkább a különböző ízű lekváros kiskalácsokat és a túrós buktát fogyasztottam szívesen. A drótos Miska bácsi, anyukám szerint román volt: rossz fazekakat, lábaskákat foltozgatott, s a hozzá való bádogot és egyéb anyagot, szerszámokat a hátán lévő puttonyában hordta. Egyszer, amíg dolgozott, öcsémmel homokot is raktunk bele észrevétlenül néhány játéklapáttal. Legközelebb panaszkodott is az öreg, mivel faluhosszat cipelte: bocsánatot kellett kérnünk és megígérni, hogy soha többet ilyet nem teszünk. A községben volt néhány cigány család is: a férfiak vályogot vetettek, lovaik voltak, az

⁵⁴⁸ Susánszky Mihályné majd Zsilinszky Jánosné: Medgyesegyháza, Deák Ferenc utca

⁵⁴⁹ Schéner Mihály és felesége, Záborszky Angéla Medgyesegyháza, Damjanich utca

asszonyok házról házra járva cserépedényeket, mázas cserépkerámiákat árultak. Még ma is van belőle. Mi, a gyerekeikkel együtt, a faluba vezető út melletti eperfákat és az utcákon lévő meggyfákat dézsmáltuk közösen.

Sokan katolikusok voltunk, mások evangélikusok. Az első osztályos tanító nénim, Török Edéné⁵⁵⁰ református: a férje a gyülekezet lelkésze volt, hozzá jártam először német nyelvet tanulni. Megengedte azt is, hogy a Luther utcai iskolával szembeni lakásukkal együtt lévő gyülekezeti helyükre, templomukba is bemehessek. A tőlünk nem messzire lakó Fehérék⁵⁵¹ szombatisták voltak: a szombat pihenőnapot tartották. Mézédés szőlőjük volt és mézet is sokszor kaptunk tőlük.

Szüleim idős napjaik magányától egymást óvva döntöttek úgy, hogy 1982-ben Hatvanba, közelembé költöznek. Apukám családja ekkor már több mint két évtizede, hogy Esztergomban élt. Hatvanban édesapám velük közös családi otthont épített nekünk - amiben most is lakunk - volt medgyesegyházi munkatársai segítségével. Költözködésük előtt ott közel száz új ház elkészítését vezette le tevékeny közreműködésével, - az átalakításokat és a kisebb munkákat nem is számolva. Legtöbbjük „kalákában” épült a rokonok, jó ismerősök segítségével, csak néhány hozzáértő szakmabelit megfogadva. Ha kellett, a falat rakta, a kéményt húzta, ha kellett az építési engedélyekhez nevét adta, bélyegzőjével hitelesítette. Mondogatták is a medgyesiek: „Azt az egy kezét aranyba kellene foglalni.” Édesanyámnak repült a képzelete, a gobelinek világában álmolta tovább emlékeit, vágyait. Több mint száz képen – melyet rámakba foglalva ma is őrzök - több ezernyi öltéssel, szépséges színpompában, harmóniában elevenedtek meg kézimunkái. „Született tehetség ez a középkorú asszony” – írta róla a hatvani galériában bemutatkozásakor, a „Művészek hazai pályán” tárlat megnyitásakor, 1993 novemberében a Heves megyei újság. Az egyik karácsony első éjszakáján öcsém, Szabó Kálmán,⁵⁵² a Budapesten letelepedett építőmérnök, örökre itt hagyott minket. Szüleim jóságos szíve erre a feldolgozhatatlanul nagy fájdalomra többé már nem talált vigaszt, lelkük gyógyíthatatlanul sebzett volt.

Több, mint hat évtized után ezzel az írással szeretném a Tőlük kapott kincseimet most megköszönni, emléküket megőrizve másokkal is megosztani felejthetetlen nagyszüleimnek, akik életükben soha nem mentek vissza a szülőföldjükre, mert „megszakadt volna a szívük”; és szüleimnek, akik kérésükre, örök álmukat szülőföldjükön együtt álmodják tovább: őseik földjén a Csallóközben, ott ahol a Kis-Duna és a Vág is találkozik egymással...

⁵⁵⁰ Török Ede lelkész és felesége, Török Edéné tanítónő, Medgyesegyháza

⁵⁵¹ Fehér család, Medgyesegyháza, Damjanich utca

⁵⁵² Szabó Kálmán (1950. Medgyesegyháza – 1998. Budapest)

XV. Szakirodalom és források

XV.1 Szakirodalom

ANDO György-SZÚCS Anna-VÉGH Zoltán (szerk.) 2004: *A szlovák népesség főbb demográfiai jellemzői*. Békéscsaba.

ANDORKA Rudolf 2006: *Bevezetés a szociológiába*. Budapest.

ANGYAL Béla 1987: A nádvágás és a nád fölhasználása Gútán. In: *Új Mindenes Gyűjtemény* 2. Budapest. 105-118.

ANGYAL Béla 1992: Állattartás. In: FEHÉRVÁRY Magda (szerk.) *Gúta hagyományos gazdálkodása a XX. század első felében*. In: *Népismereti Könyvtár* 2. Komárom.

ANGYAL Béla 1994: A gútai ártéri tanyák és az ártéri gazdálkodás. In: *Ethnographia* 1. 37-60.

ANGYAL Béla 2007: *Gúta 1945-1949*. Dunaszerdahely.

ANDRÁSFALVY Bertalan 1986: A nemzetiségek néprajzi kutatásának elvi és módszertani kérdéseihöz. In: *A III. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai I. (Békéscsaba, 1985. október 2-4.)* Budapest-Békéscsaba. 55-62.

ANTAL Zoltán 1999: A magyar mezőgazdaság átalakulása 1990-1997 között. In: *Földrajzi Értesítő* 68. 3-4. füzet. 237-251.

ARATÓ Endre 1977: *Tanulmányok a szlovákiai magyarok történetéből 1918–1975*. Budapest.

ÁBRAHÁM Barna 1999: Cseh-szlovák-magyar háromszög. Vonzások és taszítások Jozef Škultéty életművében. In: *Limes* 11. 1. sz. 31-42.

ÁCS Zoltán 1986: *Nemzetiségek a történelmi Magyarországon*. Budapest.

BALOGH Sándor 1979: Az 1946. február 27-i magyar-csehszlovák lakosságcsere-egyezmény In: *Történelmi Szemle* 1. 45-57.

BALASSA Iván 1989: *Határon túli magyarok néprajza*. Budapest.

BALASSA Iván 1986: A nemzetiségi néprajzi kutatás elvi és módszertani kérdései. In: *A III. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai I. (Békéscsaba, 1985. október 2-4.)* Budapest-Békéscsaba. 16-23.

BAČOVÁ, Alena 1996: *Etnická identita a historické zmeny. Štúdia obyvateľstva vybraných obcí Slovenska*. Bratislava.

BAGYINSZKY Marianna 2007: Medgyesegyháza a csehszlovák-magyar lakosságcsere tükrében. In: *Belvedere* 19. 5-8. sz. 94-134.

BAGYINSZKY Marianna 2009: Nemzeti, magyar(os) viseletek, megjelenési formái és a magyar társadalommal való kapcsolatuk a reformkortól napjainkig. In: *Kút* 8. 1. sz. 26-56.

BAGYINSZKY Marianna 2010: Migráció és akkulturáció a szlovák-magyar lakosságcsere tükrében. In: *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 23. 4. sz. 61-99.

BAGYINSZKY Marianna 2013: Trianon és revízió a memoáriródalom tükrében. In: *Honismeret* 41. 4. sz. 44-48.

BAGYINSZKY MARIANNA 2015: Gútai magyarok Medgyesegyházán. Egy emlékműállítás gondolatai. In: *Honismeret* 43. 1. sz. 58-62.

BAGYINSZKY Marianna–ERDÉLYI Mónika 2007: Katonai hagyományörzés Szegeden. In: *Honismeret* 35. 5. sz. 63-69.

BENES, Edvard 1995: Zúzzátok szét Ausztria-Magyarországot. A cseh-szlovákok áldozatának történelmi bemutatása. In: *Documenta Historica* 23. A JATE Történész Diákkör Kiadványa. Szeged.

BATÍKOVA, Marta 1994: Vegyesházasságok Pozsony környékén. In: *Regio* 5. 1. sz. 118-127.

BAUKÓ Ildikó (szerk.) 2014: *Medgyesegyháza*. Medgyesegyháza.

BOBÁK, Ján 1996: *Mad'arská otázka v Česko-Slovensku (1944-1948)*. Martin.

BOROVSKY Samu 1896: *Csanád vármegye története 1715-ig*. II. Budapest.

BOTÍK, Jan 1986: Az akkulturáció folyamata az alföldi szlovákságnál. In: *A III. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai I. (Békéscsaba, 1985. október 2-4.)* Budapest-Békéscsaba. 81-89.

DEDINSZKY Gyula 1987: A szlovák betű útja Békéscsabán. In: *Fekete könyvek kultúrtörténeti sorozat* 7. Békéscsaba.

DEDINSZKY Gyula 1993: Írások Békéscsaba történetéből, néprajzából. In: *Közlemények Békés Megye és környéke történetéből* 5. Gyula.

DÓZSA Katalin, F. 1989: *Letűnt idők, eltűnt divatok 1867-1945*. Budapest.

DOMBINÉ Páczer Katalin – LIBÁRDI Péter 2003: Gúta város belterületének földrajzi nevei. In: *Magyar Névtani Dolgozatok* 185. Gúta-Koloravo

DUBY, Georges- LARDREAU, Guy 1993: *Párbeszéd a történelemről*. Budapest.

EÖRDÖGH István 2000: *Erdély román megszállása (1916-1920). Olasz és vatikáni levéltári források alapján*. Szeged

FAZEKAS Árpád 2001: *Szlovákok közül – tirpákok közé. Adatok a felvidéki magyarok vészkorszakához (1945–1948)*. Nyíregyháza.

FAZEKAS József - HUNČIK Péter (szerk.) 2006: *Magyarok Szlovákiában. Összefoglaló jelentés (1989-2004). A rendszerváltástól az európai uniós csatlakozásig. I. kötet. Dokumentumok, kronológia (1989-2004). II. kötet*. Somorja-Dunaszerdahely.

FÉNYES Elek 1851: *Magyarország geographiai szótára. II*. Pest.

FEHÉRVÁRY Magda 1988: *Parasztgazdaság a XX. század első felében. Gútai példa*. MTA Néprajzi Kutatócsoport. In: *Életmód és tradíció 2*. Budapest.

FEHÉRVÁRY Magda (szerk.) 1992: *Gúta hagyományos gazdálkodása a XX. század első felében*. In: *Népismereti Könyvtár 2*. Komárom.

FLICK, Uwe – KARDOFF, Ernst von – STEINKE, Ines 2004: *Was ist qualitative Forschung? Einleitung und Überblick*, In: FLICK, Uwe – KARDOFF, Ernst von – STEINKE (Ines hg.) *Qualitative Forschung. Ein Handbuch. Rohwolt Taschenbuch Verlag*. Reinbek bei Hamburg. 13-29.

FODOR Regina 2010: *Kétnyelvűség, avagy nyelvjárás és köznyelv. Egy kisiskolás nyelvének vizsgálata*. In: *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 12. 4. sz. 129-148.

FÜGEDI Erik-GREGOR Ferenc-KIRÁLY Péter 1993: *Atlas slovenskych nárečí v Mad'arsku – Atlas der slowakischen Mundarten in Ungarn. (A magyarországi szlovák nyelvjárások atlasza)*. Budapest.

GAUCSIK István 2011: *Negyed története az első köztársaságtól a rendszerváltásig*. In: Izsák Lajos (szerk.) *Negyed története*. Negyed. 109-240.

GARAMI Erika – SZÁNTÓ János 1992: *A magyarországi szlovákok identitása*. In: *Regio* 3. 2. sz. 113-134.

GARAMI Erika 1995: *A magyarországi szlovákok nemzetiségi identitása: részletek egy nemzetiségi kutatásból*. In: *Új Pedagógiai Szemle* 3. 6. sz. 32-44.

GAÁL Ida 1992: *Gyümölcstermesztés és kertészkedés*. In: FEHÉRVÁRY Magda (szerk.) *Gúta hagyományos gazdálkodása a XX. század első felében*. In: *Népismereti Könyvtár 2*. Komárom. 113-128.

GAÁL Károly 1947: *A gútai „rekeszt” és a vizafogó cége*. In: *Ethnographia* 58. 252-257.

GEERTZ, Clifford 1997: *Az értelmezés hatalma*. Budapest.

GOMBOS János 2004: *Szlovákok Békés megyében*. In: *A szlovák népesség főbb demográfiai jellemzői*. Békéscsaba.

GUDMON Ilona 1992: *Földművelés*. In: FEHÉRVÁRY Magda (szerk.) *Gúta hagyományos gazdálkodása a XX. század első felében*. In: *Népismereti Könyvtár 2*. Komárom. 91-113.

GYÁNI Gábor - KÖVÉR György 2003: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. Budapest.

GYIVICSÁN Anna 1993: *Anyanyelv, kultúra, közösség*. Budapest.

GYIVICSÁN Anna 1993: Szlovák oktatás Magyarországon. In: *Iskolakultúra* 3. 15-16. sz. 161-166.

GYIVICSÁN Anna 2003: *A nemzetiségi lét és kultúra dimenziói I.-II.* Békéscsaba.

GYIVICSÁN Anna – KOVÁCS Anna 2011: *Cirkevná kultúra Slovákov v Madarsku. A magyarországi szlovákok egyházi kultúrája*. Békéscsaba.

GYIVICSÁN Anna - KRUPA András 1997: A magyarországi szlovákok. In: *Változó Világ*, 16. Budapest.

GYURGYÍK László 1994: *Magyar mérleg: A szlovákiai magyarság a népszámlálási és a népmozgalmi adatok tükrében*. Pozsony.

GYURGYÍK László: The demographic trends of the ethnic Hungarian population of Slovakia in light of the 2011 census to the present. In: *Minority Studies* 15. 53-66.

GYURGYÍK László 2002: Hungarians in Czechoslovakia: Changes in Their Population and Settlement System. In: *Kisebbségkutatás – Minorities Research* 4. 34-47.

HALASI László 1993: Az egyházközösségek és gyülekezetek megalakulása és megerősödése Medgyesegyházán. In: *Medgyesegyháza 1893-1993*. 113-125.

HARMATH Lajosné Vöröss Kornélia 2010: *Gútai kis történetek és lakodalmi szokások*. Gúta.

HÉVVIZI Sándor 1993: Medgyesegyháza külterületének történeti helynevei. In: *Medgyesegyháza 1893-1993*. 47-160.

HOLLÓS Marida 2000: *Bevezetés a kulturális antropológiába*. Budapest.

HOMISINOVÁ, Maria 2008: Magyarországi szlovákok és szlovákiai magyarok. Empirikus elemzés a nemzeti identitás szerkezetéről. In: *Fórum* 10. 1. sz. 77-94.

HORNOKNÉ UHRIN Erzsébet 1999: *Úspechy a bariéry slovenskej vysokoskolskej prípravy v Békesskej Cabe Slovenská národnostná skola po roku 2000*. Esztergom.

HORNOKNÉ UHRIN Erzsébet 2004: Részletek a „Szlovák nyelvhasználat Békés megyében” című kutatás eredményeiből. In: *A szlovák népesség főbb demográfiai jellemzői*. Békéscsaba. 55-60.

HORNOKNÉ UHRIN Erzsébet 2010: Szlovákok és a szlovák nyelv Békés megyében. Fejezetek Békés megye múltjából. In: *A Tiszántúli Történetész Társaság közleményei* 7. 19-24.

HORVÁTH Zoltán 1998: „És mi hazatérünk az andódi harangszóra.” Bácsalmás–Nyíregyháza.

- HUSZTI József 1942: *Klebelsberg Kunó életműve*. Budapest.
- IPOLYI Arnold 1993: Csallóközi úti-képek. In: *Csallóközi Kiskönyvtár*. Pozsony.
- IZSÁK Lajos 2007: A felvidéki magyarság jogfosztása és kényszerkitelepítése. In: MOLNÁR Imre-SZARKA László (szerk.) *Otthonatlan emlékezet. Emlékkönyv a csehszlovák-magyar lakosságcsere 60. évfordulójára*. Komárom. 31-41.
- IZSÁK Lajos (szerk.) 2010: *Negyed története*. Negyed.
- JANICS Kálmán 1989: *A hontalanság évei. A szlovákiai magyar kisebbség a második világháború után 1945–1948*. Budapest.
- JANICS Kálmán 1994: *A kassai kormányprogram és a magyarság „kollektív bűnössége”*. Pozsony.
- JUHÁSZ Ilona, L. 2005: „Fába róva, földbe ültetve...” A kopjafák/ emlékoszlopok, mint a szimbolikus térfoglalás eszközei a szlovákiai magyaroknál. In: *Interethnica* 8. Komárom-Dunaszerdahely.
- KÁFER István 1986: A magyar-szlovák szimbiózis a magyarországi szlovákok kulturális életében In: *A III. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai. II. (Békéscsaba, 1985. október 2-4.)* Budapest-Békéscsaba. 473-474.
- KARÁCSONYI János 1896: *Békés vármegye története I-III*. Gyula.
- KARSAI Mihály 1996: *Medgyesegyháza története I-V*. Medgyesegyháza.
- KHIN Antal 1932: Csallóközi legényavatás. In: *Ethnographia* 43. 19-24.
- KHIN Antal 1941: Lucaszék Csallóközben. In: *Ethnographia* 52. 59-61.
- KISS Gy. Csaba 1990: Alföldi szlovákokról – szórványnemzetiség. In: *Regio* 1. 1. sz. 44-48.
- KISS Lajos 1988: *Földrajzi nevek etimológiai szótára I-II*. Budapest.
- KISS Jenő 1995: *Társadalom és nyelvhasználat*. Budapest.
- KMET, Miroslav 2010: *Histograma dolnozemských Slovakov v 19. storoci*. Nadlak,
- KÓSA László 1998: *Paraszti polgárosulás és a népi kultúra táji megoszlása Magyarországon (1820-1920)*. Budapest.
- KOVAC Dušan 1990: A szlovák-magyar kapcsolatok történeti kérdéseiről. In: *Regio* 1. 4. sz. 82-91.
- KOVAC, Dušan 2001: *Szlovákia története*. Pozsony.

KOVÁCS Alajos 1936: *A tótok helyzete Csonka-Magyarországon a statisztika megvilágításában*. Budapest.

KRISTÓ Gyula - SZÉKELY Lajos (szerk.) 1970: *Tanulmányok Békéscsaba történetéből*. Békéscsaba.

KRUPA András 1974: *Hiedelmek, varázslatok, boszorkányok*. Békéscsaba.

KRUPA András 1984: *Rozprávky nanicky Zofky- Zofka néni meséi*. Békéscsaba.

KRUPA András 1985: Néprajzi csoport-e a délkelet-alföldi szlovákság? In: *Békési Élet* 20. 3. sz. 277-293.

KRUPA András 1988: A délkelet-magyarországi szlovákok hiedelemvilága. In: *Studia folkloristica et ethnographica* 23. Debrecen.

KRUPA András 1995: A kiskőrösi szlovákok önvallomásai a lakosságcseréről. In: BÁRTH János (szerk.) *Dunáninnen-Tisznáninnen*. Kecskemét. 99-114.

KRUPA András 2004: A Békés megyei szlovák nemzetiség kulturális kérdései. In: *A szlovák népesség főbb demográfiai jellemzői*. Békéscsaba. 46-54.

KRUPA András 2009: A délkelet-alföldi szlovákok hiedelemvilága. In: *Honismeret* 37. 3. sz. 48-52.

KRUPA András é.n.: Jeles napok a Békéscsabán és környékén élő szlovákoknál. Békéscsaba.

KUGLER József 1991: Adatok és tények a magyar-csehszlovák lakosságcseréről. In: *Alföldi társadalom II*. Békéscsaba, 31-65.

KUGLER József 1996: A csehszlovák-magyar lakosságcsere lebonyolítása Békés és Csanád megyében. In: *Regio* 7. 4. sz. 47-73.

KUGLER József 1999: Menni vagy maradni? A kitelepülésre jelentkező magyarországi szlovákok területi megoszlása, társadalmi összetétele. In: *Limes* 11. 1. sz. 73-85.

KUGLER József 2000: Lakosságcsere a Délkelet-Alföldön. In: *MTA Kisebbségkutató Műhely*. Budapest.

KUGLER József 2002: Szlovákok áttelepítése Magyarországról. In: *História* 24. 2. sz. 12-15.

KUGLER József 2004: A letelepedéstől a kitelepülésig (Két sorsfordító esemény Csanádalberti történetéből). In: GYIVICSÁN Anna, KREKOVICHOVA Éva, UHRIN Erzsébet (szerk.) *A néprajztudomány szolgálatában – Köszöntőkönyv Krupa András 70. születésnapjára*. Békéscsaba. 484–499.

KUGLER József 2007: Hej, a Kriván alatt, ott a szép világ... A magyarországi szlovákok áttelepülése. In: *Rubicon* 18. 1-2. sz. 88-97.

KUGLER József 2008: Výmena obyvateľstva a Slováci na Juhovýchodnej Dolnej Zemi. In: BAJANÍK, S. (et al.) *Slováci v zahraničí 24. Mať volá II. Martin, Matica slovenská.* 115-128.

KUGLER József – GOMBOS János 2008: Fejezetek a magyarországi szlovákok 300 éves történetéből – különös tekintettel a 20. századra. In: UHRIN Erzsébet, ZSILÁK Mária (szerk.) *A szlovák nyelv Magyarországon I–II.* Békéscsaba. 315–365. (A tanulmány szlovák és magyar nyelven egy kiadásban)

KVALE, Steinar 2005: *Az interjú. Bevezetés a kvalitatív kutatás interjútechnikáiba.* Budapest.

LÁSZLÓ Péter 2003: *Fehérlaposok. Adalékok a magyar-csehszlovák lakosságcsere történetéhez.* Bonyhád.

LISZKA József 1990: Kultúrák találkozása. Adalékok a magyar-szlovák etnokulturális kapcsolatok ismeretéhez. In: *Regio* 1. 3. sz. 220-230.

LISZKA József 2002: *A szlovákiai magyarok néprajza.* Budapest-Dunaszerdahely.

MAKKAY János 2008: Szlovákia – szlovák múlt nélkül, magyar múlt - szlovákok nélkül. In: *Tractata minuscula* 62. Budapest.

MÁRKI Sándor 1892-1895: *Arad Vármegye és Arad szabad királyi város története II.* Arad, 450.

MOLNÁR Imre 2008. *Eszterházy János élete és mártírhalála.* Komárom.

MOLNÁR Imre - SZARKA László (szerk.) 2007: *Otthonatlan emlékezet. Emlékkönyv a csehszlovák-magyar lakosságcsere 60. évfordulójára.* Komárom.

MOLNÁR Imre - VARGA Kálmán 1992: *Hazahúzott a szülőföld...Visszaemlékezések, dokumentumok a szlovákiai magyarság Csehországba deportálásáról 1945-1953.* Budapest.

NIEDERHAUSER Emil 1988: Közös történelem szlovák szemmel: igazságok és torzítások. In: *Regio* 9. 3. sz. 203-205.

NIDERMÜLLER Péter 1988: Élettörténet és életrajzi elbeszélés. In: *Ethnographia* 99. 3-4. sz. 376-389.

NORA, Pierre 2010: *Emlékezet és történelem között.* Budapest.

ÖRSI Julianna 1983: Exogámia és endogámia Magyarországon a XVII-XX. században. In: NOVÁK László-ÚJVÁRY Zoltán (szerk.) *Lakodalom.* Debrecen. 31-54.

PÁNDI Lajos [szerk.] 1997: *Köztes Európa 1763-1993 (térképgyűjtemény).* Budapest.

PALUGYAY Imre 1855: *Békés-Csanád, Csongrád és Hont vármegyék leírása.* Pest.

PALYUSIK Mátyásné 2004: A szlovák népesség főbb demográfiai jellemzői. In: *A szlovák népesség főbb demográfiai jellemzői.* Békéscsaba. 26-27.

PARIKOVÁ, Magdalena 1976: Megjegyzések, a repatriáltak problémájának a tanulmányozásához. In: *Nemzetközi Nemzetiségkutató Konferencia. I. (Békéscsaba, 1975. október 28-31)* Budapest-Békéscsaba. 76-81.

PARIKOVÁ, Magdalena 1981: Földművelés néprajzi vizsgálata, a népi kultúra szlovák-magyar viszonyának tükrében. In: *A II. Nemzetközi néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia. II. (Békéscsaba, 1980. szeptember 30.- október 2.)* Budapest-Békéscsaba. 453-460.

PARÍKOVÁ, Magdaléna 1990: Traditionelle Methoden des Getreideautretens durch Vieh im slowakisch-ungarischen Grenzgebiet. In: *Ethnologia Slavica* 22. 69-85.

PARÍKOVÁ, Magdaléna 1994: *Ethnocultural processes in Central Europe in 20-th century = Ethnokulturelle Prozesse in Mitteleuropa im 20. Jahrhundert.* Bratislava.

PARÍKOVÁ, Magdalena 1994: Repatriált szlovák identitáskeresés. In: KISBÁN Eszter (szerk.) *Parasztkultúra, populáris kultúra és központi irányítás.* Budapest. 167-172.

PARÍKOVÁ, Magdalena 1995: Problematika výskumu slovenských presídlencov z Maďarska v obciach južného Slovenska. In: *275 rokov v Békésskej Čabe.* 79-84.

PARIKOVÁ, Magdaléna 2001: *Reemigrácia Slovákov z Maďarska v rokoch 1946-1948. (Etnokultúrne a sociálne kontexty).* Bratislava.

PARÍKOVÁ, Magdalena 2010: Etnokulturális és társadalmi folyamatok Európában a második világháborút követő migrációk tükrében. A csehszlovák-magyar lakosságcsere következményei. In: SZEDERJESI Cecília (szerk.) „Vonatok északnak és délnek”. A második világháborút követő szlovák-magyar lakosságcsere története és következményei. In: *Adatok, források és tanulmányok a Nógrád Megyei Levéltárból* 57. Salgótarján.

PECHÁNY Adolf 2000: A magyarországi tótok. In: *Felsőmagyarországi Minerva* 6. Miskolc.

PINTÉR János 1993: Baross László, a világhírű búzanemesítő. In: *Medgyesegyháza 1893-1993.* Békéscsaba. 138-139.

POLÁNYI Imre 1987: *A szlovák társadalom és polgári nemzeti mozgalom a századfordulón, 1895-1905.* Budapest.

POPÉLY Árpád 2008: A Szlovák köztársaságban maradt magyar kisebbség helyzete és önszerveződése. In: BÁRDI Nándor, FERDINEC Csilla, Szarka László (szerk.) *Kisebbségi magyar közösségek a XX. században.* Budapest. 168-171.

PÖLÖSKEI Ferenc - GERGELY Jenő - IZSÁK Lajos (szerk.) 1995: *Magyarország története 1918-1990.* Budapest.

ROSENTHAL, Gabrielle 1995: *Erlebte und erzählte Lebensgeschichte. Gestalt und Struktur biographischer Selbstbeschreibungen.* Frankfurt-New York.

ROMSICS Ignác 1999: *Magyarország története a XX. században.* Budapest.

SCHÖPFLIN György 1988: Ráció, identitás és hatalom. In: *Regio* 2. 15-23.

SEIDMAN, Irving 2002: *Az interjú, mint kvalitatív kutatási módszer*. Budapest.

SIMON Attila 2008: *Telepes és telepes falvak Dél-Szlovákiában a két világháború között*. Somorja.

SIMON Attila 2008: A csehszlovákiai magyar kisebbség helyzete. In: BÁRDI Nándor, FERDINEC Csilla, SZARKA László (szerk.) *Kisebbségi magyar közösségek a XX. században*. Budapest.

SIRACKY, Ján 1985: *Dlhé hľadanie domova Matica Slovenska*. Bratislava. 1985.

SÓLYOM Jenő (szerk.) 2002: *Magyarországi evangélikus egyház déli egyházkerülete az ezredfordulón 2000-2001*. Budapest.

ŠUTAJ, Štefan 1993: *Mad'arská menšina na Slovensku v rokoch 1945-1948*. Bratislava.

ŠUTAJ, Štefan 1995: Beneš-dekrétumok a magyar kisebbségek történeti tudatában. In: *Regio* 6. 1-2. sz. 185-191.

SZABÓ A. Ferenc 1991: A második világháború utáni szlovák-magyar lakosságcsere demográfiai szempontból. In: *Regio* 2. 4. sz. 49-72.

SZABÓ Ferenc 1980: Békés és Csanád megyék nemzetiségi statisztikája a XIX. század közepén. In: *Békési Élet* 15. 2. sz. 283-294.

SZABÓ Ferenc [szerk.] 1993: *Medgyesegyháza 1893-1993*. Medgyesegyháza.

SZABÓ Károly 1992: Tragédiák és komédiák. (Visszaemlékezés a lakosságcsere néhány epizódjára). In: *Irodalmi Szemle* 3. 231-236.

SZABÓ Károly 1997: A magyar-csehszlovák lakosságcsere. In: *Élet és Tudomány* 52. 305-307.

SZARKA László 1993: *A szlovákok története*. Budapest.

SZARKA László 1998: Asszimiláció Magyarországon Trianontól napjainkig. Adatok a magyarországi németek és szlovákok 20. századi elmagyarosodásáról. In: *Duna-táji dilemmák. Nemzeti kisebbségek – kisebbségi politika a 20. századi Kelet-Közép-Európában*. Budapest. 224-246.

SZARKA László (szerk.) 2003: A szlovákiai magyarok kényszertelepítésének emlékezete 1945-1948. In: *Források a Kelet- Középeurópai kisebbségek 20. századi történetéhez 1. MTA Etnikai-Kisebbségkutató Intézet archívuma és adattára*. Komárom.

SZARKA László 2005: A kollektív bűnösség elve a szlovákiai magyar kisebbséget sújtó jogszabályokban 1944 és 1949 között. Elnöki dekrétumok, törvények, rendeletek, szerződések. In: *Források a Kelet- Középeurópai Kisebbségek 20. századi történetéhez 2*. Komárom. 7-37.

SZEDERJESI Cecília (szerk.) 2010: „Vonatok északnak és délnek” A második világháborút követő szlovák-magyar lakosságcsere történet és következményei. In: *Adatok, források és tanulmányok a Nógrád Megyei Levéltárból* 57. Salgótarján.

TAKÁCS Lajos 1964: *Dohánytermesztés Magyarországon*. Budapest.

TÁBORI György 1986: *A rézveretes Transcius. A magyarországi evangélikus szlovákok régi, vallásos énekeskönyve*. Békéscsaba.

TILKOVSZKY Loránt 1985: Magyar–szlovák viszony és szlovák nemzetiségi mozgalom Magyarországon 1941–1945. In: *Baranyai levéltári füzetek* 76. Baranya Megyei Levéltár, Pécs.

TILKOVSZKY Lóránt 1989: *A szlovákok történetéhez Magyarországon 1919-1945*. Budapest.

TILKOVSZKY Lóránt 1994: *Nemzetiség és magyarság. Nemzetiségpolitika Magyarországon Trianontól napjainkig. I. Nemzetiségi könyvek*. Budapest.

TÓTH Ágnes 1993: *Telepítések Magyarországon 1945-1948 között. A németek kitelepítése, a belső népmozgások és a szlovák-magyar lakosságcsere összefüggései*. Kecskemét.

TÓTH István 1994: Szlovák nemzetiségi törekvések a két világháború között. In: *Regio* 5. 1. sz. 156-174.

TÓTH István 1999: *A Békés és Csanád megyei szlovákok anyanyelvi művelődési viszonyai 1919–1944*. Budapest.

TÓTH István 2009: Az alföldi szlovákok útkeresése 1918-1921. In: *Közép-Európai Közlemények* 2. 2-3. sz. 130-134.

TÓTH László 1995: „Hívebb emlékezésül...” *Csehszlovákiai magyar emlékiratok és egyéb dokumentumok a jogfosztottság éveiből*. Pozsony.

TÁNCZOS Tibor 1996: Ötven éve történt. A deportálás és a kitelepítés története Nagymegyeren. In: *Gyurcsó István Alapítvány Füzetek* 5. Dunaszerdahely–Nagymegyer.

ÚJVÁRY Béla 1930: *A magyaros ruhamozgalom*. Budapest.

ÚJVÁRY Zoltán 1991: *Szülőföldem hontalanul*. Debrecen.

VADKERTY Katalin 1993: *A reszlovakizáció*. Pozsony.

VADKERTY Katalin 1996: *A deportálások*. Pozsony.

VADKERTY Katalin 1999: *A belső telepítések és a lakosságcsere*. Pozsony.

VADKERTY Katalin 2001: *Kitelepítéstől a reszlovakizációig. Trilógia a csehszlovákiai magyarság 1945–1948. közötti történetéből*. Pozsony.

VALUCH Tibor 2005: *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Budapest.

VARGA Imre 1989: *Szülőföldem, Csallóköz*. Budapest.

VARGA Lídia 1992: A termelés és fogyasztás összefüggései a népi táplálkozásba. In: FEHÉRVÁRY Magda (szerk.) *Gúta hagyományos gazdálkodása a XX. század első felében*. In: *Népismereti Könyvtár* 2. Komárom, 129-144.

VASS István, G. 2010: Nemzetiségi mozgalom a wilsoni eszmék bűvöletében és a román területszerzési törekvések erőterében. A dél-tiszántúli szlovákok 1918/19-ben. In: *Kisebbségkutatás*. 2. sz. 211-234.

VERESNÉ VALENTINYI Klára 2003: Nyelvcsere a békéscsabai szlovák közösségben. In: *Pro Minoritate* 13. 2. sz. 166-178.

VÉRTESI Lázár 2004: Oral history. A szemtanúként elbeszélte történelem lehetőségei. In: *Aetas* 19. 1. sz. 158-172.

VIGH Károly 2002: The Fate of German and Hungarian Minorities in Czechoslovakia after World War II. In: *Kisebbségkutatás – Minorities Research* 4. 173-183.

WITTE, Bruno de: Az etnikai kisebbségek kérdésének megközelítése az EU-ban: politika a jog ellenében. In: *Kitekintő* 8. 2-3. sz. 245-254.

ZALABAI Zsigmond 1995: *Magyar Jeremiád. Visszaemlékezések, versek, dokumentumok a deportálásokról és a kitelepítésről 1946–1948*. Pozsony.

ZSILÁK Mária 1991: A magyarországi szlovákok nyelvállapotáról és kétnyelvűségéről. In: GYŐRI-NAGY Sándor, KELEMEN Janka (szerk.) *Kétnyelvűség a Kárpát-medencében*. Budapest. 53-62.

ZSILINSZKY Ádám 2000: *Medgyesegyháza egyesületei a két világháború között*. Medgyesegyháza.

ZSILINSZKY Károly 1993: *Medgyesegyháza nagyközségi és társadalmi és gazdasági rajza az első világháború előtti évekből*. 93-112.

XV.2 Statisztikai közlemények

1. KSH = Központi Statisztikai Hivatal
 - Az 1991. évi Népszámlálás. Nemzetiség, anyanyelv
 - A 2001. évi Népszámlálás. Nemzetiség, anyanyelv
 - A 2011. évi Népszámlálás. Nemzetiség, anyanyelv
2. MSK = Magyar Statisztikai Közlemények.
 - 1910. évi népszámlálás. 42. kötet
 - 1920. évi népszámlálás. 69. kötet
 - 1930. évi népszámlálás. 83. kötet.
 - Magyarország mezőgazdaságának főbb üzemi adatai az 1935. évben
 - Az 1938.évi felvidéki nép-, földbirtok- és állatösszeírás. Budapest. 1939.
3. TSK = Történeti Statisztikai Kötetek
 - Az 1941. évi Népszámlálás. Foglalkozási adatok községek szerint.
 - Az 1941. évi Népszámlálás. Demográfiai adatok községek szerint.
 - Az 1941. évi Népszámlálás. Anyanyelv, nemzetiség, nyelvismeret

XV.3 Újságok

1. Békés Megyei Hírlap (2002, 2007, 2012)
2. Békés megyei Közlöny (1930-1939)
3. Békés Népe (1947-1948)
4. Békési Élet (1966-1990)
5. Medgyesegyházi Hírlap (1997-2015)
6. Sloboda (1945-1948)
7. Slovenská Jednota (1939-1944)
8. Új otthon (1946-1948)
9. Viharsarok (1946)

XV.4 Levéltári források

MNL BÉML = Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára (GYULA)

V.352 = Medgyesegyháza község iratai 1921-49.; 1950.

a. Közgyűlési jegyzőkönyvek

I. kötet Közgyűlési jegyzőkönyvek 1922-1924 mutatóval

II. kötet Közgyűlési jegyzőkönyv 1939-1947 mutatóval

III. kötet Közgyűlési jegyzőkönyv 1947-1950 mutatóval

b. Közigazgatási iratok

14. doboz. Iratok

580/1947 = A kitelepülésre jelentkezett csehek és szlovákok bérleményeinek előzetes összeírása. Általános intézkedés a cseh és szlovák kitelepülők után fennmaradt bérlemények zárolására.

666/1947 = Szlovákiába kivándorolni készülő közalkalmazottakról.

738/1947 = Áttelepülők saját készítésű borának elvitele.

1006/1947 = Kiskorú Milecz Mária kitelepülése. 1947. augusztus 2.

1031/117/1947 = Kitelepülésre jelentkezett gazdálkodók beszolgáltatási kötelezettsége.

1042/1947 = Visszaszivárgott áttelepült szlovákok összeírásai.

1127/1947 = Hadifogoly igazolványok kiállításának szabályozása a Keletről hazatérők részére.

1947/1181 = Kimutatás a Vegyes bizottság 2. számú véghatározatának 4. fejezet értelmében kiállított marhalevelekről.

1183/1947 = Sándor József medgyesegyházi lakos kérelme házcseré iránt.

1241/1947 = Kitelepített sváb lakosság visszaszivárgása.

15. doboz. Iratok

1926/1947 = Hadifoglyok egyszeri segélyezésére kiutalt összeg elszámolása.

1610/1947 = 1947. május 23-án Csehszlovákiába áttelepülők lakásainak zárolása.

1695/1947 = Csehszlovákiából áttelepített magyarok dézsmamentes örlésének engedélyezése.

1731/1947 = Csehszlovákiába áttelepültekről jelentés.

1739/1947 = Tóth Obsutz János medgyesegyházi lakos szlovák kitelepülésről való visszajelentkezése.

1942/1947 = Iparos betelepülők Medgyesegyháza községbe.

1814-1818; 1834-1853/1947 = Medgyesegyházi lakosok szlovák lakás kiutalás iránti kérelme.

1883/1947 = A Szlovákiába áttelepülők névjegyzékének megküldése és adóhátralék kimutatása. Kimutatás a Medgyesegyháza községből kitelepülő és kitelepült szlovák lakosokról (visszatartott búzakötvényekről).

1926/1947 = Hadifoglyok egyszeri segélyezésére kiutalt összeg elszámolása.

2179/1947 = Rokkantsági és szociális segélyek megtagadása az áttelepülőkötől.

2136/1947 = Gyógynövénybeváltás és kereskedelem ellenőrzése.

2427/1947 = Áttelepültek nyilvántartása.

2449-2457/1947 = Véghatározatok magyar lakosok építkezési kérelméről.

16. doboz. Iratok

2861/1947 = Kitelepülő szlovák családok bejelentése.

3159/1947 = Utcamegnyitások Medgyesegyháza községben.

3226/1947

3277/1947 = Csehszlovákiából áttelepített magyarok hadigondozása.

3296/1947 = Országos Karácsonyi Gyűjtési Akció.

3995/1947 = Csehszlovák területről átjött személyek összeírása.

4491/1947

/1948 = Farsang István volt gútai lakos (csehszlovákiai betelepült) segélykérése.

71/1948 = Juhász György medgyesegyházi lakos Szlovákiából áttelepült iparügye.

199/1948 = Csehszlovákiába áttelepült illetve áttelepülésre kijelölt munkaadók hátralék ügye.

/1948 = Csehszlovák kitelepülés Medgyesegyháza községből.

802.; 2192/1948 = Magyar-csehszlovák iratcsere gyámi pénztárának előkészítése.

17. doboz. Iratok.

1593/1948 = Vigh Lajos felvidéki telepes letelepítése Medgyesegyházán.

1634/1948 = Medgyesegyházai betelepültek rendkívüli szociális segélye.

1899/1948 = Felvidéki telepesek Medgyesegyházára telepítése.

2367/1948 = Németh Gyula a Csehszlovák- Magyar lakosságcsere egyezmény alapján Medgyesegyháza községbe telepített községi irodatiszt szolgálatba állítása.

3964/1948 = Jegyzőkönyv

4139/1948 = Medgyesegyháza községbe letelepített felvidéki családok végleges juttatásainak előkészítése tárgyában benyújtott fellebbezések elbírálása.

4183/1948 = Medgyesegyháza községben telepített felvidéki családok végleges juttatása.

XXIII.746. Medgyesegyháza Községi Tanács Végreható Bizottság (V.B.) iratai 1950-1989

c. Állandó Bizottsági ülések jegyzőkönyvei

5.doboz Műszaki és Kommunális Bizottság Állandó jegyzőkönyvei 1971-1985

Oktatási és Népművelési Állandó Bizottság jegyzőkönyvei 1958-1988

d. Bizalmas, titkos ügykezelésű, általános iratok

4.doboz Iratok

32-74./1950 Hazatérők gondozásával kapcsolatos tennivalók.

32-53./1950 Jelentés a kereskedelmi tevékenységet üzökről.

5.doboz Iratok

52-1./1950 Medgyesegyháza községben tartott I. félévi hivatali vizsgálat.

52-98./1950 Államraszállt német ingóságok elszámolásának befejezése.

6.doboz Iratok

7.doboz Iratok

8.doboz Iratok

e. Választással, népszámlálással kapcsolatos iratok.

8.doboz Népszámlálás 1960

9.doboz Népszámlálás 1969-1970.

10.doboz Néességösszeírás (térképek) 1974

Néességnyilvántartás (változásokról összesítés)

11.doboz Népszámlálás 1980

Néességösszeírás 1985

Népszámlálás (térkép) 1990

g. Anyakönyvi iratok

1.doboz Hadigondozottak iratai 1952

2.doboz Hadigondozottak iratai 1967

3.doboz Anyakönyvi iratok 1953

MNL BéML BF = Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára Békési Fióklevéltár (Békés)

XXIV. 201. MÁK Fh.Ir. = Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság Iratai. Földhivatali Iratok

a.

31. doboz. Általános iratok Csehszlovák és német telepítéssel kapcsolatos iratok;

Utasítás a Magyar Áttelepítési Bizottság külső szervei részére (1946-1948)

1294-2-K A MÁK központjának körlevele a kirendeltségekhez. 1947. augusztus 1.

d. MÁK 3. sz. kirendeltségének jelentése. Kitelepítési összesítés 1947. július 27.

140-142. doboz Kitelepítési jelentések

h. Betelepítési jelentések (1946-1947)

109. doboz Telepítési osztály iratai. Vlozka-Betét.A.I.

138. doboz Betelepítési jelentések (1946-1947)

161. doboz Betelepítési vegyes iratok (1947-1949)

171. doboz (1948-1949) Felvidékről áttelepültek törzskönyve Ki- és betelepülés vegyes névjegyzékek és Békés megyei kitelepültek összesítő névsora. Kimutatás az áttelepülésre jelentkező egyének ingatlanáról.

MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (Budapest)

XIX. (10356) Az államigazgatás felsőbb szervei

XIX.-15.d Áttelepítési nyilvántartások, névjegyzékek, statisztikai kimutatások

OSZKK = Országos Széchényi Könyvtár és Kézirattár (Budapest)

293/I/1-9. SZABÓ Károly és munkatársai 1981. A magyar-csehszlovák lakosságcsere története I-III. kötet. Budapest.

XV.5 Internetes források

<http://adatbank.sk/dokumentumok/a-lakossagcsere-kereteben-magyarorszag-i-attelepites-re-kijelolt-szlovakiai-magyarok-nevjegyzekei-1946> Letöltés időpontja: 2013. október 4.

GYÁNI Gábor 1997: A mindennapi élet, mint kutatási probléma. In: Aetas, 1. szám. http://epa.oszk.hu/00800/00861/00004/1997_t9.html Letöltés: 2013. január 5.

GYIVICSÁN Anna – TÓTH István: Szlovákok <http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag-i-nemzetisegek/altalanos/nemzeti-es-etnikai-kisebbsenek-magyarorszagon/pages/013-szlovakok.htm> Letöltés: 2013. március 12.

JUHÁSZ Ilona, L.: A kitelepítés és a lakosságcsere emlékezete. In: Új szó. 2013. április 27. <http://ujso.com/napilap/szalon/2013/04/27/a-kitelepites-es-a-lakossagcsere-emlekezete> Letöltés időpontja: 2014. július 9.

Kecskés László Társaság honlapja. <http://www.klt.hu/aktualis.php>. Letöltés ideje: 2015. január 10.

KLINYECZ Barbara 2011: A csehszlovákiai magyarság 1918-1938. In: DÉLKELET EURÓPA – SOUTH EAST EUROPE International Relations Quarterly, Vol. 2. No. 2. <http://www.southeast-europe.org/> Letöltés időpontja: 2014. november 5.

KOPANIC, Michael J.: A Brief Historical Background: Hungarians in Slovakia. http://www.ce-review.org/99/2/kopanic2_history.html Letöltés időpontja: 2014. november 5.

KRUPA András: A magyarországi szlovákok és a lakosságcsere. www.mtaki.hu/data/files/256.pdf Letöltés ideje: 2013. július 6.

LUDÁNYI Andrew: Benes decrees. <http://www.mbk.org/Article245.html>. Letöltés időpontja: 2014. november 4.

Medgyesegyháza Város honlapja. www.medgyesegyhaza.hu Letöltés időpontja: 2015. január 5.

Magyar Nemzeti Online <http://mno.hu/kulfold/benes-dekretumok-nyugtalan-a-szlovak-kormany-1133546>. Letöltés ideje: 2013. január 24.

RADVÁNYI é.n. A magyarországi szlovákok története és kultúrája. Ajánló bibliográfia. http://www.lib.pte.hu/sites/ptebtkscan/mellekletek/2013_17/2013_07_szlovak_biblio.pdf Letöltés ideje: 2014. november 2.

SZARKA László 2007: A csehszlovákiai magyar kisebbség felszámolásának politikai forgatókönyvei a második világháború után. In: Hatvan éve történt: csehszlovák-magyar lakosságcsere. A Barátság melléklete. http://nemzetisegek.hu/repertorium/2007/05/belivek_27-51.pdf Letöltés időpontja: 2013. április 2.

SZÚCS László: Csehszlovák-magyar lakosságcsere és deportálások. In: Archívnet. XX. századi történeti források. 2007. VII. évfolyam. 1. szám.

http://www.archivnet.hu/politika/csehszlovakmagyar_lakossagcsere_es_deportalasok.html

Letöltés időpontja: 2013. április 5.

TÓTH István 2013: Szlovákok a magmaradás és a beolvadás választóján. Az alföldi szlovákság története a két világháború között. (Disszertáció, a Szegedi Tudományegyetem Történettudományi Tanszékén) Kézirat.

<http://doktori.bibl.u-szeged.hu/2168/1/PhD%20vegso%202.1%20-javitas%202013..pdf>

Letöltés ideje: 2015. január 5.

VARGA Sándor 2011: Változások egy mezőségi falu XX. századi tánc kultúrájában. (Disszertáció, az ELT-BTK Történettudományi Tanszékén) Kézirat.

<http://doktori.btk.elte.hu/hist/vargasandor/diss.pdf> Letöltés ideje: 2014. szeptember 26.

XV.6 Kéziratos források

BAGYINSZKY Marianna 2004: Medgyesegyháza a csehszlovák-magyar lakosságcsere tükrében. (Szakdolgozat, az SZTE-BTK Történettudományi Tanszékén.) Kézirat.

NAGY Béla 1997: A csehszlovák-magyar lakosságcsere 60. évfordulójának megemlékező beszéde. Kézirat.

Tájékoztató a Medgyesegyházi Szlovákok Nemzetiségi Önkormányzatának 2010. évi munkájáról. 2010. Kézirat.

XVI. Függelék

XVI.1 A kitelepítendők jegyzéke járásonként.⁵⁵³

Járás	Az V. cikkely cserelistája	VII. cikkely háborús kisbűnösök	VIII. cikkely háborús főbűnösök	Összesen kijelölve	A magyar lakosság %-ában
Dunaszerdahely	10 514	12	6 336	16 862	43,1
Érsekújvár	1 103	27	3 309	4 439	22,6
Feled	840	85	2 189	3 114	12,4
Galánta	1 067	42	9 262	10 371	25,1
Kassa	2 036	372	2 632	5 240	34,8
Királyhelmec	1 255	23	3 078	4 356	14,6
<u>Komárom</u>	<u>15 968</u>	<u>10</u>	<u>12 797</u>	<u>28 775</u>	<u>54,1</u>
Ipolyság	3 511	229	2 680	6 420	38,4
Kékkő	429	27	1 433	1 889	17,1
Léva	1 388	46	2 514	3 948	32,4
Losonc	2 386	-	3 044	5 430	29,2
Nagykapos	974	99	681	1 754	15,5
Nagymihály	1 257	-	-	1 257	43,9
Nyitra	324	4	-	328	3,0
Ógyalla	3 961	96	12 492	16 549	44,5
Pozsony	1 329	-	3 677	5 066	21,8
Párkány	6 141	246	8 010	14 397	36,4
Rimaszomat	413	23	1 341	1 777	28,3
Rozsnyó	2 812	397	1 103	4 312	29,2
Somorja	1 702	29	7 208	8 999	33,1
Szepsi	234	35	3 674	3 943	23,6
Tornalja	3 244	-	2 123	5 367	30,3
Vágsellye	1 550	-	8 950	8 509	29,9
Verebély	1 052	25	880	1 957	21,3
Zseliz	3 241	-	6 582	9 823	40,5
Egyéb járások	4 456	100	2 394	5 509	31,9
Összesen:	73 187	1 927	106 398	181 512	--

⁵⁵³ JANICS 1979. 187.

XVI.2 A reszlovakizációra jelentkező személyek száma.⁵⁵⁴

Járás	A lakosság száma 1930	Szlovákok Száma	Magyarok száma	A statisztikai magyarok közül reszlovakizációra jelentkezttek	
				Száma	%
Pozsony-város	146 838	81 035	22 392	15 092	67,4
Pozsony-vidék	28 517	26 053	747	726	97,2
Ógyalla	53 046	14 536	36 940	20 316	55,0
Feled	33 808	4 551	25 195	5 778	22,9
Galánta	67 698	21 161	41 474	23 327	56,2
Királyhelmec	32 180	2 587	24 514	23 513	95,9
Kékkő	35 421	23 421	11 023	10 349	93,9
Nagykapos	18 186	7 415	9 185	7 220	78,6
Komárom	66 144	7 910	53 144	14 483	27,2
Kassa-város	70 117	42 245	11 504	10 376	90,2
Kassa-vidék	57 833	50 188	3 546	3 500	98,7
Léva	45 032	30 651	12 190	8 941	73,3
Losonc	76 918	52 638	18 586	13 004	72,5
Nagymihály	49 299	40 825	2 861	2 106	73,6
Szepsi	31 368	7 937	16 737	15 891	94,9
Aranyosmarót	37 223	33 039	3 653	3 050	83,5
Nyitra	78 548	64 793	10 762	10 367	96,7
Párkány	49 584	7 532	39 483	24 941	63,2
Nagyrőce	22 259	18 777	2 094	2 080	99,3
Rozsnyó	42 904	23 417	14 767	14 048	95,1
Rimaszombat	46 465	37 465	6 278	2 634	42,0
Dunaszedahely	45 075	2 196	39 070	10 499	26,9
Sellye	51 450	20 726	28 431	11 739	41,3
Ipolyság	24 112	5 983	16 983	16 011	94,3
Somorja	35 682	3 994	27 030	11 289	41,8
Tornalja	22 187	2 629	17 701	7 898	47,6
Töketerebes	47 417	38 853	3 533	3 430	97,1
Érsekújvár	62 740	39 646	19 635	13 883	70,7
Verebély	35 991	25 744	9 208	9 000	97,7
Zselic	30 754	4 503	24 164	9 747	40,3
Összesen:	1 445 161	742 450	552 830	325 718	58,9

⁵⁵⁴ JANICS 1989. 190.

XVI.3 Medgyesegyházáról kitelepülésre jelentkezett szlovákok névjegyzéke.⁵⁵⁵

A 20 hold feletti földingatlanal rendelkező, áttelepülésre jelentkezők listája.

Sorszám Hivatali szám	Az áttelepülő neve és lakása	Foglalkozása	Földtulajdon saját – juttatott katasztrális hold és négyszögöl	Ház saját-juttatott	Meg- jegyzés
3. 8.	Varga György Hősök u. 25.	földműves	27-220	1	Tanya 2 szobával
2. 11.	Varga János Kastély u. 9.	földműves	25	1	2 tanya
5. 339.	Rajtár János Tanya 126.	földműves	20-800	2	Hf.

Az 5-10 hold közötti földingatlanal rendelkező, áttelepülésre jelentkezők listája.

Sorszám Hivatali szám	Az áttelepülő neve és lakása	Foglalkozása	Földtulajdon saját – juttatott katasztrális hold	Ház saját-juttatott	Meg- jegyzés
36. 10.	Kucselata István Hősök u. 24.	földműves	7-229	1	
37. 60.	Kitka Pál Zsilinszky 21.	földműves	5-800	1	
38. 64.	Zsilinszky György Zsilinszky u. 33.	földműves	7-438	1	
39. 117.	Mitykó Pál Vécsey 21.	földműves	5-200	1	
40. 197.	Kesjár János Tanya 35.	földműves	5-400	1	
41. 65.	Hojcska András Andrássy 11.	földműves	8-100	3800	½
42. 218.	Kukavec András Tanya 200.	földműves	9		
43. 235.	Debnár Mária Betheln u. 11.	háztartásbeli	6	1	
44. 248.	Lászlófalvi György Fenyő 170.	földműves	6	1-400	1
45.	Szelcsányi György Tanya 70.	földműves	6-13		olaj- sütőüzem
46.	Gubis Pál Kiss Ernő 27.	földműves	5	1	

⁵⁵⁵ BÉML Fh. Ir. XXIV. 201/h/174. Ki- és betelepülés vegyes névjegyzékek és Békés megyei kitelepültek összesítő névsora. Kimutatás az áttelepülésre jelentkező egyének ingatlanáról szóló iratok alapján.

Az 5 hold alatti földingatlanl rendelkező, vagy többnyire nincstelen áttelepülésre jelentkezők listája.

Sorszám Hivatali szám	Az áttelepülő neve és lakása	Foglalkozása	Földtulajdon			Ház		Meg- jegyzés
			saját – juttatott	katasztrális hold		saját-juttatott	kh-öl kh-öl	
185. 6.	Aradszki Máté Szálás 17.	földműves	2	880				1/5 tanya az övé
189. 9.	Kokavec János Hősök u. 6.	földműves			7	1200		
180. 12.	Laco Mihály Hősök u. 26.	földműves			8		1/8	
191 20.	Kristóf György Kiss E. u.	napszámos			4			
192. 29.	Hanko György Horthy M. 15	kereskedő	1	738				
193. 301.	Hanko György Apponyi 16.	földműves			4			
194. 31.	Vesely Mihály Wesselényi u. 27.	földműves			8		1	
195. 33.	Juhász András Andrássy 33.	földműves			2	800	1	
196. 34.	Zselenyánszki András Kassa u. 24.	földműves			6	800	1	
197. 44.	Duszián Mária Bethlen u. 10.	háztartásbeli			3	500		
198. 46.	Janovszki András Hősök 31.	földműves	4	800			1	
199. 47.	Durik Zsuzsanna Betheln u. 10.	háztartásbeli			5	500		
200. 51.	Gyurik Mihály Tanya 42.	földműves			6			1
201. 52.	Mághi János Petőfi 16.	földműves	1	200			1	
202. 56.	Galló György Levente u. 16.	földműves			5	500		
203. 57.	Komora Sámuel Telpisz major	iparos			3	600		
204. 59.	Pelik Györgyné Horthy u. 36.	háztartásbeli				500		
205. 62.	Palik György Szálás 168.	földműves	3	800				
206. 63.	Juhász Mária Andrássy u. 38.	háztartásbeli			5	500		
207. 66.	Vidorenová Mihályné Szálás 91.	háztartásbeli	1					
208. 77.	Togerová Anna Andrássy u. 34.	háztartásbeli	2				1	
209. 85.	Bludák Tivadar Andrássy 18.	iparos				1000		

210 56.	Csernai Mihály Bocskai u. 1.	földműves		6		1	
211. 88.	Dobos Pál Bajcsy-Zsilinszki u.	földműves	4			1	
212. 93.	Sajben Mihály Levente u. 2.	földműves		5		1	
213. 99.	Veselko János Bethlen u. 19.	ács		5		1	
214. 107.	Gubis Pál Kiss endre u. 26.	földműves		3			
215. 108.	Jambrich Pál Levenete u. 4.	földműves		4		1	
216. 111.	özv. Vicziánné Gajdács Mária Szálás 200.	háztartásbeli		4		1	
217. 112.	Veselka János Temesvári 24.	földműves		1		1	
218. 117.	Spisják József Andrássy 53.	napzámos		5		1	
219. 118.	Karasz János Zsilinszky 20.	sofőr		3	600	1/2	
220. 128.	Puskel Mihály Wesselényi 29.	földműves		5		1	
221. 136.	Dobroczi János Tanya 233.	földműves	2			1	
222. 138.	ifj. Vandlik János Horthy u. 51.	munkás			936		
223. 139.	id. Vandlik János Horthy u. 51.	földműves	2				
224. 140.	Vasulja András Damjanich 57.	földműves		5			
225. 145.	Gulkás György Temesvári 25.	földműves		8		1	
226. 147.	Apovszki György Andrássy 44.	földműves		8	600	1	
227. 149.	Zahorán János Andrássy 46.	földműves		5		1	
228. 151.	Kitka János Zsilinszki 58.	földműves	2			1	
229. 170.	Pilinszki András Batthyány 24.	földműves		8	600	1	
230. 172.	Stefanik Mihály Szálás 147.	földműves		4			1
231. 174.	Sztanko András Tanya 61.	gyári munkás		5			
232. 175.	Szentecki Pál Kiss Ernő 25.	földműves		4		1	
233. 181.	Gajdács Mihály Szálás 187.	bádogos			1000		
234. 182.	Kojnok György Apponyi u. 13.	munkás			500		
235. 183.	ifj. Kojnok György Apponyi u. 13.	földműves		7		1	
236.	Hrebár János	földműves	3	600		1	

185.	Zsilinszki u. 25.						
237. 186.	Zelman Mihály Horthy u. 57.	földműves		6	800	1	
238. 190.	Hrivnyák János Kossuth tér 3.	lelkész		2	100		
239. 194.	Zsilinszki András Zsilinszki u. 46.	földműves		10			
240. 195.	Gálovic János Andrássy u. 41.	földműves	2200			1	
241. 196.	Szinek Dezső Báthori u. 34.	földműves		3		1	
242. 200.	Mochnács János Apponyi u. 14.	napszámos		6		1	
243. 201.	Drinyovszki György Deák u. 40.	földműves	1		500	1	
244. 205.	Kelle János Andrássy 58.	földműves		6		1	
245. 206.	Puskel Mihály Tanya 187.	földműves		3			
246. 207.	Csiernyik György Temesvári 5.	földműves		5			
247. 208.	Puskel János Tanya 119.	földműves		4			
248. 209.	Galis György Tanya 119.	földműves		5			
249. 211.	Gyiricsák András Andrássy 28.	földműves		3		1	
250. 212.	Hrabár János Zsilinszky u. 25.	földműves		4	500	1	
251. 216.	Kesjár Mátyás Andrássy 52.	földműves		5		1	
252. 217.	Sztano István Tanya 1.	földműves		4	1280		
253. 221.	Zahorán Bertalan Wesselényi u. 31.	földműves		7			1
254. 223.	Gábor János Tanya 122.	földműves		4			
255. 233.	Zatková Zsófia Wesselényi u. 31.	háztartásbeli	800			1	
256. 237.	Spisják György Kassai u. 28.	földműves		8	500		
257. 238.	Tarcányi András Kassai u. 9.	földműves		10	115 6		
258. 242.	Lászlófalvi Ilona Szálás 170.	háztartásbeli	550				
259. 246.	özv. Bohusné Bucsinka Zsófia Andrássy 47.	háztartásbeli		3		1/2	
260. 249.	Juhos János Batthyány 22.	földműves		6		1	
261. 253.	Strben András Kassai u. 22.	földműves		2	12 50	1	
262. 254.	Pribojszki János Kiss E. u. 12.	földműves		2		1	

263. 256.	Galló Mihály Zrínyi u. 30.	földműves			8	1	
264. 259.	Meggyes András Hősök 26.	földműves			5		
265. 260.	Kucsá János Bocskai u. 18.	földműves			5		
266. 263.	Kesjár Máttyás Tanya 83.	földműves			6	1	
267. 264.	Kovács János Szálás 6.	földműves			4		
268. 266.	Gábor András Tanya 195.	földműves			4	1	
269. 267.	Csiernyik Pál Batthyány u. 28.	földműves			5	1	
270. 270.	Csiernyik Máttyás Zsilinszki u.51.	földműves			5	1	
271. 271.	Csiernyik Mihály Zsilinszki u. 51.	földműves			4		
272. 280.	Vajda János Zombori u. 7.	földműves			4		
273. 281.	özv. Vajdáné Szeverényi D. Zombori u. 7.				5		
274. 282.	Huszár Ilona Temesvári u. 16.	háztartásbeli			4		
275. 283.	Vidovanec György Temesvári u. 18.	földműves			5	1	
276. 284.	Kesjár Máté Horthy u. 26.	földműves				500	
277. 289.	özv. Lukovicné Uhrin Mária Szálás 169.	háztartásbeli	1	800		1	
278. 291.	Bencsik Pál Zsilinszki u. 55.	napszámos	1	800	6	1	
279. 293.	Zsilák György Temesvári u. 17.	földműves			5	1	
280. 295.	Kerekes Ilona Szálás 153.	háztartásbeli	2	100			
281. 296.	Zsilinszki György Temesvári u. 19.	földműves			4	1	
282. 297.	Duna Pál Horthy u. 9.	földműves	3			1	
283. 299.	Donka János Temesvári u. 18.	földműves			4		
284. 300.	Szelcsányi Pál Szálás 153.	földműves	3	1486		1	
285. 202.	Zsilinszki Ádám Deák u. 12.	földműves	4			1	
286. 303.	Kesjár Máttyás Batthyány u. 47.	földműves			3		
287. 304.	Tóth Pál Rákóczi 1.	földműves	3		4		
288. 306.	Rataj János Damjanich	földműves			5	800	

289. 310.	Zahorán Mihály Andrássy u. 17.	földműves		5		
290. 311.	Gyurkó András Jókai u.12.	bognár	900			
291. 316.	ifj. Mojdisz András Damjanich u. 15.	földműves		2		
292. 217.	Hrabovszki Mátyás Kiss E. 24.	földműves		8	800	1
293. 326.	Murzsics György Báthori u. 17	földműves		4		1
294. 327.	Szák András Bocskai u. 8.	földműves		5		1
295. 328.	Fischer András Deák F. u. 8.	földműves		4		1
296. 329.	Galovics Márton Horthy u. 41.	földműves		3		1
297. 330.	Vandlik Mihály Deák F. u. 12.	földműves		6		1
298. 331.	Hrabovszki János Tanya 126.	földműves			600	1
299. 332.	Mazán Pál Deák F. u. 49.	földműves		4		
300. 340.	Lászlófalvi György Tanya 170.	rendőr	550			
301. 343.	Vandlik Pál Szálás 104.	földműves		5		1
302. 350.	Lukoviczki György Kiss E. 16.	napszámos		3		1
303. 351.	Lagzi Ilona Wittman tanya 187.	háztartásbeli	164			
304. 355.	Galis János Zrínyi u. 4.	földműves		3		1
305. 356.	Zahorán János Zrínyi u. 3.	földműves		5		1
306. 358.	Simo Pál Zombori u. 5.	földműves		2		
307. 359.	Gajdács András Kassai u. 2.	földműves		6		1
308. 360.	Zahorán Pál Kassai u. 1.	földműves	1	6		1
309. 361.	Hojeska András Damjanich u. 41.	cipész		5		
310. 362.	Gál Sándor Damjanich u. 60.	földművelés		4		1
311. 264.	Brezovszki Pál Zsilinszky u. 8.	napszámos		2		1
312. 365.	Ondrajov János Zsilinszki u. 54.	földműves	4	624		1
313. 366.	Rajtár János Damjanich u. 68.	földműves		3	500	
314. 367.	Hojeska György Zsilinszki u. 49.	földműves		1		1
315. 370.	Bogár György Deák F. u. 9.	földműves		3		

316. 371.	Bogár György Deák F. 1.	földműves	3		1	
317. 372.	Gajdács Pál Andrássy u. 57.	földműves		5		
318. 375.	özv. Zelmanné Pribojszki Anna	háztartásbeli		6	1	
319. 380.	Molnár György Kiss E. 8.	földműves		8	1	
320. 386.	Csiernyik Mihály Zsilinszki u. 20.	földműves		2	1	
321. 387.	Kárász András Jókai u. 1.	földműves		2	1100	1/2
322. 388.	Kuzma János Jókai u. 38.	földműves		6	1	
323. 389.	Unatyinszki Mihály Deák F. u. 39.	földműves		5		
324. 391.	Mitykó János Zsilinszki u. 42.	földműves	1		1	
325. 394.	Unatyinszki Márton Deák F. u. 39.	napszámos		3	1	
326. 396.	Unatyinszki János Rákóczi u. 15.	földműves		4	1	
327. 399.	Krnács Pál Andrássy u. 42.	földműves		4	1	
328. 400.	özv. Gáborné Judit Kassai u. 14.	háztartásbeli	1	5	1	
329. 402.	Uhrin Pál Andrássy u. 29.	földműves		5	1	
330. 405.	Andó Tamás Zrínyi u. 15.	földműves		6	1	
331. 406.	Gyurkó Mátyás Zsilinszki u. 17.	földműves		1	1050	
332. 411.	Bánszki András Andrássy u. 18.	földműves		3	1	
333. 414.	Scheiben Mihály Tanya u. 140.	földműves		6		
334. 416.	Máté János Báthori u. 6.	földműves		1100	1	
335. 417.	Molnár András Telbisz tanya 120.	földműves		4		
336. 419.	P. Kovács János Tanya 6.	földműves	2			
337. 420.	ifj Zsíros András Telbisz tanya 120.	földműves		5		
338. 423.	Szlávik Mihály Szálás 671.	földműves		9	1200	1
339. 428.	Mojdisz András Damjanich u. 15.	földműves	1			
340. 429.	Kézsmárki Mária Tanya 6.	háztartásbeli		3		
341. 430.	Svichla András Andrássy u. 24.	földműves		4		
342. 431.	Svichla István Andrássy u. 24.	földműves		1	450	1

343. 434.	Juhász András Wesselényi u. 13.	földműves		4	1		
344. 438.	Sztrehovszki György Szálás 71.	földműves		1100			
345. 439.	Kendgyán Mihály Wesselényi u. 47.	földműves		8	1		
346. 441.	Bogár János Zsilinszki u.43.	földműves		3			
347. 444.	Szentezki János Telbisz tanya 120.	földműves		7	640		
348. 445.	Miklós Mihály Zrínyi u. 11.	földműves		5	1		
349. 447.	Sztanko Mihály Jókai u. 19.	földműves		3	1/2		
350. 449.	Vessely János Kassai u. 19.	földműves		7	1		
351. 463.	Kokavec András Tanya 75.	földműves	2	3	1		
352. 466.	Takács Mihály Szálás 187.	földműves		7			
353. 289.	Andrássy György Szálás 17.	földműves	2	640	1/5	hf.	
354. 293.	Zahorán Mihály Andrássy u. 47.	földműves		5		hf.	
355. 294.	Valent György Szálás 17.	földműves	1			hf.	
356. 306.	Bohus János Damjanich u. 14.	cipész		5		hf.	
357. 461.	Hankó János Tanya 65.	földműves		1200		hf.v.v.	
358. 61.	Bogárné Nádudvari Júlia	háztartásbeli		3		hf.v.v.	
359. 69.	Cselovszki János Szálás 79.	földműves		400		hf.v.v.	
360. 93.	Bohus Pál Apponyi u. 16.	földműves		2	250	1	hf.v.v.
361. 88.	Korimné Moravszki Dorottya Szálás 119.	háztartásbeli		7			hf.v.v.
362.	Kvasz Pál Apponyi u. 9.	napszámos		5			hf.v.v.
363. 103.	Pástyik János Szálás 119.	földműves		10	1		hf.v.v.
364. 114.	Számel Mihály Bocskai u. 13.	földműves		1300	6		hf.v.v.
365. 123.	Zsilák János Zsilinszki u. 57.	földműves		3	400	1/4	hf.v.v.
366. 148.	id. Zahorán János Luther u. 17.	földműves		1200		1	hf.v.v.
367. 169.	Bohus János Vécsei u. 15.	földműves		3	1		hf.v.v.
368. 171.	Kovács György Báthori u. 38.	trafikos		9	900	1	hf.v.v.

369. 188.	Zelman Mátyás Kiss E. u. 23.	földműves		8	1	hf.v.v.
370.	Mokrán Pál Andrássy u. 26.	földműves		4		hf.v.v.
371.	Gábor Ádám Szálasm194.	földműves		5	1	hf.v.v.
372.	Uhrin Pál Lenkey u. 29.	földműves		6	1	hf.v.v.
373.	Domokosné Lukács Erzsébet Szálás 107.	háztartásbeli		5		hf.v.v.
374.	özv. Liptákné Machnic Erzsébet Andrássy u. 60.	háztartásbeli	2	1460		hf.v.v.
375. 236.	Zsibrita János Lenkey u. 28.	földműves		5	1	hf.v.v.

XVI.4 A Gútáról Medgyesegyházára betelepülők ingósága.⁵⁵⁶

Szerelvény száma	A/B-48,49,51-3-15 sz.	A/B-50-3-15 sz.	A/B-61-3-15 sz.	A/B-48,49,50,60,62-3-15 sz.	A/B-62,63-3-15 sz. A/B-79-818 sz.	Összesítés
ökör	4	2	12	7	2	27
tehén	27	14	19	20	5	85
borjú	23	5	15	23	5	71
kanca	19	15	11	19	-	64
csikó	3	2	4	10	-	19
kecske	-	-	-	-	-	0
juh	-	-	-	-	-	0
sertés	40	25	34	56	7	162
angóra nyúl	-	-	-	-	-	0
liba	121	43	146	216	78	64
kacsa	197	158	272	319	60	1006
tyúk	725	422	700	686	90	2623
galamb	-	-	-	-	-	0
cséplőgép	-	-	-	-	-	0
gőzgép	-	-	-	-	-	0
kaszálógép	-	-	-	-	-	0
vetőgép	12	4	7	9	1	33
szecskavágó	20	9	10	12	1	52
répavágó	-	-	-	-	-	0
kézidaráló	-	-	2	3	-	5
eke	23	12	19	19	2	75
henger	16	9	8	13	2	48
borona	19	14	13	15	3	64
szekér, kocsi	17	11	14	19	2	63
triór, rosta	2	3	2	-	-	7
Összesen	1268	748	1288	1446	258	

⁵⁵⁶ BéML Medgyesegyháza községi iratai 1921-1950. V.352.b. 1731/1947. számú iratai alapján. A levéltári források, azonban csak töredékesen maradtak fenn 1947 és 1948-ban, így a községbe érkezők ingósági adata, ennél több lehet.

XVI.5 A Csehszlovákiába áttelepülő medgyesegyházi szlovákok ingósága.⁵⁵⁷

Szerelvény száma	B-56-3-15 sz.	B-57-3-15 sz.	B-58-3-15 sz.	B-59-3-15 sz.	B-60-3-15 sz.	B-61-3-15 sz.	B-62-3-15 sz.	B-63-3-15 sz.	Összesítés
bika	-	3	-	-	1	-	1	-	5
ökör	-	-	1	2	-	-	-	-	3
tinó	-	-	-	-	-	2	1	-	3
tehén	21	17	7	12	5	7	2	1	71
üsző	-	9	9	3	9	5	-	-	35
borjú	12	7	4	3	1	7	4	-	38
mén	-	1	2	-	-	-	-	2	5
kanca	9	7	2	4	1	1	-	-	24
herélt	11	6	4	4	1	-	-	-	26
csikó	2	4	1	4	-	-	-	-	11
kecske	3	7	9	3	1	1	-	5	24
juh	6	-	-	3	1	4	-	-	14
sertés	150	209	160	183	112	233	83	88	
angóra nyúl	4	16	1	29	10	8	19	2	
liba	199	191	68	141	132	145	66	49	
kacsa	354	489	319	35	257	296	219	170	
tyúk	1153	1238	1385	1112	1136	957	588	576	
galamb	64	25	43	111	68	47	47	2	
cséplőgép			1	2	-	-	-	-	3
gőzgép	-	-	1	1	-	-	-	-	2
kaszálógép	-	1	-	-	-	-	-	-	1
vetőgép	5	2	1	-	-	1	-	-	9
szecskavágó	3	4	1	3	-	-	-	-	11
répavágó	-	5	1	2	-	-	-	-	8
kézidaráló	7	-	2	3	4	3	1	-	21
eke	19	19	8	10	2	4	-	1	63
henger	2	4	-	1	-	-	-	-	7
borona	14	10	3	6	-	5	-	-	38
szekér, kocsi	13	12	4	7	5	2	-	3	46
triór, rosta	3	-	-	2	-	1	-	-	6
tengeri morzsoló	4	8	1	2	-	-	-	-	15
cirokfejtő	-	-	-	2	-	-	-	-	2
gáter fűrész	-	-	-	-	-	1	-	-	1
4-es benzinmotor	-	-	-	1	-	-	-	-	1
asztalos műhely	-	-	-	-	-	1	-	-	1
ács műhely	-	-	-	-	-	-	1	-	1
bádogos műhely	1	-	-	-	-	-	-	-	1
bognár műhely	-	-	-	-	-	1	-	-	1
cipész műhely	-	-	-	-	1	1	1	1	4
kovács műhely	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Összesen	2059	2294	2038	1691	1747	1733	1033	901	

⁵⁵⁷ BéML Medgyesegyháza községi iratai 1921-1950. V.352.b. 1731,2861/1947. számú iratai alapján.

XVI.6 Medgyesegyházára áttelepült gútai családok névsora

- 1, Bagita Gábor és családja
- 2, Bucsei István és családja
- 3, Bucsei Miklós és családja
- 4, Bukor Erazmus és családja
- 5, Csente József és családja
- 6, Farkas Gyula és családja
- 7, Farsang István és családja
- 8, Forró Ferenc és családja
- 9, Forró József és családja
- 10, Fúri Ferenc és családja
- 11, Fúri Gyula és családja
- 12, Gáspár Géza és családja
- 13, özv. Gáspár Lászlóné és családja
- 14, Gögh Antal és családja
- 15, özv. Gögh Antalné és családja
- 16, Gögh Béla és családja
- 17, Gögh Ferenc és családja
- 18, özv. Gögh Jánosné és családja
- 19, Gubicza Kálmán és családja
- 20, Harsányi Ferenc és családja
- 21, özv. Horváth Ferencné és családja
- 22, Horváth Imre és családja
- 23, Kamocsai Sarolta és két fia
- 24, özv. Keszeli Gyuláné és fia
- 25, Kiss Ferenc és családja
- 26, Kiss Kálmán és családja
- 27, özv. Kiss Károly és családja
- 28, Kondé Lajosné és családja
- 29, Kürti Gyula és családja
- 30, Kürti László és családja
- 31, Lacza György és családja
- 32, Leczkési Vince és családja

- 33, Libárdi Gábor és családja
- 34, id. Madari Ferenc és családja
- 35, Madari Ferenc és családja
- 36, Mátyás Gyula és családja
- 37, Molnár Géza és családja
- 38, Molnár Lajos és családja
- 39, Nagy Ferenc és családja
- 40, Nagy Ferenc (Lebó) és családja
- 41, Nagy Gábor és családja
- 42, özv. Nagy Gáborné és családja
- 43, özv. Nagy Géza és családja
- 44, Nagy János és családja
- 45, Nagy József és családja
- 46, Nagy Kálmán és családja
- 47, Nagy Kálmán és felesége
- 48, Nagy Lajos és családja
- 49, Nagy László és családja
- 50, Nagy László és családja
- 51, özv. Nagy Simonné és családja
- 52, Németh Dánielné és családja
- 53, Németh Géza és családja
- 54, Németh Gyula és családja
- 55, Németh Gyula és családja (tanító)
- 56, id. Németh Gyula és családja
- 57, Néveri Gábor és családja
- 58, Néveri Géza és családja
- 59, Néveri Lajos és családja
- 60, Néveri Sándor és családja
- 61, Ollé Béla és családja
- 62, Ollé Miklós és felesége
- 63, Őszi Lajos és családja
- 64, Paszmár Géza és családja
- 65, Pálovics Lajos és családja
- 66, Raush János és családja

- 67, Szabó Béla és családja
68, Szabó Elek és családja
69, Szabó Gábor és családja
70, özv. Szabó Gézáné és családja
71, Szabó Imre és családja
72, özv. Szabóné (Örzse néni)
73, Szénási Ignác és neje
74, Szépe Ambrus és családja
75, Szépe Géza és családja
76, Szépe Rajmund és családja
77, Szövő Ferenc és családja
78, Takács Gyula és családja
79, özv. Tánczos Lajos és családja
80, Tánczos Miklós és családja
81, Tánczos Vendel és családja
82, Telekes Ferenc és családja
83, Tóth Dávid és családja
84, Tóth Gyuláné és családja
85, Tóth István és családja
86, özv. Varga Béláné és családja
87, Varga Erasmus és családja
88, Varga Gyula és felesége
89, Varga Ferenc és családja
90, özv. Varga Istvánné és családja
91, Varga Kálmán és családja
92, özv. Varga Kálmánné és családja
93, Varga Péter és családja
94, Varga Vince és családja
95, Varga Vince és családja id.
96, Vas Kálmán és családja
97, Vígh Lajos és családja
98, Visnyei László és családja

XVI.7 Gútai magyarok házasságkötésének adatai a Medgyesegyházi Katolikus Egyházközségben, 1947-től napjainkig.⁵⁵⁸

Sor-szám	Házasságkötés éve	Házasulandó felek	Születési hely	Vallás
1.	1947	Szabó Kálmán Csente Etelka	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
2.	1948	Szapu Ferenc Farsang Mária	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
3.		Tóth Ferenc Mazán Judit	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus római katolikus
4.		Nagy Ferenc Domján Margit	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
5.		Nagy Ferenc Nagy Julianna	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
6.		Bucsei Árpád Imre Buher Erzsébet	Gúta Szeghalom	római katolikus római katolikus
7.	1949	Füri Gábor Borka Mária	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
8.		Rucz Antal Takács Gabriella	Gúta Komárom	római katolikus római katolikus
9.		Jezsó Ferenc Gógh Ilona	Naszvad Gúta	római katolikus római katolikus
10.		Tokovics Ernő Pálovics Terézia	Tallós Gúta	római katolikus római katolikus
11.		Visnyei Ferenc Zsíros Mária	Gúta Békéscsaba	római katolikus római katolikus
12.		Mázor László Szénási Irén	Medgyesegyháza Gúta	római katolikus római katolikus
13.	1950	Visnyei László Kliment Katalin	Gúta Békéscsaba	római katolikus római katolikus
14.		Szabó János Gubicza Gizella	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
15.		Huszár György Horváth Mária	Medgyesegyháza Gúta	ágostai evangélikus római katolikus
15.		Nagy Lajos Varga Ilona	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
17.		Gubicza János Szabó Gizella	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
18.		Kiss Kálmán Számel Mária	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus római katolikus (átkeresztelkedett)
19.		Tánczos Mihály Szépe Terézia	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
20.		Kárász András Nagy Terézia	Kunágota Gúta	ágostai evangélikus római katolikus
21.	1951	Nagy Gyula Csente Regina	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
22.		Gácsér Ferenc Varga Irén	Medgyesegyháza Gúta	ágostai evangélikus római katolikus

⁵⁵⁸ A Medgyesegyházában Eskettek anyakönyve I. kötet 1922. október 3-tól 1955. december 25.-ig; II. kötet 1956-tól napjainkig kötetei alapján.

23.		Pasz Már Erasmus Ruck Erzsébet	Gúta Elek	római katolikus római katolikus
24.		Szarka Pál Szabó Erzsébet	Medgyesegyháza Gúta	római katolikus római katolikus
25.	1952	Engelhardt Lajos Bucsei Terézia	Medgyesegyháza Gúta	római katolikus római katolikus
26.		Tóth István Nagy Margit	Medgyesegyháza Gúta	római katolikus római katolikus
27.		Kürti Gyula Kuczmann Julianna	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
28.	1953	Varga Ernő Szövő Terézia	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
29.		Kiss László Nagy Terézia	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
30.	1954	Füri Gyula Varga Emília	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
31.		Gáspár József Varga Piroska	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus római katolikus
32.		Bucsei Lajos Szépe Rozália	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
33.		Varga Gyula Tóth Terézia	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
34.	1955	Molnár Géza Pálovics Irén	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
35.		Pasz Már Imre Vozár Judit	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus római katolikus
36.		Havrán György Didek Mária	Kétegyháza Gúta	római katolikus római katolikus
37.		Nagy János Mocsári Ilona	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus ágostai evangélikus
38.	1956	Lipták Lajos Bucsei Erzsébet	Végegyháza Gúta	római katolikus római katolikus
39.		Visnyei Imre Füri Margit	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
40.		Vas Gyula Holecz Mária	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus római katolikus
41.		Raush Jenő Szabó Erzsébet	Gúta Hódmezővásárhely	római katolikus református
42.		Erdős István Nagy Margit	Medgyesegyháza Gúta	római katolikus római katolikus
43.	1957	Néveri Imre Szabó Franciska	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
44.		Leczkési Imre Simai Edit	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus római katolikus
45.		Kürti László Szatmári Anna	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus római katolikus
46.		Jekkel Ferenc Szépe Zsófia	Medgyesegyháza Gúta	római katolikus római katolikus
47.		Kovács József Sas Regina	Mezőhegyes Gúta	római katolikus római katolikus
48.	1958	Marczi Mihály Gubicza Katalin	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
49.		Molnár Lajos Pasz Már Mária	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus

50.	1959	Szabó György Mezei Mária	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus római katolikus
51.		Filyó János Molnár Regina	Medgyesegyháza Gúta	ágostai evangélikus római katolikus
52.	1961	Tánczos Gábor Gógh Mária	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
53.		Varga Béla Köböl Piroska	Gúta Kunágota	római katolikus római katolikus
54.		Palik János Bucsei Gizella	Medgyesegyháza Gúta	római katolikus római katolikus
55.		Varga György Harsányi Magdolna	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
56.	1962	Gulyás János Farsang Vilma	Dombegyháza Gúta	római katolikus római katolikus
57.	1963	Keszeli Károly Magyarfalvi Beatrix	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus római katolikus
58.		Tóth János Nagy Julianna	Medgyesegyháza Gúta	római katolikus római katolikus
59.	1964	Herman András Pasz Már Terézia	Mosonszentjános Gúta	római katolikus római katolikus
60.		Móra Béla Molnár Gizella	Magyarbánhegyes Gúta	római katolikus római katolikus
61.		Vincze Pál Szabó Erzsébet	Nagybáród Gúta	római katolikus római katolikus
62.		Ószi Mihály Nagy Margit	Gúta Szegehalom	római katolikus római katolikus
63.	1965	Nyári András Mátyás Gizella	Medgyesegyháza Gúta	római katolikus római katolikus
64.		Dobroczi Pál Gáspár Anna	Békéscsaba Gúta	ágostai evangélikus római katolikus
65.		Varga István Kurucz Margit	Gúta Pusztatölaka	római katolikus római katolikus
66.		Gábor György Varga Katalin	Medgyesegyháza Gúta	ágostai evangélikus római katolikus
67.	1967	Tánczos László Péter Rozália	Gúta Nagybánhegyes	római katolikus római katolikus
68.	1969	Madari István Kapás Erzsébet	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus római katolikus
69.	1971	Varga Ferenc Purza Mária	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus római katolikus
70.	1972	Barta András Molnár Erzsébet	Nagykamarás Gúta	római katolikus római katolikus
71.	1973	Varga Ilona Fabulya András	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus ágostai evangélikus
72.	1974	Mátyás Gyula Nagy Julianna	Gúta Gúta	római katolikus római katolikus
73.	1988	özv. Mocsári János özv. Mázor Lászlóné Szénási Irén	Medgyesegyháza Gúta	ágostai evangélikus római katolikus

XVI.8 Gútai születésűek házasságkötésének adatai a Medgyesegyházi
Evangélikus Egyházközségben, 1947-től napjainkig.⁵⁵⁹

Sorszám	Házasságkötés éve	Házasulandó felek	Születési hely	Vallás
1.	1949	Horváth Géza Zachorán Judit	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus evangélikus
2.	1951	Vas Gábor Gábor Judit	Gúta Medgyesegyháza	római kazolikus evangélikus
3.	1953	Fabulya András Varga Ilona	Medgyesegyháza Gúta	evangélikus római katolikus
4.	1954	Vereska Mihály Gyigyák Irén	Medgyesegyháza Gúta	evangélikus római katolikus
5.	1955	Gyucha János Seregű Magdolna	Medgyesegyháza Gúta	evangélikus római katolikus
6.	1955	Számel Mihály Kürti Erzsébet	Medgyesegyháza Gúta	evangélikus római katolikus
7.	1955	Fanczos László Czvalinga Mária	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus evangélikus
8.	1957	Pasz Már Ferenc Kovács Mária	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus evangélikus
9.	1958	Kesjár Pál Szabó Etel	Medgyesegyháza Gúta	evangélikus római katolikus
10.	1959	Zahorán András Szabó Erzsébet	Medgyesegyháza Gúta	evangélikus római katolikus
11.	1963	Varga István Kocziszky Katalin	Gúta Medgyesegyháza	római katolikus evangélikus
12.	1964	Gyucha Mihály Farsang Irén	Medgyesegyháza Gúta	evangélikus római katolikus
13.	1966	Faragó András Szabó Mária	Medgyesegyháza Gúta	evangélikus római katolikus
14.	1966	Horváth István Szabó Klára	Medgyesegyháza Gúta	evangélikus római katolikus

⁵⁵⁹ Medgyesegyházi Evangélikus Egyház Esketési anykönyv 1891-1994 A/4. kötet alapján

XVI.9 Nagy Béla, Medgyesegyháza polgármesterének megemlékező beszéde, a 60. évforduló alkalmából.⁵⁶⁰

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Tisztelt Emlékezők!

Szeretettel és tisztelettel köszöntöm Önöket a felvidéki magyarok kitelepítésének, illetve „hivatalos nevén, az „1947-es magyar-csehszlovák lakosságcsere-egyezmény” 60. évfordulójára történő emlékezés, emlékünnepség alkalmából. Hatvan évvel ezelőtt a felvidéki csallóközi, Gútáról erőszakkal kitelepített, jellemzően katolikus hitű, megtört, kétségbeesett, megalázott, mindenükből kiforgatott magyar családok érkeztek a számukra ismeretlen Medgyesegyházára. ezzel közel egy időben elhagyott házaikba Medgyesegyházáról önként, új hazát és jobb megélhetést keresve, evangélikus hitű szlovák családok települtek ki. A magyar- és csehszlovák- (ma már cseh és szlovák) történelem, de talán Európa történelmének egyik legszégyenteljesebb eseményére emlékezünk. A kegyelet, a felelős emlékezés mellett, különös aktualitása van a mai megemlékezésünknek. Megdöbbentő módon alig pár napja, a szlovák parlament a felvidéki magyarokat megbélyegző, jogfosztásukat, kálváriájukat előíró, Benes-dekrétumokat, - amelyek minden jogállami alapelvet nélkülöznek és a „lakosságcsere”, a magyarok elleni kegyetlen, leszámolási sorozat hivatkozott „jogalapját” képezték –sérthetetlennek, érinthetetlennek nyilvánította. 60 év hosszú idő, sajnos egyre kevesebb élő, a szörnyű eseményeket átélt visszaemlékező van. Az idő az emlékekben némely dolgokat átalakít, egyes dolgokat túldimenzionál, egyes dolgokat, érzéseket elhalványít. sok minden a feledés homályába merül. az sem közömbös, hogy az aktuális politika is igyekszik az emlékeket befolyásolni, manipulálja azokat, amely számtalan módon megnyilvánulhat. Mindenképpen szükségesnek tartom, hogy a megemlékezés, a visszaemlékezés során, az objektív, történetileg hiteles, igazolt, eseményeket idézzük fel. Szomorú, hogy a mai magyar történelemkönyvek nagyon minimális terjedelemben foglalkoznak az 1947-es kitelepítéssel, „lakosságcserevel”, a szlovák tankönyvek említést sem tesznek ezekről a szomorú, a ma élő, illetve felnövő nemzedék számára is jelentős tanulsággal szolgáló eseményekről Különleges felelőségünk van, hogy hiteles formában ismerjük meg a hírhedté vált eseményeket és azt, valamint tanulságait megismertessük gyermekeinkkel unokáinkkal is.

A hatvan évvel ezelőtti szégyenteljes események megtörténtéhez, bekövetkezéséhez álláspontom szerint három fontos tényező, tragikus elemre volt szükség, bármelyik hiánya megghiúsíthatta volna a tragikus eseményeket. Vegyük sorba a történelmileg hitelesen igazolható eseményeket. Elsőként kell hivatkoznom, a hírhedté vált, és napjainkban is emlegetett Benes-dekrétumokra. Ki is volt Benes, és mit tartalmaznak a dekrétumai? A meglehetősen ellentmondásos

⁵⁶⁰ A megemlékező beszédet, Nagy Béla bocsátotta rendelkezésemre.

személyiségű Benes csehszlovák elnök, a II. világháború alatti Londonban töltött emigráció alatt, illetve a II. világháború után 1945-46-ban több mint 140 dekrétumot adott ki. Ezek gyakorlatilag törvényi erővel rendelkeztek, rendelkeznek, törvény módjára működtek. annak ellenére, hogy a törvényalkotás, a demokratikus jogalkotás, legminimálisabb feltételeit sem elégítették ki. Benesnek egyéni, személyes, meglehetősen torz agyszüleményei voltak, nem a jogalkotásra hivatott parlament határozatán, többségi döntésen alapultak. A dekrétumok közül, több mint 10 olyan van, amely rendkívül durván sérti az emberek jogokat. Ezek alapján történhetett meg, ezek biztosították a „jogszabályi” háttérét, a magyar és német lakosság kollektív bűnössé nyilvánításának, állampolgárságtól való megfosztásának, a nyugdíjfizetés, szociális és társadalombiztosítási ellátás megtagadásának, a tömeges teljes vagyonek kobzásnak, az anyanyelv használatának megtiltásának, a magyar iskolák bezárásának, közel 80000 magyar tömeges deportálásának, csehországi „közmunkára”, gyakorlatilag ingyenes rabszolgamunkára, majd az erőszakos kitelepítésnek, a szülőföldről történő elűldözésének.

Az erőszakos kitelepítés, illetve lakosságcsere második elem volt a két ország kormánya által 1946. február 27-én megkötött, aláírt „magyar, csehszlovák lakosságcsere” egyezmény. ebben a két állam megegyezett, hogy Csehszlovákia annyi magyart telepíthet át Magyarországra, ahány magyarországi szlovák önként jelentkezik a csehszlovákiai áttelepülésre. A történészek és kutatók adatai szerint a Magyarországon a csehszlovák kormány megbízólevele alapján működő „toborzók” 90 000 nevet tudtak összegyűjteni, ebből sokan nem is beszéltek szlovákul. A lakosságcsere során kényszerrel kitelepített magyarok száma is 90 000 volt, de ehhez hozzá kell még adni a korábban, már 1945-ben kitoloncolt 30 000 honfitársunkat. A Csehországba kényszermunkára deportáltakkal együtt több, mint 200 000 honfitársunk volt kénytelen elhagyni szülőföldjét, otthagyni szinte minden vagyonát, sok generáció fáradtságos munkájának gyümölcsét. A csehszlovák hatóságok különlegesen lelketlen, kegyetlen módszere volt a „reszlovakizáció”, amely azt jelentette, hogy a magyar lakosság egy részének biztosították annak lehetőségét, hogy amennyiben írásban egy bizottság előtt lemond magyarságáról, és szlováknak vallja magát gyermekeivel együtt, akkor „maradhat” lakóhelyén, megmenekül a kitelepítés elől. A „reszlovakizáció” súlyos, kegyetlen árán 400 000 magyar maradhatott.

A kitelepítés, a lakosságcsere harmadik nélkülözhetetlen, szükséges feltétele, - jogos, vagy vélt sérelem alapján, a manipulálható, demagógiákkal befolyásolható, - a kitelepítés, a lakosságcsere végrehajtásában résztvevő, megtévesztett emberek jelentős csoportja volt. a kitelepítés és deportálás idején Csehszlovákiában a felvidéki településeken kellettek, a helyi viszonyokat, az itt élő személyeket, működő kapcsolatokat jól ismerő, az új rendet, hatalmat feltétel nélkül kiszolgálók kegyetlen közreműködése. Ők napról napra sokszor régi sérelmeik alapján állították össze a kitelepítendőket jegyzékét, névjegyzékét. Nélkülük nem lehetett volna megcsinálni a kitelepítést! Magyarországon, így Medgyesegyházán is szükség volt, a „lakosságcserehez”, annak kíméletlen végrehajtásához, a szlovák származású lakosok köréből, azokra az emberekre, akik gyakran

valamilyen remélt, vagy kilátásba helyezett előny elérése érdekében, - mindent elkövettek, mindent bevettek, hogy minél több szlovák származásút vegyenek rá az áttelepülésre. Szomorú és rideg számításra vall, hogy a csehszlovák hatóságok előszeretettel bíztak meg, illetve vettek rá, evangélikus lelkészeket a „toborzásra”, hiszen ők szlovák származású híveik körében jelentős, sokszor manipulatív, befolyásolási képességgel rendelkeztek. Gyakran valótlan, soha be nem váltott, megvalósíthatatlan ígéretekkel vették rá a szlovák családokat, hogy önként elhagyják a szülőföldjüket. Ismert, hogy a kitelepített magyarok lényegesen jobb egzisztenciális körülményeket éltek a Csallóközben, mint amihez itt jutottak. a medgyesi, legtöbbször nehéz körülmények között élő, gyakran vagyontalan szlovákokat leggyakrabban a jobb életkörülmények, a könnyebb „megélhetés”, a „szép nagy ház” ígéretével vettek rá a toborzók. A kitelepült szlovákok körében, az önkéntesség ellenére is számos tragédia következett be. Gyakran szoros családi kötelékek szakadtak szét, rokonok, barátok fordultak egymással szembe, eltérő véleményük, szándékuk miatt.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Tisztelt Emlékezők!

60 évvel, szinte egy emberöltővel a tragikus események után, a megbékélést, a megértést is szorgalmazva kijelenthetem, hogy a magyar és szlovák nemzetiségű polgárok, családok sorsának alakulásában a kitelepítés, a lakosságcsere kapcsán, számos eltérés, sok a különbözőség fedezhető fel. Ugyanakkor megalapozottan kijelenthetem, hogy egy lényeges, alapvető azonosság is van. Mindkét nép, nemzet, érintett polgárai, egyaránt áldozatok is. Igen áldozatok a manipulatív, nemzeteket, népeket megosztó, egymással szembeállító politika áldozatai. Emlékezzünk kegyelettel és visszaemlékező tisztelettel a 60 évvel előtti események áldozataira.

dr. Nagy Béla polgármester

XVI.10 Kérdőív

Neme: Kora:

1. Hallott-e a csehszlovák-magyar lakosságcseréről?
igen nem
Ha igen, honnan származnak az értesülései?
könyv sajtó TV személyes beszámolók
2. Írja le, mit tud a lakosságcsere eseményeiről!.....
.....
.....
3. Önt, vagy valamelyik felmenőjét áttelepítették Csehszlovákiából Medgyesegyházára?
igen nem nem tudom
Ha igen kit, kiket?.....
4. Mely csehszlovákiai településről telepítették át Medgyesegyházára?.....
5. Mit tud érkezésük körülményeiről?.....
.....
6. Milyen anyagi juttatásokban részesültek? (ház, föld stb.).....
.....
.....
7. Sikert-e beilleszkedniük az új közösségbe, voltak-e nehézségek, érték-e Önt atrocitások, mert áttelepült, vagy áttelepült leszármazottja volt?.....
.....
8. Milyen dokumentumokkal rendelkezik az áttelepüléssel kapcsolatban?.....
.....
9. Volt-e valaha felmenői szülőföldjén? Ha igen, hány alkalommal és kinél?.....
.....
.....
10. Tartják-e a kapcsolatot a szlovákiai rokonokkal?
- ha igen milyen módon?.....
- ha nem, miért nem?.....
11. Őriz-e, vagy ismer-e gútai hagyományokat, ha igen melyeket?.....
.....
.....
12. Részt vett-e, a községben tartott 50., vagy a 60. évfordulás megemlékezésén?
nem mindkettőn 50. 60.
13. Fontosnak tartja-e az eseményekről való megemlékezést?.....
.....
14. Utódai nevelésben fontosnak tarja, hogy ismerjék származásukat?
igen nem
Ha igen, miért és mit tesz ennek érdekében?.....
.....
Ha nem, miért nem?.....
.....
15. Mit tud a Benes-dekrétumokról és mi a véleménye arról, hogy a mai napig hatályban vannak?.....
.....

Odpis:

Okresný národný výbor v Komárno

Číslo:/194.....

Potvrdenie o národnosti

Okresný národný výbor v Komárno potvrdzuje, že Robert Ungelieder, narodený(á) dňa 17. dec. 1917 v obci Guta, t. č. bytom v Guta ulica Košeťová ním. č. d. 2 prihlásený(á) v smysle vyhlášky poverenka vnútra zo 17. júna 1946, číslo 20.000.1-IV.1-1946, je podľa ústavného dekrétu prezidenta Republiky z 2. augusta 1945, číslo 33 Sb.

slovenskej národnosti.

Toto potvrdenie vzťahuje sa i na manželku rod., narodenú dňa

na ich deti:

1., nar. dňa
2., " "
3., " "
4., " "
5., " "
6., " "

a na týchto členov domácnosti:

1. Robert Ungelieder, nar. dňa 17. dec. 1917
2.
3.
4.

Komárno, dňa 194.....

.....
MP.
.....
.....

Za hodnovernosť tohto odpisu.

..... dňa 194.....

MP. Podpis:

1 PRE POVERENCTVO VNUTRA.

2. melléklet: Igazolás a reszlovakizációról

f) Zvláštné tržné plodiny: — Kuličkové plodiny: —
 g) Stav jednotlivých druhov hospodárskych zvierat v bydlisku presídlenca podľa posledného sčítania v roku: — Az áttelepülő községek állatállománya az utolsó összeírási adatok szerint, 1936-évi adatok.

Druh zvierat: — Az állat neve:	Plemeno: — Faj:	Počet kusov: — Darab szám:	Druh zvierat: — Az állat neve:	Plemeno: — Faj:	Počet kusov: — Darab szám:
koné — lovak		1084	kozy — kecskék		32
hovászdob — szarvasmarha		3294	husy — lójak		227
csipacok — sertések		3669	szilvák — tyúkfélék		6519
ovca — juhok		4	kaçlak — kacskák		117

h) Počet obyvateľov bydliska presídlencovho: — Az áttelepülő lakóhelyének lélekszáma: 1193
 i) Vzdialenosť obce od nakladacej stanice: — A község távolsága a rakodó állomástól km.: 11
 j) Konzunné strediská: — Fogyasztási központok:

Název obce: — A község megnevezése:	Távolság: — A távolság mértéke km.:	Název obce: — A község megnevezése:	Távolság: — A távolság mértéke km.:
A Jankov	11 km		
Komárov	13 km		

k) Robotnícke pomery: — Munkás viszonyok: 70-100
 l) Iné charakteristiky: — Egyéb ismérvek:

2. Údaje, vzťahujúce sa na majetok presídlenca: — Egyéni gazdasági adatok:
 a) Vzdialenosť hospodárskeho dvora od obce: — A gazdasági udvar távolsága a községtől

Km.:
 b) Leží hospodársky dvor v intraviláne? — A gazdasági udvar belterületen fekszik-e?
 c) Vzdialenosť hospodárskeho dvora od bradskej: — A gazdasági udvar távolsága a kövesúttól km.:
 d) Druh a stav cistě na nakladaciu stanicu: — A rakodó állomásra vivő út minősége és állapota:
 e) Iné údaje o majetku presídlenca: — Egyéb egyéni gazdasági adatok:

100 m
 Kőműves ház - téglás - kőműves ház - kőműves ház
 Kőműves ház - téglás - kőműves ház - kőműves ház

Távo vložka sa zatína stranou č.: 7
 Ezen betét kezdő oldalánál: 7
 Strana č.: 7
 Oldal sz.: 7

Meno presídlenca: Kollonics Nagy
 Az áttelepülő neve: Jutta
 Bydlisko presídlenca: Jutta
 Az áttelepülő lakóhelye: Jutta

Vložka — Betét A

1. Všeobecné hospodárske údaje: — Általános gazdasági adatok:

- a) Celková výmera chotára bydliska presťahovalcovho k. j.: 26 1/2 aár: 1884
 Az áttelepülő községe határáinak területe k. j.: 26 1/2 aár: 1884
 b) Z toho je: — Ebből: k. h.: 9 105 1594
- orná páda — szántóföld
 - záhrady — kertek:
 - a) ovocné — gyümölcsös
 - b) ovocné školky — faiskólák
 - c) zeleninárske — zöléségek
 - d) kvetinárske — virágos
 - e) iné záhrady — egyéb kertek
 - hály — rétek
 - pasienky — legelők
 - vinohrady — szőlők:
 - a) vinice — szőlőkertek
 - b) americké matečné sady — amerikai anyatelepek
 - c) viničné školky — szőlőiskolák
 - lezy — erdők
 - trsteniská — nádasok
 - vodná plocha alebo močiare — víz és vízenyós terület
 - parfikáty — hasznosítható terméketlen terület
 - neplodná plocha — terméketlen terület

c) Hlavné plodiny: — Főtermények:
 Pálinka, rozs, árpa, zab, kukurica, zrna, cukorrépa, krmná repa, zemiaky, búza, paprika, paradicsom, lucerna, lucerna-széna, vlna, mások

d) Priemerná úroda jednotlivých druhov plodín podľa statistiky z posledných 5 rokov v chotári bydliska presídlenca na 1. k. j. (1600 aár): — Az egyes termények évi átlagtermése az utolsó 5 év átlagában k. h. (1600 aár) az áttelepülő községe határáiban:

- Pšenica: — Buza: 9
- Raz: — Rozs: 9
- Jacmen: — Árpa: 9
- Oves: — Zab: 9
- Kukurica v zrne: — Szemes kukurica: 9
- Cukrová repa: — Cukorrépa: 9
- Krmná repa: — Takarmányrépa: 9
- Zemiaky: — Burgonya: 9
- Hlavné tržné plodiny: — Főbb piaci termények:
 - 9. Tabak: — Dohány: 9
 - 10. Paprika: — Paprika: 9
 - 11. Paradicsom: — Paradicsom: 9
 - 12. III. kapusta: — Fej. kaposzta: 9
 - 13. Seno lúčne: — Réti széna: 9
 - 14. Suš. érv. dat.: — Vöröshere-széna: 9
 - 15. Suš. lucerna: — Lucerna-széna: 9
 - 16. Vlna: — Bőr: 9

Táto vlozka sa začína stranou č.: 17 Strana č.: 17
 Ezen betét kezdő oldalszáma: 17 Ezen betét végző oldalszáma: 17

Súpisová komisia č.: I Měno prezidencie: Koloman Nagy
 Az észterói bizottság sz.: I Az átteleplős neve: Koloman Nagy
 Súpisový hárok č.: 2 Bydliskó prezidencie: Gábor Nagy
 Az észterói IV sz.: 2 Az átteleplős lakóhelye: Gábor Nagy

Vlozka — Betét: A. III.

III. Lúky: — Rétek:

1. Parcelné číslo: 1370 stah: 1370
 A parcelák hrsz.: 1370 Terület összesen: 1370 k. h. 1370 ol:
2. Do ktorej akostnej triedy patris: mad. I.
 Milyen minőségű osztályba tartoznak: mad. I.
3. Celková výmera: 18 k. j. 18 stah: 18
 Terület összesen: 18 k. h. 18 ol:
4. Úhrnný vlastnícky podiel presídľovaných členov rodiny: — Az átteleplős családtagok tulajdoni hányadrésze összesen: 100 %

5. Priemerná úroda v posledných 5 rokov na 1. kat. jutre (1600 stah): — Az utolsó 5 év termésének évi átlaga k. holdenként (1600 ol): 300

a) Seno a otava spolu: — Anyaszéna és sarjú-széna összesen: 9

6. Akost' séné: — A széna minősége: plévis - pohľadka

7. Či je lúka prirodzená, alebo obnovená? — Természetes vagy műveléses-e a rét? prir. term.

8. Stav ošterenia: — A rét karbantartottsága: kezeles - plévis

9. Druh ornice: — A talaj neve: medobúvka - kőszőlő föld

10. Druh spodiny: — Az altalaj neve: prémillonitá - kőszőlő föld

11. Je lúka horská alebo rovinná? — Hegyi vagy síksági-e a rét? prímá - síkság

12. Leží lúka v zaplavovanom (inundácnom) území? — Ártériálban fekszik-e a rét? x

13. Či sa lúka umelé zavlažuje? — Be van-e rendezve a rét műveléses öntözésre? 1
 (zavodňovacie kanály sa spŕia na vlozke B, mŕtory a pumpy na vlozke G. — Öntöző csatornák a B, gépek és pumpák a G. betétben veendőek fel.)

14. Hladina trvalej spodnej vody je v hĺbke: — A talaj vízszintje a talajfelületétől cm: 300

15. Koľko nájomného sa platí za 1 k. j. podobecnej lúky ročne v chotári obce prezidencie: — Mennyi a használt földnek a lúka bérleti díja évente a községnek határában: 2

a) V peniazoch v roku 1938: — 2 Pengő: 2
 Pénzben 1938. évben: 2

b) V obilninách alebo v sene (druh a o) — 2
 Gabonában vagy szénában (a gabona neve és o): 2

16. Prístupnosť lúky: — A rét megközelíthetősége: plévis - kőmpis

17. Priemerná vzdialenosť lúky od hospodárskeho dvora prezidencie: — A rétnek átlagos távolsága a gazdálkodási udvarától km: 2

18. Predpokladaná úroda sene na korení v deň súpisu: — Az előrelátható labonálló termés szénában összesen idején: 2

19. Poznámky pri súpise: — Megjegyzések az összeírásnál: Nagy Koloman és Nagy Gábor

Táto vlozka sa začína stranou č.: 15 Strana č.: 15
 Ezen betét kezdő oldalszáma: 15 Ezen betét végző oldalszáma: 15

Súpisová komisia č.: I Měno prezidencie: Koloman Nagy
 Az észterói bizottság sz.: I Az átteleplős neve: Koloman Nagy
 Súpisový hárok č.: 2 Bydliskó prezidencie: Gábor Nagy
 Az észterói IV sz.: 2 Az átteleplős lakóhelye: Gábor Nagy

Vlozka — Betét: A. I.

I. Omná páda: — Szántóföld:

1. Parcelné číslo: 1370 stah: 1370
 A parcelák hrsz.: 1370 Terület összesen: 1370 k. j. 1370 ol:
2. Do ktorej akostnej triedy patris: mad. I.
 Milyen minőségű osztályba tartoznak: mad. I.
3. Celková výmera: 18 k. j. 18 stah: 18
 Terület összesen: 18 k. h. 18 ol:
4. Úhrnný vlastnícky podiel presídľovaných členov rodiny: — Az átteleplős családtagok tulajdoni hányadrésze összesen: 100 %

5. Priemerná úroda v posledných 5 rokov na 1. k. j. (1600 stah): — Az utolsó 5 év termésének évi átlaga k. holdenként (1600 ol): 300

a) Pšenica: — Buza: 9 q 9 b) Tabak: — Dobány: 9 q 9
 c) Raž: — Rozs: 9 q 9 d) Paprika: — Paprika: 9 q 9
 e) Jčmeň: — Árpa: 9 q 9 f) Paradajky: — Paradajom: 9 q 9
 g) Ovos: — Zab: 9 q 9 h) HI. kapusta: — Fej káposzta: 9 q 9
 i) Kukurica: — Kukorica: 9 q 9 m) Suš. červ. dat.: — Vöröshere-széná: 9 q 9
 j) Cukr. repa: — Cukorrépa: 9 q 9 n) Suš. lucerna: — Lucerna-széná: 9 q 9
 k) Zemiaky: — Burgonyaból: 100 q 100- 6. Druh ornice: — A talaj neve: medobúvka - kőszőlő föld
- 7. Z toho je: — Ebből: 100 q 100
- a) Strkovitá: — Kavicsos %-ban: 100 % 100
- b) Piesočná: — Homokos %-ban: 100 % 100
- c) Sólne: — Sós %-ban: 100 % 100
- d) Raselínovitá: — Tüzegetes %-ban: 100 % 100
- e) Hlbka ornice: — A feltalaj mélysége cm: 10 10
- f) Druh spodiny: — Az altalaj neve: prémillonitá - kőszőlő föld
- g) Vhitedosť: — Domborzati viszonyok: 10 10
- h) Leží na rovine: — Síkságon fekszik %-ban: 100 % 100
- i) Leží na kopci: — Domboldalon fekszik %-ban: 0 % 0
- j) Leží na stránom svahu: — Mérédek lejtőn fekszik %-ban: 0 % 0
- k) V zaplavovanom (inundácnom) území leží: — Ártériálban fekszik %-ban: 0 % 0
- l) Keďy bola v posledných 5 rokoch povoden na pozemkoch: — Az utolsó 5 évben mikor volt a földeteken árvíz: 0 0
- m) Hladina trvalej spodnej vody je v hĺbke: — A talaj vízszintje a talaj felületétől cm: 300 300
- n) Koľko nájomného sa platí za 1 k. j. podobecnej pozemkov ročne v chotári obce prezidencie: — Mennyi a használt földnek a lúka bérleti díja évente a községnek határában: 2 2
- o) V peniazoch roku 1938: — 2 Pengő: 2 2
 Pénzben 1938. évben: 2 2
- p) V obilninách (druh a o) roku 1938: — 2 2
 Gabonában (a gabona neve és o) 1938. évben: 2 2
- q) Priemerná vzdialenosť pozemkov od hospodárskeho dvora prezidencie: — A szántóföldnek átlagos távolsága az átteleplős gazdálkodási udvarától km: 2 2
- r) Poznámky pri súpise: — Megjegyzések az összeírásnál: Nagy Koloman és Nagy Gábor

Strana č.: 41
 Oľadaj sz.: 41

Táto vložka sa začína stranou č.:
 Ezen betét kezdő oldalán:
 Supisová komisia č.: Nagy István
 Az áttelepítő neve: Nagy István
 Bydliško prezidencija:
 Supisoví rodák č.: 117
 Az áttelepítő lakóhelye: 117

**VLOŽKA:
 BETÉT: C. XVII.**

XVII. Studne — Kutak:

1. Ohnnyé vlastnický podiel, presídľovaných členov rodiny — Az áttelepülő családtagok tulajdonú hányadrésze összesen: 117

2. Studňa je kopaná alebo vŕtaná? — Fúrót vagy ásott-e a kút? Képvény - ácsolt

3. Kde leží studňa? — Hol fekszik a kút? Studne č. 117 - májovom

4. Príemer studne — Kút átmérője m. 68 cm

5. Hĺbka studne — A kút mélysége m: 6 m

6. Materiál stien studne v % — A kút falának építési anyaga %-ban: 100% - tepla - tepla

7. Druh a materiál nadstavby studne v % — A teleptmény neve és építési anyaga %-ban: 100% - deska

8. Materiál krytia studne v % — A kút befedésének anyaga %-ban: /

9. Materiál strechy studne v % — A kút tetelének építési anyaga %-ban: /

10. Čerpacie zariadenie — Vizumelő berendezés: vzhľad, názov - gromozník

11. Vzdialenosť od miesta hlavného užívania — Távolság a fő vízhasználati helytől km: /

12. Celkový stav použiteľnosti v % — Általános karbantartottsága %-ban: 60%

13. Stav vody zočerpová úcteli, alebo nezodpovedá? — A vízbősége a használat céljának megfelel-e? Ács - vana 1905

14. Rok stavby — Az építés éve: 1905

15. Predpokladaná doba trvania odo dňa súpisu rokov — A kút előreláthatólag hány évig használható az éseztárs napjától: 60 év

16. Rok posledného čistenia — Az utolsó tisztítás éve: 1995

17. Stavebný náklad — Az építés költsége Kcs: 10000 - vana - pengó

18. Poznámky pri súpise — Megjegyzések az éseztársnál: /

02 39

23. Počet hlavných miestností — A főhelyiségek száma: /

24. Počet vedľajších miestností — A mellékhelyiségek száma: /

25. Má budova vodovod? — Van-e vízvezeték? /

26. Má budova kanalizáciu? — Van-e az épületnek csatornázás? /

27. Má budova elektrifikáciu? — Van-e az épületben villanyvilágítás? /

28. Má budova plynové vedenie? — Van-e az épületben gázvezeték? /

29. Má budova ústredné kúrenie a aké? — Van-e az épületben központi fűtés és milyen? /

30. Má budova vetracie zariadenie? — Van-e az épületben szellőztető berendezés? /

31. Má budova splákováce záchody a kolky? — Van-e az épületben vízóblítós klozet és mennyi? /

32. Iné vnútorné zariadenia — Egyéb belső berendezések: /

33. Zvláštna stavebná oprava — Különleges építési mód: /

34. K čomu je budova prístupná? — Mibe van az épület hozzáférhető? Képvény - ácsolt

35. Ako vyhovuje budova svojmu účelu — Megfelele az épület rendelkezésének? /

36. Aká je kapacita budovy? — Az épület befogadó képessége? /

37. Stav všeobecnej použitelnosti v % — Az épület általános karbantartottsága %-ban: 100% - tepla - tepla

38. Vzdialenosť budovy od strechy úbece — Az épület távolsága a közeg központjától, km: /

39. Vzdialenosť budovy od hospodárskeho dvora presídľovaných — Az épület távolsága az áttelepülő gazdasági udvarától, km: /

40. Rok stavby — Az építés éve: 1905

41. Predpokladaná doba trvania odo dňa súpisu rokov — Az épület előreláthatólag hány évig használható az éseztárs napjától: 60 év, vana - vana

42. Stavebný náklad — Az építés költsége Kcs: 1930

43. Adaptívny náklad — Az adaptációs költség Kcs: /

44. Adaptívny náklad — Az adaptációs költség Kcs: /

45. Rok renovácie — A renoválás éve: /

46. Renovatívny náklad — A renoválás költsége Kcs: /

47. Poznámky pri súpise — Megjegyzések az éseztársnál: /

Táto vlozka sa začína stranou č.: 69
 Ezen betét kezdő oldalazsma: 119
 Táto vlozka koncí sa stranou č.: 67
 Ezen betét végso oldalazsma: 117

Súpisová komisia č.: I Memo predsedlencia: Happy Koltman Strana č.:
 Az ószetró bizotts. sz.: 2 Az áttelepló neve: Happy Koltman Oldal sz.:
 Súpisový hárók č.: 2 Bydlisko predsedlencia: Happy Koltman
 Az ószetró iv sz.: 2 Az áttelepló lakóhelye: Happy Koltman

Vlozka: **Dia.**
 Betét: **Dia.**

1. Ovocné stromy mimo pestovaných ovocných záhrad - Nem zart gymölcsösben álló gymölcsfák:
 a) Vysoké kmene a polokmene - Magas és közepes törzstiek.

Rozné číslo	Kvantita	Druh - Neme	Vek, rokov	Druh, szam	Zdravostny stav	Kategória	Cena za jednotku		Cena celkom		Poznamky a podpisy
							Egyseg ár	Valuta	Kcs	Pg6	
1	a	Jablone	1-5	5	1	1					
	b	Almafák	6-10	5	1	1					
	c		11-20	5	1	1					
	d		21-	5	1	1					
2	a	Hrusky	6-10	4	1	1					
	b	Körtefák	11-20	4	1	1					
	c		21-	4	1	1					
3	a	Szilvy	1-5	6	1	1					
	b	Szilvafák	6-10	6	1	1					
	c		11-20	6	1	1					
	d		21-	6	1	1					
4	a	Cseresznye	1-5	2	1	1					
	b	Cseresznyefák	6-10	2	1	1					
	c		11-20	2	1	1					
	d		21-	2	1	1					
5	a	Viane	1-5	1	1	1					
	b	Meggyfák	6-10	1	1	1					
	c		11-20	1	1	1					
	d		21-	1	1	1					
6	a	Marhule	1-5	1	1	1					
	b	K. barackfák	6-10	1	1	1					
	c		11-20	1	1	1					
	d		21-	1	1	1					
7	a	Broskyne	1-5	1	1	1					
	b	Ószi barackfák	6-10	1	1	1					
	c		11-20	1	1	1					
	d		21-	1	1	1					
8	a	Orechy	1-5	1	1	1					
	b	Diófák	6-10	1	1	1					
	c		11-20	1	1	1					
	d		21-	1	1	1					
9	a	Mandle	1-5	1	1	1					
	b	Mandulfák	6-10	1	1	1					
	c		11-20	1	1	1					
	d		21-	1	1	1					
10	a	Csattany	6-10	1	1	1					
	b	Gezetenyefák	11-20	1	1	1					
	c		21-	1	1	1					
11	a	Morusse	1-5	1	1	1					
	b	Szederfák	6-10	1	1	1					
	c		11-20	1	1	1					
	d		21-	1	1	1					
12	a	Cebule	1-5	1	1	1					
	b	Birs	6-10	1	1	1					
	c		11-20	1	1	1					
	d		21-	1	1	1					
13	a	Lieskovec	1-5	1	1	1					
	b	Mogyoró	6-10	1	1	1					
	c		11-20	1	1	1					
	d		21-	1	1	1					
Spolu: - Összesen: <u>69</u>											

DK - Malacky

Táto vlozka sa začína stranou č.: 69
 Ezen betét kezdő oldalazsma: 119
 Táto vlozka koncí sa stranou č.: 67
 Ezen betét végso oldalazsma: 117

Súpisová komisia č.: I Memo predsedlencia: Happy Koltman Strana č.:
 Az ószetró bizotts. sz.: 2 Az áttelepló neve: Happy Koltman Oldal sz.:
 Súpisový hárók č.: 2 Bydlisko predsedlencia: Happy Koltman
 Az ószetró iv sz.: 2 Az áttelepló lakóhelye: Happy Koltman

Vlozka: **D.**
 Betét: **D.**

Rastliny a polný inventár - Növény és mezeti leltár.
 1. Rekapitulácia rastlín a polného inventára - A növény és mezeti leltár összefoglalása.

Rok, z - Folyó szám	b	c	d			e	f	g
			Výmerna Terület	Množstvo	Mennyiség			
	Druh - Neme	k. j. stah ² k. h. 20 ² ár ²	kus	kg	lit.	m ³	Kcs	Pg6
I.	Óvodné stromy mimo pestovaných ovocných záhrad - Nem zart gymölcsösben álló gymölcsfák							
II.	Lesné stromy mimo lesa - Nem erdőben álló erdei fák							
III.	Polný inventár - Mezői leltár a) Növények a földön - csak a következő évi termékre fordított befektetések b) Ártod na koreni - Látton álló termés							
IV.	Rövid - Külföldiek							
Calkom - Összesen								

Táto vložka sa začína stránou č.: 13
 Ezen betét kezdő oldalazsám: 13
 Súpisová komisia č.:
 Az észteró bizottság sz.: 13
 Súpisový hárok č.:
 Az összeró iv sz.: 13

Táto vložka končí sa stránou č.: 14
 Ezen betét végző oldalazsám: 14
 Súpisová komisia č.:
 Az észteró bizottság sz.: 14
 Súpisový hárok č.:
 Az összeró iv sz.: 14

Vložka D II.
 Betét

II. Mimo lesa stojace lesné stromy – Nem erdőben álló erdei fák:

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k		l
										Cena za m ³ Egységár m ³	Cena dteva celkom Érték összesen	
Druh Fajta	Vek rokov - Kor év	Výška v m Felmagasság m	Kategória	Klasa	Pgó	Klasa	Pgó	Klasa	Pgó	Klasa	Pgó	Pozmínka a poplatky Megjegyzések aláírások
2	4	3	1									
3	3	15	1									
4	7	4	1									
5 fűszereket tartalmazó a fűszereket tartalmazó a fűszereket tartalmazó												

Táto vložka sa začína stránou č.: 10
 Ezen betét kezdő oldalazsám: 10
 Súpisová komisia č.:
 Az észteró bizottság sz.: 10
 Súpisový hárok č.:
 Az összeró iv sz.: 10

Táto vložka končí sa stránou č.: 11
 Ezen betét végző oldalazsám: 11
 Súpisová komisia č.:
 Az észteró bizottság sz.: 11
 Súpisový hárok č.:
 Az összeró iv sz.: 11

Vložka D I b.
 Betét

I. Ovocné stromy mimo pestovaných ovocných záhrad – Nem zárt gyümölcsösben álló gyümölcsfák:

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k		l
										Cena za jednotku Egységár	Cena celkom Érték összesen	
Druh - Neme	Vek rokov Kor év	Dél. szám	Záróhely állp. Záróhely állp.	Klasa	Pgó	Klasa	Pgó	Klasa	Pgó	Klasa	Pgó	Pozmínka a poplatky Megjegyzések aláírások
2	10	10										
3	10	10										
4	10	10										
5	10	10										
6	10	10										
7	10	10										
8	10	10										
9	10	10										
10	10	10										
11	10	10										
12	10	10										
13	10	10										
14	10	10										
Spolu: - Összesen: 16												

Táto vložka sa začína stranou č.: 1
 Ezen betét kezdő oldalazama: 1
 Számszavú komiszió č.: 1
 Az összeró bizottság sz.: 2
 Számszavú hárok č.: 2
 Az összeró iv sz.: 2

Táto vložka končí sa stranou č.: 1
 Ezen betét végző oldalazama: 1
 Számszavú komiszió č.: 1
 Az áttéplő neve: 1
 Számszavú hárok č.: 2
 Az áttéplő lakóhelye: 1

Vložko: **DIIIa.**
 Betét: **DIIIa.**

III. Pofný inventár — Mezei leltár:

c) Náklady na budúcu úrodu — A következő évi termésre fordított befektetések.

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l
1.	Podmiatka — Terülatának	400									
2.	Orba stredná — Középsőmérés										
3.	Orba hľadáč — Melyszántás										
4.	Príprava a sáňo — Előkészítés és vetés										
5.	Príprava a sadenie — Előkészítés és ültetés										
6.	Vysiate osivo — Bevetett mag										
a	Práca - földművelés	300 220									
b	Árnyékolás	125 700									
c	Árnyékolás	100 100									
d	Árnyékolás	171 700									
e	Árnyékolás	800 7									
g											
h											
i											
j											
k											
l											
m											
n	Výsledok súčtu — Killettett torony	338 400									
7.											
a	Zemély-ábrány										
b											
c											

DK - Malesy

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l
8.	Lucerna a žetelina v roku seby Lucerna és ártaló v évő szője										
9.	Lucerna a žetelina v 1. roku po seby 1. éves lucerna és vőőőőőő										
10.	Lucerna v 2. a ďalšom roku po seby 2. éves vagy őőőőőő lucerna										
11.	Iné trvalé plodiny — Más őőőő őőőőny										
a											
b											
c											
d											
12.	Mástalný hároj v 1. roku — 1. éves ártaló trágyázás										
13.	Mástalný hároj v 2. roku — 2. éves ártaló trágyázás										
14.	Bežná práca ôľé — Középsőmérés										
a	Árnyékolás — ártaló										
b	Árnyékolás — ártaló										
c	Árnyékolás — ártaló										
d	Árnyékolás — ártaló										
e	Árnyékolás — ártaló										
f	Árnyékolás — ártaló										
g											
h											
i											
15.	Práca záprahová — Fogyott munka										
a	Árnyékolás — ártaló										
b	Árnyékolás — ártaló										
c	Árnyékolás — ártaló										
16.	Rôzne — Különfélék										
	Sjôlu — összesen										
17.	Poznámký — Megjegyzések										

*Práca záprahová — Fogyott munka. Az
 munka az év 12-14 m 3 közötti területen, az
 ártaló és a lucerna közötti területen, az
 ártaló és a lucerna közötti területen, az
 ártaló és a lucerna közötti területen.*

Súpisová komisia č.: **I** Strana č.: **3**
 Az összeíró bizottság sz.: **I** Oldal sz.: **3**
 Súpisový hárók č.: **D**
 Az összeíró IV sz.: **D**

Zápisnica o súpise: — Jegyzőkönyv az összeírásról:

naplósána dňa **M** mesiac **VII** rok **1947** év
 Felvételzett: nap **10** a fenti megnevezett átteleplülővel

přítomnosti týchto členov miestnej súpisovej komisie:
 a helyi összeíró bizottság alábbi tagjai jelenlétében:

a) helyi zápisosvateľ:
 cseh szlovák jegyzőkönyvvizsgáló: **Ľepavský Štefan**

b) zástupca maďarských úradov:
 a magyar hivatalos képviselő: **Aladár Balogh**

c) dôverník(ici) z radov miestnych predsedníctiev:
 megbízott(ak) az átteleplülők sorából: **Rudolf Jozsef Gyurat.**

d) preberajúci orgán:
 átvéző község: **...**

Presídenc bol súpisovou komisiou upozornený, aby podľa svojho najlepšieho svedomia a vedomia pravdive udal k súpisu všetky svoje zanechané majetkové sčítateľky, zároveň aby tieto čo do množstva a kvality tak, ako ich k súpisu prihlási, preberajúcemu orgánu odovzdal, a aby vzal na známosť, že zanechaný majetok oňom súpisu prechádza do výlučného vlastníctva štátu jeho dosávadného bydliska. Upozornený bol ďalej, aby na všetky otázky súpisovej komisie odpovedal podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia pravdive a aby úmyselne nič nezatajoval a nesťrefoval.

Presídence na výzvu súpisovej komisie predkladá k nahliadnutiu nízruvšetene doklady a odpovedí na komisiou kladené otázky.

Az összeíró bizottság figyelmezteti az átteleplülőt arra, hogy a legjobb tudomása és lelkiismerete szerint a valóságnak megfelelően valjja be az összeírásnál hátrahagyott vagyonárnyait, valamint arra, hogy ezen vagyonárnyakat mennyiségük és minőségük szerint úgy, ahogy azokat az összeírásnál bevalósítják, átvevő községnek átadai köteles. Az átteleplülő tudomásul veszi, hogy az összeírt vagyonárnyak az összeírás napján eddigi lakóhelye államának kizárólagos birtokába mennek át. Tudomásul veszi továbbá azt is, hogy az összeíró bizottság kérdéseire a legjobb tudomása és lelkiismerete szerint az igazságnak megfelelően köteles válaszolni, és a kérdésekre vonatkozólag semmit sem hallgathat el és mindent a valóságnak megfelelően kell előadnia.

Az átteleplülő az összeíró bizottság felhívására betekintés végett előterjeszti az alább felsorolt okmányokat és válaszol a bizottság kérdéseire.

Táto vložka sa začína stranou č.: **63**
 Ezen betét végéig oldalszáma: **63**
 Súpisová komisia č.: **I** Strana č.: **63**
 Az összeíró bizottság sz.: **I** Oldal sz.: **63**
 Súpisový hárók č.: **D**
 Az összeíró IV sz.: **D**

**VLOŽKA: E.
 BETÉT:**

Vyplňte súpisovú komisia — Az összeíróbizottság tölti ki.
 Vyplni sa pri ocenení — Az értékelésnél töltendő ki.

a	b	c	d		e
			Cena celkom Érték összesen	Pengő	
Popis podstaty: Meno a dáta pohľadávajúceho osobu, poncovanie a údaje o zúčastnenosti; meno povinného osobu, poncovanie služobnej nehmotnosti, dátum, spôsob vzniku práva a doba trvania. Lévyvel teljes: A jogosult személy neve, valamint a föligatlan megnevezése és adatai; a kötelezett személy neve, valamint a szolgáló ingatlan pontos megnevezése; a jog keletkezésének ideje, módja és tartama.	Valtura				Pozmůvky a podklady Megjegyzések és alátámasztások
I	10. július 1947. évi július 10-án	1000 forint	20-	100.	
II	1000 forint	1000 forint			
III	1000 forint	1000 forint			
IV	1000 forint	1000 forint			
V	1000 forint	1000 forint			
VI	1000 forint	1000 forint			
VII	1000 forint	1000 forint			
VIII	1000 forint	1000 forint			
IX	1000 forint	1000 forint			
X	1000 forint	1000 forint			
XI	1000 forint	1000 forint			
XII	1000 forint	1000 forint			
XIII	1000 forint	1000 forint			
XIV	1000 forint	1000 forint			
XV	1000 forint	1000 forint			
XVI	1000 forint	1000 forint			
XVII	1000 forint	1000 forint			
XVIII	1000 forint	1000 forint			
XIX	1000 forint	1000 forint			
XX	1000 forint	1000 forint			
XXI	1000 forint	1000 forint			
XXII	1000 forint	1000 forint			
XXIII	1000 forint	1000 forint			
XXIV	1000 forint	1000 forint			
XXV	1000 forint	1000 forint			
XXVI	1000 forint	1000 forint			
XXVII	1000 forint	1000 forint			
XXVIII	1000 forint	1000 forint			
XXIX	1000 forint	1000 forint			
XXX	1000 forint	1000 forint			

5. Készpénz, betétek, értékpapírok, valuták és devizák átvitelére vonatkozó intézkedések külön véghatározatban nyernék szabályozást.

6. Történelmi vagy műemlékek [Egyezmény VI. cikk (3) be] az az ingóság minőségét, amelyet a történelmi és műemlékek védelmére hivatott szerv történelmi vagy műemlékek tart nyilván. Amennyiben a történelmi vagy műemléket a tulajdonos nem viheti megvétel, azt szabadon értékesítheti.

7. Az áttelepülő iparosok, gyárosok és kereskedők — tekintet nélkül a II. cikk (1) bekezdésében foglalt rendelkezésre — gépek, berendezéseket, felszereléseket, számszámokat áru- és anyagszámláikat magukkal vihetik.

8. Amennyiben előfordult volna, hogy az áttelepülők ingóságai közül az illetékes felvásárló vagy igénybevevő eszszelvények illetve magyar szervek az ingóságokat igénybe vették vagy átvették és nem fizették volna ki értékét a megállapított árat, ilyen esetben még az áttelepítést megelőzően, legalább 15 nappal a teljes értékét ki kell fizetni.

9. Az a köztudománnyal, hogy a vételárat az áttelepülőknek nem fizették ki, hitelkérdésben igazolni kell.

10. Az igazolás kifizette módon történhetik.

a) Átvételi elismervényvel lezárja az áru- és anyagszámlát, amelyben megjelöli az áru- és anyagszámlát, pl. bont kapott, ebben az esetben az ellenértéket a helyszínen ki kell fizetni; b) ha az igénybevétel ellenérték kifizetése nélkül és elismervény nélkül történt, ebben az esetben a bejelentésről jegyzőkönyvet kell az összeresztő az összeresztő bizottságok felvenni és azt tanuvalomásokkal kell valószínűsíteni.

11. Ha az összeresztő bizottság a kárisérv jogossága tekintetében nem egyezik meg, az a jegyzőkönyvet a becsatolandó tanuvalomásokkal és az áttelepülő által szükségesnek vélt egyéb iratokkal elbírálás és végleges döntés végett a Vegyesbizottság illetékes tagozatához kell bejuttatni. A megállapított kárértései összeget készpénzek átvitelére (transzfer) megállapítandó módokra vonatkozóan kell elszámolni.

12. Az áttelepülő személy a jelen cikk értelmében korlátozás alá nem eső szokat az ingóságokat, amelyeket nem kíván átszállítani,

szabadon értékesítheti vagy azokkal tulajdonjogából kifolyólag másoké is rendelkezhetik.

13. A jelen cikkben, ha az összeresztő a IV. cikk (1) bekezdésében megnevezett 4 termenyből nagyobb mennyiség van az áttelepülő készletében, úgy a felvásárlásra illetékes szerv után gondoskodni kell arról, hogy az áttelepülő a meghaladó készletét felajánlhassa és azt az említett szerv az összeresztés előtt közzételesen átvegye és az ellenértéket az áttelepülőknek kifizesse.

V.

Az áttelepülő rendelkezési joga ingóságairól.

1. Mindezt szerződő fél kötelezettséget vállal annak elősegítésére, hogy az áttelepülő személy, amennyiben ez a véghatározat másként nem rendelkezik, összes ingóságaival szabadon rendelkezhesik. A szabad rendelkezési jog nem vonatkozik az ingóságokra a jelen véghatározat hatálybalépése előtt harmadik személy javára bíró irántékedés alapján fennálló biztositási, kielégítési, zárlati és hasonló jogokra.

2. Ha az áttelepülő ingóságait önkényes beavatkozás folytán másoknak birtokába kerültek, ezeket az ingóságokat legkésőbb az összeresztés alkalmával vissza kell adni. A visszaadás tekintetében a jelentőre összeresztő bizottságok vagy ellenőrző szervek döntenek a határozatok végrehajtására kárhatalom segítségével vehetők igénybe.

3. A közintézményekre szervezett zálogjogok hatályukat veszítik, ezen a címen senkinek az ingósága vissza nem tartható.

VI.

Az áttelepülő ingó és ingatlan vagyonára kirendelt nemzeti gondnok (náróndny správen) rendelt nemzeti gondnok (náróndny správen) kirendelésének megszüntetése és elszámolása.

1. Az áttelepülésre kijelöltek vagyona kirendelt nemzeti gondnok (náróndny správen) kirendelésének megszüntetése és elszámolása.

2. Az illetékes eszszelvények hatóságok köztétesek haladéktalanul gondoskodni arról, hogy a nemzeti gondnok a megmaradt vagyont — a tulajdonos, a tulajdonos által választott két tanu és a kirendelés eszközölő hatóság részéről eljáró köztétes fogalmitásban — leltárba és jegyzőkönyvbe foglalják és a nemzeti gondnok tevékenységéről haladéktalanul elszámoljon. A nemzeti gondnok a gondnokság megszüntetése idejében felvevett és a kirendelésének megszüntetésekor felvevett lel-

4. melléklet: Az ingóságok el-és átszállítása tárgyában kiadott 26. számú véghatározat

VIII.

Egyéb rendelkezések.

A községi elbíróságok (nemzeti bizottságok) kötelesek az Egyszemély alírása idejében (1946. február 27.) vagy azt követően az áttelepült tulajdonát képező állatokra a járulatelveleket kiállítani és beadni abban az időpontban, amikor az áttelepítésre kijelölt személy azt kéri.

IX.

Záró rendelkezések.

1. A 23. véghatározatban megállapított ösztönzési utastásnak, tájékoztató felhívásnak és ösztönző ívnek a jelen véghatározatnak megfelelő szövegcserejét és módosítását a Végrehajtó Bizottság a gazdasági szabotizmus elleni védekezés érdekében a jelen véghatározat alapján a legkorábbi időn belül külön véghatározatban állapítja meg. A 23. szám véghatározatban megállapított nyomatványok közül a tájékoztató felhívás, az ösztönzési utastás, az előzetes ösztönzési ív és az ösztönző ívnek az ingószolgokra vonatkozó lapjai nem használhatók és azokat meg kell semmisíteni.

2. A Végrehajtó Bizottság ugyanakkor a legkorábbi időn belül külön véghatározatban gondoskodik a vagyonjogok átírásának szabályozásáról.

3. Mindeket állam a legteljesebb közlekedési és érintkezési szabadságot biztosítja, továbbá személyi biztonságot nyújt az áttelepítés végrehajtását végző személyeknek.

4. Mindeket állam kötelezi magát arra, hogy az átköltözés síma és zökménentes lebonyolítása és rendezési szerveit, hogy a legmagyobb megterheléssel, az ellentétek barátságos kiküszöbölésével segítsék elő a zavartalan átköltözést. Az esetleges visszaéléseket a legzigorúbban megfordolják.

5. Az eddig meghozott véghatározatoknak a jelen véghatározattal ellentéző rendelkezései hatályukat veszítik.

Bratislava, 1947. április 2-án.

A csehszlovák tagozat részéről:

Dr. Okáli s. k.

Dr. Polhánska s. k.

A magyar tagozat részéről:

Dr. Pécsey s. k.

Berecz s. k.

tár közötti időben szándékos eljárása, vétkes gondatlansága, vagy pedig mulasztása folytán előidézett károkat köteles készpénzben nyomban megfizetni. Az elszámolásnál felvett jegyzőkönyvet két példányban kell kiállítani és annak egy eredeti példányát az áttelepítőnek id. kell adni.

3. Ha a nemzeti gondnok gondnokosága megkezdésekor nem vették fel leltárt a kezelésvett vagyonról, ebben az esetben a tulajdonos és általa kifelelt és hiteit érdemi kéf tanu, valamint a kiemelését eszközöz hatóság részéről eljáró község jelenlétében felvett jegyzőkönyvre kell összeráni a vagyonnak azt az állagát, ami a nemzeti gondnok működésének megkezdésekor az áttelepülő birtokában volt.

4. A nemzeti gondnok által okozott kárt a leltár szerinti kártérítést összeget a nemzeti gondnok az áttelepülő személynek azonnal, de legkésőbb az áttelepülés időt 13 nappal kifizetni köteles. Amíg a nemzeti gondnok által okozott kárt a nemzeti gondnok nem egyenlíti ki, az illető nem telepíthető át. Ebben az esetben a csehszlovák állam az áttelepítőnek (paros, kereskedő, gyáros, ingatlan tulajdonos stb.) eddigi megőrzésének biztosítása érdekében foglalkozásának zavartalan folytatására minden jogot megadja az iparos, kereskedő, gyáros, iparfőnökványt és folyamatos támogatást, a gondlatható teljes gazdasági lehetőségek. Fennvezetéseket teljes jogalkban maradnak mindaddig, amíg a nemzeti gondnok az általa okozott kárt teljes összegét ki nem fizeti.

5. Az áttelepülő személy vagyonára újabb nemzeti gondnok nem rendelhető ki.

VII.

Ingóságok értékesítése.

1. Az Egyszemély VI. cikkében foglalt rendelkezéseknek megfelelően az áttelepítésre kijelölt személyeknek joguk van ingóságaik eladására az áttelepítés alkalmával, akár utólag megkötött határozatjuk útján vagy az áttelepítés után is értékesíteni.

2. Utólagos értékesítés esetében a befolyt összeg azonban nem fizethető be a készpénzek átvitelére (transzfer) szolgáló számlára.

Wegand, Bratislava

Gondoljanak az áttelepítők arra is, hogy a Magyarországon való berendezkedésükhöz nyomban megkezdésük után bizonyos mennyiségű forintkészletre mindenképen szükség lesz, azért még abban az esetben is fizessenek le egy bizonyos koronaszámú készpénzt, amely a Magyarországon való berendezkedésük különben jó árut vásárolhatnak, hogy ilyen módon Magyarországon rögtön rendelkezésükre álljon a szükséges forintösszeg.

Az áttelepítők óvatkodjanak a valutacempézésektől és spekulációtól, akik még csehszlovák területen kínálnak megveleire forintot. Az ilyen forintvásárlás súlyos valutabincselekmény képez, amelyet a csehszlovák devizatörvény alapján az illetékes csehszlovák hatóságok, a tetteseknél talált forintösszegek elkobásával és magas pénzbírtetéssel kiszabásával a legszigorúbban büntetnek. Ugyancsak tiljakk és szigorú büntetéssel sújtják a magyar devizahaszabályok is a forintbankjegyek Magyarországra való bevitelét. Ily súlyos következmények mellett teljesen indokolatlan és felesleges hogy az áttelepítők Csehszlovákiában jogtalanul forintot vásároljanak mert a **Kormánybiztosság a fentiek szerint azonnal és minden korlátok nélkül kifizeti Magyarországon az összeg nagyságára való tekintet nélkül az átadott koronák forintellenértékét.**

Fentiekre tekintettel nyomtatékosan felhívja a Kormánybiztosság az áttelepítők figyelmét arra, hogy az átvinni engedélyezett, de Magyarországon csak kedvezőtlen árfolyamon értékesíthető 500 Kcs összegben felüli koronakészleteket saját érdekükben-felülműl fizessék le a Kormánybiztosság megbízottainak kezéhez.

Pozsony, 1947. május 30.

Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság.

Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság. A Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság felhívja a Magyarországon áttelepülőket arra, hogy a Magyarországon való berendezkedésükhöz nyomban megkezdésük után bizonyos mennyiségű forintkészletre mindenképen szükség lesz, azért még abban az esetben is fizessenek le egy bizonyos koronaszámú készpénzt, amely a Magyarországon való berendezkedésük különben jó árut vásárolhatnak, hogy ilyen módon Magyarországon rögtön rendelkezésükre álljon a szükséges forintösszeg. Az áttelepítők óvatkodjanak a valutacempézésektől és spekulációtól, akik még csehszlovák területen kínálnak megveleire forintot. Az ilyen forintvásárlás súlyos valutabincselekmény képez, amelyet a csehszlovák devizatörvény alapján az illetékes csehszlovák hatóságok, a tetteseknél talált forintösszegek elkobásával és magas pénzbírtetéssel kiszabásával a legszigorúbban büntetnek. Ugyancsak tiljakk és szigorú büntetéssel sújtják a magyar devizahaszabályok is a forintbankjegyek Magyarországra való bevitelét. Ily súlyos következmények mellett teljesen indokolatlan és felesleges hogy az áttelepítők Csehszlovákiában jogtalanul forintot vásároljanak mert a Kormánybiztosság a fentiek szerint azonnal és minden korlátok nélkül kifizeti Magyarországon az összeg nagyságára való tekintet nélkül az átadott koronák forintellenértékét. Fentiekre tekintettel nyomtatékosan felhívja a Kormánybiztosság az áttelepítők figyelmét arra, hogy az átvinni engedélyezett, de Magyarországon csak kedvezőtlen árfolyamon értékesíthető 500 Kcs összegben felüli koronakészleteket saját érdekükben-felülműl fizessék le a Kormánybiztosság megbízottainak kezéhez.

Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság.

Tájékoztató

a Csehszlovákiából Magyarországra áttelepítők csehszlovák korona készpénzkészleteinek formára való átválása tárgyában.

Az áttelepítőknek a bíróságoknál lévő csehszlovák korona - készletekkel elismervény ellenében még a vasúti berakodás előtti, de legkésőbb a berakodás alkalmával át kell adniok a Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság megbízottainak, akik a bratislavai Magyar Meghatalmazott hivatala által kiállított megbízólevéllel és arcképes igazolvánnyal vannak ellátva.

A kormánybiztosság megbízottai az áttelepítőköt már napokkal a vasúti berakodás megkezdése előtt felkeresik a csehszlovák korona készletek átvételre céljából, de a berakodó állomások területén is felállhatnak egy - egy pénzáruvélő kintendéségek, úgyhogy az áttelepítők megmaradó készpénzüket még közvetlenül elindulásuk előtt is lefizethetik a Kormánybiztosság megbízottainak kezéhez.

A lefizetést meggyorsítja az, ha az áttelepítők lehetőleg nagyobb címletekben adják át készpénzüket a Kormánybiztosság megbízottainak.

A kormánybiztosság a korona lefizeléssel kapcsolatban felhívja az áttelepítők figyelmét arra, hogy személyenként legfeljebb 500 Kcs készpénzt vihetnek át magukkal Magyarországra 50 Kcs-t meg nem haladó címletekben. Az így Magyarországra esetleg átvitt Kcs összeget Magyarországon a Magyar Nemzeti Bank által Kcs bankjegyek megvételére felhatalmazott pénzügyezetek 100 Kcs-ként 11.88 forintos árfolyamon vásárolják meg. **Ennél a Magyarországon történő Kcs eladásnál tehát az áttelepítők csak 8.41 Kcs ellenében kapnak 1 f.-ot.**

Ezzel szemben a Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság **mindazokért a csehszlovák korona összegeket, amelyeket az áttelepítők átvételre elismervény ellenében még csehszlovák területen átadtak** a Kormánybiztosság megbízottainak, a lefizeti Kcs összeg **nagyságára való tekintet nélkül az áttelepítők már [redacted] fizet magyar területen.** Ebben az esetben tehát átvitt koronakészletek felhasználásától függően esetleg még javulhat is; az áttelepítők tehát az átadott koronák ellenében Magyarországon később még utánfizetésben is részesülhetnek.

A Magyarországon lévő normális áruellátottságra való tekintettel az áttelepítők használati és fogyasztási cikkeit csak saját szükségletükre vásárolhatnak áttelepítésük előtti Csehszlovákiában s továbbadás céljából történő megmondolatan áruvásárlások helyett inkább fizessék le készpénzüket a Kormánybiztosság megbízottainak, hogy koronakészleteik ellenében eként jussanak forinthez.

**Helyesbítés: 100.- Kcs-ért 18.- forintot
5.56 Kcs-ért kapnak 1.- forintot.**

3. sz. melléklet. 1. A. rész

Magyar Áttelepítési Kormánybiztos

Lakásügyi osztály.

-----i. kirendeltség

Lakásigénylő lap.
/ Csehszlovákiából áttelepült /őslakos/magyar nemzetiségű
személyek részére./

Név:..... Szül. hely:..... város, község
megye:..... ország:..... szül. éve:..... hó..... nap.....
anyja neve:..... családi állapota:.....
ittlévő családtagok száma:..... azok felszámolása:.....
Utolsó elhagyott lakhelye:..... város, község..... megye
1938. évi november hó 2-a előtt hol lakott:..... város
község..... megye..... ország.
Foglalkozása:..... szakképzettsége:.....
Jelenlegi lakása:..... város, község..... utca,
megye..... szám. Milyen minőségben lakik a lakásban: főbérlet, albérlet,
társbérlet, vendég, szivességből/ a nem kívánt rész törölendő/
Alulírott elismerem, hogy a fenti adatokat büntetőjogi felelősségem
tudatában töltöttem ki.

Budapest, 1947..... hó..... án
/kérelmező aláírása/

Igényjogosultsága igazolása: Igényjogosultsága igazolására bemutatta:
.....
.....
.....
Budapest, 1947..... hó..... án.

.....
lakásügyi előadó

Nyomozói jelentés.
A fenti ügyben jelentem, hogy.....
.....
.....
.....
Budapest, 1947..... hó..... án.

.....
nyomozó / külszolg. tisztv.

Az igényjogosultság igazolása és a nyomozói jelentésből megállapítottam, hogy nevezett lakáskiutalásra igényjogosult:

Kirendeltségszékhelye:
1947..... hó..... án.

.....
lakásügyi előadó.
kirendeltségvezető.

Figyelmeztetés
Ezt a "lakásigénylő-lapot" csak azok a személyek költésék
ki, kik bérelt lakást kérenek, és akik okmányokkal tudják igazolni, hogy
1938. november hó 2.-a előtt állandó lakóhellyel rendelkeztek, /őslakosok volt
tak/ illetve a csehszlovák kitelepítési listán szerepelnek.

6. melléklet: A Csehszlovákiából áttelepültek lakásigénylő lapja

Prihláška na presídlenie - Áttelepítési bejelentőlap

Prihlasujem sa záväzne a neodvolateľne na presídlenie do Československej republiky podľa článku I. dohody uzavretej dňa 27. februára 1946 medzi Československom a Maďarskom o výmene obyvateľstva.

A Csehszlovákia és Magyarország között a lakosság kicserélése tárgyában 1946. évi február hó 27. napján kötött megállapodás I. cikke alapján kötelezőleg és visszavonhatatlanul jelentkezem a Csehszlovák Köztársaságba való Áttelepítésre.

1. Meno a priezvisko: _____
 Vezeték és keresztnév: _____
2. Nyelvisko: _____
 Lakóhely: _____
3. Deň, mesiac, rok a miesto narodenia: _____

- A születés helye, éve, hónapja és napja: _____
4. Státna príslušnosť: _____
 Állampolgárság: _____
5. Rodinný stav: _____
 Családi állapot: _____
6. Národnosť: _____
 Nemzetiség: _____
7. Nábož. vyzn.: _____
 Vallás: _____
8. Školské vzdelanie: _____
 Iskolai képzettség: _____
9. Povolanie: _____
 Hivatás: _____
10. Postavenie v povolani: _____
 Hivatásbeli állás: _____

Súčasne prihlasujem na presídlenie týchto členov svojej rodiny - poručnícov, chovancov:

Az áttelepítésre egyidejűleg bejelentem a következő családtagjaimat - gyámoltjaimat, nevelt gyermekeimet:

M e n o Vezeték és keresztnév	Pomer A családhoz való viszony	Miesto narodenia A születés helye	Rok, mesiac a deň naroden. Év, hónap, nap	Rodín. stav. Családi	Národnosť Nemzetiség	Náb. vyznanie Vallás	Škol. vzdelanie Iskolai képzettség	Povolanie a postavenie v povolani Hivatás és hivatásbeli állás

11. Osobitné želania (miesto, kam sa chce prihlásiť presťahovať a pod.) _____

Különleges óhajok (belsőség, bová akar áttelepülni stb.): _____

Dané v _____ dňa _____ 1946.
 Kelt, 1946 évi. hó. napján.

podpis prihlasujúceho.
a jelentkező aláírása:

7. melléklet: A magyarországi szlovákok önkéntes áttelepülésre jelentkezésének a nyomtatványa

183. szám.

ESZTERGOMI FŐEGYHÁZMEGYE
KOMÁROMMEGYE
GÚTA

Plébániai ügykezelés
bélyegmentes

Keresztlevél.

Alulírott hivatalosan igazolom, hogy a gútai róm. kat. plébánia kereszteleési anyakönyvének XI. kötetében, 1. lapon a következők foglaltak:

Folyó szám Numerus currens	129.
Eve, hava, napja Annus, mensis, dies a születésnek nativitatis	1918. július 31.
	1918. augusztus hórom
A keresztelestől — Baptisati neve nomen fi mas leány foemina örvényes legitimus(a) örvénytelen illegitimus(a)	Kélmán
	fi.
	Fővénzes.
A szülők — Parentum vezeték- és keresztnéve, vallása, állása és születési helye nomen, religio, conditio et locus nativitatis	Kis Kélmán róm. kat. földműves Forró Margit róm. kat.
A keresztelestől — Parentum lakóhelye locus domicilii	Gúta 30 sz.
A keresztszülők neve, vallása, állása és lakása Nomen Patrinorum, eorum religio, conditio et locus habitationis	Szabó Teréz róm. kat. földműves Wagy Mária róm. kat.
A keresztelező neve, hivatala Nomen et officium baptisantis	Belkovich Miklós plébános.
Eszrevételek Observationes	Megbírálva Gútan 1929. október 8.

Una Komárom 1945-32

Gútan, 1948. évi hó 8.

Belkovich László
plébános.
Kélmán

9. melléklet: Nagypám keresztlevele

Magyarországi Községi Elöljáróságon jelentkezett.

1948 év április hó 23. n.

Községi Elöljáróság
PH. Kiss Kálmán k. jegyző

Milyen végleges juttatásban, vagy szoc. elhelyezésben részesült és hol?

PH. _____ k. jegyző

Hivatalos feljegyzések: (segélyben részesítés bejegyzése).

*3 db. szociális juttatás...
Kiss Kálmán 1912
Kiss Katalin 1923
3 gyermek...
16910.*

Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság.

1948 sorszám: 179

FELVIDÉKI ÁTTELEPÜLŐK SZEMÉLYI LAPJA.

Név	Kiss Kálmán
Foglalkozás	földm.
Anyja neve	Anda Eleonóra
Szül. idő és hely	1893. II. 1. Gyita
Családi állapot	házas
Feleség neve	Fördő Margit
Veje élő gyermekek neve, születési éve	Ferenc 1919 Margit 1921 Kiss Szilvia Maria 1923
Honnan	Gyita
Mikor települt át	1948. IV. 19.
Milyen módon	Dua 274/a szerelvényvel
Milyen alapon	L. cs. v. sz. cikk
Öslakósnak számít-e	igen

M. Áttel. Korm. Bizt. Szoln Határállomás

Kirendeltségénél jelentkezett és Magyarországi
Elosztó és Letelepítő Kirendeltséghez irányítottott.

1948 év április hó 19. n.

PH. Kiss Kálmán kirend. vezető

M. Áttel. Korm. Bizt. Békés vm. F.H. tel. oszt. Elosztó és Letelepítő Kirendeltségénél jelentkezett és:

5032 törzskönyvi szám

alát nyilvántartásba vétetett. Jelenlegi vagyoni és családi körülményei, valamint a visszamaradt ingatlanai és ingóságai alapján a következő juttatáshoz, bérlethez, vagy szociális elhelyezéshez való igényjogosultsága állapított meg:

M. Áttel. Korm. Bizt. javaslata Megyei Földhiv. határozata

Föld: _____

Épület: _____

Ingóság: _____

Bérlés: _____

Szoc. elhelyezés: _____ juttatásban részesítendő _____ megye

A kirendeltség végleges letelepítésre _____ megye _____ járás _____ községben _____ járás _____ községhez _____ irányítja. Ujabb irányítás helye _____ PH. Kiss Kálmán Orsz. Földhiv.

Csehszlovákiában visszamaradt ingatlan vagyona

Épületek	Föld
Lakóház: <u>12</u> szoba <u>41</u> konyha	szántó: <u>9</u> kh. <u>1997</u> öf.
<u>1</u> kamra	kert: " " " "
Melléképületek: <u>14</u> <u>1/3</u> istálló	rét: " " " "
_____ öf. pajta	szőlő, gyüm.: " " " "
üzem: _____	legelő: <u>4</u> " " "
gyár: _____	erdő: _____ <u>682</u> "
házhely: <u>200</u> (1/1)	nádas: " " " "
<u>271</u> (1/1)	Összesen: <u>14</u> kh. <u>479</u> öf.

Igazoló okmányok felsorolása: 1 fiat. kis förtve. é.

Magával hozott értékek:

Gazd. felsz.	Állat	Termény	Lak. berend.	Egyéb
12 db gép	2 Ló	25 g liszt	152	1 sz. mész
1 mezei kuty.	1 M.	0.6 m A	1 K	
3 db szék	4 S.	0.8 m E		
1 hegyes	35 Apró	7 m busz		
2 fagasz		0.8 m kő		
1 m. szék				
1 szék				
1 szék				

Hivatalos feljegyzések:

1948 év április hó 20 n.

PH. Kiss Kálmán M. Áttel. Korm. Bizt. kirend. vez.

10. melléklet: „Kék lap”, dédapám, Kiss Kálmán személyi lapja

Községi Elöljáróságon jelentkezett.

194 év hó n.

PH. k. jegyző

Milyen végleges juttatásban, vagy szoc. elhelyezésben részesült és hol?

PH. k. jegyző

Hivatalos feljegyzések: (segélyben részesítés bejegyzése)

*Szociális munkásokhoz kérés
Kiss Ferenc nevében legyél
F. M. sz. Bpest 948 X. 18
Vajdaság*

Paár-nyomda

Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság.

9500/II sorszám.

FELVIDÉKI ÁTTELEPÜLŐK SZEMÉLYI LAPJA,

Név	Kiss Ferenc	
Foglalkozás	fm.	
Anyja neve	Fanni Mária	
Szül. idő és hely	1919 Gyula	
Családi állapot	nős	
Feleség neve	Szepi Mária	
Vele élő gyermekek neve, születési éve	Musi 1944	
Honnan	Gyula	
Mikor	települt át	1948 IV. 19
Milyen módon		MA 274/a melbányjel
Milyen alapon		L. sz. V. mell.
Óslakósnak számít-e	nem	

M. Áttel. Korm. Bizt. *sz. n. bi* Határállomás

Kirendeltségénél jelentkezett és *Munkács*

Elosztó és Letelepítő Kirendeltséghez irányított.

1948. *aprilis* hó. 19. n.

PH. *Franziska László sk.* kirend. vezető

M. Áttel. Korm. Bizt. sz. Elosztó és Letelepítő Kirendeltségénél jelentkezett és:

..... törzskönyvi szám

alatt nyilvántartásba vétetett. Jelenlegi vagyoni és családi körülményei, valamint a visszamaradt ingatlanai és ingóságai alapján a következő juttatáshoz, bérlethez, vagy szociális elhelyezéshez való igényjogosultsága állapított meg:

M. Áttel. Korm. Bizt. javaslata Megyei Földhiv. határozata

Föld:

Épület:

Ingóság:

Bérlés:

Szoc. elhelyezés: juttatásban részesítendő megye

A kirendeltség végleges letelepítésre járás községben járás 194 hó n. községhez

irányítja. Ujabb irányítás helye PH. Orsz. Földhiv.

Csehszlovákiában visszamaradt ingatlan vagyona

Épületek		Föld	
Lakóház:	szoba konyha	szántó:	kh. ☐ öi
Mellékhelyiségek:	istálló	kert:	" " " " " "
.....	ól pajta	rét:	" " " " " "
üzem:		szőlő, gyüm.:	" " " " " "
gyár:		legelő:	" " " " " "
házhely:		erdő:	" " " " " "
		nádas:	" " " " " "
		Összesen:	kh. ☐ öi

Igazoló okmányok felsorolása:

Magával hozott értékek:

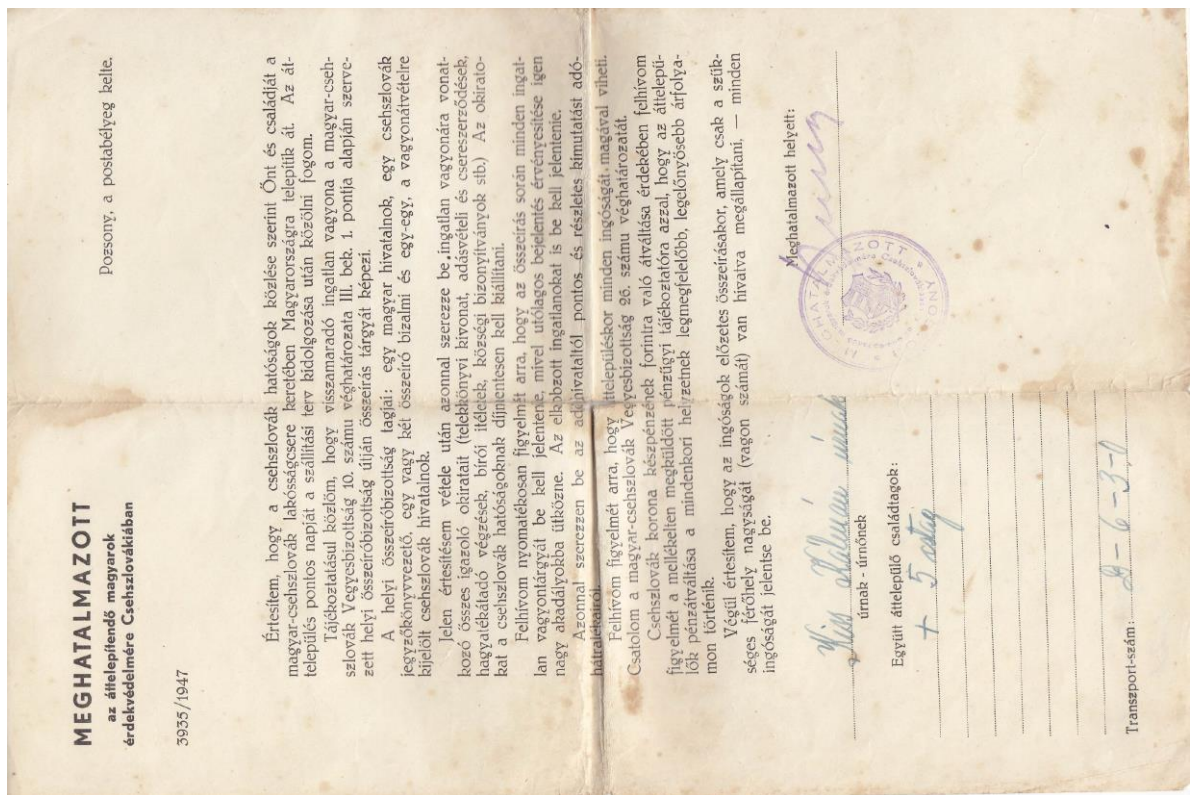
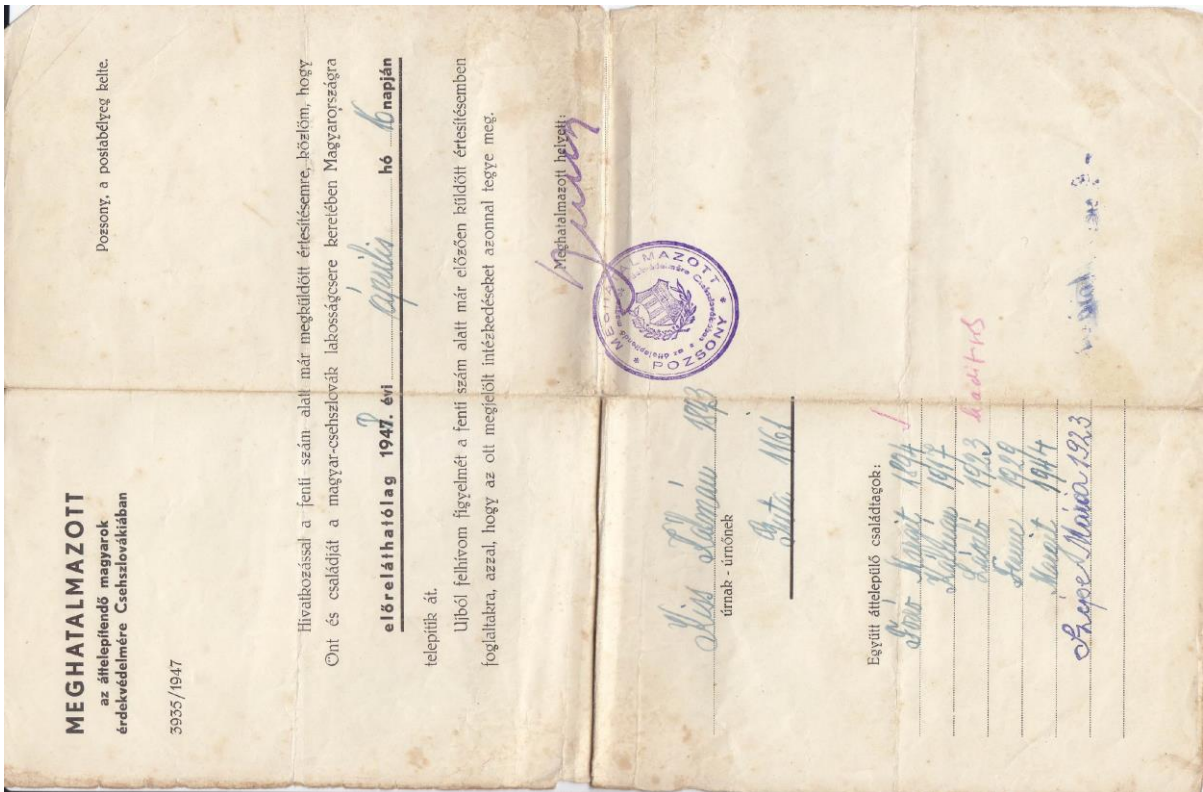
Gazd. felsz.	Állat	Termény	Lak. berend.	Egyéb

Hivatalos feljegyzések:

194 év hó n.

PH. M. Áttel. Korm. Bizt. sz. kirend. vez.

11. melléklet: Kiss Ferenc, nagyapám testvérének a személyi lapja

12. melléklet: id. Kiss Kálmán és családtagjainak az átteleptésre kijelölő lapja

IV. Férfiak állandó lakásának bejelentését igazoló szelvény.

Az állandó lakás, amelybe beköltözik:

Mezőkeresztes város község kerület: *Kovácskőjárás* járás *Bétele* utcán *27* hrsz. *27* hrsz. *27* hrsz. *27* hrsz. ajtó.

A bejelentett személy	családi és utóneve: (esetleges előbbi neve)	<i>Kiss Kálmán</i>		családi állapota:	<i>éltelen</i>
	törvényes atyjának családi és utóneve:	<i>Kiss Kálmán</i>		anyjának leánykori családi és utóneve:	<i>Ferrö Margit</i>
	születési helye:	<i>Lúty</i>	19 <i>18</i> éve:	állampolgársága:	<i>Magyar</i>
	állása, foglalkozása:	<i>Bölcsművés.</i>		milyen minőségben lakik a helyen:	<i>szükeimel.</i>
	törvényes feleségének leány- kori családi és utóneve:			születési helye:	<i>Szita.</i>
	nevet viselő vele együtt be- költözött 18 éven aluli gyerme- keinek neve és születési éve:	1		3.	
	2		4.		
<i>Kiss Kálmán</i>		19 <i>48</i> . év	<i>júli</i> hó <i>12</i> napján.	A bérsorozos nyilvántartókönyvbe aló bejegyzést igazolom.	
a bejelentőlap kitöltésére kötelezett személy aláírása.		<i>Kiss Kálmán</i>		a szállásadó aláírása.	

Figyelmeztetés.

1. Ez a lebélyegzett szelvény a bejelentett személy tulajdona.
2. Ezt a szelvényt gondosan meg kell őrizni és a hatósági közegek kívánságára fel kell mutatni.
3. Az ideiglenes lakásba történő megérkezés bejelentése alkalmával ezt a szelvényt a szállásadónak át kell adni.
4. Az állandó lakás végleges megváltoztatása alkalmával ezt a szelvényt az elhagyandó állandó lakásra vonatkozó kijelentőlaphoz kell csatolni.

16. melléklet: Kiss Kálmán részére kiállított, férfiak állandó lakásának bejelentését igazoló szelvény

Yhdenlaiset Veikot ja 13. koulun. Helyllä.

Aluksi on Tervelettel joulukuun ja Tervelettel -
T, V. B. -sija eli Hooy Mint 3 erolaisia työvai-
kyt ei on Töölöreforssin reien nem jätetään föi-
hös. Niinell Kodonni isien töllätens moijet
on Havertere kelet menem ei ot fogsöigbo-
estem ovat. Harva jöttem akoräva minole
efele mentko veigehajotot ei megruunt...

Enneföyvo leggen sabaat elet törtinellmen
on Tervelettel. T, V. B. -sijoinack eli Terjerterni-
ifju Kis Kailmois Sruiletem. 1918 evi Juli 31.
Guitoin Kösseg. Konwirans megru.

Kotaniis soligilatois bevonultam. 1940 evi-
Februar 2. ois. 22 Gyolagy ornat Konwirans. 32
Tenzleges soligilatois utois 1942 evien Aguritu
bon lenenelltem. 1 evig otper ololigertam...

Maioi 1943 evi Agurter ho 15 evi nigro behuivai
Tock Nyiregysharviroi. on 12 Gy ornat. 2 kietre
Gruing kefeli on Havertere. It on Haver teren
1944 evi Moireeius ho 28 ig Teljeritellam sol-
gilotet. 28-ois fogsöigboen estem Lukoi
Kössegnet. Fogsöigboen töllätens 1944. Moce
28. 1948 evi Julius 15 evi Erkerdens horoi -
Moogyarorshon:

Tölköivien. Sruileim ottelepilltek. Guitoini
Meolgyesegsharviroi. Togy Eis moir on fogsöig
löt eygenet Meolgyesegsharviroi jöttem horoi.
Sruileimhor.. It Solgerstam Sruileimel. /

17. melléklet: Nagypám földigénylő levele

Megnyitellen 1950-ben. 3 Csobácsi város és azaz
5 Mogyorósi városok. Foglalkozásuk földművelés
vagyok. Tehát ehöz élek vagyis okorok élni Csobácsi
városban. jelenleg 3 K 81 földet. Kínestári
Társaság levelek. Ez mint Kötődésünk. 1958-én
Október hó 1-én lejött. így nem vagyok birtokos
működésünk sem megélhetőségem sem lesz
vagyis birtokos.

Ezért fogva Tisztelt. Kérem a Tisztelt. T. V. B.
széket. Végül Tekintettel Csobácsi körülményem.
Tisztelt. hogy a Földöt okor élek
sem mivel a Földöt okor megmint. mire hova
jöttem fogva.

Most amikor Kormányrendeletünk hogy a
Kínestári Társaságok. Mindezen ilyen hibák
közül földet elmaradásokat is amennyire mód és
lehetőség van vagy volna neki. A földet népszerű
a Bekerület is ma már Kötődésünk elősegíteni a
Társaságok jó működésüket lehetővé teszi.

Ezért fogva Tisztelt. Kérem a Tisztelt. T. V. B.
széket. Hogy Engem is mint ilyen Csobácsi
5 Mogyorósi városok. Csobácsi város, Kínestári
közül juttatni művelésük. Hogy Ez is a Csobácsi
birtokos legyen működésük is megélhetőségünk
Mogyorósi városban is elvétel.

Mogyorósi város 1957-én Február hó 23-án
Tisztelt.

János Halmai
Bathó: 27 máj

XVII.2 Képmelléklet

XVII.2.1 Medgyesegyháza

18. melléklet: Medgyesegyháza földrajzi elhelyezkedése

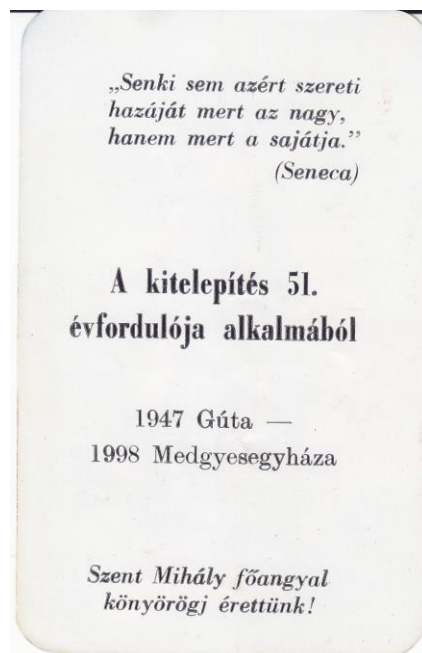
19. melléklet: Medgyesegyháza

20. melléklet: A Medgyesegyházát alapító békéscsabai szlovák telepesek névsora
(Fotó: Forgó Pál)

21. melléklet: A Gútáról áttelepültek ünnepi felvonulása Medgyesegyházán
(A képet Valyuch Jánosné adta rendelkezésemre)

22. melléklet: Emlékkártya
(Medgyesegyháza Katolikus Egyházközség ajándékozta a híveinek, a kitelepítés 51. évfordulója alkalmából)

23. melléklet: Gúta és Medgyesegyháza testvérvárossá válása
(A digitális fotót, Forgó Pálné adta rendelkezésemre)

GÚTA
VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

MEDGYESEGYHÁZA
VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

EGYÜTTMŰKÖDÉSI MEGÁLLAPODÁS

amely létrejött egyrészről a szlovákiai Gúta Város Önkormányzata képviselőjében Horváth Árpád polgármester, másrészről a magyarországi Medgyesegyháza Város Önkormányzata képviselőjében Ruck Márton polgármester között a partneri kapcsolatok megerősítése és széleskörű együttműködés létrehozása céljából.

A Felek a partneri együttműködési kapcsolatokat az alábbiak alapján teljesítik:

- Tapasztalatcsere az önkormányzatok működése területén
- Tapasztalatcsere a gazdasági élet területén: a felek fejlesztik a kétoldalúan előnyös gazdasági együttműködést, és támogatják a kis és közepes méretű vállalkozások közötti közvetlen kapcsolatok fejlesztését.
- Együttműködés a kultúra, oktatás, sport, turisztika és környezetvédelem területén: a felek elősegítik a két település lakosai közötti baráti kapcsolatokat felvételét, a cserekapcsolatokat és az együttműködést településeik polgárai, egyesületei, civilszervezetei között a kultúra, sport, vallás, oktatás és az idegenforgalom területén.
- Oktatási és kulturális rendezvényeken közös részvétel: megfelelő programok alapján és a gazdasági lehetőségeik határain belül a felek kibővítik az oktatási és kulturális kapcsolataikat. A felek támogatják az iskolák közötti együttműködés kialakulását, ifjúsági cserelátogatások szervezését.
- Az Európai Unió közös pénzügyi lehetőségeinek felhasználása, szakmai tapasztalatok átadása és cseréje az EU források elérésében.

Medgyesegyháza, 2013. szeptember 27.

Horváth Árpád

Gúta Város Polgármestere

Ruck Márton

Medgyesegyháza Város Polgármestere

24. melléklet: Gúta és Medgyesegyháza együttműködési megállapodása
(A digitális fotót, Forgó Pálné adta rendelkezésemre)

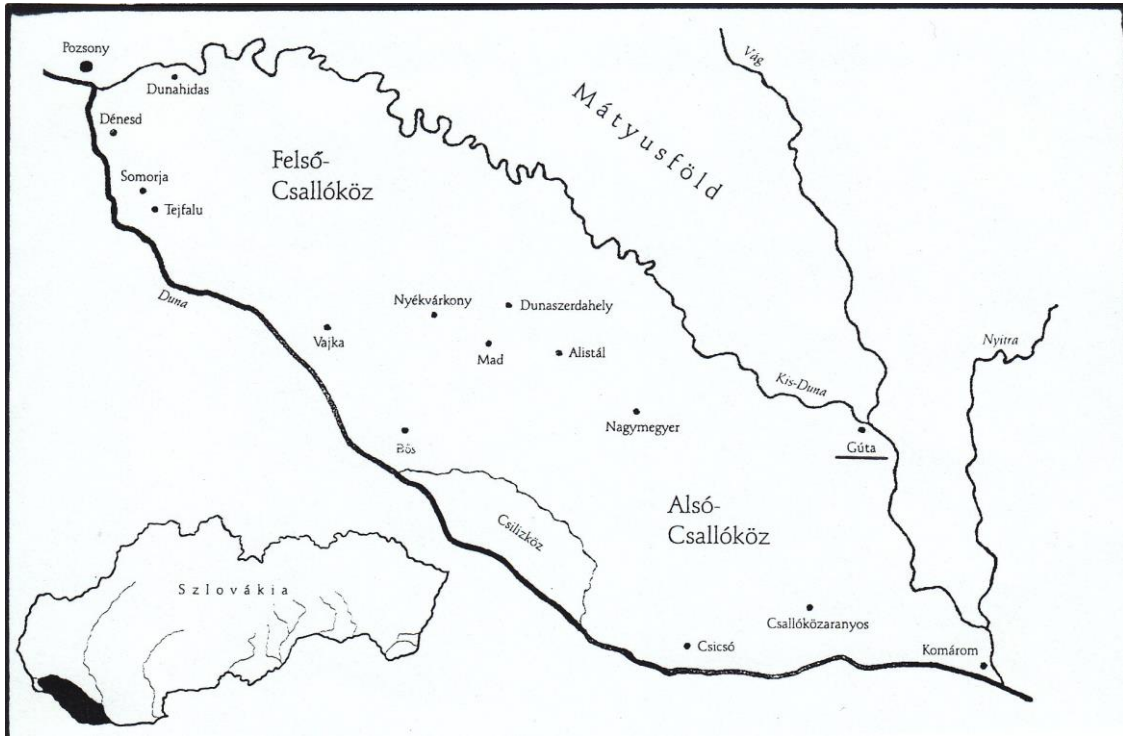

25. melléklet: Medgyesegyháza Város Önkormányzatának ajándéka Gúta számára
(Fotó: Horváth Ferenc)

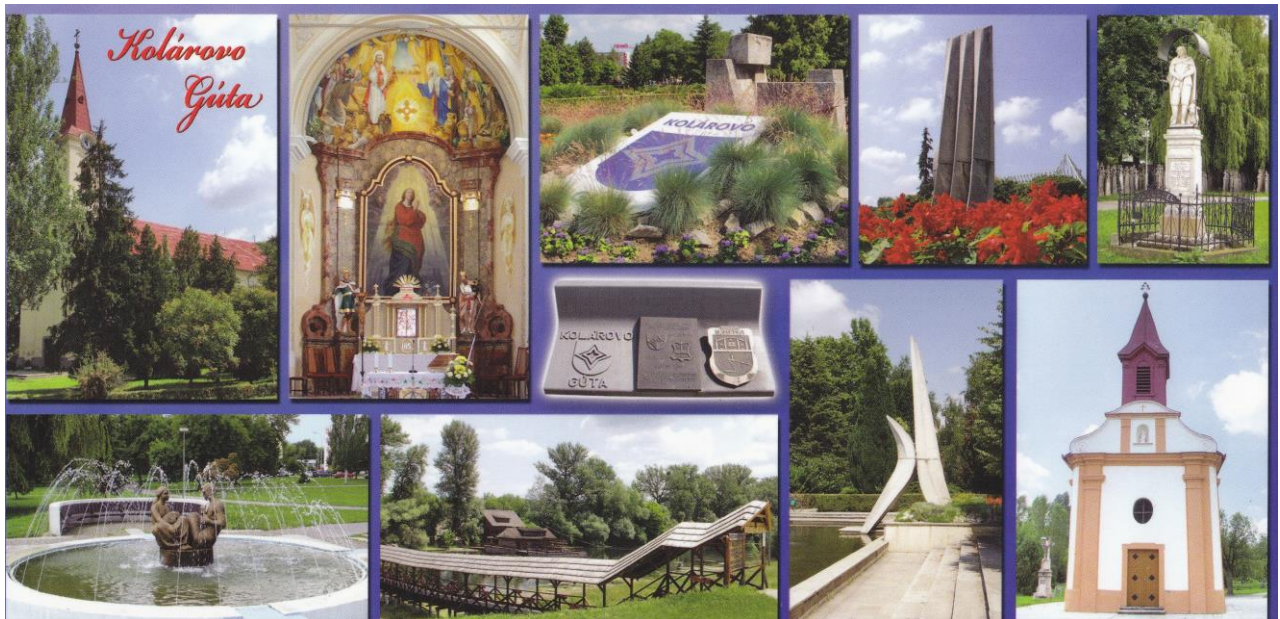

26. melléklet: Az 1947-48-ban Gútáról Medgyesegyházára áttelepült családok emlékműve
(Fotó: Horváth Ferenc)

XVII.2.2 Gúta

27. melléklet: Gúta földrajzi elhelyezkedése

28. melléklet: Gúta

29. melléklet: Az „áttelepítési hivatal”
(Fotó: Lionel Davidson. MNM Ltsz. 65.234)

30. melléklet: Gútáról teherautóval szállítják az áttelepülőket, az Érsekújvári berakodó állomásra
(Fotó: Lionel Davidson. MNM Ltsz. 65.226)

31. melléklet: Az érsekújvári berakodó állomáson
(Fotó: Lionel Davidson. MNM Ltsz. 65.224)

32. melléklet: A szlovák hazatelepülők szerelvényei Érsekújváron
(Fotó: Lionel Davidson. MNM Ltsz. 65.228, 65.231)

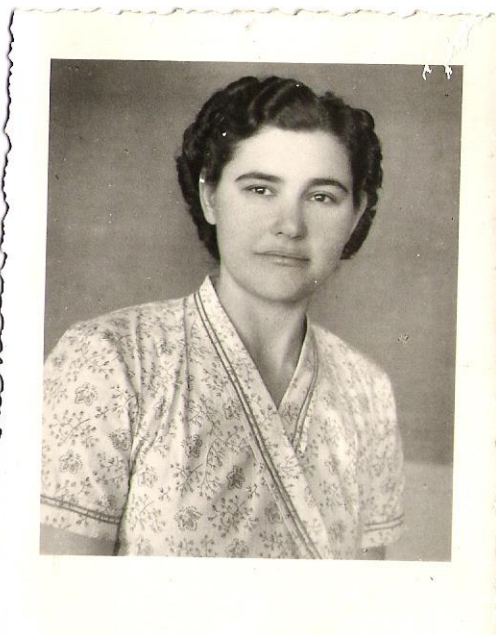
XVII.2.3 Családi képek

34. melléklet: Dédszüleim, id. Kiss Kálmán és Forró Margit

35. melléklet: Nagyapám, Kiss Kálmán

36. melléklet: Nagymamám, Kiss Kálmánné Számel Mária

37. melléklet: Kiss Kálmán és felesége Kiss Kálmánné Számel Mária és gyermekeik: Kálmán, Mária, Lajos

38. melléklet: Kiss Ferenc és felesége Kiss Ferencné Szépe Mária és leányuk Margit

XVIII. Jegyzékek

XVIII.1 Ábrák jegyzéke

1. ábra: A magyar nemzetállam az első világháború után. _____	23
2. ábra: A határon túli magyarok elhelyezkedése Trianon után. _____	24
3. ábra: Csehszlovákia lakosságának ágazati hovatartozása az 1921-es népszámlálás szerint. _____	33
4. ábra: A csehszlovák hatóságok által magyarországi áttelepítésre kijelölt felvidéki magyarok lélekszáma, foglalkozási összetétele járásonként. _____	46
5. ábra: A magyar-csehszlovák lakosságcsere hivatalos számadatai. _____	50
6. ábra: A szlováklakta helységek a trianoni országterületen. _____	54
7. ábra: A Délkelet-magyarországi szlovákok települései a XX. század második felében. _____	55
8. ábra: A medgyesegyházai parasztbirtok holdankénti megoszlása. _____	59
9. ábra: A medgyesegyházai alkalmazottak nyelvtudása 1928-ban. _____	68
10. ábra: Medgyesegyháza lakosságának nemzetiségi megoszlása. _____	69
11. ábra: Medgyesegyháza lakosságának vallási megoszlása. _____	69
12. ábra: A Délkelet-alföldi CSÁB-körzetek településeinek fontosabb nemzetiségi adatai, a kitelepülésre jelentkezők mezőgazdasági ingatlanjai. _____	81
13. ábra: A Csehszlovákiába áttelepülni készülő medgyesegyházi közalkalmazottak. _____	82
14. ábra: Gúta lakosságának nemzetiségi megoszlása 1919-1941. _____	87
15. ábra: Gúta lakosságának foglalkozási megoszlása 1938-ban. _____	88
16. ábra: Gúta külterületi térképe. _____	89
17. ábra: Gúta község állatállománya. _____	91
18. ábra: A gútai paraszti földbirtok megoszlása a birtokméret alapján. _____	92
19. ábra: Gútáról Magyarországra indított áttelepülő szerelvények 1947-ben. _____	110
20. ábra: A Csehszlovákiából Medgyesegyházára áttelepülők számadata 1947-ben. _____	112
21. ábra: Magyarországról Gútára indított szlovák kitelepülőket szállító szerelvények 1947-ben. _____	113
22. ábra: Medgyesegyházáról Csehszlovákiába kitelepülők számadata 1947-ben. _____	114
23. ábra: Az 1948-ban Gútáról Magyarországra áttelepítettek száma. _____	116
24. ábra: A Mezőberényből átköltöző két gútai család. _____	117
25. ábra: A lakosságcsere-egyezmény keretében letelepített családok megyénkénti száma. _____	118
26. ábra: A Békés és Csanád megyébe telepített felvidéki magyarok korábbi lakóhelyei. _____	119
27. ábra: A gútai családok elhelyezése Békés és Csanád megyében, az 1947-48-as áttelepítések során. _____	119
28. ábra: A Medgyesegyházáról Csehszlovákiába áttelepült iparosok. _____	124
29. ábra: 1948 szeptemberében, Medgyesegyháza községbe telepített felvidéki családok fellebbezés utáni végleges juttatása. _____	127
30. ábra: Gútai magyarok házasságkötésének adatai a Medgyesegyházi Katolikus Egyházközségben, 1947-től napjainkig. _____	137
31. ábra: A medgyesegyházai gazdaság szerkezete, a vállalkozások típusai szerint. _____	142
32. ábra: Medgyesegyháza lakosságszámának alakulása a XX. században. _____	143
33. ábra: A szlovák anyanyelvű népesség és nemzetiség száma Békés megyében. _____	145
34. ábra: Medgyesegyháza nemzetiségi megoszlása 1937 és 2011 között. _____	145
35. ábra: Gúta lakosságának nemzetiségi megoszlása 1941, 1991 és 2001-ben. _____	154
36. ábra: Gúta lakosságának vallási megoszlása 1991 és 2001-ben. _____	154

XVIII.2 Mellékletek jegyzéke

1. melléklet: „Fehér lap”	262
2. melléklet: Igazolás a reszlovakizációról	263
3. melléklet: Gyűjtőív oldalai	264
4. melléklet: Az ingóságok el-és átszállítása tárgyában kiadott 26. számú véghatározat	276
5. melléklet: A MÁK tájékoztatója	278
6. melléklet: A Csehszlovákiából áttelepültek lakásigénylő lapja	279
7. melléklet: A magyarországi szlovákok önkéntes áttelepülésre jelentkezésének a nyomtatványa	280
8. melléklet: A kitelepülésre jelentkezett csehek és szlovákok bérleményeinek előzetes összeírásának a formanyomtatványa	281
9. melléklet: Nagypám keresztlevele	282
10. melléklet: „Kék lap”, dédapám, Kiss Kálmán személyi lapja	283
11. melléklet: Kiss Ferenc, nagypám testvérének a személyi lapja	284
12. melléklet: id. Kiss Kálmán és családtagjainak az áttelepítésre kijelölő lapja	285
13. melléklet: Kiss Ferenc részére, a MÁK által kiállított igazoló szelvény	286
14. melléklet: Kiss Ferenc részére kiállított szlovák nyelvű elismervény	286
15. melléklet: Dédszüleim törzskönyvi lapja	287
16. melléklet: Kiss Kálmán részére kiállított, férfiak állandó lakásának bejelentését igazoló szelvény	288
17. melléklet: Nagypám földigénylő levele	289
18. melléklet: Medgyesegyháza földrajzi elhelyezkedése	291
19. melléklet: Medgyesegyháza	291
20. melléklet: A Medgyesegyházát alapító békéscsabai szlovák telepések névsora	292
21. melléklet: A Gútáról áttelepültek ünnepi felvonulása Medgyesegyházán	292
22. melléklet: Emlékkártya	293
23. melléklet: Gúta és Medgyesegyháza testvérvárossá válása	293
24. melléklet: Gúta és Medgyesegyháza együttműködési megállapodása	294
25. melléklet: Medgyesegyháza Város Önkormányzatának ajándéka Gúta számára	295
26. melléklet: Az 1947-48-ban Gútáról Medgyesegyházára áttelepült családok emlékműve	295
27. melléklet: Gúta földrajzi elhelyezkedése	296
28. melléklet: Gúta	296
29. melléklet: Az „áttelepítési hivatal”	297
30. melléklet: Gútáról teherautóval szállítják az áttelepülőket, az Érsekújvári berakodó állomásra	297
31. melléklet: Az érsekújvári berakodó állomáson	298
32. melléklet: A szlovák hazatelepülők szerelvényei Érsekújváron	298
33. melléklet: Emlékmű és emléktábla Gútán, a Gútáról Magyarországra áttelepültek emlékére	299
34. melléklet: Dédszüleim, id. Kiss Kálmán és Forró Margit	300
35. melléklet: Nagypám, Kiss Kálmán	300
36. melléklet: Nagymamám, Kiss Kálmánné Számel Mária	300
37. melléklet: Kiss Kálmán és felesége Kiss Kálmánné Számel Mária és gyermekeik: Kálmán, Mária, Lajos	301
38. melléklet: Kiss Ferenc és felesége Kiss Ferencné Szépe Mária és leányuk Margit	301